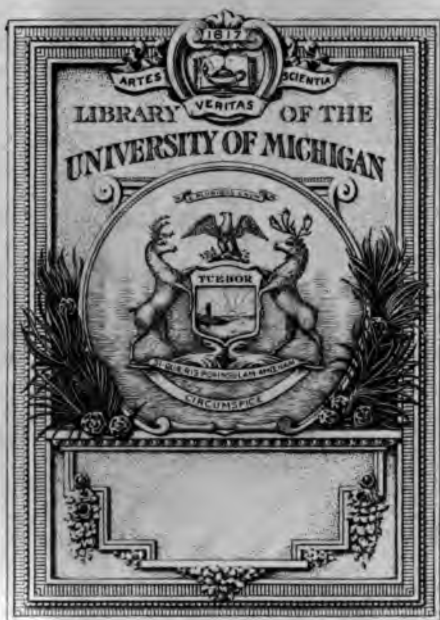
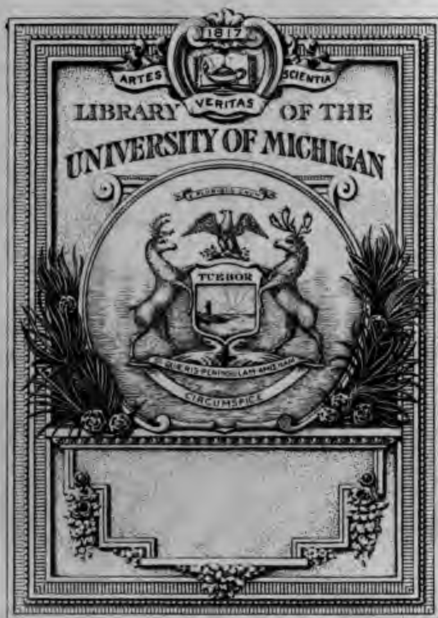

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM LIBRI
QUI SUPERSUNT OMNES
ET
DEPERDITORUM FRAGMENTA.

EX RECENSIONE
ARN. DRAKENBORCHII
AD CODICUM
AMBERGENSIS ET VINDOBONENSIS
FIDEM PASSIM REFICTA
EDIDIT
IOANNES THEOPHILUS
KREYSSIG.

EDITIO STEREOTYPA.

TOMUS IV. LIB. XXXI—XXXVIII.

LIPSIAE
UMTIBUS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.
1829.

T. LIVII PATAVINI

STORIARU[illegible]

LIBRI.

EPITOME LIBRI XXXI.

i adversus Philippum Macedoniae regem, quod isum erat, repetiti causae referuntur hae. e Initiorum duo iuvenes Acarnanes, qui non rant, Athenas venerunt, et in sacrarium Ce- i aliis popularibus suis intraverunt. Ob hoc, nefas summum commisissent, ab Athenien- si sunt. Acarnanes, mortibus suorum com- vindicandos illos auxilium a Philippo petie- ucis mensibus post pacem Carthaginiensibus ingentesimo quinquagesimo anno ab urbe um Atheniensium, qui obsidebantur a Phi- i auxilium a senatu petissent, et senatus id ferendum, plebe, quod tot bellorum conti- gravis erat, dissentiente, tenuit auctoritas sociae civitati ferri opem populus quoque lum id P. Sulpicio consuli mandatum est: in Macedoniam ducto, equestribus proe- ippo prospere pugnavit. Abydeni a Phi- ad exemplum Saguntinorum, suos seque L. Furius praetor Gallos Insubres rebel- *lcarem Poenum*, bellum in ea parte mo- *it. Hamilcar* eo bello occisus est, c'

IV. A

millia hominum triginta sex. Praeterea expediti nes Philippi regis et Sulpicii consulis, expugnation que urbium ab utroque factas, continet. Sulpici consul, adiuvantibus rege Attalo et Rhodiis, bell gerebat. Triumphavit de Gallis L. Furius praeto

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXI.

Me quoque iuvat, velut ipse in parte laboris ac pe culi fuerim, ad finem belli Punici pervenisse. Na etsi profiteri ausum, perscripturum res omnes Ron nas, in partibus singulis tanti operis fatigari minir conveniat; tamen, quum in mentem venit, tres sexaginta annos (tot enim sunt a primo Punico secundum bellum finitum) aeque multa volumina c cupasse mihi, quam occuparint quadringenti octog ta octo anni a condita urbe ad Ap. Claudium con lem, qui primus bellum Carthaginiensibus intul iam provideo animo, velut qui proximis litori va inducti mare pedibus ingrediuntur, quicquid prog dior, in vastiorem me altitudinem, ac velut prof dum invehi, et crescere paene opus, quod prima qu que perficiendo minui videbatur. Pacem Punica bellum Macedonicum excepit; periculo haudq quam comparandum, aut virtute ducis, aut milit robore: claritate regum antiquorum, vetustaque ma gentis, et magnitudine imperii, quo multam qu dam Europae, maiorem partem Asiae obtinuer armis, prope nobilius. Ceterum coeptum bellum versus Philippum decem ferme ante annis, trien prius depositum erat, quum Aetoli et belli et pa fuissent causae. Vacuos deinde pace Punica i

Romanos et infensos Philippo, quum ob infidam adversus Aetolos aliosque regionis eiusdem socios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam missa Hannibali Poenisque, preces Atheniensium, quos agro pervastato in urbem compulerat, excitaverunt ad renovandum bellum.

II. Sub idem fere tempus et ab Attalo rege, et Rhodiis legati venerunt, nuntiantes, Asiae quoque civitates sollicitari. His legationibus responsum est, curae Asianam rem senatui fore. Consultatio de Macedonico bello integra ad consules, qui tunc in provinciis erant, reiecta est. Interim ad Ptolemaeum Aegypti regem legati tres missi, C. Claudius Nero, M. Aemilius Lepidus, P. Sempronius Tuditanus: ut et annuntiarent victum Hannibalem Poenosque, et gratias agerent regi, quod in rebus dubiis, quum finitimi etiam socii Romanos desererent, in fide mansisset; et peterent, ut, si coacti iniuriis bellum adversus Philippum suscepissent, pristinum animum erga populum Romanum conservaret. Eodem fere tempore P. Aelius consul in Gallia, quum audisset a Boiis ante suum adventum incursiones in agros sociorum factas, duabus legionibus subitariis tumultus eius caussa scriptis, additisque ad eas quattuor cohortibus de exercitu suo, C. Oppium praefectum socium hac tumultuaria manu per Umbriam (quam tribum Sapiniam vocant) agrum Boiorum invadere iussit: ipse eodem, aperto itinere, per medios montes duxit. Oppius, ingressus hostium fines, primo populationes satis prospere ac tuto fecit. Delecto deinde ad castrum Mutilum satis idoneo loco, ad demetenda frumenta (iam enim maturae erant segetes) profectus, neque explorato circa, nec stationibus satis firmis, quae armatae inermes atque operi intentos tutarentur, positis, improviso impetu Gallorum cum frumentatoribus est circumventus. Inde pavor fugaque etiam ar-

matos cepit. Ad septem millia hominum palata per segetes sunt caesa: inter quos ipse C. Oppius praefectus. Ceteri in castra metu compulsi, inde sine certo duce consensu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum suarum, ad consulem per saltus prope invios pervenere: qui, nisi quod populatus est Boiorum fines, et cum Ingaunis Liguribus foedus icit, nihil, quod esset memorabile, aliud in provincia quum gessisset, Romam rediit.

III. Quum primum senatum habuit, universis postulantibus, ne quam prius rem, quam de Philippo sociorumque querelis, ageret; relatum extemplo est: decrevitque frequens senatus, ut P. Aelius consul, quem videretur ei, cum imperio mitteret, qui, classe accepta, quam ex Sicilia Cn. Octavius reduceret, in Macedoniam traiiceret. M. Valerius Laevinus propraetor missus, circa Vibonem duodequadraginta navibus ab Cn. Octavio acceptis, in Macedoniam transmisit. Ad quem quum M. Aurelius legatus venisset, edocuissetque eum, quantos exercitus, quantum navium numerum comparasset rex, et quemadmodum circa omnes non continentis modo urbes, sed etiam insulas, partim ipse adeundo, partim per legatos, conciret homines ad arma; maiore conatu Romanis id capessendum bellum esse, ne, cunctantibus iis, auderet Philippus, quod Pyrrhus prius ausus ex aliquanto minore regno esset; haec eadem scribere Aurelium consulibus et senatui placuit.

IV. Exitu huius anni quum de agris veterum militum relatum esset, qui ductu atque auspicio P. Scipionis in Africa bellum perfecissent; decreverunt Patres, ut M. Iunius praetor urbis, si ei videretur, decemviros agro Samniti Appuloque, quod eius publicum populi Romani esset, metiendo dividendoque crearet. Creati P. Servilius, Q. Caecilius Metellu

C. et M. Servilii, (Geminis ambobus cognomen --

bellum molitur) sed utrum in Macedoniam le- transportetis, an hostem in Italiam accipiatis. uantum intersit, si nunquam ante alias, Punico proximo bello experti estis. Quis enim dubitat, si Saguntinis obsessis fidemque nostram implo- bus impigre tulissemus opem, sicut patres nostri ertinis tulerant, totum in Hispaniam aversuri fuerimus, quod cunctando cum summa clade in Italiam accepimus? Ne illud quidem du- est, quin hunc ipsum Philippum, pactum iam gatos literasque cum Hannibale in Italiam traii- nisso cum classe Laevino, qui ultro ei bellum in- , in Macedonia continuerimus. Et quod tunc fe- quum hostem Hannibalem in Italia haberemus, c, pulso Italia Hannibale, devictis Carthagi- us, cunctamur facere? Patiamur expugnandis , sicut Sagunto expugnando Hannibalem pas- us, segnitiem nostram experiri regem: non inde mense, quemadmodum ab Sagunto Han- d quinto inde die, quam ab Corintho solverit Italiam perveniet. Ne aequaveritis Han- hilippum, ne Carthaginiensibus Macedonas; certe aequabitis. Aequabitis, dico? Quan- ir viro, vel gens genti prae...

transmiserit, quietura aut mansura in fide creditis? Manserunt enim Punico postea bello. Nunquam isti populi, nisi quum deerit, ad quem desciscant, a nobis non deficient. Si piguisset vos in Africam traiicere, hodie in Italia Hannibalem et Carthaginienses hostes haberetis. Macedonia potius, quam Italia, bellum habeat: hostium urbes agrique ferro atque igni vastentur. Experti iam sumus foris nobis, quam domi, feliciora potentioraque arma esse. Ite in suffragium, bene iuvantibus diis, et, quae Patres censuerunt, vos iubete. Huius vobis sententiae non consul modo auctor est, sed etiam dii immortales; qui mihi sacrificanti precantique, ut hoc bellum mihi, senatui, vobisque, et sociis ac nomini Latino, classibus, exercitibusque nostris bene ac feliciter eveniret, laeta omnia prosperaque portendere.

VIII. Ab hac oratione in suffragium missi, uti rogarat, bellum iusserunt. Supplicatio inde a consulibus in triduum ex senatusconsulto indicta est, obsecratique circa omnia pulvinaria dii, ut, quod bellum cum Philippo populus iussisset, id bene ac feliciter eveniret: consultique fetiales ab consule Sulpicio, bellum, quod indiceretur regi Philippo, utrum ipsi utique nuntiari iuberent; an satis esset, in finibus regni quod proximum praesidium esset, eo nuntiari? Fetiales decreverunt, utrum eorum fecisset, recte facturum. Consuli a Patribus permissum, ut, quem videretur, ex iis, qui extra senatum essent, legatum mitteret ad bellum regi indicendum. Tum de exercitibus consulum praetorumque actum. Consules binas legiones scribere iussi; veteres dimittere exercitus. Sulpicio, cui novum ac magni nominis bellum decretum erat, permissum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret: invitum ne quem militem veterem ducendi ius esset. Praetoribus L. Furio Purpureoni et

Q. Minucio Rufo quina millia socium Latini nominis consules darent; quibus praesidiis alter Galliam, alter Bruttios provinciam obtineret. Q. Fulvius Gillo et ipse iussus ex eo exercitu, quem P. Aelius consul habuisset, ut quisque minime multa stipendia haberet, legere, donec et ipse quinque millia socium ac nominis Latini effecisset: id praesidio Siciliae provinciae esset. M. Valerio Faltoni, qui praetor priore anno Campaniam provinciam habuerat, prorogatum in annum imperium est; uti propraetor in Sardiniam traiiceret: is quoque de exercitu, qui ibi esset, quinque millia socium nominis Latini, qui eorum minime multa stipendia haberent, legeret. Et consules duas urbanas legiones scribere iussi: quae, si quo res posceret, multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate, iraque inde tumentibus, mitterentur. Sex legionibus Romanis eo anno usura respublica erat.

IX. In ipso apparatu belli legati ab rege Ptolemaeo venerunt, qui nuntiarunt, *Athenienses adversus Philippum petisse ab rege auxilium. Ceterum, etsi communes socii sint, tamen, nisi ex auctoritate populi Romani, neque classem, neque exercitum defendendi aut oppugnandi cuiusquam causa regem in Graeciam missurum esse. Vel quieturum eum in regno, si populo Romano socios defendere liceat; vel Romanos quiescere, si malint, passurum, atque ipsum auxilia, quae facile adversus Philippum tueri Athenas possent, missurum.* Gratiae regi ab senatu actae, responsumque: *Tutari socios populo Romano in animo esse: si qua re ad id bellum opus sit, indicaturos regi: regni-e eius opes scire subsidia firma ac fidelia suae rei-blicae esse.* Munera deinde legatis in singulos quin millium aeris ex senatusconsulto missa. Quum ectum *consules haberent,* pararentque, quae ad m *opus essent:* civitas religiosa, in principiis

maxime novorum bellorum, supplicationibus habitis iam, et obsecratione circa omnia pulvinaria facta, ne quid praetermitteretur, quod aliquando factum esset, ludos Iovi donumque vovere consulem, cui provincia Macedonia evenisset, iussit. Moram voto publico Licinius pontifex maximus attulit, qui negavit, *ex incerta pecunia voveri debere, si ea pecunia non posset in bellum usui esse, seponique statim deberet, nec cum alia pecunia misceri: quod si factum esset, votum rite solvi non posse.* Quanquam et res, et auctor movebat, tamen ad collegium pontificum referre consul iussus, si posset recte votum incertae pecuniae suscipi. Posse, rectiusque etiam esse, pontifices decreverunt. Vovit in eadem verba consul, praeeunte maximo pontifice, quibus antea quinquennalia vota suscipi solita erant: praeterquam quod tanta pecunia, quantam tum, quum solveretur, senatus censuisset, ludos donaque facturum vovit. Toties ante ludi magni de certa pecunia voti erant: ii primi de incerta.

X. Omnium animis in bellum Macedonicum versis, repente nihil minus eo tempore timentibus, Gallici tumultus fama exorta est. Insubres, Cenomanique, et Boii, excitis Salyis, Ilvatibusque et ceteris Ligustinis populis, Hamilcare Poeno duce, qui in iis locis de Hasdrubalis exercitu substiterat, Placentiam invaserant; et, direpta urbe, ac per iram magna ex parte incensa, vix duobus millibus hominum inter incendia ruinasque relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt. Vicinae urbis audita clades spatium colonis dedit ad claudendas portas praesidiaque per muros disponenda; ut obsiderentur tamen prius, quam expugnarentur, nuntiosque mitterent ad praetorem Romanum. L. Furius Purpureo *tum provinciae praeerat*: cetero ex senatusconsulto *exercitu dimisso,* praeter quinque millia socium

terfugissent, alteram captam ac direptam ab ;, alteram oppugnari. Nec in exercitu suo sasidii colonis laborantibus fore, nisi quinque ɔcium quadraginta millibus hostium (tot enim s esse) trucidanda obiicere velit, et tanta sua m inflatos excidio coloniae Romanae augere animos.

His literis recitatis decreverunt, ut C. Aurenaul exercitum, cui in Etruriam ad conven diem edixerat, Arimini eadem die adesse et aut ipse, si per commodum reipublicae ad opprimendum Gallicum tumultum proficir; aut L. Furio praetori scriberet, ut, quum legiones ex Etruria venissent, missis in vicem quinque millibus sociorum, qui interim Etruaesidio essent, proficisceretur ipse ad coloɔerandam obsidione. Legatos item mitten- Africam censuerunt, eosdem Carthaginem, in Numidiam ad Masinissam. Carthaginem, iarent, *civem eorum Hamilcarem relictum in haud satis scire ex Hasdrubalis prius, an ex s postea exercitu, bellum contra foedus facere.*

Nuntiare praeterea iussi, *bellum cum rege Phili susceptum, quod Carthaginienses auxiliis iuvisset; iuriasque inferendo sociis populi Romani, flagra bello Italia, coegisset classes exercitusque in Gr ciam mitti; et, distinendo copias, causa in primis f set serius in Africam traiiciendi:* peterentque, ut *id bellum mitteret auxilia Numidarum equitum.* na ampla data, quae ferrent regi, vasa aurea arg teaque, toga purpurea, et palmata tunica cum el neo scipione, et toga praetexta cum curuli se iussique polliceri, *si quid ei ad firmandum augend que regnum opus esse indicasset, enixe id popu Romanum merito eius praestaturum.* Verminae q que Syphacis filii legati per eos dies senatum a runt, excusantes errorem adolescentiamque, et pam omnem in fraudem Carthaginiensium avert tes. *Et Masinissam Romanis ex hoste amicum f tum: Verminam quoque annisurum, ne officiis in pulum Romanum aut a Masinissa, aut ab ullo vincatur. Petere, ut rex, sociusque et amicus ab natu appellaretur.* Responsum legatis est: *Et pat eius Syphacem sine causa ex socio et amico hostem pente populi Romani factum: et eum ipsum rudim tum adolescentiae bello lacessentem Romanos pos se. Itaque pacem illi prius petendam a populo Ro no esse, quam ut rex, sociusque, et amicus appellet Nominis eius honorem pro magnis erga se regum ritis dare populum Romanum consuesse. Legatos manos in Africa fore, quibus mandaturum senat ut Verminae pacis dent leges, liberum arbitrium populo Romano permittenti. Si quid ad eas addi, mi, mutarive vellet, rursus ab senatu ei postuland fore.* Legati cum iis mandatis in Africam missi Terentius Varro, Sp. Lucretius, Cn. Octavius: qu quereremes singulis datae.

XII. Literae deinde in senatu recitatae sun

:oris, cui Bruttii provincia erat: *Pe-*
t ex Proserpinae thesauris nocte clam
c, ad quos pertineat facinus, vestigia
Indigne passus senatus, non cessari ab
ne Pleminium quidem, tam clarum re-
: simul ac poenae exemplum, homines
Aurelio consuli negotium datum, ut ad
Bruttios scriberet: *senatui placere,*
'e expilatis thesauris eodem exemplo ha-
Pomponius praetor triennio ante habuis-
:enta pecunia esset, reponi: si quo mi-
foret, expleri: ac piacularia, si videre-
pontifices censuissent, fieri causa expi-
nis eius templi. Prodigia etiam sub
pluribus locis nuntiata acciderunt. In
um arsisse afferebant. Priverni sereno
m rubrum solem fuisse. Lanuvii tem-
unonis nocte strepitum ingentem ex-
nimalium obscoeni foetus pluribus locis
In Sabinis incertus infans natus, mas-
na esset: alter sexdecim iam annorum
sexu inventus. Frusinone agnus cum
Sinuessae porcus cum capite humano
anis in agro publico equuleus cum quin-
Foeda omnia et deformia, errantis-
foetus naturae visa. Ante omnia ab-
nares, iussique in mare extemplo de-
proxime, C. Claudio, M. Livio con-
'tatus similis prodigii foetus erat. Ni-
:cemviros adire libros de portento eo
'ecemviri ex libris res divinas easdem,
secundum id prodigium factae essent,
Carmen praeterea ab ter novenis vir-
per urbem iusserunt, donumque Iu-
ferri. *Ea uti fierent*, C. Aurelius con-
irorum responso curavit. Carmen, sic-

ut patrum memoria Livius, ita tum condidi Licinius Tegula.

XIII. Expiatis omnibus religionibus, (nam et Locris sacrilegium pervestigatum a Q. Minucio pecuniaque ex bonis noxiorum in thesauros repo quum consules in provincias proficisci vellent; p ti frequentes, quibus ex pecunia, quam M. Val M. Claudio consulibus mutuam dederant, tertia sio debebatur eo anno, adierunt senatum: quia sules, quum ad novum bellum, quod magna cl magnisque exercitibus gerendum esset, vix aera sufficeret, negaverant esse, unde iis in praesentia veretur. Senatus querentes eos non sustinuit, *Punicum bellum pecunia data, in Macedonicum qu bellum uti respublica vellet; aliis ex aliis orient bellis, quid aliud quam publicatam, pro beneficio, quam ob noxam, suam pecuniam fore?* Quum et vati aequum postularent, nec tamen solvendo alieno respublica esset, quod medium inter aeq et utile erat, decreverunt, *Ut, quoniam magna eorum agros vulgo venales esse diceret, et sibimet ptis opus esse; agri publici, qui intra quinquagesi lapidem esset, copia iis fieret. Consules agrum a maturos, et in iugera asses vectigales, testandi c publicum agrum esse, impositiuros; ut si quis, q solvere posset populus, pecuniam habere, q agrum, mallet, restitueret agrum populo.* Laeti conditionem privati accepere. Trientius Tabu que is ager, quia pro tertia parte pecuniae d erat, appellatus.

XIV. Tum P. Sulpicius, secundum vota in C tolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profe ab urbe, Brundisium venit, et, veteribus militibu luntariis ex Africano exercitu in legiones descri navibusque ex classe consulis Cornelii lectis, al die, quam a Brundisio solvit, in Macedoniam

Ibi ei praesto fuere Atheniensium legati, es, ut se obsidione eximeret. Missus extem- Athenas est C. Claudius Centho, cum viginti s navibus, et mille militum copiis. Neque ipse rex Athenas obsidebat. Eo maxime tem- Abydum oppugnabat, iam cum Rhodiis et At- navalibus certaminibus, neutro feliciter proelio, s expertus. Sed animos ei faciebat, praeter fe- iam insitam, foedus ictum cum Antiocho Syriae ge, divisaeque iam cum eo Aegypti opes; cui, orte audita Ptolemaei regis, ambo imminebant. ontraxerant autem sibi cum Philippo bellum Athe- enses haudquaquam digna causa: dum ex vetere ortuna nihil praeter animos servant. Acarnanes uo iuvenes per Initiorum dies, non initiati, tem- plum Cereris, imprudentes religionis, cum cetera turba ingressi sunt. Facile eos sermo prodidit, ab- surde quaedam percunctantes: deductique ad anti- stites templi, quum palam esset, per errorem ingres- sos, tanquam ob infandum scelus, interfecti sunt. Id tam foede atque hostiliter factum gens Acarnanum ad Philippum detulit: impetravitque ab eo, ut, datis Macedonum auxiliis, bellum se inferre Atheniensibus pateretur. Hic exercitus, primo terram Atticam ferro ignique depopulatus, cum omnis generis prae- da in Acarnaniam rediit. Et irritatio quidem animo- rum ea prima fuit: postea iustum bellum decretis ci- vitatis ultro indicendo factum. Attalus enim rex Rhodiique, persecuti cedentem in Macedoniam Phi- lippum, quum Aeginam venissent; rex Piraeeum, re- novandae firmandaeque cum Atheniensibus societa- tis causa, traiecit. Civitas omnis obviam effusa cum coniugibus ac liberis, sacerdotes cum insignibus suis intrantem urbem, ac dii prope ipsi exciti sedibus suis, exceperunt.

XV. *In concionem extemplo* populus vocatus, u

[redacted]

rex, quae vellet, coram ageret: deinde ex di; magis visum, scribere eum, de quibus vid quam praesentem aut referendis suis in civita neficiis erubescere, aut significationibus ac tionibusque multitudinis, assentatione immod dorem onerantis. In literis autem, quae mi concionem recitataeque sunt, commemorati beneficiorum primum in civitatem sociam; dei rum, quas adversus Philippum gessisset; ad mum adhortatio: *Capessendum bellum, dum Rhodios, tum quidem, dum etiam Romanos ha Nequicquam postea, si tum cessassent, praeter occasionem quaesituros.* Rhodii deinde legati sunt: quorum recens erat beneficium, quo longas quattuor Atheniensium, captas nupe cedonibus recuperatasque, remiserant. Ita genti consensu bellum adversus Philippum de Honores regi primum Attalo immodici, dei Rhodiis habiti: tum primum mentio illata d quam Attalida appellarent, ad decem vetere addenda: et Rhodiorum populus corona aure tis gratia donatus, civitasque Rhodiis data, q modum Rhodii prius Atheniensibus dederan cundum haec rex Attalus Aeginam ad classen cepit. Rhodii Ciam ab Aegina, inde per insul dum navigarunt: omnibus, praeter Andrum,] que, et Cythnum, quae praesidiis Macedonur bantur, in societatem acceptis. Attalum A missi in Aetoliam nuntii, exspectatique inde aliquamdiu nihil agentem tenuere: et neqi excire ad arma potuit, gaudentes utcunque cc ta cum Philippo pace, et ipse Rhodiique, quun stitissent tunc Philippo, egregium liberatae Graeciae titulum habere potuissent; patien sus cum in Hellespontum traiicere, occupan *Thraciae opportuna* loca vires colligere,

alere; gloriamque eius gesti perfectique Romanis concesserunt.

XVI. Philippus magis regio animo est usus: qui, quum Attalum Rhodiosque hostes non sustinuisset, ne Romano quidem, quod imminebat, bello territus, Philocle quodam ex praefectis suis cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis ad populandos Atheniensium agros misso, classe tradita Heraclidi, ut Maroneam peteret, ipse terra eodem cum expeditis duobus millibus peditum, equitibus ducentis pergit. Et Maroneam quidem primo impetu expugnavit: Aenum inde cum magno labore, postremo proditione Ganymedis praefecti Ptolemaei, cepit. Deinceps alia castella, Cypsela, et Doriscon, et Serrheum, occupat. Inde progressus ad Chersonesum, Elaeunta et Alopeconnesum tradentibus ipsis, recepit. Callipolis quoque et Madytos dedita, et castella quaedam ignobilia. Abydeni, ne legatis quidem admissis, regi portas clauserunt. Ea oppugnatio diu Philippum tenuit: eripique ex obsidione, ni cessatum ab Attalo et Rhodiis foret, potuerunt. Attalus trecentos tantum milites in praesidium, Rhodii quadriremem unam ex classe, quum ad Tenedum staret, miserunt. Eodem postea, quum iam vix sustinerent obsidionem, et ipse Attalus quum traiecisset, spem tantum auxilii ex propinquo ostendit, neque terra, neque mari adiutis sociis.

XVII. Abydeni primo, tormentis per muros dispositis, non terra modo adeuntes aditu arcebant, sed navium quoque stationem infestam hosti faciebant. Postea, quum et muri pars strata ruinis, et ad interiorem raptim oppositum murum cuniculis iam perventum esset, legatos ad regem de conditionibus tradendae urbis miserunt. Paciscebantur autem, ut Rhodiam quadriremem cum sociis navalibus, Attalique praesidium emitti liceret; atque ipsis urbe exce-

dere cum singulis vestimentis. Quibus quum Pl pus nihil pacati, nisi omnia permittentibus, re disset; adeo renuntiata haec legatio ab indigna simul ac desperatione iram accendit, ut, ad Sag nam rabiem versi, matronas omnes in templo nae, pueros ingenuos, virginesque, infantes cum suis nutricibus, in gymnasium includi iube aurum et argentum in forum deferri, vestem p sam in naves Rhodiam Cyzicenamque, quae in erant, congeri, sacerdotes victimasque adduci, taria in medio poni. Ibi delecti primum, qui caesam aciem suorum, pro diruto muro pugna vidissent, extemplo coniuges liberosque inte rent; aurum, argentum, vestemque, quae in na esset, in mare deiicerent; tectis publicis privati quam plurimis locis possent, ignes subiicerent; se facinus perpetraturos, praeeuntibus exseci carmen sacerdotibus, iureiurando adacti: tum taris aetas iurare, neminem vivum, nisi vict acie excessurum. Hi, memores deorum, adeo naciter pugnaverunt, ut, quum nox proelium d ptura esset, rex prior, territus rabie eorum, abstiterit. Principes, quibus atrocior pars faci delegata erat, quum paucos et confectos vulne ac lassitudine superesse proelio cernerent, luc ma sacerdotes cum infulis ad urbem dedendam lippo mittunt.

XVIII. Ante deditionem ex iis legatis Ron qui Alexandriam missi erant, M. Aemilius trium sensu minimus natu, audita obsidione Abyden ad Philippum venit. Qui, questus Attalo Rhodi arma illata, et quod tum maxime Abydum opp ret, quum rex ab Attalo et Rhodiis ultro se bel cessitum diceret; *Num Abydeni quoque*, inquit, *tibi intulerunt arma?* Insueto vera audire fer *oratio visa est*, quam quae habenda apud regem

quit, *et forma, et super omnia Romanum no-* *rociorem facit. Ego autem primum velim,* *rum memores servare mecum pacem. Si bello* *itis, mihi quoque in animo est facere, ut re-* *icedonum nomenque, haud minus quam Roma-* *nile bello sentiatis.* Ita dimisso legato, Phi- uro argentoque, quae coacervata erant, ac- minum praedam omnem amisit. Tanta enim ultitudinem invasit, ut repente proditos rati, antes mortem occubuissent, periuriumque exprobrantes, et sacerdotibus maxime, qui, mortem devovissent, eorum deditionem vi- osti fecissent, repente omnes ad caedem con- berorumque discurrerent, seque ipsi per om- leti interficerent. Obstupefactus eo furore pressit impetum militum, et, *triduum se ad* *um Abydenis dare,* dixit. Quo spatio plura in se victi ediderunt, quam infesti edidissent : nec, nisi quem vincula aut alia necessitas ohibuit, quisquam vivus in potestatem venit. is, imposito Abydi praesidio, in regnum red- um, velut Sagunti excidium Hannibali, sic Abydenorum clades ad Romanum bellum fecisset, nuntii occurrerunt, consulem iam in se, et Apolloniam terrestres copias, navales m in hiberna deduxisse.

Inter haec legatis, qui in Africam missi Hamilcare Gallici exercitus duce, respon-

dataque edita. Equites mille Numidae, quu millia daret, accepti. Ipse in naves imponen ravit, et cum ducentis millibus modium triti centis hordei, in Macedoniam misit. Tertia ad Verminam erat. Is, ad primos fines regni obviam progressus, ut scriberent ipsi, quas pacis conditiones, permisit. Omnem pacem iustamque fore sibi cum populo Romano. Di ges pacis, iussusque ad eam confirmandam legatos Romam.

XX. Per idem tempus L. Cornelius Lentu consule ex Hispania rediit. Qui quum in sen ab se per multos annos fortiter feliciterque exposuisset, postulassetque, ut triumphanti vehi liceret in urbem; *res triumpho dignas es* sebat senatus: *sed exemplum a maioribus no pisse: ut, qui neque dictator, neque consul, nequ tor res gessisset, triumpharet. Pro consule ill spaniam provinciam, non consulem, aut pra obtinuisse.* Decurrebatur tamen eo, ut ovans iniret, intercedente Ti. Sempronio Longo plebis; qui nihilo magis id more maiorum, exemplo futurum diceret. Postremo victus cc Patrum tribunus cessit: et ex senatusconsı Lentulus ovans urbem est ingressus. Argen ex praeda quadraginta quattuor millia pond duo millia quadringenta quinquaginta. Milit praeda centum viginti asses divisit.

XXI. Iam exercitus consularis ab Arretio num traductus erat, et quinque millia sociu ni nominis ex Gallia in Etruriam transieran que L. Furius, magnis itineribus ab Arimino sus Gallos, Cremonam tum obsidentes, pro castra mille quingentorum passuum intervallo ste posuit. Occasio egregie rei gerendae fuit, *tinus de via ad* castra oppugnanda duxisset.

gabantur per agros, nullo satis firmo re-
esidio. Lassitudini militum timuit, quod
ictum agmen erat. Galli, clamore suorum
revocati, omissa praeda, quae in manibus
ra repetivere, et postero die in aciem pro-
Nec Romanus moram pugnandi fecit. Sed
am instruendi fuit: eo cursu hostes in proe-
erunt. Dextra ala (in alas divisum socia-
citum habebat) in prima acie locata est: in
duae Romanae legiones. M. Furius dextrae
onibus M. Caecilius, equitibus L. Valerius
legati omnes erant) praepositi. Praetor se-
s legatos, C. Laetorium et P. Titinium, ha
am quibus circumspicere et obire ad omnes
subitos conatus posset. Primo Galli, omni
ine in unum locum connisi, obruere atque
sese dextram alam, quae prima erat, spera-
se. Ubi id parum procedebat, circumire a
, et amplecti hostium aciem (quod in multi
dversus paucos facile videbatur) conati sunt.
idit praetor, ut et ipse dilataret aciem, duas
ex subsidiis dextra laevaque alae, quae in
cie pugnabat, circumdat, aedemque deo Iovi
eo die hostes fudisset. L. Valerio imperat,
duarum legionum equites, altera sociorum
m in cornua hostium emittat, nec circumire
m patiatur. Simul et ipse, ut extenuatam
diductis cornibus aciem Gallorum vidit,
ferre confertos milites, et perrumpere ordi-
t. Et cornua ab equitibus, et medii a pedite
repente, quum omni parte caede ingenti ster-
, Galli terga vertunt, fugaque effusa repe-
tra. Fugientes persecutus eques, mox et le-
secutae in castra impetum fecerunt. Minus
a hominum inde effugerunt: caesa aut ca-
quinque et triginta millia cum signis mili-

taribus septuaginta, carpentis Gallicis, multa pr da oneratis, plus ducentis. Hamilcar dux Poe eo proelio cecidit, et tres imperatores nobiles Gal rum. Placentini captivi ad duo millia liberorum pitum redditi colonis.

XXII. Magna victoria laetaque Romae fuit. teris allatis, supplicatio in triduum decreta est. manorum sociorumque ad duo millia eo proelio c derunt: plurimi dextrae alae, in quam primo imp vis ingens hostium illata est. Quanquam per pr torem prope debellatum erat, consul quoque C. relius, perfectis, quae Romae agenda fuerant, pr ctus in Galliam, victorem exercitum a praetore ac pit. Consul alter, quum auctumno ferme exact provinciam venisset, circa Apolloniam hibernal Ab classe, quae Corcyrae subducta erat, C. Claud triremesque Romanae, sicut ante dictum est, A nas missae, quum Piraeeum pervenissent, desp dentibus iam animos sociis spem ingentem attuler Nam et terrestres ab Corintho, quae per Megaram cursiones in agros fieri solitae erant, non fiebant praedonum a Chalcide naves, quae non mare sol infestum, sed etiam omnes maritimos agros Ath ensibus fecerant, non modo Sunium superare, sed extra fretum Euripi committere aperto mari se debant. Supervenerunt his tres Rhodiae quadr mes, et erant Atticae tres apertae naves, ad tuen maritimos agros comparatae. Hac classe si agrique Atheniensium defenderentur, satis in p sentia existimanti Claudio esse, maioris etiam fortuna oblata est.

XXIII. Exsules ab Chalcide, regiorum iniu pulsi, attulerunt, occupari Chalcidem sine certam ullo posse. Nam et Macedonas, quia nullus in pinquo sit hostium metus, vagari passim, et opp nos, praesidio Macedonum fretos, custodiam

negligere. His auctoribus profectus, quanquam Sunium ita mature pervenerat, ut inde provehi ad primas angustias Euboeae posset; ne superato promontorio conspiceretur, classem in statione usque ad noctem tenuit. Primis tenebris movit: et tranquillo pervectus Chalcidem, paullo ante lucem, qua infrequentissima urbis sunt, paucis militibus turrim proximam murumque circa scalis cepit, alibi sopitis custodibus, alibi nullo custodiente. Progressi inde ad frequentia aedificiis loca, custodibus interfectis, refractaque porta, ceteram multitudinem armatorum acceperunt. Inde in totam urbem discursum est: aucto etiam tumultu, quod circa forum ignis tectis iniectus erat. Conflagrarunt et horrea regia, et armamentarium cum ingenti apparatu machinarum tormentorumque. Caedes inde passim fugientium pariter ac repugnantium fieri coepta est: nec ullo iam, qui militaris aetatis esset, non aut caeso, aut fugato, Sopatro etiam Acarnane praefecto praesidii interfecto, praeda omnis primo in forum collata, deinde in naves imposita. Carcer etiam ab Rhodiis refractus: emissique captivi, quos Philippus tanquam in tutissimam custodiam condiderat. Statuis inde regis deiectis truncatisque, signo receptui dato, conscenderunt naves, et Piraeeum, unde profecti erant, redierunt. Quod si tantum militum Romanorum fuisset, ut et Chalcis teneri, et non deseri praesidium Athenarum potuisset; magna res principio statim belli, Chalcis et Euripus adempta regi forent. Nam ut terra Thermopylarum angustiae Graeciam, ita mari fretum Euripi claudit.

XXIV. Demetriade tum Philippus erat. Quo quum esset nuntiata clades sociae urbis, quanquam serum auxilium perditis erat, tamen, quae proxima auxilio est, ultionem petens, cum expeditis quinque millibus peditum, et trecentis equitibus extemplo

[redacted]

profectus, cursu prope Chalcidem contendit, h
quaquam dubius opprimi Romanos posse. A
destitutus spe, nec quicquam aliud, quam ad defc
spectaculum semirutae ac fumantis sociae urbis q
venisset, paucis vix, qui sepelirent bello absum
relictis, aeque raptim ac venerat, transgressus p
Euripum, per Boeotiam Athenas ducit, pari inc
haud disparem eventum ratus responsurum. E
spondisset, ni speculator, (hemerodromos vo
Graeci, ingens die uno cursu emetientes spatium)
templatus regium agmen e specula quadam, p
gressus nocte media Athenas pervenisset. Iden
somnus, eademque negligentia erat, quae Chalci
dies ante paucos prodiderat. Excitati nuntio tre
et praetor Atheniensium, et Dioxippus praefe
cohortis mercede militantium auxiliorum, conv
tis in forum militibus, tuba signum ex arce dar
bent, ut hostes adesse omnes scirent. Ita undiqu
portas, ad muros discurrunt. Paucas post h
Philippus, aliquanto tamen ante lucem, appr
quans urbi, conspectis luminibus crebris, et fre
hominum trepidantium, ut in tali tumultu, exau
sustinuit signa: et considere ac conquiescere ag
iussit, vi aperta propalam usurus, quando parum
lus profuerat. Ab Dipylo accessit. Porta ea, v
in ore urbis posita, maior aliquanto patentior
quam ceterae, est: et intra eam extraque latae
viae, ut et oppidani dirigere aciem a foro ad po
possent: et extra limes mille ferme passus lon
in Academiae gymnasium ferens, pediti equitiqu
stium liberum spatium praeberet. Eo limite A
nienses cum Attali praesidio et cohorte Diox
acie intra portam instructa, signa extulerunt. Q
ubi Philippus vidit, habere se hostes in potestat
tus, et diu optata caede (neque enim ulli Graeca
civitatium infestior erat) expleturum, cohortatu

ım ante aciem cum equitibus paucis evectus
; hostes, ingentem quum suis ardorem, tum
hostibus, iniecit. Plurimos manu sua co-
ınusque vulneratos compulsosque in portam,
ıs et ipse, quum maiorem in angustiis trepi-
ədidisset caedem, in temerario incepto tu-
ın receptum habuit: quia, qui in turribus
ant, sustinebant tela, ne in permixtos ho-
ɔs coniicerent. Intra muros deinde tenen-
ites Atheniensibus, Philippus, signo receptui
ıtra ad Cynosarges (templum Herculis, gy-
que, et lucus erat circumiectus) posuit. Sed
arges, et Lyceum, et quidquid sancti amoe-
ı urbem erat, incensum est, dirutaque non
ım, sed etiam sepulcra; nec divini humani-
ɩuicquam prae impotenti ira est servatum.
. Postero die, quum primo clausae fuissent
einde subito apertae, quia praesidium At-
.egina, Romanique ab Piraeeo intraverant
ıstra ab urbe retulit rex tria ferme millia
Inde Eleusinem profectus, spe improviso

loniam ac Dyrrhachium ad Apsum flumen habebat castra: quo arcessitum L. Apustium legatum, cum parte copiarum ad depopulandos hostium fines mittit. Apustius, extrema Macedoniae populatus, Corrago, et Gerrunio, et Orgesso castellis primo impetu captis, ad Antipatriam, in faucibus angustis sitam urbem, venit. Ac primo evocatos principes ad colloquium, ut fidei Romanorum se committerent, pellicere est conatus: deinde, ubi, magnitudine ac moenibus situque urbis freti, dicta aspernabantur, vi atque armis adortus, expugnavit; puberibusque interfectis, praeda omni militibus concessa, diruit muros, atque urbem incendit. Hic metus Codrionem, satis validum et munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit. Praesidio ibi relicto, Cnidus (nomen propter alteram in Asia urbem, quam oppidum, notius) vi capitur. Revertentem legatum ad consulem cum satis magna praeda, Athenagoras quidam regius praefectus in transitu fluminis a novissimo agmine adortus, postremos turbavit. Ad quorum clamorem et trepidationem quum revectus equo propere legatus signa convertisset, coniectisque in medium sarcinis aciem direxisset; non tulere impetum Romanorum militum regii. Multi ex iis occisi, plures capti. Legatus, incolumi exercitu reducto ad consulem, remittitur inde extemplo ad classem.

XXVIII. Hac satis felici expeditione bello commisso, reguli ac principes accolae Macedonum in castra Romana veniunt, Pleuratus Scerdilaedi filius, et Amynander Athamanum rex, et ex Dardanis Bato, Longari filius. Bellum suo nomine Longarus cum Demetrio Philippi patre gesserat. Pollicentibus auxilia respondit consul, Dardanorum et Pleurati opera, quum exercitum in Macedoniam induceret, se *usurum. Amynandro* Aetolos concitandos ad bel*lum attribuit.* Attali legatis (nam ii quoque per id

m populationemque miserabilem agrorum.
! *se queri, quod hostilia ab hoste passi forent:*
ı *quaedam belli iura; quae ut facere, ita pati*
Sata exuri, dirui tecta, praedas hominum pe-
e agi, misera magis, quam indigna, patienti
erum enim vero id se queri, quod is, qui Ro-
'ienigenas et barbaros vocet, adeo omnia simul
umanaque iura polluerit, ut priore popula-
m infernis diis, secunda cum superis bellum
n gesserit: omnia sepulcra monumentaque di-
e in finibus suis, omnium nudatos Manes, nul-
: terra tegi: delubra sibi fuisse, quae quondam
ı *habitantes in parvis illis castellis vicisque*
ıta, ne in unam urbem quidem contributi ma-
: deserta reliquerint. Circa ea omnia templa
um infestos circumtulisse ignes: semiusta et
z simulacra deum inter prostratos iacere postes
um. Qualem terram Atticam fecerit, exorna-
ndam opulentamque, talem eum, si liceat, Ae-
Graeciamque omnem facturum. Urbis quo-

XXXI. Tum Romanus legatus: *Totam oration meae formam Macedones primum, deinde Atheniens mutarunt. Nam et Macedones, quum ad conquerer das Philippi iniurias in tot socias nobis urbes venissen ultro accusando Romanos, defensionem ut accusation potiorem haberem, effecerunt: et Athenienses in de superos inferosque nefanda atque inhumana sceler eius referendo, quid mihi aut cuiquam reliquerun quod obiicere ultra possim? Eadem Cianos, Abydeno Aeneos, Maronitas, Thasios, Parios, Samios, Lari senses, Messenios hinc ex Achaia, existimate queri graviora etiam acerbioraque eos, quibus nocendi m iorem facultatem habuit. Nam quod ad ea attine quae nobis obiecit; nisi gloria digna sunt, fateor e defendi non posse. Rhegium, et Capuam, et Syrac sas nobis obiecit. Rhegium Pyrrhi bello legio a nobi Rheginis ipsis, ut mitteremus, orantibus, in praes dium missa, urbem, ad quam defendendam missa era per scelus possedit. Comprobavimus ergo id facinus an bello persecuti sceleratam legionem, in potestate nostram redactam tergo et cervicibus poenas socii pendere quum coegissemus, urbem, agros, suaque om nia cum libertate legibusque Rheginis reddidimus Syracusanis oppressis ab externis tyrannis, quo ind gnius esset, quum tulissemus opem, et fatigati prop per triennium terra marique urbe munitissima op pugnanda essemus, quum iam ipsi Syracusani servir tyrannis, quam capi a nobis mallent, captam iisde armis et liberatam urbem reddidimus. Neque infitia imus, Siciliam provinciam nostram esse, et civitate quae in parte Carthaginiensium fuerunt, et uno ani mo cum illis adversus nos bellum gesserunt, stipendia rias nobis ac vectigales esse: quin contra, hoc et vo et omnes gentes scire volumus, pro merito cuique erg nos fortunam esse. An Campanorum poenae, de qu neque ipsi quidem queri possunt, nos poeniteat? Hi h*

*:um pro iis bellum adversus Samnites per an-
e septuaginta cum magnis nostris cladibus
ıus, ipsos foedere primum, deinde connubio,
le cognationibus, postremo civitate nobis con-
'ıus, tempore nostro adverso primi omnium
opulorum, praesidio nostro foede interfecto,
ibalem defecerunt: deinde, indignati se obsi-
ıbis, Hannibalem ad oppugnandam Romam
. Horum si neque urbs ipsa, neque homo
ı superesset, quis id durius, quam pro merito
statutum indignari posset? Plures sibimet
:ientia scelerum mortem consciverunt, quam
upplicio affecti sunt. Ceteris ita oppidum,
ademimus, ut agrum locumque ad habitan-
ₑmus: urbem innoxiam stare incolumem pate-
tt, qui hodie videat eam, nullum oppugnatae
ibi vestigium inveniat. Sed quid ego Capuam
tum Carthagini victae pacem ac libertatem
ts. Magis illud est periculum, ne, nimis fa-
ı ignoscendo, plures ob id ipsum ad experien-
:rsus nos fortunam belli incitemus. Haec pro
ta sint, haec adversus Philippum: cuius do-
ıarricidia, et cognatorum amicorumque cae-
ʾidinem inhumaniorem prope, quam crudeli-
os, quo propiores Macedoniae estis, melius
Quod ad vos attinet, Aetoli, nos pro vobis bel-
:pimus adversus Philippum: vos sine nobis
acem fecistis. Et forsitan dicatis, bello Pu-
patis nobis, coactos metu vos leges pacis ab
:m plus poterat, accepisse. Et nos, quum alia
rgerent, depositum a vobis bellum et ipsi omi-
Nunc et nos, deum benignitate Punico perfe-
totis viribus nostris in Macedoniam incubui-
'obis restituendi vos in amicitiam societatem-
am fortuna oblata est; nisi perire cum Phi-
am vincere cum Romanis, mavultis.*

XXXII. Haec dicta ab Romano quum essent, in clinatis omnium animis ad Romanos, Damocritu praetor Aetolorum, pecunia, ut fama est, ab rege ac cepta, nihil aut huic aut illi parti assensus, *Rem ma gni discriminis consiliis nullam esse tam inimicam quam celeritatem,* dixit. *Celerem enim poenitentiam sed eandem seram atque inutilem, sequi; quum prae cipitata raptim consilia neque revocari, neque in inte grum restitui possint. Deliberationis autem eius, cu ius ipse maturitatem exspectandam putaret, tempu ita iam nunc statui posse: quum legibus cautum esse ne de pace bellove, nisi in Panaetolico et Pylaico con cilio, ageretur, decernerent extemplo, ut praetor sin fraude, quum de bello aut de pace agere velit, advoce concilium: et, quod tum referatur decernaturque, u perinde ius ratumque sit, ac si in Panaetolico aut Py laico concilio actum esset.* Dimissis ita suspensa r legatis, egregie consultum genti aiebat. Nam, utri us partis melior fortuna belli esset, ad eius socie tem inclinaturos. Haec in concilio Aetolorum acta.

XXXIII. Philippus impigre terra marique para bat bellum: navales copias Demetriadem in Thessa liam contrahebat. Attalum Romanamque classem principio veris ab Aegina ratus moturos, navibus ma ritimaeque orae praefecit Heraclidem, quem et ant praefecerat. Ipse terrestres copias comparaba magna se duo auxilia detraxisse Romanis creden ex una parte Aetolos, ex altera Dardanos, faucibu ad Pelagoniam a filio Perseo interclusis. Ab consul non parabatur, sed gerebatur iam bellum. Per Da saretiorum fines exercitum ducebat, frumentum, quo ex hibernis extulerat, integrum vehens; quod in usum militi satis esset, praebentibus agris. Oppida vic que partim voluntate, partim metu se tradeban Quaedam vi expugnata, quaedam deserta, in monte

in partem petisset consul, alam equitum
.dum, quonam hostes iter intendissent,
ı error apud consulem erat. Movisse ex
em sciebat, quam regionem petisset igno-
oque speculatum miserat equites. Hae
: diverso, quum diu incertis itineribus va-
assaretios essent, tandem in unum iter
:. Neutros fefellit, ut fremitus procul ho-
ırumque exauditus est, hostes appropin-
que prius, quam in conspectum venirent,
que expedierant. Nec mora, ubi primum
re, concurrendi facta est. Forte et nu-
:ute, utpote lecti utrimque, haud impares,
ıus per aliquot horas pugnarunt. Fati-
m equorumque, incerta victoria, diremit
Macedonum quadraginta equites, Roma-
que et triginta ceciderunt. Neque eo ma-
:i quicquam, in qua regione castra ho-
t, aut illi ad regem, aut hi ad consulem
Per transfugas cognitum est, quos levi-

qui hastis sagittisque et rara lanceis vulnera fa
vidissent, cum Graecis Illyriisque pugnare assu
postquam gladio Hispaniensi detruncata corp
brachiis cum humero abscisis, aut tota cervice de
cta divisa a corpore capita, patentiaque viscera,
foeditatem aliam vulnerum viderunt, adversus q
tela quosque viros pugnandum esset, pavidi vu
cernebant. Ipsum quoque regem terror cepit, n
dum iusto proelio cum Romanis congressum. I
que, revocato filio praesidioque, quod in Pelagon
faucibus erat, ut iis copiis suas augeret, Pleur
Dardanisque iter in Macedoniam patefecit. Ipse, c
viginti millibus peditum, quattuor equitum, ducil
transfugis, ad hostem profectus, paullo plus m
passus a castris Romanis tumulum propinqu
Athaco fossa ac vallo communivit: ac, subiecta
nens Romana castra, admiratus esse dicitur et
versam speciem castrorum, et descripta suis quae
partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum
tervallis; et negasse, barbarorum ea castra ulli
deri posse. Biduum consul et rex, alter alterius
natus exspectantes, continuere suos intra vallu
tertio die Romanus omnes copias in aciem eduxit

XXXV Rex vero, tam celerem aleam univ
certaminis timens, quadringentos Tralles (Illyrior
id, sicut alio diximus loco, est genus) et Creten
trecentos, addito iis peditibus pari numero equit
cum duce Athenagora, uno ex purpuratis, ad la
sendos hostium equites misit. Ab Romanis aut
(aberat acies eorum paullo plus quingentos pass
velites et equitum duae ferme alae emissae, ut
mero quoque eques pedesque hostem aequarent. C
didere regii, genus pugnae, quo assuerant, fore,
equites, in vicem insequentes refugientesque, n
telis uterentur, nunc terga darent; Illyriorum vel
tas ad excursiones et impetus subitos usui esset, C

mea in hostem evecti sunt, stantibus equis,
x ipsis equis, partim desilientes immiscen-
peditibus, pugnabant. Ita nec eques regius
r erat, insuetus ad stabilem pugnam; nec
ncursator et vagus, et prope seminudus ge-
orum, veliti Romano parmam gladiumque
pariterque et ad se tuendum, et ad hostem
n armato. Non tulere itaque dimicationem;
re, quam velocitate, tutantes se, in castra
nt.

VI. Uno deinde intermisso die, quum omni-
is equitum levisque armaturae pugnaturus
:, nocte caetratos, quos peltastas vocant,
ortuno inter bina castra in insidiis abdide-
ceperatque Athenagorae et equitibus, ut, si
roelio procederet res, uterentur fortuna: si
edendo sensim ad insidiarum locum hostem
rent. Et equitatus quidem cessit: duces cae-
hortis, non satis exspectato signo, ante tem-
tatis suis, occasionem bene gerendae rei ami-
omanus et aperto proelio victor et tutus

ferme inde millia, intervallo tutiorem frumentat nem habiturus, castra ad Ortholophum (id est l nomen) movit. Quum in propinquo agro frumen rentur Romani, primo rex intra vallum suos ten ut cresceret simul et negligentia cum audacia ho Ubi effusos vidit, cum omni equitatu et Cretensi auxiliaribus, quantum equitem velocissimi pedi cursu aequare poterant, citato profectus agmine, ter castra Romana et frumentatores constituit sig Inde, copiis divisis, partem ad consectandos va frumentatores emisit, dato signo, ne quem viv relinquerent; cum parte ipse substitit, itineraq quibus ad castra recursuri videbantur hostes, obse Iam passim caedes ac fuga erat, necdum quisquan castra Romana nuntius cladis pervenerat; quia re gientes in regiam stationem incidebant: et plures obsidentibus vias, quam ab emissis ad caedem, int ficiebantur. Tandem inter medias hostium sta nes elapsi quidam trepidi, tumultum magis, quam tum nuntium, intulerunt castris.

XXXVII. Consul, equitibus iussis, qua quis posset, opem ferre laborantibus, ipse legiones e stris educit, et agmine quadrato ad hostem du Dispersi equites per agros quidam aberrarunt, cepti clamoribus aliis ex alio exsistentibus lo Pars obvios habuerunt hostes: pluribus locis si pugna coepit. Regia statio atrocissimum proeli edebat: nam et ipsa multitudine equitum peditum prope iusta acies erat; et Romanorum, quia med obsederat iter, plurimi in eam inferebantur. Eo q que superiores Macedones erant, quod et rex i hortator aderat, et Cretensium auxiliares multo improviso vulnerabant, conferti praeparatique in persos et effusos pugnantes. Quod si modum in i *quendo habuissent*, non in praesentis modo cert *nis gloriam*, sed in summam etiam belli profe

'oret: nunc, aviditate caedis intemperantius secuti, n praegressas cum tribunis militum cohortes Romanas incidere: et fugiens eques, ut primo signa suorum idit, convertit in effusum hostem equos: versaque nomento temporis fortuna pugnae est, terga dantius, qui modo secuti erant. Multi cominus congresi, multi fugientes interfecti. Nec ferro tantum perere, sed in paludes quidam coniecti, profundo limo um ipsis equis hausti sunt. Rex quoque in periculo uit: nam, ruente saucio equo, praeceps ad terram latus, haud multum abfuit, quin iacens opprimereur. Saluti fuit eques, qui raptim ipse desiluit, paidumque regem in equum subiecit. Ipse, quum peles aequare cursu fugientes non posset equites, ab iostibus ad casum regis concitatis confossus periit. lex, circumvectus paludes pervias inviasque trepida 'uga, in castra tandem, iam desperantibus plerisque ncolumem evasurum, pervenit. Ducenti Macedonum quites eo proelio periere, centum ferme capti; octoginta admodum ornati equi, spoliis simul armorum 'elatis, abducti.

XXXVIII. Fuerunt, qui hoc die regem temeriatis, consulem segnitiae accusarent. Nam et Philippo quiescendum fuisse, quum paucis diebus hostes, xhausto circa omni agro, ad ultimum inopiae venuros sciret: et consulem, quum equitatum hostium evemque armaturam fudisset, ac prope regem ipsum episset, protinus ad castra hostium ducere debuisse. Nec enim mansuros ita perculsos hostes fuisse, deellarique momento temporis potuisse. Id dictu, juam re, ut pleraque, facilius erat. Nam, si omnibus peditum quoque copiis rex congressus fuisset, forsitan inter tumultum, quum omnes victi metuque perculsi ex proelio intra vallum, protinus inde supervadentem munimenta victorem hostem fugerent, exui castris potuerit rex. *Quum* vero integrae copiae pe-

ditum in castris mansissent, stationes ante portas praesidiaque disposita essent, quid, nisi ut temeritatem regis, effuse paullo ante secuti perculsos equites, imitaretur, profecisset? neque enim ne regis quidem primum consilium, quo impetum in frumentatores palatos per agros fecit, reprehendendum foret, si modum prosperae pugnae imposuisset. Eo quoque minus est mirum, tentasse eum fortunam, quod fama erat, Pleuratum Dardanosque, ingentibus copiis profectos domo, iam in Macedoniam transcendisse. Quibus si undique circumventus copiis foret, sedentem Romanum debellaturum, credi poterat. Itaque, secundum duas adversas equestres pugnas, multo minus tutam moram in iisdem stativis fore Philippus ratus, quum abire inde et fallere abiens hostem vellet, caduceatore sub occasum solis ad consulem misso, qui indutias ad sepeliendos equites peteret, frustratus hostem, secunda vigilia, multis ignibus per tota castra relictis, silenti agmine abiit.

XXXIX. Corpus iam curabat consul, quum, venisse caduceatorem, et quid venisset, nuntiatum est. Responso tantum dato, mane postero die fore copiam conveniendi, id quod quaesitum erat, nox dieique insequentis pars ad praecipiendum iter Philippo data est. Montes, quam viam non ingressurum gravi agmine Romanum sciebat, petit. Consul, prima luce caduceatore datis indutiis dimisso, haud ita multo post abisse hostem quum sensisset, ignarus qua sequeretur, iisdem stativis frumentando dies aliquot consumpsit. Stuberam deinde petit, atque ex Pelagonia frumentum, quod in agris erat, convexit. Inde ad Pluvinam est progressus, nondum comperto quam regionem hostes petissent. Philippus, quum primo ad Bryanium stativa habuisset, profectus inde transversis limitibus, terrorem praebuit subitum hosti. Movere itaque ex Pluvina Romani, et ad Os

gum flumen posuerunt castra. Rex haud procul le et ipse, vallo super ripam amnis ducto, (Erigon incolae vocant) consedit. Inde satis comperto, rdaeam petituros Romanos, ad occupandas angustias, ne superare hostes artis faucibus inclusum adin possent, praecessit. Ibi alia vallo, alia fossa, a lapidum congerie, ut pro muro essent, alia arboius obiectis, ita ut locus postulabat, aut materia ppeditabat, propere permuniit; atque, ut ipse rebar, viam suapte natura difficilem, obiectis per omnes ansitus operibus inexpugnabilem fecit. Erant raque silvestria circa, incommoda phalangi maxi Macedonum: quae, nisi ubi praelongis hastis velvallum ante clipeos obiecit, (quod ut fiat, libero mpo opus est) nullius admodum usus est. Thracas oque rhomphaeas, ingentis et ipsae longitudinis, er obiectos undique ramos impediebant. Cretenm una cohors non inutilis erat: sed ea quoque ipsa, si quis impetum faceret, in patentem vulneri uum equitemque sagittas coniicere poterat, ita adrsus scuta Romana nec ad traiiciendum satis maam vim habebat, nec aperti quicquam erat, quod peret. Itaque id ut vanum teli genus senserunt esse, xis passim tota valle iacentibus incessebant hoem. Ea, maiore cum sonitu, quam vulnere ullo, lsatio scutorum parumper succedentes Romanos nuit. Deinde, iis quoque spretis, partim, testudine cta, per adversos vadunt hostes: partim, brevi circitu quum in iugum collis evasissent, trepidos ex aesidiis stationibusque Macedonas deturbant: et, in locis impeditis difficili fuga, plerosque etiam truncant.

XL. Ita angustiae minore certamine, quam quod nimis proposuerant, superatae, et in Eordaeam perntum; *ubi pervastatis* passim agris, in Elimeam se cepit. *Inde impetum* in Orestidem fecit; et oppi-

[redacted]

dum Celetrum est aggressus, in paeninsula situ Lacus moenia cingit: angustis faucibus unum ex co tinenti iter est. Primo situ ipso freti, clausis port imperium abnuere: deinde, postquam signa ferri, testudine succedi ad portam, obsessasque fauc agmine hostium viderunt, priusquam experirent certamen, metu in deditionem venerunt. Ab Celet in Dassaretios processit, urbemque Pelium vi cep Servitia inde cum cetera praeda abduxit, et libe capita sine pretio dimisit; oppidumque iis reddid praesidio valido imposito: nam et sita opportu urbs erat ad impetus in Macedoniam faciendos. I peragratis hostium agris, consul in loca iam paca ad Apolloniam, unde orsus bellum erat, copias r duxit. Philippum averterant Aetoli, et Athaman et Dardani, et tot bella repente alia ex aliis lo exorta. Adversus Dardanos, iam recipientes ex M cedonia sese, Athenagoram cum expeditis peditib ac maiore parte equitatus misit, iussum instare tergo abeuntibus, et, carpendo postremum agm segniores eos ad movendos domo exercitus effice Aetolos Damocritus praetor, qui morae ad decern dum bellum ad Naupactum auctor fuerat, idem p ximo concilio ad arma conciverat: post famam eq stris ad Ortholophum pugnae, Dardanorumque Pleurati cum Illyriis transitum in Macedoniam, haec classis Romanae adventum in Oreum, et, su circumfusas tot Macedoniae gentes, maritimam q que instantem obsidionem.

XLI. Hae causae Damocritum Aetolosque res tuerant Romanis: et, Amynandro rege Athaman adiuncto, profecti Cercinium obsedere. Clauser portas, incertum vi, an voluntate: quia regium l bebant praesidium. Ceterum intra paucos dies ptum est Cercinium, atque incensum: qui superf rant e magna clade, liberi servique, inter cete

ı abducti. Is timor omnes, qui circumcolunt paludem, relictis urbibus, montes coegit pe- :toli, inopia praedae inde aversi, in Perrhae- pergunt. Cyretias ibi vi capiunt, foede- ›iunt: qui Malloeam incolunt, voluntate in em societatemque accepti. Ex Perrhaebia s petendi Amynander auctor erat: et immi- mania huic urbi, videbaturque expugnari ;no certamine posse. Aetoli campos Thessa- nos ad praedam petiere: sequente, quanquam ›ante, Amynandro, nec effusas populationes ım, nec castra, quo fors tulisset loco, sine :rimine ac cura muniendi, posita. Itaque, ne ıs eorum negligentiaque sibi ac suis etiam licuius causa esset, quum campestribus locis ıtes eos castra Phecado urbi videret, ipse ılus quingentos passus inde tumulum suis, ı levi munimento tutum, cepit. Quum Aetoli, d populabantur, vix meminisse viderentur, stium agro esse; alii palati semiermes vaga- alii in castris sine stationibus per somnum ıe dies noctibus aequarent, Philippus inopi- s advenit. Quem quum adesse refugientes : quidam pavidi nuntiassent, trepidare Damo- :terique duces: et erat forte meridianum tem- plerique graves cibo sopiti iacebant. Exci-

XLII. Philippus, suis iam vallo appropinqu bus, receptui cani iussit. Fatigatos enim equo rosque non tam proelio, quam itineris simul lon dine, simul praepropera celeritate, habebat. It turmatim equites, in vicemque manipulos levis a turae, aquatum ire et prandere iubet: alios in st ne armatos retinet, opperiens agmen peditum ta ductum propter gravitatem armorum. Quod ub venit, et ipsis imperatum, ut, statutis signis armi ante se positis, raptim cibum caperent, binis ter summum ex manipulis aquandi causa missis: int eques cum levi armatura paratus instructusque tit, si quid hostis moveret. Aetoli, (iam enim et, per agros multitudo sparsa fuerat, receperat se i stra) ut defensuri munimenta, circa portas vallu armatos disponunt, dum quietos hostes ipsi fe ex tuto spectabant. Postquam mota signa Ma num sunt, et succedere ad vallum parati atqu structi coepere, omnes repente, relictis station per aversam partem castrorum ad tumulum, a stra Athamanum perfugiunt. Multi in hac qu tam trepida fuga capti caesique sunt Aetolorum. lippus, si satis diei superesset, non dubius, Athamanes quoque exui castris potuissent, die proelium, deinde per direptionem castrorum ab pto, sub tumulo in proxima planitie consedit, p luce insequentis diei hostem aggressurus. Se toli eodem pavore, quo sua castra reliquerant, n proxima dispersi fugerunt. Maximo usui fuit A nander, quo duce Athamanes, itinerum periti, mis montibus per calles ignotos sequentibus eo stibus in Aetoliam perduxerunt. Non ita mult dispersa fuga error intulit in Macedonum equ quos luce prima Philippus, ut desertum tumulu *dit, ad carpendum* hostium agmen misit.

XLIII. Per eos dies et Athenagoras regius

tus, Dardanos recipientes se in fines adeptus, po- ɜmum agmen primo turbavit: dein, postquam Dar- ıi conversis signis direxere aciem, aequa pugna to proelio erat. Ubi rursus procedere Dardani pissent, equite et levi armatura regii, nullum talis ilii genus habentes Dardanos, oneratos immobili- ı armis, vexabant: et loca ipsa adiuvabant. Occi- ıerpauci sunt, plures vulnerati, captus nemo, quia ı excedunt temere ordinibus suis, sed confertim et ɲnant, et cedunt. Ita damna Romano accepta bel- duabus per opportunas expeditiones coercitis gen- ɑs, restituerat Philippus, incepto forti, non pro- ro solum eventu. Minuit deinde ei forte oblata hostium Aetolorum numerum. Scopas princeps ıtis, ab Alexandria magno cum pondere auri ab ;e Ptolemaeo missus, sex millia peditum et quin- ıtos equites mercede conductos Aegyptum avexit. c ex iuventute Aetolorum quemquam reliquisset, Damocritus, nunc belli, quod instaret, nunc futu- ; solitudinis admonens, (incertum cura gentis, an adversaretur Scopae, parum donis cultus) partem ıiorum castigando domi continuisset. Haec ea ıtate ab Romanis Philippoque gesta.

XLIV. Classis a Corcyra eiusdem principio ae- .tis cum L. Apustio legato profecta, Malea supera- circa Scyllaeum agri Hermionici Attalo regi con- ıcta est. Tum vero Atheniensium civitas, cui odio Philippum per metum iam diu moderata erat, id ıne in auxilii praesentis spem effudit. Nec un- am ibi desunt linguae promptae ad plebem conci- ıdam: quod genus, quum in omnibus liberis civi- ibus, tum praecipue Athenis, ubi oratio plurimum llet, favore multitudinis alitur. Rogationem ex- nplo tulerunt, plebesque scivit, *ut Philippi sta- ıe, imagines omnes, nominaque earum, item maio- ın eius virile ac muliebre secus omnium tollerentur*,

[redacted]

delerenturque: dies festi, sacra, sacerdotes ipsius maiorumve eius honoris causa instituta omnia profanarentur. Loca quoque, in quibı tum aliquid inscriptumve honoris eius causa detestabilia esse, neque in iis quicquam post dedicarique placere eorum, quae in loco puro p dicarique fas esset. Sacerdotes publicos, quoı que pro populo Atheniensi, sociisque, et exercit classibus eorum precarentur, toties detestari at secrari Philippum, liberos eius, regnumque, te navalesque copias, Macedonum genus omne no Additum decreto, *Si quis quid postea, quod ad ignominiamque Philippi pertineret, ferret, i populum Atheniensem iussurum: si quis cont miniam, prove honore eius dixisset, fecissetve, cidisset eum, iure caesurum.* Postremo in *Ut omnia, quae adversus Pisistratidas decret dam erant, eadem in Philippo servarentur.* enses quidem literis verbisque, quibus solis bellum adversus Philippum gerebant.

XLV. Attalus Romanique, quum Piraeeun ab Hermione petissent, paucos ibi morati di ratique aeque immodicis ad honores sociorum in ira adversus hostem fuerant, Atheniensium tis, navigant a Piraeeo Andrum. Et quum in quem Gaureleon vocant, constitissent, miss tentarent oppidanorum animos, si voluntate urbem, quam vim experiri, mallent; postqua sidio regio arcem teneri, nec se potestatis su respondebant; expositis copiis, omnique a urbium oppugnandarum, diversis partibus re gatus Romanus ad urbem subeunt. Plus al Graecos Romana signa armaque non ante v mique militum, tam prompte succedentium *terruere.* *Itaque* fuga extemplo in arcem fa *urbe hostes potiti.* Et in arce quum biduum

n armorum, fiducia tenuissent, tertio die raesidiumque, ut cum singulis vestimen- Boeotiae transveherentur, urbem arcem- runt. Ea ab Romanis regi Attalo con- dam ornamentaque urbis ipsi avexerunt. desertam haberet iusulam, et Macedonum is, et quibusdam Andriorum, ut manerent, Postea et ab Delio, qui ex pacto trans- erant, promissis regis, quum desiderium riae facilius ad credendum inclinaret ani- ati. Ab Andro Cythnum traiecerunt. Ibi t oppugnanda urbe nequicquam absumpti: ix operae pretium erat, abscessere. Ad ntinentis Atticae is locus est) Issaeorum ibi classi Romanorum adiuncti sunt. Ii pulandos Carystiorum agros: cetera clas- um, nobilem Euboeae portum, dum a Ca- i redirent, tenuit. Inde omnes, velis in s, maris medio praeter Scyrum insulam nere. Ibi paucos dies, saeviente Borea, i prima tranquillitas data est, Sciathum vastatam urbem direptamque nuper a Phi- agros palati milites frumentum, et si qua se ad vescendum poterant, ad naves retu- edae nec erat quicquam, nec meruerant diriperentur. Inde Cassandream peten- ad Mendin, maritimum civitatis eius vi- re. Inde quum, superato promontorio, ad a urbis circumagere classem vellent, sae- empestate, prope obruti fluctibus, dispersi, parte amissis armamentis, in terram effu- nen quoque ea maritima tempestas ad rem idam fuit. Nam, collectis in unum navi- itisque copiis, aggressi urbem, cum multis repulsi, (et erat validum ibi regium prae- *ito incepto* regressi ad Canastraeum Pal-

lenes traiecere: inde, superato Toronae prom navigantes Acanthum petiere. Ibi primo ag tus, deinde ipsa urbs vi capta ac direpta. N progressi (iam enim et graves praeda nav bant) retro, unde venerant, Sciathum, et ab Euboeam repetunt.

XLVI. Ibi relicta classe, decem navib ditis sinum Maliacum intravere, ad colloq cum Aetolis de ratione gerendi belli. Sip Aetolus princeps legationis eius fuit, quae municanda consilia Heracleam cum rege et mano legato venit. Petitum ex foedere ab A ut mille milites praestaret. Tantum enim n bellum gerentibus adversus Philippum debeb gatum Aetolis: quod illi quoque gravati prius populandam Macedoniam exire, quo tempor po circa Pergamum urente sacra profanaque here eum inde respectu rerum suarum po Ita Aetoli cum spe magis, Romanis omnia p bus, quam cum auxilio dimissi. Apustius c lo ad classem rediit. Inde agitari de Ore gnando coeptum. Valida ea civitas et moen quia ante fuerat tentata, firmo erat praesidi iunxerant se iis post expugnationem Andri c fecto Agesimbroto viginti Rhodiae naves omnes. Eam classem in stationem ad Zelasi runt, (Isthmiae id super Demetriadem pro um est peropportune obiectum) ut, si quid verent Macedonum naves, in praesidio esse. raclides praefectus regius classem ibi teneb per occasionem, si quam negligentia hostiu set, quam aperta vi quicquam ausurus. Oreu Romani et ex Attalus oppugnabant: Roma ritima arce, regii adversus vallem inter dua *tem arces, qua et muro* intersaepta urbs est *loca diversa, sic* dispari modo etiam oppu

testudinibus, et vineis, et ariete admovendo
egii ballistis, catapultisque, et alio omni ge-
nentorum tela ingerentes, et pondere ingen-
Faciebant et cuniculos, et quicquid aliud
pugnatione expertum profuerat. Ceterum
es tantum Macedones, quam ante, tuebantur
cesque, sed etiam praesentioribus animis,
ationibus regis in admissa culpa, simul mi-
simul promissionum in futurum memores.
uum praeter spem tempus ibi traheretur,
n obsidione et in operibus, quam in oppu-
celeri spei esset; interim et aliud agi posse
atus, relictis, quot satis videbantur ad opera
da, militibus, traiicit in proxima continen-
issamque (non illam in Thessalia nobilem
ed alteram, quam Cremasten vocant) subito
praeter arcem, cepit. Attalus quoque Ae-
nihil minus quam tale quicquam in alterius
tione urbis timentibus, oppressit. Et iam
era in effectu erant circa Oreum, tum prae-
quod intus erat, labore assiduo, vigiliis di-
riter nocturnisque, et vulneribus confectum.
oque pars, ariete incusso subruta, multis iam
ciderat: perque apertum ruina iter nocte
in arcem, quae super portum est, perrupe-
ttalus luce prima, signo ex arce dato ab Ro-
t ipse urbem invasit, stratis magna ex parte
praesidium oppidanique in alteram arcem
e, unde biduo post deditio facta. Urbs regi,
corpora Romanis cessere.

II. Iam auctumnale aequinoctium instabat:
nus Euboicus, quem Coela vocant, suspectus
Itaque, ante hiemales motus evadere inde
s, Piraeeum, *unde* profecti ad bellum erant,
. *Apustius, triginta* navibus ibi relictis, su-
am navigat Corcyram. Regem statum Ini-

tiorum Cereris, ut sacris interesset, tenuit: secu dum Initia et ipse in Asiam se recepit, Agesimbro et Rhodiis domum remissis. Haec ea aestate ter marique adversus Philippum sociosque eius a consu et legato Romanis, adiuvantibus rege Attalo et Rh diis, gesta. Consul alter C. Aurelius ad confectu bellum quum in provinciam venisset, haud clam tu iram adversus praetorem, quod absente se rem ge sisset. Misso igitur eo in Etruriam, ipse in agru hostium legiones induxit: populandoque, cum pra da maiore, quam gloria, bellum gessit. L. Furi simul quod in Etruria nihil erat rei, quod gereret, mul Gallico triumpho imminens, quem, absente co sule irato atque invidente, facilius impetrari pos ratus, Romam inopinato quum venisset, senatum aede Bellonae habuit: expositisque rebus gestis, triumphanti sibi in urbem invehi liceret, petit.

XLVIII. Apud magnam partem senatus et mag tudine rerum gestarum valebat, et gratia. Maio natu negabant triumphum, *et quod alieno exerc rem gessisset, et quod provinciam reliquisset avidit rapiendi per occasionem triumphi; id vero eum nu exemplo fecisse.* Consulares praecipue, *exspect dum fuisse consulem,* dicebant. *Potuisse enim, stris prope urbem positis, tutanda colonia, ita ut a non decerneret, in adventum eius rem extrahere: quod praetor non fecisset, senatui faciendum es Consulem exspectarent: ubi coram disceptantes co sulem et praetorem audissent, verius de causa exis maturos esse.* Magna pars senatus nihil praeter gestas, et an in magistratu suisque auspiciis gess set, censebant spectare senatum debere. *Ex dua coloniis, quae velut claustra ad cohibendos Galli tumultus oppositae fuissent, quum una direpta et censa esset, traiecturumque id incendium, velut continentibus tectis, in alteram tam propinquam co*

m, sed per consulem, gereretur) aut consulem, quum exercitum ex Etruria transire in Galsisset, ipse Arimini occurrerit, ut bello interod sine eo geri fas non esset. Non exspectare pora moras et dilationes imperatorum: et lum esse interdum, non quia velis, sed quia hoit. Pugnam ipsam eventumque pugnae sperrtere. Fusos caesosque hostes: castra capta ta: coloniam liberatam obsidione: alterius co ptivos recuperatos restitutosque suis: debelio proelio esse. Non homines tantum ea victotos, sed diis quoque immortalibus per triduum tiones habitas, quod bene ac feliciter, non quod temere, respublica a L. Furio praetore gesta es-s fato etiam quodam Furiae genti Gallica bella.

X. Huius generis orationibus ipsius amicovicta est, praesentis gratia praetoris, absenulis maiestas; triumphumque frequentes L. ecreverunt. Triumphavit de Gallis in magi-

balis attenuatae vires eius coloniae erant, C. Te tius Varro, T. Quinctius Flamininus, P. Corn Cn. F. Scipio. Hi colonos Venusiam ascripsei Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proco Hispaniam obtinebat, magnum hostium exercitu agro Sedetano fudit. Quindecim millia Hispano eo proelio dicuntur caesa, signa militaria capta et septuaginta. C. Aurelius consul, quum ex vincia Romam comitiorum causa venisset, nor quod animis praeceperant, questus est, *Non e: ctatum se ab senatu, neque disceptandi cum pra consuli potestatem factam:* sed *ita triumphum cresse senatum, ut nullius, nisi eius, qui triumpl rus esset, haud eorum, qui bello interfuissent, audiret. Maiores ideo instituisse, ut legati, tr militum, centuriones, milites denique triumpho sent; ut veritatem rerum gestarum eius, cui ta honos haberetur, populus Romanus videret. Ec ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, si non tem, lixam saltem fuisse, quem percunctari poss natus, quid veri praetor vanive referret?* Comitii inde diem edixit: quibus creati sunt consules L. nelius Lentulus, P. Villius Tappulus. Praetores facti L. Quinctius Flamininus, L. Valerius Fla L. Villius Tappulus, Cn. Baebius Tamphilus.

L. Annona quoque eo anno pervilis fuit. menti vim magnam ex Africa advectam aediles les M. Claudius Marcellus et Sex. Aelius Paetus aeris in modios populo diviserunt: et ludos R nos magno apparatu fecerunt: diem unum inst runt: signa aenea quinque ex multaticio argen aerario posuerunt. Plebeii ludi ab aedilibus L rentio Massiliota et Cn. Baebio Tamphilo, quem torem designaverant, ter toti instaurati. Et lud *nebres eo anno* per quatriduum in foro, morti *Valerii Laevini* causa, a P. et M. filiis eius fact

gladiatorium datum ab iis: paria quinque et pugnarunt. M. Aurelius Cotta, decemvir sa- , mortuus: in eius locum M'. Acilius Glabrio s. Comitiis aediles curules creati sunt forte ui statim occipere magistratum non possent. . Cornelius Cethegus absens creatus erat, lispaniam obtineret provinciam; C. Valerius , quem praesentem creaverant, quia flamen rat, iurare in leges non poterat: magistratum plus quinque dies, nisi qui iurasset in leges, bat gerere. Petente Flacco, ut legibus sol- , senatus decrevit, ut, si aedilis, qui pro se iu- rbitratu consulum daret, consules, si iis vide- um tribunis plebis agerent, uti ad plebem fer- Datus, qui iuraret pro fratre, L. Valerius , praetor designatus. Tribuni ad plebem tu- plebesque scivit, ut perinde esset, ac si ipse iurasset. Et de altero aedile scitum plebis um, rogantibus tribunis, quos duos in Hispa- m imperio ad exercitus ire iuberent, ut C. us aedilis curulis ad magistratum gerendum , et L. Manlius Acidinus decederet de provin- tos post annos. Plebes Cn. Cornelio Lentulo ertinio pro consulibus imperium esse in Hi- iussit.

mininus consulis frater, Attalo rege et Rhodiis adiuvantibus, in Euboeam et maritimam oram traiectus, Eretriam expugnavit. Achaei in amicitiam recepti sunt. Coniuratio servorum, facta de solvendis Carthaginiensium obsidibus, oppressa est; duo millia necati sunt. Praetorum numerus ampliatus est, ut seni crearentur. Cornelius Cethegus consul Gallos Insubres proelio fudit. Cum Lacedaemoniis et tyranno eorum Nabide amicitia iuncta est. Praeterea expugnationes urbium in Macedonia referuntur.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXII.

Consules praetoresque, quum Idibus Martiis magistratum inissent, provincias sortiti sunt. L. Cornelio Lentulo Italia, P. Villio Macedonia; praetoribus, L. Quinctio urbana, Cn. Baebio Ariminum, L. Valerio Sicilia, L. Villio Sardinia evenit. Lentulus consul novas legiones scribere iussus: Villius a P. Sulpicio exercitum accipere. In supplementum eius, quantum militum videretur, ut scriberet, ipsi permissum. Praetori Baebio legiones, quas C. Aurelius consul habuisset, ita decretae, ut retineret eas, donec consul novo cum exercitu succederet. In Galliam ubi is venisset, omnes milites exauctorati domum dimitterentur, praeter quinque millia socium: his obtineri circa Ariminum provinciam satis esse. Prorogato imperio praetoribus prioris anni, (Cn. Sergio, ut militibus, qui in Hispania, Sicilia, Sardinia stipendia per multos annos fecissent, agrum assignandum curaret; Q. Minucio, ut in Bruttiis idem de coniurationibus quaestiones, quas praetor cum fide

que exercuisset, perficeret; et eos, quos sacrile-
compertos in vinculis Romam misisset, Locros
eret ad supplicium; quaeque sublata ex delubro
erpinae essent, reponenda cum piaculis curaret)
e Latinae pontificum decreto instauratae sunt;
l legati ab Ardea questi in senatu erant, sibi in
te Albano Latinis carnem, ut assolet, datam non
. Ab Suessa nuntiatum est, duas portas, quod-
inter eas muri erat, de coelo tactum; et Formia-
gati aedem Iovis, item Ostienses aedem Iovis, et
terni Apollinis et Sanci aedes, et in Herculis ae-
capillum enatum: et ex Bruttiis ab Q. Minucio
praetore scriptum, equuleum cum quinque pedi-
pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus, natos
. Inde a P. Sulpicio proconsule ex Macedonia
rae allatae, in quibus inter cetera scriptum erat,
eam in puppi navis longae enatam. Priorum
digiorum causa senatus censuerat, ut consules
oribus hostiis, quibus diis videretur, sacrificarent.
hoc unum prodigium haruspices in senatum vo-
, atque ex responso eorum supplicatio populo in
n unum edicta, et ad omnia pulvinaria res divi-
factae.

II. Carthaginienses eo anno argentum in stipen-
m impositum primum Romam advexerunt. Id
a probum non esse quaestores renuntiaverant, ex-
ientibusque pars quarta decocta erat, pecunia Ro-
e mutua sumpta, intertrimentum argenti expleve-
t. Petentibus deinde, ut, si iam videretur sena-
obsides sibi redderentur, centum redditi obsides:
ceteris, si in fide permanerent, spes facta. Peten-
s iisdem, qui non reddebantur obsides, ut ab Nor-
ubi parum commode essent, alio traducerentur,
cessum, ut Signiam et Ferentinum transirent.
ditanis item petentibus remissum, ne praefectus
des mitteretur, adversus quod iis, in fidem populi

Romani venientibus, cum L. Marcio Septimo c nisset. Et Narniensium legatis, querentibus a merum sibi colonos non esse, et immixtos quo non sui generis pro colonis se gerere, earum r causa tresviros creare L. Cornelius consul i Creati P. et Sex. Aelii (Paetis fuit ambobus c men) et C. Cornelius Lentulus. Quod Narnien datum erat, ut colonorum numerus augeretur, i sani petentes non impetraverunt.

III. Rebus, quae Romae agendae erant, perf consules in provincias profecti. P. Villium, in M doniam quum venisset, atrox seditio militum, ante irritata, nec satis in principio compressa, pit. Duo millia ea militum fuere, qui ex Afric devictum Hannibalem in Siciliam, inde anno post in Macedoniam pro voluntariis transp erant. Id voluntate factum negabant: *Ab tri recusantes in naves impositos. Sed utcunque, s iuncta, seu suscepta foret militia, et eam exhau et finem aliquem militandi fieri aequum esse.* M *annis sese Italiam non vidisse: consenuisse sub in Sicilia, Africa, Macedonia. Confectos iam bore, opere, exsangues tot acceptis vulneribus* Consul, *causam postulandae missionis probabile, modeste peteretur, videri,* dixit: *seditionis nec nec ullam aliam satis iustam causam esse. Ita manere ad signa, et dicto parere velint, se de m ne eorum ad senatum scripturum. Modestia fac quam pertinacia, quod velint, impetraturos.*

IV. Thaumacos eo tempore Philippus sum oppugnabat aggeribus vineisque; et iam ar muris admoturus erat. Ceterum incepto abs eum coegit subitus Aetolorum adventus, qui, A damo duce inter custodias Macedonum moeni gressi, nec die, nec nocte finem ullum erump *nunc in stationes,* nunc in opera Macedonum

ciebant. Et adiuvabat eos natura ipsa loci. Namque Thaumaci a Pylis sinuque Maliaco per Lamiam eunti loco alto siti sunt, ipsis faucibus imminentes, quas Coela vocant Thessaliae: quae transeunti confragosa loca implicatasque flexibus vallium vias, ubi ventum ad hanc urbem est, repente, velut maris vasti, sic immensa panditur planities, ut subiectos campos terminare oculis haud facile queas. Ab eo miraculo Thaumaci appellati. Nec altitudine solum tuta urbs, sed quod, saxo undique absciso, rupibus imposita est. Hae difficultates, et quod haud satis dignum tanti laboris periculique pretium erat, ut absisteret incepto Philippus, effecerunt. Hiems quoque iam instabat, quum inde abscessit, et in Macedoniam in hiberna copias reduxit.

V. Ibi ceteri quidem, data quanticunque quiete temporis, simul animos corporaque remiserant. Philippum, quantum ab assiduis laboribus itinerum pugnarumque laxaverat annus, tanto magis intentum in universum eventum belli curae angunt, non hostes modo timentem, qui terra marique urgebant; sed nunc sociorum, nunc etiam popularium animos, ne et illi ad spem amicitiae Romanorum deficerent, et Macedonas ipsos cupido novandi res caperet. Itaque et in Achaiam legatos misit, simul qui iusiurandum (ita enim pepigerant, quotannis iuraturos in verba Philippi) exigerent: simul qui redderent Achaeis Orchomenon, et Heraeam, et Triphyliam; Eleis Alipheram, contendentibus, nunquam eam urbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis, quae ad condendam Megalopolim ex concilio Arcadum contributae forent. Et cum Achaeis quidem per haec societatem firmabat. Macedonum animos sibi conciliavit. Quum Heraclidem amicum maximae invidiae sibi esse cerneret, multis criminibus oneratum in vincula coniecit, ingenti popularium

gaudio. Bellum, si quando unquam an[illegible] alia magna cura apparavit, exercuitque in armis et donas, et mercenarios milites: principioque cum Athenagora omnia externa auxilia, quod vis armaturae erat, in Chaoniam per Epirum cupandas quae ad Antigoneam fauces sunt, vocant Graeci) misit. Ipse post paucis diebu viore secutus agmine, quum situm omnem re aspexisset, maxime idoneum ad muniendum credidit esse praeter amnem Aoum. Is inter m quorum alterum Aeropum, alterum Asnaum i vocant, angusta valle fluit, iter exiguum super praebens. Asnaum Athenagoram cum levi ar tenere ac communire iubet: ipse in Aeropo po stra. Qua abscisae rupes erant, statio paucor matorum tenebat; quae minus tuta erant, alia alia vallis, alia turribus muniebat. Magna tor rum etiam vis, ut missilibus procul arcerent h idoneis locis disposita est. Tabernaculum r pro vallo, in conspecto maxime tumulo, ut te hostibus, suisque spem ex fiducia faceret, posi

VI. Consul, per Charopum Epiroten cert ctus, quos saltus cum exercitu insedisset rex, quum Corcyrae hibernasset, vere primo in con tem transvectus, ad hostem ducere pergit. Q millia ferme ab regiis castris quum abesset, lo nito relictis legionibus, ipse cum expeditis pr sus ad speculanda loca, postero die consiliu buit, utrum per insessum ab hoste saltum, qua labor ingens periculumque proponeretur, tra tentaret; an eodem itinere, quo priore anno cius Macedoniam intraverat, circumduceret Hoc consilium per multos dies agitanti nunt nit, T. Quinctium consulem factum, sortitumqu *vinciam Macedoniam*, maturato itinere iam *ram traiecisse.* Valerius Antias intrasse salt

quia recto itinere nequierit, omnibus a
secutum vallem, per quam mediam fer-
s; ponte raptim facto, in ripam, in qua
regia, transgressum acie conflixisse:
mque regem, castris exutum: duodecim
n eo proelio caesa, capta duo millia et
signa militaria centum triginta duo,
os triginta. Aedem etiam Iovi in eo
, si res prospere gesta esset. Ceteri
que auctores, quorum quidem ego legi
memorabile a Villio actum, integrum-
sequentem consulem T. Quinctium ac-
it.

haec in Macedonia geruntur, consul al-
is, qui Romae substiterat, comitia cen-
dis habuit. Multis claris petentibus
censores P. Cornelius Scipio Africanus
aetus. Hi, magna inter se concordia,
ne ullius nota legerunt, et portoria ve-
e Puteolisque, item Castrorum porto-
oco nunc oppidum est, fruendum loca-
que eo trecentos (is enim numerus fini-
erat) ascripserunt, et sub Tifatis Ca-
endiderunt. Sub idem tempus L. Man-
ex Hispania decedens, prohibitus a P.
tribuno plebis, ne ovans rediret, quum
petrasset, privatus urbem ingrediens
pondo argenti, triginta pondo ferme
ium tulit. Eodem anno Cn. Baebius
qui ab C. Aurelio consule anni prioris
alliam acceperat, temere ingressus Gal-
um fines, prope cum toto exercitu est
: supra sex millia et sexcentos milites
ex eo bello, quod iam timeri desierat,
est. Ea res L. Lentulum consulem
. Qui, ut in provinciam venit plenam

tumultus, trepido exercitu accepto, praetorem probris increpitum provincia decedere, atque Romam iussit. Neque ipse consul memorabil quam gessit, comitiorum causa Romam revo quae ipsa per M. Fulvium et M'. Curium tr plebis impediebantur, quod T. Quinctium Flami consulatum ex quaestura petere non patieb *Iam aedilitatem praeturamque fastidiri: nec norum gradus, documentum sui dantes, nobile nes tendere ad consulatum, sed transcendendo summa imis continuare.* Res ex campestri cer in senatum venit. Patres censuerunt, *Qui ho quem sibi capere per leges liceret, peteret, in eo creandi, quem velit, potestatem fieri aequum e* auctoritate Patrum fuere tribuni. Creati c Sex. Aelius Paetus et T. Quinctius Flamininu praetorum comitia habita. Creati L. Corneli rula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius C Helvius, qui aediles plebis fuerant. Ab iis l beii instaurati: et epulum Iovis fuit ludorum Et ab aedilibus curulibus C. Valerio Flacco Diali et C. Cornelio Cethego ludi Romani ma paratu facti. Ser. et C. Sulpicii Galbae ponti anno mortui sunt. In eorum locum M. Aemil pidus et Cn. Cornelius Scipio pontifices suffec

VIII. Sex. Aelius Paetus, T. Quinctius F nus consules, magistratu inito, senatum in Ca quum habuissent, decreverunt Patres, *ut pro Macedoniam atque Italiam consules compara ter se, sortirenturve. Utri eorum Macedonia set, in supplementum legionum tria millia milit manorum scriberet, et trecentos equites: item so Latini nominis quinque millia peditum, qui equites.* Alteri consuli novus omnis exercitus tus. L. Lentulo prioris anni consuli prorogat *perium est;* vetitusque aut ipse provincia d

t veterem exercitum deducere, quam cum le-
i novis consul venisset. Sortiti consules pro-
Aelio Italia, Quinctio Macedonia evenit.
es, L. Cornelius Merula urbanam, M. Clau-
ciliam, M. Porcius Sardiniam, C. Helvius Gal-
t sortitus. Delectus inde haberi est coeptus.
praeter consulares exercitus, praetores quoque
scribere milites erant: Marcello in Siciliam
uor millia peditum socium Latini nominis, et
tos equites; Catoni in Sardiniam ex eodem ge-
militum tria millia peditum, ducentos equites:
hi praetores ambo, quum in provincias venis-
veteres dimitterent pedites equitesque. Attali
de regis legatos in senatum consules introdu-
int. Hi, regem classe sua copiisque omnibus ter-
arique Romanam rem iuvare, quaeque impera-
t Romani consules, impigre atque obedienter ad
n diem fecisse, quum exposuissent, *Vereri* di-
runt, ne id praestare ei per Antiochum regem ultra
n liceret: vacuum namque praesidiis navalibus ter-
tribusque regnum Attali Antiochum invasisse. Ita-
Attalum orare Patres conscriptos, si sua classe,
que opera uti ad Macedonicum bellum vellent, mit-
ent ipsi praesidium ad regnum eius tutandum: si id
lent, ipsum ad sua defendenda cum classe ac reli-
s copiis redire paterentur. Senatus legatis ita re-
nderi iussit, *Quod rex Attalus classe copiisque*
is duces Romanos iuvisset, id gratum senatui esse.
xilia nec ipsos missuros Attalo adversus Antiochum,
ium et amicum populi Romani: nec Attali auxilia
enturos, ultra quam regi commodum esset. Sem-
populum Romanum alienis rebus, arbitrio alieno,
um: et principium et finem in potestate ipsorum, qui
e sua velint adiutos Romanos, esse. Legatos ad An-
chum missuros, qui nuntient, Attali naviumque eius
militum opera adversus Philippum communem l

stem uti populum Romanum. Gratum eum facturı et senatui, si regno Attali abstineat, belloque absisti Aequum esse, socios et amicos populi Romani reges ı ter se quoque ipsos pacem servare.

IX. Consulem T. Quinctium, ita habito delect ut eos fere legeret, qui in Hispania aut Africa m ruissent spectatae virtutis milites, properantem provinciam prodigia nuntiata atque eorum procu tio Romae tenuerunt. De coelo tacta erant via pub ca Veiis, forum et aedes Iovis Lanuvii, Herculis a des Ardeae, Capuae murus et turres et aedes, qu Alba dicitur. Coelum ardere visum erat Arret terra Velitris trium iugerum spatio caverna inge desederat. Suessae Auruncae nuntiabant agnum cu duobus capitibus natum, et Sinuessae porcum cu humano capite. Eorum prodigiorum causa supp eatio unum diem habita. Et consules rebus divi operam dederunt; placatisque diis, profecti in pı vincias sunt. Aelius cum C. Helvio praetore in Gı liam: exercitumque ab L. Lentulo acceptum, qu dimittere debebat, praetori tradidit; ipse novis l gionibus, quas secum adduxerat, bellum gesturu neque memorabilis rei quicquam gessit. Et Quinctius alter consul maturius, quam priores sol erant consules, a Brundisio quum transmisisset, C cyram tenuit cum octo millibus peditum, equitib octingentis. Ab Corcyra in proxima Epiri quinqu remi traiecit: et in castra Romana magnis itinerib contendit; inde Villio dimisso, paucos moratus di dum se copiae ab Corcyra assequerentur, consili habuit, utrum recto itinere per castra hostium v facere conaretur: an, ne tentata quidem re tanti l boris ac periculi, per Dassaretios potius Lycumq tuto circuitu Macedoniam intraret. Vicissetque *sententia, ni timuisset*, ne, quum a mari longius ı *cessisset, misso* e manibus hoste, si, quod antea fe

litudinibus silvisque se tutari rex voluisset, si- effectu aestas extraheretur. Utcunque esset illo ipso tam iniquo loco aggredi hostem pla- Sed magis fieri id placebat, quam, quomodo satis expediebant.

Dies quadraginta sine ullo conatu sedentes in ctu hostium absumpserant. Inde spes data no est, per Epirotarum gentem tentandae pa- bitoque consilio delecti ad eam rem agendam, iias praetor, et Alexander magister equitum, em et regem, ubi in artissimas ripas Aous co- mnis, in colloquium adduxerunt. Summa po- rum consulis erat, praesidia ex civitatibus rex eret. Iis, quorum agros urbesque populatus es- lderet res, quae comparerent: ceterorum ac- bitrio aestimatio fieret. Philippus *aliam alia- vitatium conditionem esse* respondit. *Quas ipse t, eas liberaturum. Quae sibi traditae a ma- essent, earum hereditaria ac iusta possessione cessurum. Si quas quererentur belli clades eae es, cum quibus bellatum foret; arbitrio, quo populorum, cum quibus pax utrisque fuisset, um.* Consul, *Nihil ad id quidem arbitro aut iu- us esse*, dicere. *Cui enim non apparere, ab eo, ior arma intulisset, iniuriam ortam? nec Phi- ab ullis bello lacessitum, ipsum priorem vim is fecisse.* Inde quum ageretur, quae civitates idae essent, Thessalos primos omnium nomi- onsul. Ad id vero adeo accensus indignatione , ut exclamaret, *quid victo gravius imperares, ncti?* atque ita se ex colloquio proripuit. Et ratum aegre est, quin missilibus, quia dirempti amni fuerant, pugnam inter se consererent. o die per excursiones ab stationibus primo in e, *satis ad id patenti*, multa levia commissa *sunt: deinde* recipientibus se regiis in arta et

confragosa loca, aviditate accensi certaminis e
que Romani penetravere. Pro his ordo, et mi
disciplina, et genus armorum erat, aptum te
corporibus: pro hoste loca, et catapultae ba
que, in omnibus prope rupibus, quasi in mur
positae. Multis hinc atque illinc vulneribu
ptis, quum etiam, ut in proelio iusto, aliquot
sent, nox pugnae finem fecit.

XI. Quum in hoc statu res esset, pastor
a Charopo principe Epirotarum missus, ded
consulem. Is *se in eo saltu, qui regiis tunc
castris, armentum pascere solitum*, ait, *o
tium eorum anfractus callesque nosse. Si
quos consul mittere velit, se non iniquo nec
aditu super caput hostium eos deducturum*
consul audivit, percunctatum ad Charop
satisne credendum super tanta re agrest
Charopus renuntiari iubet, *ita crederet,
tius omnia, quam illius, potestatis essent.*
gis vellet credere, quam auderet, consul,
gaudio ac metu animum gereret, aucto
Charopi, experiri spem oblatam statuit
teret rem a suspicione, biduo insequ
hostem, dispositis ab omni parte copiis,
busque integris in locum defessorum,
Quattuor millia inde lecta peditum et
tes tribuno militum tradit. Equites, q
tiantur, ducere iubet: ubi ad invia equ
in planitie aliqua locari equitatum; pe
monstraret viam, ire: ubi, ut pollice
put hostium perventum sit, fumo da
ante clamorem tollere, quam ab se
pugnam coeptam arbitrari po
fieri iubet, (et pernox for
quietisque sume
gentibus one

modum
le et Ca-
arras per
u a culto-
rre agmen
im, quo tu-
ita inermis-
matis caesa
yphara inde
inens castel-
ib Aetolis ge-
s, post famam
erunt.
io militi parum
raesidio, quum
nomine Phecam,
ngustas, quae ab
cepit. Inde Gom-
mma vi urbem tu-
erexisset, eo de-
. Haec traditio
Thessalis intulit.
nta, quique Pheri-
Stimonem, et Lam-
a ignobilia. Dum
Macedonum metu,
iciunt, Thessalia-
erta quem hostem,
: consul faucibus,
in regionem Epiri
parti, Charopo prin-
. tamen, quia ab sa-
enixe facere videt,
praeterito, aestimat
ae animos eorum in
e nuntiis C[illegible]ar,

XIII. Postero die consul per ipsas angustias, quae se inter valles flumen insinuat, hostem sequitur. Rex primo die ad castra Pyrrhi pervenit. Locus, quem ita vocant, est in Triphylia terrae Melotidis. Inde postero die (ingens iter agminis, sed metus urgebat) in montem Lingon perrexit. Ipsi montes Epiri sunt, interiecti Macedoniae Thessaliaeque. Latus, quod vergit in Thessaliam, oriens spectat: septentrio a Macedonia obiicitur. Vestiti frequentibus silvis sunt: iuga summa campos patentes aquasque perennes habent. Ibi stativis rex per aliquot dies habitis fluctuatus animo est, utrum protinus in regnum se reciperet, an reverti in Thessaliam posset. Inclinavit sententia, suum in Thessaliam agmen demittere, Triccamque proximis limitibus petit: inde obvias urbes raptim peragravit. Homines, qui sequi possent, sedibus excibat: oppida incendebat: rerum suarum, quas possent, ferendarum secum dominis ius fiebat: cetera militis praeda erat. Nec, quod ab hoste crudelius pati possent, reliqui quicquam fuit, quam quae ab sociis patiebantur. Haec etiam facienti Philippo acerba erant, sed e terra, mox futura hostium, corpora saltem eripere sociorum volebat. Ita evastata sunt oppida, Phacium, Iresiae, Euhydrium, Eretria, Palaepharsalus. Pheras quum peteret, exclusus, quia res egebat mora, si expugnare vellet, nec tempus erat, omisso incepto, in Macedoniam transcendit. Nam etiam Aetolos appropinquare fama erat. Qui, audito proelio, quod circa amnem Aoum factum erat, proximis prius evastatis circa Sperchias et Macran, quam vocant, Comen, transgressi inde in Thessaliam, Cymines et Angeas primo impetu potiti sunt. A Metropoli, dum vastant agros, concursu oppidanorum ad tuenda moenia facto, repulsi sunt. Callithera inde aggressi, similem impetum oppidanorum pertinacius sustinuerunt: compulsisque intra moenia, qui erupe-

contenti ea victoria, quia spes nulla admodum
nandi erat, abscesserunt. Theuma inde et Ca-
a vicos expugnant diripiuntque. Acharras per
onem receperunt. Xyniae simili metu a culto-
desertae sunt. Hoc sedibus suis extorre agmen
esidium incidit, quod ad Thaumacum, quo tu-
umentatio esset, ducebatur: incondita inermis-
ultitudo, mixta imbelli turba, ab armatis caesa
Xyniae desertae diripiuntur. Cyphara inde
capiunt, opportune Dolopiae imminens castel-
Haec raptim intra paucos dies ab Aetolis ge-
Nec Amynander atque Athamanes, post famam
erae pugnae Romanorum, quieverunt.
V. Ceterum Amynander, quia suo militi parum
it, petito ab consule modico praesidio, quum
hos peteret, oppidum protinus nomine Phecam,
inter Gomphos faucesque angustas, quae ab
nania Thessaliam dirimunt, vi cepit. Inde Gom-
adortus, et per aliquot dies summa vi urbem tu-
, quum iam scalas ad moenia erexisset, eo de-
metu perpulit ad deditionem. Haec traditio
phorum ingentem terrorem Thessalis intulit.
lere deinceps sese, qui Argenta, quique Pheri-
et Thimarum, et Lisinas, et Stimonem, et Lam-
habent, aliaque castella iuxta ignobilia. Dum
nanes Aetolique, summoto Macedonum metu,
ena victoria suam praedam faciunt, Thessalia
tribus simul exercitibus, incerta quem hostem,
ve socium crederet, vastatur; consul faucibus,
fuga hostium aperuerat, in regionem Epiri
gressus, etsi probe scit, cui parti, Charopo prin-
excepto, Epirotae favissent; tamen, quia ab sa-
iendi quoque cura imperata enixe facere videt,
aesenti eos potius, quam ex praeterito, aestimat
u, et ea *ipsa facilitate* veniae animos eorum in
rum conciliat. Missis deinde nuntiis Corcyram,

E 2

ut onerariae naves in sinum venirent Ambraciun ipse, progressus modicis itineribus, quarto die i monte Cercetio posuit castra, eodem Amynandr cum suis auxiliis accito; non tam virium eius egen quam ut duces in Thessaliam haberet. Ab eodem coı silio et plerique Epirotarum voluntarii inter auxili accepti.

XV. Primam urbium Thessaliae Phaloriam e aggressus. Duo millia Macedonum in praesidio hı bebat, qui primo summa vi restiterunt, quantum a ma, quantum moenia tueri poterant: sed oppugnati continua, non die, non nocte remissa, quum consul i eo verti crederet ceterorum Thessalorum animos, ı primi vim Romanam non sustinuissent, vicit pert naciam Macedonum. Capta Phaloria, legati a M tropoli et a Piera dedentes urbes venerunt. Veni iisdem petentibus datur. Phaloria incensa ac dirept est. Inde Aeginium petit. Quem locum quum v modico praesidio tutum ac prope inexpugnabilem v disset, paucis in stationem proximam telis coniecti ad Gomphorum regionem agmen vertit: degressu que in campos Thessaliae, quum iam omnia exercitı deessent, quia Epirotarum pepercerat agris, explor to ante, utrum Leucadem, an sinum Ambracium on rariae tenuissent, frumentatum Ambraciam in vice cohortes misit. Et est iter a Gomphis Ambracian sicut impeditum ac difficile, ita spatio perbrevi. Iı tra paucos itaque dies, transvectis a mari commeat bus, repleta omni rerum copia sunt castra. Inde Atr cem est profectus. Decem ferme millia ab Lariss abest: ex Perrhaebia oriundi sunt: sita est urbs sı per Peneum amnem. Nihil trepidavere Thessali a primum adventum Romanorum. Et Philippus, sicı in Thessaliam ipse progredi non audebat, ita, intr Tempe stativis positis, ut quisque locus ab hoste te tabatur, praesidia per occasiones summittebat.

um ratus, quum ad Zamam insulam assecutus ;, dimisso L. Apustio, cui successerat, tarde inde [alcam, trahendis plerumque remulco navibus, cum commeatu sequebantur, pervenit. A Ma iussis ceteris, quantum maxime possent, matu- sequi, ipse tribus quinqueremibus expeditis Pi- um praecepit, accepitque naves ibi relictas ab pustio legato ad praesidium Athenarum. Eodem pore duae ex Asia classes profectae, una cum At- rege; (eae quattuor et viginti quinqueremes t) Rhodia altera, viginti navium tectarum: Age- rotus praeerat. Hae circa Andrum insulam clas- oniunctae Euboeam, inde exiguo distantem fre- raiecerunt. Carystiorum primum agros vasta- : deinde, ubi Carystus, praesidio a Chalcide ra- misso, firma visa est, ad Eretriam accesserunt. em et L. Quinctius cum iis navibus, quae Piraeei ant, Attali regis adventu audito, venit, iussitque, uae ex sua classe venissent naves, Euboeam pe- nt. Eretria summa vi oppugnabatur. Nam et

nerent obsidionem. Haec mixta metu spes quam vellent, aut quam possent, trahere eos t cogebat. Deinde, postquam Philoclem rep trepidantemque refugisse Chalcidem acceperun tores extemplo ad Attalum, veniam fidemqu petentes, miserunt. Dum in spem pacis inte gnius munera belli obeunt, et ea modo part murus dirutus erat, ceteris neglectis, stationes tas opponunt; Quinctius, noctu ab ea parte, qu nime suspecta erat, impetu facto, scalis urbem Oppidanorum omnis multitudo cum coniugibu beris in arcem confugit: deinde in deditionem Pecuniae aurique et argenti haud sane multun signa, tabulae priscae artis, ornamentaque ei neris plura, quam pro urbis magnitudine aut ceteris, inventa.

XVII. Carystus inde repetita; unde, priusq navibus copiae exponerentur, omnis multitudo deserta, in arcem confugit. Inde ad fidem ab no petendam oratores mittunt. Oppidanis ext vita ac libertas concessa est: Macedonibus t nummi in capita statutum est pretium, et ut traditis abirent. Hac summa redempti, in Bo inermes traiecti. Navales copiae, duabus clari bus Euboeae intra dies paucos captis, circum Sunium Atticae terrae promontori[illegible] Cenchre rinthiorum emporium petierun[illegible]sul i omnium spe longiorem atrocior[illegible] oppug nem habuit: et ea, qua minimum crediisset, r bant hostes. Nam omnem laborem in muro d do crediderat fore: si aditum armatis in urben fecisset, fugam inde caedemque hostium fore, captis urbibus fieri solet. Ceterum postquam, muri arietibus decussa, per ipsas ruinas trans runt in urbem armati, illud principium velut n *que integri laboris* fuit. Nam Macedones,

o erant et multi et delecti, gloriam etiam n rati, si armis potius et virtute, quam moerbem tuerentur, conferti, pluribus introrsus is acie firmata, quum transcendere ruinas nt Romanos, per impeditum ac difficilem ad n locum expulerunt. Id consul aegre paseam ignominiam ad unius modo expugnan'am urbis, sed ad summam universi belli, peratus, quod ex momentis parvarum plerumque enderet, purgato loco, qui strage semiruti ımulatus erat, turrem ingentis altitudinis, ı vim armatorum multiplici tabulato por, promovit: et cohortes in vicem sub signis, ıneum Macedonum, (phalangem ipsi vocant) :nt, vi perrumperent, emittebat. Sed ad loci as haud late patente intervallo diruti muri, ırmorum pugnaeque hosti aptius erat. Ubi i hastas ingentis longitudinis prae se Mace'biecissent, velut in constructam densitate cli. testudinem Romani, pilis nequicquam emis.m strinxissent gladios; neque congredi proıeque praecidere hastas poterant: et si quas ent, aut praefregissent, hastilia fragmento uto, inter spicula integrarum hastarum, velut explebant. Ad hoc et muri pars adhuc inte'aque tuta praestabat latera: nec ex longo

expugnandi spem, nec rationem procul a mari et evastatis belli cladibus locis hibernandi ullam cer bat. Itaque relicta obsidione, quia nullus in t Acarnaniae atque Aetoliae ora portus erat, qui si et omnes onerarias, quae commeatum exercitui p tabant, caperet, et tecta ad hibernandum legioni praeberet, Anticyra in Phocide, in Corinthium ve sinum, ad id opportunissime sita visa: quia nec p cul Thessalia hostiumque locis abibant; et ex adv so Peloponnesum exiguo maris spatio divisam, tergo Aetoliam Acarnaniamque, ab lateribus Lo dem ac Boeotiam habebant. Phocidis primo imp Phanoteam sine certamine cepit. Anticyra h multum in oppugnando praebuit morae. Ambry inde Hyampolisque receptae. Daulis, quia in tum excelso sita est, nec scalis, nec operibus capi pote Lacessendo missilibus eos, qui in praesidio er quum ad excursiones elicuissent, refugiendo in vi insequendoque, et levibus sine effectu certaminil eo negligentiae et contemptus adduxerunt, ut refugientibus in portam permixti impetum Rom facerent. Sex alia ignobilia castella Phocidis rore magis, quam armis, in potestatem vener Elatia clausit portas: nec, nisi vi cogerentur, re pturi moenibus videbantur aut ducem, aut exercit Romanum.

XIX. Elatiam obsidenti consuli rei maioris s affulsit, Achaeorum gentem ab societate regia ad manam amicitiam avertendi. Cycliadam, princip factionis ad Philippum trahentium res, expuler Aristaenus, qui Romanis gentem iungi volebat, pr tor erat. Classis Romana cum Attalo et Rho Cenchreis stabat, parabantque communi omnes c silio Corinthum oppugnare. Optimum igitur ra est, priusquam eam rem aggrederentur, legatos gentem Achaeorum mitti, pollicentes, si ab reg

os defecissent, Corinthum iis contributuros
uum gentis concilium. Auctore consule, le-
ratre eius L. Quinctio, et Attalo, et Rhodiis,
niensibus, ad Achaeos missi. Sicyone datum
concilium. Erat autem non admodum simplex
animorum inter Achaeos. Terrebat Nabis
emonius, gravis et assiduus hostis: horrebant
a arma: Macedonum beneficiis et veteribus et
bus obligati erant: regem ipsum suspectum
nt pro eius crudelitate perfidiaque: neque ex
e tum ad tempus faceret, aestimantes, gravio-
st bellum dominum futurum cernebant. Ne-
lum, quid in senatu quisque civitatis suae, aut
munibus conciliis gentis pro sententia dice-
gnorabant: sed ne ipsis quidem secum cogitan-
quid vellent, aut quid optarent, satis constabat.
nines ita incertos introductis legatis potestas
i facta est. Romanus primum legatus L. Cal-
s, deinde Attali regis legati, post eos Rhodii
uerunt. Philippi deinde legatis dicendi pote-
cta est. Postremi Athenienses, ut refellerent
lonum dicta, auditi sunt. Ii fere atrocissime in
, quia nulli nec plura, nec tam acerba passi
invecti sunt. Et illa quidem concio sub occa-
olis, tot legatorum perpetuis orationibus die
upto, dimissa est.

X. Postero die advocatur concilium: ubi quum
aeconem, sicut Graecis mos est, suadendi, si
ellet, potestas a magistratibus facta esset, nec
iam prodiret; diu silentium aliorum alios in-
ium fuit. Neque mirum, si, quibus sua sponte,
ntibus res inter se pugnantes, obtorpuerant
ammodo animi, eos orationes quoque insuper
rerant, utrimque quae difficilia essent, promen-
monendoque, per totum diem habitae. Tandem
enus praetor Achaeorum, ne tacitum concilium

dimitteret, *Ubi*, inquit, *illa certamina ani*
Achaei, sunt, quibus in conviviis et circulis, q
Philippo et Romanis mentio incidit, vix manib
perabatis? Nunc in concilio, ad eam rem un
dicto, quum legatorum utrimque verba aud
quum referant magistratus, quum praeco ad
dum vocet, obmutuistis. Si non cura commun
tis, ne studia quidem, quae in hanc aut in illam
animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam
exprimere? quum praesertim nemo tam hebes
ignorare possit, dicendi ac suadendi, quod quis
velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse
quam quicquam decernamus. Ubi semel decretu
omnibus id, etiam quibus ante displicuerit, pr
atque utili foedere defendendum. Haec adh
praetoris non modo quemquam unum elicuit
dendum; sed ne fremitum quidem aut murm
cionis tantae, ex tot populis congregatae, mo

XXI. Tum Aristaenus praetor rursus: *Non*
consilium vobis, principes Achaeorum, deest,
lingua: sed suo quisque periculo in commune
tum non vult. Forsitan ego quoque tacerem, si
tus essem. Nunc praetor video, aut non dandu
cilium legatis fuisse, aut inde sine responso eos
tendos non esse. Respondere autem, nisi ex
decreto, qui possum? Et quando nemo vestrum
hoc concilium advocati estis, pro sententia qui
dicere vult, aut audet; orationes legatorum, h
die dictas, pro sententiis percenseamus; peri
non postulaverint, quae e re sua essent, sed sua
quae nobis censerent utilia esse. Romani Rh
et Attalus societatem amicitiamque nostram p
et in bello, quod adversus Philippum gerunt, se
adiuvari aequum censent. Philippus societatis
admonet et iurisiurandi: et modo postulat, ut
stemus; modo, ne intersimus armis. contentu

e venit in mentem, cur, qui nondum socii tant, quam socius? Non fit hoc neque mopi, neque impudentia Romanorum, Achaei. at fiduciam postulantibus, et demit. Phi- legatum videmus nihil. Romana classis s stat, urbium Euboeae spolia prae se fe- em legionesque eius, exiguo maris spatio Phocidem ac Locridem pervagantes vide- nini, cur diffidenter Cleomedon legatus pro rege arma caperemus adversus Roma- erit: qui, si ex eodem foedere ac iureiu- nobis religionem iniiciebat, rogemus eum, ipus et ab Nabide ac Lacedaemoniis et ab endat, non modo praesidium, quo nos tu- e quid respondeat quidem nobis, sit inven- hercle, magis, quam ipse Philippus priore pollicendo se adversus Nabidem bellum ge- an tentasset nostram iuventutem hinc in trahere, postquam nos neque decernere id um, neque velle illigari Romano bello vi- ocietatis eius, quam nunc iactat, vastan- ndosque Nabidi ac Lacedaemoniis reliquit. dem minime conveniens inter se oratio is visa est. Elevabat Romanum bellum, eius eundem fore, qui prioris belli, quod o gesserint, dicebat. Cur igitur nostrum absens petit potius, quam praesens nos os simul ab Nabide ac Romanis tueatur? uid ita passus est Eretriam Carystumque a tot Thessaliae urbes? quid ita Locri- mque? quid ita nunc Elatiam oppugnari ur excessit faucibus Epiri claustrisque nabilibus super Aoum amnem, aut vi, aut luntate, relictoque, quem insidebat, saltu, gnum abiit? Si sua voluntate tot socios bus diripiendos, quid recusare potest, quin

et socii sibi consulant? si metu, nobis quoque ig
timentibus. Si victus armis cessit, Achaei arm
mana sustinebimus, Cleomedon, quae vos Mac
non sustinuistis? An tibi potius credamus, Ro
non maioribus copiis nec viribus nunc bellum g
quam antea gesserint, potius quam res ipsas i
mur? Aetolos tum classe adiuverunt: nec duce
lari, nec exercitu bellum gesserunt: sociorum Pl
maritimae tum urbes in terrore ac tumultu eran
diterranea adeo tuta ab Romanis armis fueru
Philippus Aetolos, nequicquam opem Romanor
plorantes, depopularetur. Nunc autem defunct
Punico Romani, quod per sexdecim annos velut
viscera Italiae toleraverunt, non praesidium A
bellantibus miserunt, sed ipsi duces belli arma
marique simul Macedoniae intulerunt. Terti
consul summa vi gerit bellum. Sulpicius, in ip
cedonia congressus, fudit fugavitque regem, p
opulentissimam regni eius depopulatus: nunc
ctius tenentem claustra Epiri, natura loci, mu
tis, exercituque fretum, castris exuit: fugient
Thessaliam persecutus, praesidia regia sociasq
urbes prope in conspectu regis ipsius expugnavi
sint vera, quae Athenienses modo legati de crude
avaritia, libidine regis dixerunt: nihil ad nos p
ant, quae in terra Attica scelera in superos in
que deos sunt admissa: multo minus, quae Cian
denique, qui procul a nobis absunt, passi sunt: n
rum ipsi vulnerum, si vultis, obliviscamur; caed
reptionesque bonorum Messenae in media Pelop
factas; et hospitem Cyparissiae Garitenem cont
omne ac fas inter epulas prope ipsas occisum: e
tum patrem filiumque Sicyonios, quum senem inf
parentem etiam appellare solitus esset, interf
filii etiam uxorem libidinis causa in Maced
asportatam: cetera stupra virginum matronar

er: ne sint cum Philippo res, cuius cru- obmutuistis omnes: (nam quae alia ta- s in concilium causa est?) cum Antigo- ac iustissimo rege, et de nobis omnibus , existimemus disceptationem esse: num facere nos, quod tum fieri non posset? t Peloponnesus, angustis Isthmi fauci- adhaerens, nulli apertior neque oppor- navali, bello. Si centum tectae naves, et leviores apertae, et triginta Issaici am oram vastare, et expositas prope in urbes coeperint oppugnare, in mediter- t nos urbes recipiemus? Tanquam non in- ente in ipsis visceribus uramur bello? Nabis et Lacedaemonii, mari Romana int; unde regiam societatem et praesidia nplorem? An ipsi nostris armis ab hoste imur urbes, quae oppugnabuntur? egre- as priore bello sumus tutati. Satis exem- alienae clades praebent: ne quaeramus, n ceteris exemplo simus. Nolite, quia petunt amicitiam, id, quod optandum a ope petendum erat, fastidire. Metu t compulsi et deprensi in aliena terra, a auxilii vestri latere volunt, in societa- onfugiunt, ut portubus vestris recipian- eatibus utantur. Mare in potestate ha- quascunque adeunt, extemplo ditionis Quod rogant, cogere possunt: quia pe- t, committere vos, cur pereatis, non pa- m quod Cleomedon modo, tanquam medi- am vobis viam consilii, ut quiesceretis e armis, ostendebat; ea non media, sed Etenim, praeterquam quod aut acci- aspernanda vobis Romana societas est, am nusquam gratia stabili, velut qui

eventum exspectaverimus, ut fortunae applic mus nostra consilia, praeda victoris erimus? No si, quod omnibus votis petendum erat, ultro o tur, fastidire. Non, quemadmodum hodie utrum vobis licet, sic semper liciturum est. Nec saepe, diu eadem occasio erit. Liberare vos a Philippo diu magis vultis, quam audetis. Sine vestro labo periculo qui vos in libertatem vindicarent, cum ma classibus exercitibusque mare traiecerunt. Hos s cios aspernamini, vix sanae mentis estis: sed, au cios, aut hostes habeatis, oportet.

XXII. Secundum orationem praetoris mur ortum aliorum cum assensu, aliorum inclementer sentientes increpantium. Et iam non singuli tant sed populi universi, inter se altercabantur: tum i magistratus gentis (damiurgos vocant: decem mero creantur) certamen nihilo segnius, quam i multitudinem, esse. Quinque relaturos se de so tate Romana aiebant, suffragiumque daturos: q que lege cautum testabantur, ne quid, quod adve Philippi societatem esset, aut referre magistrati aut decernere concilio ius esset. Hic quoque iurgiis est consumptus. Supererat unus iusti co lii dies: (tertio enim lex iubebat decretum fieri quem adeo exarsere studia, ut vix parentes ab l ris temperaverint. Rhisiasus (Pellenensis erat) fil damiurgum, nomine Memnonem, habebat, partis quae decretum recitari, perrogarique sententias hibebat. Is, diu obtestatus filium, ut consu Achaeos communi saluti pateretur, neu pertin sua gentem universam perditum iret, postquam rum proficiebant preces, iuratus se eum sua man teremptturum, nec pro filio, sed pro hoste, habitu minis pervicit, ut postero die coniungeret iis se, referebant. Qui quum plures facti referrent, o *bus fere populis* haud dubie approbantibus rel

rae se ferentibus, quid decreturi essent; Dy-
Megalopolitani, et quidam Argivorum, prius-
cretum fieret, consurrexerunt, ac reliquerunt
m, neque mirante ullo, neque improbante.
galopolitanos, avorum memoria pulsos ab
moniis, restituerat in patriam Antigonus: et
s, captis nuper direptisque ab exercitu Ro-
uum redimi eos, ubicunque servirent, Philip-
isset, non libertatem modo, sed etiam patri-
liderat. Iam Argivi, praeterquam quod Ma-
reges ab se oriundos credunt, privatis etiam
familiarique amicitia plerique illigati Phi-
ınt. Ob haec concilio, quod inclinaverat ad
m societatem iubendam, excesserunt: venia-
uius secessionis fuit, et magnis et recentibus
s beneficiis.

[. Ceteri populi Achaeorum, quum sententias
rentur, societatem cum Attalo ac Rhodiis
ti decreto confirmarunt: cum Romanis, quia
populi non poterat rata esse, in id tempus,
nam mitti legati possent, dilata est. In prae-
es legatos ad L. Quinctium mitti placuit, et
ım omnem Achaeorum ad Corinthum admo-
ptis Cenchreis, iam urbem ipsam Quinctio
ınte. Et hi quidem e regione portae, quae
onem, posuerunt castra. Romani ad Cen-
versam partem urbis, Attalus, traducto per
ı exercitu, ab Lechaeo, alterius maris portu,
ıbant; primo segnius, sperantes seditionem
re inter oppidanos ac regium praesidium.
m uno animo omnes, et Macedones tanquam
ıem patriam tuebantur, et Corinthii ducem
i Androsthenem, haud secus quam civem et
ɔ creatum suo, imperio in se uti patiebantur;
ıde spes pugnantibus in vi, et armis, et ope-
ɜt. *Undique aggeres* haud facili aditu ad

moenia admovebantur. Aries ex ea parte, qu
mani oppugnabant, aliquantum muri diruei
quem locum, quia nudatus munimento erat,
gendum armis quum Macedones concurrissen
proelium inter eos ac Romanos ortum est. A
multitudine facile expellebantur Romani: ass
deinde Achaeorum Attalique auxiliis, aequab
tamen: nec dubium erat, quin Macedonas G
que facile loco pulsuri fuerint. Transfugaru
corum magna multitudo erat; pars ex Ha
exercitu metu poenae a Romanis Philippum
pars navales socii, relictis nuper classibus, a
honoratioris militiae transgressi. Hos despe
lus, si Romani vicissent, ad rabiem magis, qu
daciam, accendebat. Promontorium est a
Sicyonem Iunonis, quam vocant Acraeam, in
excurrens: traiectus inde Corinthum, septen
ferme passuum. Eo Philocles, regius et ipse
ctus, mille et quingentos milites per Boeotian
Praesto fuere ab Corintho lembi, qui praesi
acceptum Lechaeum traiicerent. Auctor er
lus, incensis operibus, omittendae extemplo o
tionis. Pertinacius Quinctius in incepto pe
Is quoque ut pro omnibus portis disposita vid
sidia regia, nec facile erumpentium impetus s
posse, in Attali sententiam concessit. Ita in
cepto, dimissis Achaeis, reditum ad naves est.
lus Piraeeum, Romani Corcyram petierunt.

XXIV. Dum haec ab navali exercitu ge
consul, in Phocide ad Elatiam castris positis
colloquiis rem per principes Elatiensium t
postquam, nihil esse in manu sua, et plures val
que esse regios, quam oppidanos, respondebat
simul ab omni parte operibus armisque urb
aggressus. Ariete admoto, quum, quantu
turres muri erat prorutum, cum ingenti fra

lum in unam partem oculos animosque ho-
:amen averterat, pluribus locis scalis capi-
, armatique in urbem transcenderunt. Quo
udito, territi hostes, relicto, quem conferti
, loco, in arcem omnes metu, inermi quoque
e turba, confugerunt. Ita urbe potitur con-
. direpta, missis in arcem, qui vitam regiis,
llent inermes, libertatem Elatiensibus pol-
', fideque in haec data, post paucos dies ar-
bit.

Ceterum adventu in Achaiam Philoclis re-
cti non Corinthus tantum liberata obsidio-
·givorum quoque civitas per quosdam prin-
ocli prodita est, tentatis prius animis ple-
s erat, comitiorum die primo velut ominis
ietores pronuntiare Iovem, Apollinemque,
em. Additum legi erat, ut iis Philippus rex
ir. Cuius nomen post pactam cum Romanis
m quia praeco non adiecit, fremitus primo
.nis ortus: deinde clamor subiicientium Phi-

[redacted]

qui excedere urbe iuberet, (neque enim pares e pidanis solis, qui idem quod Macedones sen nedum adiunctis Macedonibus, esse, quos ne R. quidem ad Corinthum sustinuissent) primo nih ducem, nec ipsos movit: post paullo, ut Argivos que armatos ex parte altera venientes magno ag viderunt, certam perniciem cernentes, omnem t casum, si pertinacior dux fuisset, videbantur st rh Aenesidemus, ne flos Achaeorum iuventutis cum urbe amitteretur, pactus cum Philocle, ut illis liceret, ipse, quo loco steterat armatus, cum dis clientibus non excessit. Missus a Philocle quaereret, quid sibi vellet? nihil fatus, tantumn quum proiecto prae se clipeo staret, *in praesidi ditae urbis moriturum se armatum*, respondit. iussu praefecti a Thracibus coniecta tela, inter que omnes. Et post pactam inter Achaeos et R nos societatem duae nobilissimae civitates, A Corinthus, in potestate regis erant. Haec ea a ab Romanis in Graecia terra marique gesta.

XXVI. In Gallia nihil sane memorabile al Aelio consule gestum. Quum duos exercitus i vincia habuisset, unum retentum, quem dimitti tebat, cui L. Cornelius proconsul praefuerat, ei C. Helvium praetorem praefecit) alterum, qu provinciam adduxit; totum prope annum Crem sibus Placentinisque cogendis redire in colonia de belli casibus dissipati erant, consumpsit. C admodum Gallia praeter spem quieta eo ann ita circa urbem servilis prope tumultus excitat Obsides Carthaginiensium Setiae custodieb Cum iis, ut principum liberis, magna vis ser erat. Augebant eorum numerum, ut ab recenti co bello, et ab ipsis Setinis captiva aliquot na eius ex praeda empta mancipia. Quum coniu nem fecissent, missis ex eo numero, qui in S

de circa Norbam et Circeios, servitia sol-
; satis iam omnibus praeparatis, ludis, qui
pediem futuri erant, spectaculo intentum
ggredi statuerant: Setia per caedem et re-
tumultum capta, Norbam et Circeios occu-
ius rei tam foedae indicium Romam ad L.
Merulam praetorem urbis delatum est.
ante lucem ad eum venerunt, atque ordine
ae acta futuraque erant, exposuerunt. Qui-
custodiri iussis, praetor, senatu vocato
, quae indices afferrent, proficisci ad eam
nem quaerendam atque opprimendam ius-
quinque legatis profectus, obvios in agris
o rogatos arma capere et sequi cogebat.
ltuario delectu duobus millibus ferme ho-
natis, Setiam, omnibus, quo pergeret, igna-
Ibi raptim principibus coniurationis com-
fuga servorum ex oppido facta est. Di-
nde per agros, qui vestigarent. Egregia
pera servorum indicum et unius liberi fuit.
millia gravis aeris dari Patres iusserunt:
na quina millia aeris, et libertatem. Pre-
m ex aerario solutum est dominis. Haud
post, ex eiusdem coniurationis reliquiis,
est, servitia Praeneste occupatura. Eo L.
praetor profectus, de quingentis fere ho-
qui in ea noxa erant, supplicium sumpsit.
civitas fuit, obsides captivosque Poenorum
Itaque et Romae vigiliae per vicos serva-

biceps cum quinque pedibus natus: et Formiis d lupi, oppidum ingressi, obvios aliquot laniaveri Romae non in urbem solum, sed in Capitolium pe traverat lupus. C. Acilius tribunus plebis tulit, quinque coloniae in oram maritimam deducerent duae ad ostia fluminum Vulturni Liternique: Puteolos: una ad castrum Salerni. His Buxent adiectum. Trecenae familiae in singulas colon iubebantur mitti. Triumviri deducendis iis, qui triennium magistratum haberent, creati, M. Servil Geminus, Q. Minucius Thermus, Ti. Semproni Longus. Delectu rebusque aliis divinis humanisq quae per ipsos agenda erant, perfectis, consules a bo in Galliam profecti. Cornelius recta ad Insub via, qui tum in armis erant, Cenomanis assumpt Q. Minucius in laeva Italiae ad inferum mare fle iter, Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus sus est bellum. Oppida Clastidium et Litubiu utraque Ligurum, et duae gentis eiusdem civitat Celelates Cerdiciatesque, sese dediderunt. Et i omnia cis Padum, praeter Gallorum Boios, Ilvat Ligurum, sub ditione erant. Quindecim oppida, h minum viginti millia esse dicebantur, quae se de derant. Inde in agrum Boiorum legiones duxit.

XXX. Boiorum exercitus haud ita multo a traiecerat Padum, iunxeratque se Insubribus et nomanis: quod ita acceperant, coniunctis legionib consules rem gesturos, ut et ipsi collatas in un vires firmarent. Postquam fama accidit, alter consulem Boiorum urere agros, seditio extem orta est. Postulare Boii, ut laborantibus opem u versi ferrent. Insubres negare, se sua deserturos. divisae copiae, Boiisque in agrum suum tutand profectis, Insubres cum Cenomanis super amnis M cii ripam consederunt. Infra eum locum quinque m

it. Inde mittendo in vicos Cenomanorum
ıque, quod caput gentis erat, ut satis compe-
ex auctoritate seniorum iuventutem in armis
:c publico consilio Insubrium defectioni Ceno-
se adiunxisse; excitis ad se principibus, id
c moliri coepit, ut desciscerent ab Insubribus
ıni, et, signis sublatis, aut domos redirent,
Romanos transirent. Et id quidem impetrari
In id fides data consuli est, ut in acie aut
rent, aut, si qua etiam occasio fuisset, adiuva-
ımanos. Haec ita convenisse Insubres igno-
: suberat tamen quaedam suspicio animis, la-
lem sociorum. Itaque, quum in aciem eduxis-
ıeutrum iis cornu committere ausi, ne, si dolo
ent, rem totam inclinarent, post signa in sub-
os locaverunt. Consul principio pugnae vovit
Sospitae Iunoni, si eo die hostes fusi fugati-
ent. A militibus clamor sublatus, compotem
ısulem se facturos, et impetus in hostes est
Non tulerunt Insubres primum concursum.
a et a Cenomanis, terga repente in ipso certa-
ggressis, tumultum ancipitem iniectum aucto-
t, caesaque in medio quinque et triginta mil-
tium, quinque millia et septingentos vivos ca-
in iis Hamilcarem Poenorum imperatorem,
lli causa fuisset: signa militaria centum tri-
et carpenta supra ducenta. Oppida Gallorum,
ısubrium defectionem secuta erant, dedide-
Romanis.

XI. Minucius consul primo effusis populatio-
ıeragraverat fines Boiorum: deinde, ut, relictis
ibus, ad sua tuenda receperant sese, castris se
acie dimicandum cum hoste ratus. Nec Boii
:assent pugnam, ni fama Insubres victos alla-
ıos fregisset. Itaque, relicto duce castrisque,
ti per vicos, sua quisque ut defenderent, ra-

tionem gerendi belli hosti mutarunt. Omissa spe per unam dimicationem rei decernendae, populari agros, et urere tecta, vicosque expu coepit. Per eosdem dies Clastidium incensum, in Ligustinos Ilvates, qui soli non parebant, le ductae. Ea quoque gens, ut Insubres acie Boios, ita ut tentare spem certaminis metu territos audivit, in ditionem venit. Literae con amborum de rebus in Gallia prospere gestis sul tempus Romam allatae. M. Sergius praetor in senatu eas, deinde ex auctoritate Patrum pulum recitavit. Supplicatio in quatriduum de

XXXII. Hiems iam eo tempore erat, et qu Quinctius, capta Elatia, in Phocide ac Locri berna disposita haberet, Opunte seditio orta e ctio una Aetolos, qui propiores erant; altera nos arcessebat. Aetoli priores venerunt: sed lentior factio, exclusis Aetolis, missoque ad in torem Romanum nuntio, usque in adventum e nuit urbem. Arcem regium tenebat praesidiu que, ut descenderent inde, aut Opuntiorum min auctoritate imperantis consulis Romani, p potuerunt. Mora, cur non extemplo oppugnar ea fuit, quod caduceator ab rege venerat, loc tempus petens colloquio. Id gravate concessu est: non quin cuperet Quinctius per se partim partim conditionibus confectum videri bellum dum enim sciebat, utrum successor sibi alter vis consulibus mitteretur; an, quod, summa tenderent, amicis et propinquis mandaverat, rium prorogaretur: aptum autem fore collo credebat, ut sibi liberum esset, vel ad bellum m ti, vel ad pacem decedenti rem inclinare. I Maliaco prope Nicaeam litus elegere. Eo rex metriade cum quinque lembis et una nave ro venit. Erant cum eo principes Macedonum, et A

il vir insignis Cycliadas. Cum imperatore rex Amynander erat, et Dionysodorus Attus, et Agesimbrotus praefectus Rhodiae et Phaeneas princeps Aetolorum, et Achaei istaenus et Xenophon. Inter hos Romanus, mum litus progressus, quum rex in proram ancoris stantis processisset, *Commodius, in- in terram egrediaris, ex propinquo dicamus , audiamusque.* Quum rex facturum se id *Quem tandem*, inquit Quinctius, *times?* Ad superbo et regio animo: *Neminem equidem raeter deos immortales: non omnium autem lei, quos circa te video, atque omnium minime Istud quidem*, ait Romanus, *par omnibus pe- est, qui cum hoste ad colloquium congrediun- illa fides sit. Non tamen,* inquit rex, *T. Quin- perfidiae praemium est, si fraude agatur, s et Phaeneas: neque enim aeque difficulter aetorem alium, ac Macedones regem in meum bstituant.* Secundum haec silentium fuit.

III. Quum Romanus eum aequum censeret dicere, qui petisset colloquium; rex, eius rem orationem, qui daret pacis leges, non jeret; tum Romanus, *Simplicem suam ora- sse: ea enim se dicturum, quae ni fiant, nulla conditio. Deducenda ex omnibus Graeciae us regi praesidia esse: captivos et transfugas puli Romani reddendos: restituenda Roma- yrici loca, quae post pacem in Epiro factam et: Ptolemaeo regi Aegypti reddendas urbes, t Philopatoris Ptolemaei mortem occupasset. oulique Romani conditiones has esse: ceterum um audiri postulata verum esse.* Attali regis *Naves captivosque, quae ad Chium navali apta essent, et Nicephorium, Venerisque tem- rae spoliasset evastassetque,* pro incorruptis

restitui. Rhodii Peraeam (regio est continen versus insulam, vetustae eorum ditionis) repe postulabantque *praesidia deduci ab Iasso, et liis, et Euromensium urbe, et in Hellesponto S que Abydo, et Perinthum Byzantiis in antiqui lam iuris restitui, et liberari omnia Asiae e portusque.* Achaei Corinthum et Argos repe Praetor Aetolorum Phaeneas quum eadem fer Romani, ut Graecia decederetur, postulasset, renturque Aetolis urbes, quae quondam iuris tionis eorum fuissent; excepit orationem eiu ceps Aetolorum Alexander, vir, ut inter Aeto cundus. *Iam dudum se reticere,* ait, *non quo qu agi putet eo colloquio, sed ne quem sociorum di interpellet. Neque de pace cum fide Philippum neque bella vera virtute unquam gessisse. In co insidiari et captare: in bello non congredi aequ po, neque collatis signis dimicare, sed refugien cendere ac diripere urbes, et vincentium prae ctum corrumpere. At non sic antiquos Mac reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere tum possent, quo opulentius imperium haberen de quorum possessione dimicetur tollentem, n praeter bellum relinquere, quod consilium esse res priore anno sociorum urbes in Thessalia ev Philippum, quam omnes, qui unquam hostes liae fuerint: ipsis quoque Aetolis eum plura quam hostem, ademisse. Lysimachiam, pulso p et praesidio Aetolorum, occupasse eum. Ciu suae ditionis urbem funditus evertisse ac Eadem fraude habere eum Thebas Phthias, Ec Larissam, et Pharsalum.*

XXXIV. Motus oratione Alexandri Philip vem, ut exaudiretur, propius terram applicui *sum eum* dicere, in Aetolos maxime, violenter *neas interfatus. Non in verbis rem verti,* ait: (

n, *aut melioribus parendum esse. Apparet id* nquit Philippus, *etiam caeco*; iocatus in va- n oculorum Phaeneae. Et erat dicacior na- am regem decet, et ne inter seria quidem temperans. Indignari inde coepit, *Aetolos, Romanos, decedi Graecia iubere: qui, quibus raecia sit, dicere non possint. Ipsius enim Agraeos, Apodotosque, et Amphilochos, quae n eorum pars sit, Graeciam non esse. An, ciis eorum non abstinuerim, iustam querelam tum ipsi pro lege hunc antiquitus morem ser- dversus socios ipsi suos, publica tantum au- dempta, iuventutem suam militare sinant, riae persaepe acies in utraque parte Aetolica abeant? Neque ego Cium expugnavi, sed socium et amicum oppugnantem adiuvi: et iam ab Thracibus vindicavi; sed, quia me ad hoc bellum a custodia eius avertit, Thra- t. Et Aetolis haec. Attalo autem Rhodiisque debeo. Non enim a me, sed ab illis, princi- 'i ortum est. Romanorum autem honoris eraeam Rhodiis, et naves Attalo cum capti- mparebunt, restituam. Nam quod ad Nice- Venerisque templi restitutionem attinet; quid i postulantibus respondeam? nisi, quo uno i silvaeque caesae restitui possunt, curam ique sationis me praestaturum: quoniam r se reges postulare et respondere placet.* eius oratio adversus Achaeos fuit: in qua, Antigoni primum, suis deinde erga eam gen- tis, recitari decreta eorum iussit, omnes iumanosque honores complexa: atque iis ecens decretum, quo ab se descivissent, in- e graviter in perfidiam eorum, *Argos tamen rum iis,* dixit. *De Corintho* cum imperatore *deliberaturum esse; quaesiturumque* simul

ab eo, utrum iis tantum urbibus decedere se aequ[um] censeat, quas a se ipso captas iure belli habeat, an etiam, quas a maioribus suis accepisset.

XXXV. Parantibus Achaeis Aetolisque ad ea respondere, quum prope occasum sol esset, dilat[o in] posterum diem colloquio, Philippus in stationem, qua profectus erat, Romani sociique in castra r[edie]runt. Quinctius postero die ad Nicaeam (is e[nim] locus placuerat) ad constitutum tempus venit. [Phi]lippus nullus usquam, nec nuntius ab eo per aliq[uot] horas veniebat: et iam desperantibus venturum, [re]pente apparuerunt naves. Atque ipse quidem, qu[um] *tam gravia et indigna imperarentur, inopem cons[ilii] diem se consumpsisse deliberando*, dicebat. Vul[go] credebatur, de industria rem in serum tractam, [ne] tempus dari posset Achaeis Aetolisque ad resp[on]dendum et eam opinionem ipse affirmavit, peten[s,] ut summotis aliis, ne tempus altercando tereret, et aliquis finis rei imponi posset, cum ipso impe[ra]tore Romano liceret sibi colloqui. Id primo non [ac]ceptum, ne excludi colloquio viderentur socii: de[in]de, quum haud absisteret petere, ex omnium consi[lio] Romanus imperator cum Ap. Claudio tribuno m[ili]tum, ceteris summotis, ad extremum litus processi[t.] Rex cum duobus, quos pridie adhibuerat, in terr[am] est egressus. Ibi quum aliquamdiu secreto loc[uti] essent, quae acta ad suos Philippus retulerit, mi[nus] compertum est. Quinctius haec retulit ad soci[os:] *Romanis eum cedere tota Illyrici ora, perfugas rem[it]tere, ac si qui essent captivi. Attalo naves, et c[um] iis captos navales socios; Rhodiis regionem, qu[am] Peraeam vocant, reddere: Iasso et Bargyliis non c[es]surum. Aetolis Pharsalum Larissamque redde[re;] Thebas non reddere. Achaeis, non Argis modo, [sed] etiam Corintho cessurum.* Nulli omnium place[re] *partium, quibus cessurus*, aut non cessurus esset,

io. *Plus enim amitti in iis, quam acquiri: nec m, nisi tota deduxisset Graecia praesidia, cau- taminum defore.*
XXVI. Quum haec toto ex concilio certatim vociferarentur, ad Philippum quoque procul m vox est perlata. Itaque a Quinctio petit, totam in posterum diem differret: profecto rsuasurum se, aut persuaderi sibi passurum. ad Thronium colloquio destinatur: eo mature itum est. Ibi Philippus primo et Quinctium et , qui aderant, rogare, ne spem pacis turbare . Postremo petere tempus, quo legatos Ro- d senatum mittere posset. *Aut his conditio- e pacem impetraturum, aut, quascunque sena- isset, leges pacis accepturum.* Id ceteris haud- am placebat: nec enim aliud, quam moram et nem ad colligendas vires, quaeri. Quinctius, *id futurum fuisse,* dicere, *si aestas et tempus gerendarum esset; nunc, hieme instante, nihil dato spatio ad legatos mittendos. Nam neque ctoritate senatus quicquam eorum ratum fore, m rege ipsi pepigissent: et explorari, dum ecessariam quietem ipsa hiems daret, senatus tatem posse.* In hanc sententiam et ceteri so- principes concesserunt: indutiisque datis in ienses, et ipsos mittere singulos legatos ad dum senatum, ne fraude regis caperetur, pla- Additum indutiarum pacto, ut regia praesidia e ac Locride extemplo deducerentur. Et ipse ius cum sociorum legatis Amynandrum Atha- ı regem, ut speciem legationi adiiceret, et Q. n, (uxoris Quinctii sororis filius erat) et Q. m, et Ap. Claudium misit.
XVII. Ut ventum Romam est, prius sociorum quam regis, auditi sunt. Cetera eorum oratio *is regis* consumpta est. Moverunt eo maxime

senatum, demonstrando maris terrarumque regionis eius situm: ut omnibus appareret, si Demetriadem in Thessalia, Chalcidem in Euboea, Corinthum in Achaia rex teneret, non posse liberam Graeciam esse: et ipsum Philippum, non contumeliosius, quam verius, compedes eas Graeciae appellare. Legati deinde regis intromissi. Quibus, longiorem exorsis orationem, brevis interrogatio, cessurusne iis tribus urbibus esset, sermonem incidit, quum mandati sibi de his nominatim negarent quicquam. Sic infecta pace, regii dimissi. Quinctio liberum arbitrium pacis ac belli permissum. Quod ut satis apparuit, non taedere belli senatum, et ipse, victoriae, quam pacis, avidior, neque colloquium postea Philippo dedit, neque legationem aliam, quam quae omni Graecia decedi nuntiaret, admissurum dixit.

XXXVIII. Philippus, quum acie decernendum videret, et undique ad se contrahendas vires, maxime de Achaiae urbibus, regionis ab se diversae, et magis tamen de Argis, quam de Corintho, sollicitus, optimum ratus Nabidi eam Lacedaemoniorum tyranno velut fiduciariam dare, ut victori sibi restitueret; si quid adversi accidisset, ipse haberet, Philocli, qui Corintho Argisque praeerat, scribit, ut tyrannum ipse conveniret. Philocles, praeterquam quod iam veniebat cum munere, adiicit ad pignus futurae regi cum tyranno amicitiae, filias suas regem Nabidis filiis matrimonio coniungere velle. Tyrannus primo negare, aliter urbem eam se accepturum, nisi Argivorum ipsorum decreto arcessitus ad auxilium urbis esset. Deinde, ut frequenti concione non aspernatos modo, sed abominatos etiam nomen tyranni audivit, causam se spoliandi eos nactum ratus, tradere, ubi vellet, urbem, Philoclem iussit. Nocte, ignaris omnibus, acceptus in urbem est tyrannus. Prima luce occupata omnia superiora loca, portaeque clau-

e. Paucis principum inter primum tumultum cla-
is, eorum absentium direptae fortunae: praesen-
us aurum atque argentum ablatum: pecuniae im-
ratae ingentes. Qui non cunctanter contulere, sine
ntumelia et laceratione corporum sunt dimissi:
os occulere aut retrahere aliquid suspicio fuit, in
vilem modum lacerati atque extorti. Concione
le advocata, rogationes promulgavit; unam de
bulis novis, alteram de agro viritim dividendo;
as faces novantibus res ad plebem in optimates
cendendam.

XXXIX. Postquam in potestate Argivorum civi-
erat, nihil eius memor tyrannus, a quo eam civi-
em, et quam in conditionem accepisset, legatos
tiam ad Quinctium, et Attalum Aeginae hibernan-
i mittit, qui nuntiarent, *Argos in potestate sua
: eo si veniret Quinctius ad colloquium, non diffi-
e, sibi omnia cum eo conventura.* Quinctius, ut eo
que praesidio Philippum nudaret, quum annuisset
enturum, mittit ad Attalum, ut ab Aegina Sicyo-
n sibi occurreret, ipse ab Anticyra decem quin-
remibus, quas iis forte ipsis diebus L. Quinctius
ter eius adduxerat ex hibernis Corcyrae, Sicyonem
nsmisit. Iam ibi Attalus erat; qui, quum tyranno
Romanum imperatorem, non Romano ad tyran-
n, eundum diceret, in sententiam suam Quinctium
duxit, ne in urbem ipsam Argos iret. Haud procul
e Myconica vocatur: in eo loco ut congrederen-
, convenit. Quinctius cum fratre et tribunis mili-
i paucis, Attalus cum regio comitatu, Nicostratus
haeorum praetor cum auxiliaribus paucis venit.
rannum ibi cum omnibus copiis opperientem in-
ierunt. Progressus armatus cum satellitibus ar-
tis est in medium fere interiacentis campi: iner-
s Quinctius cum fratre et duobus tribunis mili-
n: *inermi item regi* praetor Achaeorum et unus ex

purpuratis latus cingebant. Initium sermoı excusatione tyranni ortum, *quod armatus ipse tisque saeptus, quum inermes Romanum imperc regemque cerneret, in colloquium venisset. Nequ se illos timere,* dixit, *sed exsules Argivorum.* In de conditionibus amicitiae coeptum agi est, Ro duas postulare res: unam, ut bellum cum A finiret: alteram, ut adversus Philippum mitte cum auxilia. Ea se missurum dixit: pro pac Achaeis, indutiae impetratae, donec bellum cu lippo finiretur.

XL. De Argis quoque disceptatio ab Attal est mota: quum fraude Philoclis proditam ur ab eo teneri argueret; ille, ab ipsis Argivis, ut fenderet, accitum. Concionem Argivorum r stulabat, ut id sciri posset. Nec tyrannus ab sed, deductis ex urbe praesidiis, liberam conci non immixtis Lacedaemoniis, declaraturam Argivi vellent, praeberi debere dicebat rex. nus negavit deducturum. Haec disceptatio sin fuit. De colloquio discessum, sexcentis Cretensi tyranno datis Romano, indutiisque inter Nicost praetorem Achaeorum et Lacedaemoniorum num in quattuor menses factis. Inde Quincti rinthum est profectus: et ad portam cum Crete cohorte accessit, ut Philocli praefecto urbis a ret, tyrannum a Philippo descisse. Philocles ad imperatorem Romanum in colloquium venit tantique, ut extemplo transiret, urbemque tra ita respondit, ut distulisse rem magis, quam ne videretur. A Corintho Quinctius Anticyram tr inde fratrem ad tentandam Acarnanum gente sit. Attalus ab Argis Sicyonem est profectus. civitas novis honoribus veteres regis honores et rex ad id, quod sacrum Apollinis agrum quondam pecunia redemerat iis; tum quoque, ı

iqua munificentia praeteriret civitatem sociam at-
e amicam, decem talenta argenti dono dedit, et
cem millia medimnum frumenti. Atque ita Cen-
eas ad naves rediit. Et Nabis, firmato praesidio
gis, Lacedaemonem regressus, quum ipse viros
liasset, ad feminas spoliandas uxorem Argos re-
it. Ea nunc singulas illustres, nunc simul plures
ere inter se iunctas domum arcessendo, blandien-
ue ac minando, non aurum modo iis, sed postre-
vestem quoque mundumque omnem muliebrem
mit.

EPITOME LIBRI XXXIII.

T. Quinctius Flamininus proconsul cum Philippo ynoscephalas in Thessalia acie victo debellavit. uinctius Flamininus, frater proconsulis, Acarna- Leucade urbe, quod caput est Acarnanum, expu- a, in deditionem accepit. C. Sempronius Tudi- s praetor a Celtiberis cum exercitu caesus est. lus, a Thebis ob subitam valetudinem Pergamum slatus, decessit. Pax petenti Philippo, Graeciae tas data est. L. Furius Purpureo et Claudius cellus consules Boios et Insubres Gallos subege- . Marcellus triumphavit. Hannibal, frustra in ca bellum molitus, et ob hoc Romanis per episto- dversae factionis principum delatus, propter me- Romanorum, qui legatos ad Carthaginiensium tum de eo miserant, profugus ad Antiochum re- Syriae se contulit, bellum contra Romanos pa- em.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXIII.

Haec per hiemem gesta. Initio autem veris Quinctius, Attalo Elatiam excito, Boeotorum gentem, incertis ad eam diem animis fluctuantem, ditionis suae facere cupiens, profectus per Phocidem, quinque millia ab Thebis, quod caput est Boeotiae, posuit castra. Inde postero die cum unius signi militibus, et Attalo, legationibusque, quae frequentes undique convenerant, pergit ire ad urbem, iussis legionariis hastatis (ea duo millia militum erant) sequi se, mille passuum intervallo distantes. Ad medium ferme viae Boeotorum praetor Antiphilus obvius fuit: cetera multitudo e muris adventum imperatoris Romani regisque prospeculabatur. Rara arma paucique milites circa eos apparebant: hastatos, sequentes procul, anfractus viarum vallesque interiectae occulebant. Quum iam appropinquaret urbi, velut obviam egredientem turbam salutaret, tardius incedebat. Causa erat morae, ut hastati consequerentur. Oppidani, ante lictores turba acta, insecutum confestim agmen armatorum non ante, quam ad hospitium imperatoris ventum est, conspexere. Tum, velut prodita dolo Antiphili praetoris urbe captaque, obstupuerunt omnes. Et apparebat, nihil liberae consultationis concilio, quod in diem posterum indictum erat Boeotis, relictum esse. Texerunt dolorem, quem et nequicquam, et non sine periculo ostendissent.

II. In concilio Attalus primus verba fecit. Orsus a *maiorum suorum* suisque, et communibus in omnem

t propriis in Boeotorum gentem, meritis, et infirmior, quam ut contentionem dieret, obmutuit et concidit. Et, dum reent, perferuntque parte membrorum calisper concio intermissa est. Aristaenus orum praetor, eo cum maiore auctoritate od non alia, quam quae Achaeis suaserat, debat. Pauca ab ipso Quinctio adiecta, Romanam, quam arma aut opes, extol-. Rogatio inde, a Plataeensi Dicaearcho que, de societate cum Romanis iungenontra dicere audente, omnium Boeotiae uffragiis accipitur iubeturque. Concilio inctius tantum Thebis moratus, quantum s casus coegit, postquam non vitae praeum vis morbi attulisse, sed membrorum visa est, relicto eo ad curationem necesoris, Elatiam, unde profectus erat, redit; que, sicut prius Achaeis, ad societatem uando tuta ea pacataque ab tergo relinomnibus iam cogitationibus in Philipd reliquum belli erat, conversis.

ippus quoque primo vere, postquam lena nihil pacati retulerant, delectum per la regni habere instituit, in magna inopia Absumpserant enim per multas iam aetabella Macedonas: ipso quoque regnanbus bellis adversus Rhodios Attalumque, us adversus Romanos ceciderat magnus ta et tirones ab sexdecim annis milites t emeritis quidam stipendiis, quibus mo reliqui roboris erat, ad signa revoca suppleto exercitu, secundum vernum m omnes copias Dium contraxit; ibique tis, exercendo quotidie milite, hostem r. Et Quinctius per eosdem ferme dies,

ab Elatia profectus, praeter Thronium et Scarpl
ad Thermopylas pervenit. Ibi concilium Aetolo
Heracleam indictum, tenuit, consultantium, qu
auxiliis Romanum ad bellum sequerentur. Cog
sociorum decretis, tertio die ab Heraclea X
praegressus, in confinio Aenianum Thessalor
positis castris, Aetolica auxilia opperiebatur.
morati Aetoli sunt. Phaenea duce sexcenti pe
cum equitibus quadringentis venerunt. Ne dul
esset, quid exspectasset, confestim Quinctius a
castra. Transgresso in Phthioticum agrum quin
Gortynii Cretensium, duce Cydante, et trecenti A
loniatae, haud dispari armatu, se coniunxere: ne
multo post Amynander cum Athamanum ped
ducentis et mille. Philippus, cognita professio
Elatia Romanorum, ut cui de summa rerum ad
certamen, adhortandos milites ratus, multa iam
pe memorata de maiorum virtutibus, simul de
tari laude Macedonum, quum disseruisset, a
quae tum maxime animos terrebant, quibusque
ad aliquam spem poterant, venit.

IV. Acceptae ad Aoum flumen in angustiis
ter a Macedonum phalange ad Atracem vi pulso
manos opponebat: *et illic tamen, ubi insessas f*
Epiri non tenuissent, primam culpam fuisse e
qui negligenter custodias servassent: secundam
ipso certamine, levis armaturae mercenarioru
militum. Macedonum vero phalangem et tunc ste
et loco aequo iustaque pugna semper mansuram
ctam. Decem et sex millia militum haec fuere
bur omne virium et regni. Ad hoc duo millia
tratorum, quos peltastas appellant, Thracumq
Illyriorum (Trallis est nomen genti) par nu
bina millia erant, et mixti ex pluribus gentibus
cede conducti auxiliares mille ferme et quingen
duo millia equitum. Cum iis copiis rex hoste

...iebatur. Romanis ferme par numerus erat: equi... copiis tantum, quod Aetoli accesserant, supe... rabant.

V. Quinctius ad Thebas Phthioticas castra quum ...visset, spem nactus per Timonem principem civi... ...tis prodi urbem, cum paucis equitum levisque ar... ...aturae ad muros successit. Ibi adeo frustrata spes ...t, ut non certamen modo cum erumpentibus, sed ...riculum quoque atrox subiret: ni castris exciti re... ...nte pedites equitesque in tempore subvenissent. ...postquam nihil conceptae temere spei succedebat, ...bis quidem amplius tentandae in praesentia cona... absistit: ceterum satis gnarus, iam in Thessalia ...em esse, nondum comperto, quam in regionem ...isset, milites per agros dimissos vallum caedere ...parare iubet. Vallo et Macedones et Graeci usi ...t; sed usum nec ad commoditatem ferendi, nec ipsius munitionis firmamentum aptaverunt. Nam maiores et magis ramosas arbores caedebant, ...m quas ferre cum armis miles posset; et quum ...ra his ante obiectis saepsissent, facilis molitio ...m valli erat. Nam et quia rari stipites magna... arborum eminebant, multique et validi rami ...bebant, quod recte manu caperetur, duo, aut ...mum tres iuvenes connisi arborem unam evelle... : qua evulsa, portae instar extemplo patebat, in promptu erat, quod obmolirentur. Romanus ...s et bifurcos plerosque, vel trium, aut, quum plu... ...m, quattuor ramorum vallos caedit, ut et su... ...sis ab tergo armis ferat plures simul apte miles; ...a densos offigunt implicantque ramos, ut neque, ... cuiusque stipitis palma sit, pervideri possit; et ... acuti, aliusque per alium immissi radii locum ...serendam manum non relinquunt, ut neque pre... ...li, *quod trahatur,* neque trahi, quum inter se in... *rami vinculum* in vicem praebeant, possit; et, si

evulsus forte est unus, nec loci multum aper alium reponere perfacile est.

VI. Quinctius postero die, vallum secum fe milite, ut paratus omni loco castris ponendis progressus modicum iter, sex ferme millia a I quum consedisset, speculatum, in qua parte Tl liae hostis esset, quidve pararet, misit. Circa l sam erat rex, certior iam factus, Romanum ab bis Pheras movisse. Defungi quam primum e certamine cupiens, ducere ad hostem pergit, et tuor millia fere a Pheris posuit castra. Inde ro die quum expediti utrimque ad occupandos urbem tumulos processissent, pari ferme inte ab iugo, quod capiendum erat, quum inter se c cti essent, constiterunt; nuntios in castra rem qui, quid sibi, quando praeter spem hostis occur faciendum esset, consulerent, quieti opperient illo quidem die, nullo inito certamine, in cast vocati sunt. Postero die circa eosdem tumulos stre proelium fuit: in quo non minimum Aetol opera regii fugati, atque in castra compulsi Magnum utrisque impedimentum ad rem gere fuit ager consitus crebris arboribus, hortique, suburbanis locis, et coartata itinera maceriis, e busdam locis interclusa. Itaque pariter ducibu silium fuit excedendi ea regione, et, velut ex dicto, ambo Scotussam petierunt; Philippus frumentandi inde; Romanus, ut praegressus co peret hosti frumenta. Per diem totum, quia perpetuo iugo intererant, nullo conspecta in loco agmina ierunt. Romani ad Eretriam Phtl agri, Philippus super amnem Onchestum posu stra. Ne postero quidem die, quum Philipp Melambium, quod vocant, Scotussaei agri, Qui *circa Thetidium* Pharsaliae terrae posuisset c *aut hi, aut illi,* ubi hostis esset, satis compert

ıerunt. Tertio die primo nimbus effusus, dein aligo noctis simillima Romanos metu insidiarum enuit.

VII. Philippus maturandi itineris causa, post im- rem nubibus in terram demissis nihil deterritus, igna ferri iussit. Sed tam densa caligo occaecave- ıt diem, ut neque signiferi viam, nec signa milites ernerent; agmen ad incertos clamores vagum velut rrore nocturno turbaretur. Supergressi tumulos, ui Cynoscephalae vocantur, relicta ibi statione firma editum equitumque, posuerunt castra. Romanus sdem ad Thetidium castris quum se tenuisset, explo- itum tamen, ubi hostis esset, decem turmas equi- ım et mille pedites misit; monitos, ut ab insidiis, ıas dies obscurus apertis quoque locis tecturus es- et, praecaverent. Ubi ventum ad insessos tumulos ıt; pavore mutuo iniecto velut torpentes quieve- ınt: dein, nuntiis retro in castra ad duces missis, ıi primus terror ab necopinato visu consedit, non utius certamine abstinuere. Principio a paucis ocurrentibus lacessita pugna est, deinde subsidiis entium pulsos aucta: in qua quum haudquaquam ıres Romani alios super alios nuntios ad ducem itterent, premi sese; quingenti equites et duo mil- ı peditum, maxime Aetolorum, cum duobus tribu- s militum propere missa, rem inclinatam restitue- ınt: versaque fortuna, Macedones laborantes opem gis per nuntios implorabant. Sed, ut qui nihil mi- ıs illo die propter offusam caliginem, quam proe- um, exspectasset, magna parte hominum omnis ge- ris pabulatum missa, aliquamdiu inops consilii epidavit: deinde, postquam nuntii instabant, et m iuga montium detexerat nebula, et in conspectu ant Macedones, in tumulum maxime editum inter ios compulsi, loco se magis, quam armis, tutantes; ommittendam rerum summam in discrimen utcun-

que ratus, ne partis indefensae iactura fieret nagoram ducem mercede militantium cum or praeter Thracas, auxiliis, et equitatu Mace ac Thessalorum mittit. Eorum adventu de iugo Romani non ante restiterunt, quam in rem vallem perventum est. Ne effusa detrud fuga, plurimum in Aetolis equitibus praesid Is longe tum optimus eques in Graecia erat: inter finitimos vincebantur.

VIII. Laetior res, quam pro successu nuntiata, quum alii super alios recurrentes lio clamarent, fugere pavidos Romanos, in cunctabundum, et dicentem temere fieri, no sibi placere, non tempus, perpulit, ut educere copias in aciem. Idem et Romanus, magis ne te, quam occasione pugnae inductus, fecit. D cornu, elephantis ante signa instructis, in s reliquit: laevo cum omni levi armatura in vadit; simul admonens, *cum iisdem Macedon gnaturos, quos ad Epiri fauces, montibus flu que saeptos, victa naturali difficultate locor pulissent, acieque expugnassent: cum iis, quo picii prius ductu obsistentes in Eordaeae adi sent. Fama stetisse, non viribus, Macedoniae Eam quoque famam tandem evanuisse.* Iam tum ad suos in ima valle stantes erat, qui exercitus imperatorisque pugnam renovant, que facto rursus avertunt hostem. Philip caetratis et cornu dextro peditum, robore nici exercitus, quam phalangem vocabant, cursu ad hostem vadit. Nicanori, ex purpur ut cum reliquis copiis confestim sequatur, i Primo, ut in iugum evasit, et, iacentibus ib armis corporibusque hostium, proelium eo lo se, pulsosque inde Romanos, et pugnari prop hostium vidit, ingenti gaudio est elatus: mo

tibus suis, et terrore verso, paullisper, incertus
a castra reciperet copias, trepidavit: deinde, ut
opinquabat hostis, et, praeterquam quod caede-
ur aversi, nec, nisi defenderentur, servari pote-
, ne ipsi quidem in tuto iam receptus erat; coa-
, nondum assecuta parte suorum, periculum sum-
rerum facere, equites levemque armaturam, qui
oelio fuerant, dextro in cornu locat: caetratos
acedonum phalangem, hastis positis, quarum
itudo impedimento erat, gladiis rem gerere iu-
simul, ne facile perrumperetur acies, dimidium
onte demptum introrsus porrectis ordinibus du-
t, ut longa potius, quam lata, acies esset: simul
nsari ordines iussit, ut vir viro, arma armis iun-
itur.

X. Quinctius, his, qui in proelio fuerant, inter
a et ordines acceptis, tuba dat signum. Raro
tantus clamor dicitur in principio pugnae exor-
Nam forte utraque acies simul conclamavere:
olum qui pugnabant, sed subsidia etiam, quique
maxime in proelium veniebant. Dextro cornu
loci plurimum auxilio, ex iugis altioribus pu-
s, vincebat; sinistro, tum quum maxime appro-
iante phalangis parte, quae novissimi agminis
it, sine ullo ordine trepidabatur. Media acies,
propior dextrum cornu erat, stabat spectaculo
: nihil ad se pertinentis pugnae intenta: phalanx,
venerat, agmen magis, quam acies, aptiorque
ri, quam pugnae, vixdum in iugum evaserat. In
ncompositos Quinctius, quanquam pedem refe-
es in dextro cornu suos cernebat, elephantis
s in hostem actis, impetum facit; ratus partem
igatam cetera tracturam. Non dubia res fuit.
mplo terga vertere Macedones, terrore primo
iarum *aversi. Et ceteri quidem hos pulsos se-
antur: unus e tribunis* militum, extemplo capto

consilio, cum viginti signorum mi
parte suorum, quae haud dubie vi
cuitu dextrum cornu hostium aver
lam aciem ab tergo adortus non tu
ad communem omnium in tali re
cessit, quod phalanx Macedonum
mobilis, nec circumagere se poter
fronte paullo ante pedem referente
ritis instabant, patiebantur. Ad h
mebantur, quia iugum, ex quo pugn
proclive pulsos insequuntur, tra
terga sua circumducto. Paullisp
deinde, omissis plerique armis, ca

X. Philippus cum paucis ped
primo tumulum altiorem inter cet
cularetur, quae in laeva parte suor
deinde, postquam fugam effusam
omnia circa iuga signis atque armi
ipse acie excessit. Quinctius, qu
dentibus, repente quia erigentes
conspexerat, quidnam pararent in
per novitatem rei constituit signa:
hunc morem esse Macedonum trad
cere victis in animum habebat. C
militibus omissam ab hoste pugna
tor vellet, impetus in eos est factu
ceteri in fugam dissipati sunt.
Tempe petit. Ibi ad Gonnos diem
excipiendos, si qui proelio superes
ctores in castra hostium spe praed
ea magna iam ex parte direpta ab
Caesa eo die octo hostium millia,
victoribus septingenti ferme cecide
quis credat, omnium rerum immo
genti, quadraginta millia hostium
capta, ubi modestius mendacium

me in Graecia gestarum.

XI. Philippus, collectis ex fuga, qui, variis casi-
pugnae dissipati, vestigia eius secuti fuerant,
isque Larissam ad commentarios regios combu-
dos, ne in hostium venirent potestatem, in Mace-
iam concessit. Quinctius, captivis praedaque
ndatis, partim militi concessis, Larissam est
'ectus, hauddum satis gnarus, quam regionem pe-
t rex, quidve pararet. Caduceator eo regius
t, specie ut indutiae essent, donec tollerentur ad
lturam, qui in acie cecidissent; re vera ad peten-
veniam legatis mittendis. Utrumque ab Roma-
npetratum. Adiecta etiam illa vox, *bono animo*
egem ut iuberet: quae maxime Aetolos offendit,
tumentes querentesque, *mutatum victoria impe-*
em. Ante pugnam omnia magna parvaque com-
care cum sociis solitum: nunc omnium expertes
liorum esse: suo ipsum arbitrio cuncta agere:
Philippo iam gratiae privatae locum quaerere;
ra atque aspera belli Aetoli exhauserint, pacis
am et fructum Romanus in se vertat. Et haud

res levioresque apud omnes essent et viderentur, faciebat.

XII. Indutiae quindecim dierum datae hosti erant, et cum ipso rege constitutum colloquium; cuius priusquam tempus veniret, in consilium advocavit socios. Retulit, quas leges pacis placeret dici. Amynander Athamanum rex paucis sententiam absolvit; *ita componendam pacem esse, ut Graecia etiam absentibus Romanis, satis potens tuendae simul pacis libertatisque esset.* Aetolorum asperior oratio fuit, qui pauca praefati, *recte atque ordine imperatorem Romanum facere, quod, quos belli socios habuisset, cum iis communicaret pacis consilia: falli autem eum tota re, si aut Romanis pacem, aut Graeciae libertatem satis firmam se credat relicturum, nisi Philippo aut occiso, aut regno pulso: quae utraque proclivia esse, si fortuna uti vellet.* Ad haec Quinctius negare, *Aetolos aut moris Romanorum memorem, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse; et illos prioribus omnibus conciliis colloquiisque de conditionibus pacis semper, non ut ad internecionem bellaretur, disseruisse, et Romanos, praeter vetustissimum morem victis parcendi, praecipuum clementiae documentum dedisse, pace Hannibali et Carthaginiensibus data. Omittere se Carthaginienses. Cum Philippo ipso quoties ventum in colloquium? nec unquam, ut cederet regno, actum esse? An, quia victus in proelio foret, inexpiabile bellum factum? Cum armato hoste infestis animis concurri debere: adversus victos mitissimum quemque animum maximum habere. Libertati Graeciae videri graves Macedonum reges: si regnum gensque tollatur, Thracas, Illyrios, Gallos deinde, gentes feras et indomitas, in Macedoniam se et in Graeciam effusuras. Ne, proxima quaeque amoliendo, maioribus gravioribusque aditum ad se facerent.* *Interfanti deinde Phaeneae praetori Aetolorum, te-*

antique, si elapsus eo tempore Philippus foret, gravius eum rebellaturum, *Desistite tumultuari, t, ubi consultandum est. Non iis conditionibus bitur rex, ut movere bellum possit.*

III. Hoc dimisso concilio, postero die rex ad s, quae ferunt in Tempe, (is datus erat locus quio) venit: tertio die datur ei Romanorum ac rum frequens concilium. Ibi Philippus perquam enter, iis, sine quibus pax impetrari non potesua potius voluntate omissis, quam altercando querentur, *quae priore colloquio aut imperata a nis, aut postulata ab sociis essent, omnia se con-e, de ceteris senatui permissurum,* dixit. Quan-vel inimicissimis omnibus praeclusisse vocem batur, Phaeneas tamen Aetolus, cunctis tacenti-*Quid? nobis,* inquit, *Philippe, reddisne tandem salum, et Larissam Cremasten, et Echinum, et as Phthias?* Quum Philippus nihil morari dice-quo minus reciperent; disceptatio inter impera-n Romanum et Aetolos orta est de Thebis: nam, opuli Romani iure belli factas esse, Quinctius bat, quod, integris rebus, exercitu ab se admoto, ti in amicitiam, quum potestas libera desciscen-rege esset, regiam societatem Romanae prae-issent. Phaeneas, et pro societate belli, quae bellum habuissent, restitui Aetolis aequum cen-t, et ita in foedere primo cautum esse, ut belli da, rerumque, quae ferri agique possent, Roma-ager urbesque captae Aetolos sequerentur. , inquit, *ipsi,* Quinctius, *societatis istius leges ru-s, quo tempore, relictis nobis, cum Philippo pa-fecistis: quae si maneret, captarum tamen ur-illa lex foret. Thessaliae civitates sua volunta-ditionem nostram venerunt.* Haec, cum omnium orum assensu dicta, Aetolis non in praesentia *o gravia auditu,* sed mox etiam belli causae,

magnarumque ex eo cladium, iis fuerunt. Cum P lippo ita convenit, ut Demetrium filium et quosd ex amicorum numero obsides, et ducenta talenta ret: de ceteris Romam mitteret legatos: ad eam r quattuor mensium indutiae essent. Si pax non i petrata a senatu foret, obsides pecuniamque re Philippo receptum est. Causa Romano imperat non alia maior fuisse dicitur pacis maturandae, qu quod Antiochum bellum transitumque in Europ moliri constabat.

XIV. Eodem tempore, atque, ut quidam tradi re, eodem die ad Corinthum Achaei ducem regi Androsthenem iusto proelio fuderunt. Eam urb pro arce habiturus Philippus adversus Graeciae vitates, et principes inde evocatos per speciem co quendi, quantum equitum dare Corinthii ad bell possent, retinuerat pro obsidibus, et, praeter qu gentos Macedonas mixtosque ex omni genere au liorum octingentos, quod iam ante ibi fuerat, m Macedonum eo miserat, et mille ac ducentos Il rios, Thracasque, et Cretenses, qui in utraque pa militabant, octingentos. His additi Boeoti, Thes lique, et Acarnanes mille, scutati omnes, et ex ip rum Corinthiorum iuventute, impleta ut essent millia armatorum, fiduciam Androstheni fecer acie decernendi. Nicostratus praetor Achaeorum cyone erat cum duobus millibus peditum, cent equitibus. Sed, imparem se et numero et genere litum cernens, moenibus non excedebat. Regiae piae peditum equitumque vagae Pellenensem, Phliasium, et Cleonaeum agrum, depopulabant Postremo, exprobrantes metum hosti, in fines Sic niorum transcendebant: navibus etiam circumv omnem oram Achaiae vastabant. Quum id effus hostes, et, ut fit ab nimia fiducia, negligentius eti facerent, Nicostratus, spem nactus necopinantes

ca finitimas civitates nuntium occul-
die, et quot, ex quaque civitate ar-
um (Stymphaliae terrae is locus est)
nnibus ad diem edictam paratis, pro-
mplo, per Phliasiorum fines nocte
omnibus, quid pararet, pervenit.
m eo quinque millia peditum, (ex
rae levis) et trecenti equites. Cum
sis, qui specularentur, quam in par-
derent sese, opperiebatur.
thenes, omnium ignarus, Corintho
emeam (amnis est Corinthium et Si-
iens agrum) castra locat. Ibi parte
s dimissa, dimidiam (trifariam divi-
uites discurrere ad depopulandos si-
m Sicyoniumque agros, et Phliasium,
ia diversa agmina discessere. Quod
Nicostratum perlatum est, extemplo
ariorum manum praemissam ad oc-
m, per quem transitus in Corinthium
signa equitibus, ut praegrederentur,
festim agmine duplici sequitur. Par-
rii milites ibant cum levi armatura,
lein aliarum gentium exercitus robur
l procul castris aberant pedites equi-
cum quidam in vagos palatosque per
petum fecerant, quum repens terror
Trepidare dux, ut qui hostes nus-
) in collibus ante Sicyonem, non au-
emittere in campos, vidisset; ad Cleo-
essuros nunquam credidisset. Revo-
vagos a castris dilapsos. Ipse, raptim
isis militibus, infrequenti agmine por-
per flumen instituit aciem. Ceterae
ligi atque instrui quum potuissent,
i impetum non tulerunt. Macedones

et maxime omnium frequentes ad signa diu ancipitem victoriae spem fecerunt: ga ceterorum nudati, quum duae iam ex diverso, levis armatura ab latere, cl tique a fronte urgerent; et ipsi, re inc retulere pedem: deinde impulsi terg plerique, abiectis armis, nulla spe cast dorum relicta, Corinthum petierunt. mercenariis militibus ad hos persequen Thracumque auxiliis in populatores missis, magnam utrobique caedem edi prope, quam in proelio ipso. Ex iis qu lenen Phliuntaque depopulati erant, inc tim omniumque ignari, ad castra rever stium stationes, tanquam in suas, illati ex discursu id, quod erat, suspicati, it passim sparserunt, ut ab ipsis agrest circumvenirentur. Ceciderunt eo die genti, capti trecenti. Achaia omnis m metu.

XVI. Priusquam dimicaretur ad C L. Quinctius, Corcyram excitis Acarna bus, quae sola Graeciae gentium in so donum manserat, initium ibi quoddam Duae autem maxime causae eos tenue tia regis; una fides insita genti, altera que Aetolorum. Concilium Leucadem Eo neque cuncti convenere Acarnanum iis, qui convenerant, idem placuit. Se et magistratus pervicerunt, ut privat Romanae societatis fieret. Id omnes, aegre passi; et in hoc fremitu gentis a si duo principes Acarnanum, Androcl mus, non ad tollendum modo decretum cietatis valuerunt, sed etiam ut Archel

principes gentis ambo, quod auctores e

fuissent, proditionis in concilio damnarentur, et Zeuxidae praetori, quod de ea re retulisset, imperium abrogaretur. Rem temerariam, sed eventu prosperam, damnati fecerunt. Suadentibus namque amicis, cederent tempori, et Corcyram ad Romanos abirent, statuerunt offerre se multitudini, et aut eo ipso lenire iras, aut pati, quod casus tulisset. Quum se frequenti concilio intulissent, primo murmur ac fremitus admirantium, silentium mox a verecundia simul pristinae dignitatis, ac misericordia praesentis fortunae ortum est. Potestate quoque dicendi facta, principio suppliciter, procedente autem oratione, ubi ad crimina diluenda ventum est, cum tanta fiducia, quantam innocentia dabat, disseruerunt: postremo, ultro aliquid etiam queri, et castigare iniquitatem simul in se crudelitatemque ausi, ita affecerunt animos, ut omnia, quae in eos decreta erant, frequentes tollerent: neque eo minus redeundum in societatem Philippi, abnuendamque Romanorum amicitiam, censerent.

XVII. Leucade haec sunt decreta. Id caput Acarnaniae erat, eoque in concilium omnes populi conveniebant. Itaque, quum haec repentina mutatio Corcyram ad legatum Flamininum perlata esset, extemplo cum classe profectus Leucadem, ad Heraeum, quod vocant, naves applicuit. Inde cum omni genere tormentorum machinarumque, quibus expugnantur urbes, ad muros accessit, ad primum terrorem ratus inclinari animos posse. Postquam pacati nihil ostendebatur, tum vineas turresque erigere, et arietem admovere muris coepit. Acarnania universa, inter Aetoliam atque Epirum posita, solem occidentem et mare Siculum spectat. Leucadia nunc insula, vadoso freto, quod perfossum manu est, ab Acarnania divisa, tum paeninsula erat, occidentis regione artis faucibus cohaerens Acarnaniae. Quingentos ferme

passus longae hae fauces erant; latae haud
centum et viginti. In his angustiis Leucas po
colli applicata verso in orientem et Acar
Ima urbis plana sunt, iacentia ad mare, quo
dia ab Acarnania dividitur. Inde terra mari
pugnabilis est. Nam et vada sunt stagno si
quam mari: et campus terrenus omnis oper
cilis. Itaque multis simul locis aut subruti, au
decussi ruebant muri. Sed quam urbs ipsa o
na oppugnantibus erat, tam inexpugnabiles l
animi. Diem ac noctem intenti reficere q
muri; obstruere, quae patefacta ruinis erant;
impigre inire, et armis magis muros, quam
moenibus, tutari: diutiusque spe Romanoru
dionem eam extraxissent, ni exsules quidam
generis, Leucade habitantes, ab arce milites
sent. Eos tamen, ex superiore loco magno
multu decurrentes, acie in foro instructa, ius
lio aliquamdiu Leucadii sustinuerunt. Int
scalis capta multis locis moenia, et per stra
pidum ac ruinas transcensum in urbem: iam
legatus magno agmine circumvenerat pu
Tum pars in medio caesi; pars, armis abiecti
derunt sese victori. Et post dies paucos, audi
lio, quod ad Cynoscephalas pugnatum erat,
populi Acarnaniae in deditionem legati vener

XVIII. Iisdem diebus, omnia simul in
fortuna, Rhodii quoque ad vindicandam a I
continentis regionem, (Peraeam vocant) po
a maioribus suis, Pausistratum praetorem cu
gentis Achaeis peditibus, mille et nongentis
matis, ex vario genere auxiliorum collectis
runt: Galli, et Pisuetae, et Nisuetae, et Tam
Arei, ex Africa, et Laodiceni ex Asia erant.
copiis Pausistratus Tendeba in Stratonicen
locum peropportunum, ignaris regiis, qui te

vit. In tempore et ad id ipsum excitum auxi-
mille Achaei pedites cum centum equitibus su-
erunt. Theoxenus iis praeerat. Dinocrates,
praefectus, recuperandi castelli causa, primo
ad ipsa Tendeba movit, inde ad alterum ca-
l, item Stratonicensis agri, (Astragon vocant)
usque ex praesidiis, quae multifariam disiecta
devocatis, et ab ipsa Stratonicea Thessalorum
ribus, ad Alabanda, ubi hostes erant, ducere
Nec Rhodii pugnam detrectaverunt. Ita,
in propinquum collatis, extemplo in aciem
sum est. Dinocrates quingentos Macedonas
cornu, laevo Agrianas locat: in medium acci-
tractos ex castellorum (Cares maxime erant)
liis: equites cornibus circumdat, et Creten-
uxiliares Thracumque. Rhodii Achaeos dextro
sinistro mercenarios milites, lectam peditum
, habuere; medios mixta ex pluribus gentibus
: equites levisque armaturae quod erat, cor-
ircumiectum. Eo die steterunt tantum acies
ie super ripam, qui tenui tum aqua interflue-
rentis: paucisque telis emissis, in castra rece-
sese. Postero die eodem ordine instructi
aliquanto proelium, quam pro numero, edide-
nantium. Nec enim plus terna millia peditum
t centeni ferme equites: ceterum non numero
, nec armorum genere, sed animis quoque pa-
t aequa spe pugnarunt. Achaei primi, torren-
rato, in Agrianas impetum fecere; deinde to-
e cursu transgressa amnem acies est. Diu
pugna stetit. Numero Achaei mille et ipsi
ıgentos loco expulere. Inclinato deinde laevo
ın dextrum omnes connisi. Macedones, usque
dine et veluti stipata phalanx constabat, mo-
:quierunt. Postquam, laevo latere nudato,
ıgere hastas in venientem ex transverso ho-

stem conati sunt, turbati extemplo tumultum inter se fecerunt: terga deinde vertunt: post abiectis armis, in praecipitem fugam effund Bargylias petentes fugerunt. Eodem et Dino perfugit. Rhodii, quantum diei superfuit secu ceperunt sese in castra. Satis constat, si con victores Stratoniceam petissent, recipi eam sine certamine potuisse. Praetermissa eius casio est, dum in castellis vicisque Peraeae re dis tempus teritur. Interim animi eorum, qu toniceam praesidio obtinebant, confirmati sunt et Dinocrates cum iis, quae proelio supereran piis intravit muros. Nequicquam inde obses pugnataque urbs est: nec recipi, nisi aliquant per Antiochum potuit. Haec in Thessalia, h Achaia, haec in Asia per eosdem dies ferme ge

XIX. Philippus quum audisset, Dardanos, gressos fines ab contemptu concussi tum regni riora Macedoniae evastare, quamvis toto prop terrarum, undique se suosque exigente fortuna batur, tamen morte tristius ratus, Macedoniae possessione pelli, delectu raptim per urbes M num habito, cum sex millibus peditum et quin equitibus circa Stobos Paeoniae improviso oppressit. Magna multitudo hominum in p maior praedandi cupidine palata per agros cae Quibus fuga expeditior fuit, ne tentato quide pugnae, in fines suos redierunt. Ea una expe non pro reliquo statu fortunae facta, refectis s animis, Thessalonicam sese recepit. Non tempore Punicum bellum terminatum erat, ne et cum Philippo foret bellandum; quam opp iam Antiocho ex Syria movente bellum, Ph est superatus. Nam, praeterquam quod facili singulis, quam si in unum ambo simul contu *vires, bellatum* est; Hispania quoque sub ide

multu ad bellum consurrexit. Antiochus
aestate omnibus, quae in Coele Syria
ibus ex Ptolemaei ditione in suam pote-
tis, in hiberna Antiochiam concessisset;
ra ea ipsis aestivis habuit. Omnibus
ribus connisus, quum ingentes copias
ritimasque comparasset, principio ve-
s terra cum exercitu filiis duobus, Ardye
e, iussisque Sardibus se opperiri, ipse
entum tectarum navium, ad hoc leviori-
cercurisque ac lembis ducentis, profici-
l per omnem oram, Ciliciae, Lyciaeque
taturus urbes, quae in ditione Ptolemaei
l Philippum (necdum enim debellatum
u navibusque adiuturus.
Ita egregia Rhodii pro fide erga populum
roque universo nomine Graecorum, ter-
ausi sunt: nihil magnificentius, quam
pestate, non territi tanta mole imminen-
atos ad regem miserunt, ne Chelidonias
um Ciliciae est, inclutum foedere anti-
nsium cum regibus Persarum) superaret.
n contineret classem copiasque suas, se
os; non ab odio ullo, sed ne coniungi
o paterentur, et impedimento esse Ro-
antibus Graeciam. Coracesium eo tem-
hus operibus oppugnabat. Zephyrio, et
hrodisiade, et Coryco, et, superato Ane-
montorium id quoque Ciliciae est) Seli-
to, omnibus his aliisque eius orae castel-
u, aut voluntate, sine certamine, in dedi-
ptis, Coracesium praeter spem clausis
at eum. Ibi legati Rhodiorum auditi.
m ea legatio erat, quae accendere regium
sset, temperavit irae: et, legatos se Rho-
m, respondit, iisque mandaturum, ut re-

novarent vetusta iura cum ea civitate, s
que suorum: et vetarent eos pertimesce
regis, nihil aut iis aut sociis eorum no:
fraudive. Nam, Romanorum amicitiam
turum, argumento et suam recentem ad
nem esse, et senatus honorifica in se decr
que. Tum forte legati redierant ab Ro:
auditi dimissique, ut tempus postulabat
huc adversus Philippum eventu belli.
legati regis in concione Rhodiorum age
venit, debellatum ad Cynoscephalas esse
accepto, Rhodii, dempto metu a Philipp
consilium obviam eundi classe Antioch
teram curam non omiserunt, tuendae li
tatium sociarum Ptolemaei, quibus bell
cho imminebat. Nam alias auxiliis iu
providendo ac praemonendo conatus h
que libertatis fuerunt Cauniis, Myndiis,
sensibus, Samiisque. Non operae est
quaeque acta in his locis sint, quum ad
prie Romani belli sunt, vix sufficiam.

XXI. Eodem tempore et Attalus re
Thebis Pergamum advectus, moritur
ptuagesimo anno; quum quattuor et
annos regnasset. Huic viro, praeter d
ad spem regni fortuna dederat. His sim
simul magnifice utendo, effecit, primum
de ut aliis non indignus videretur regno
de proelio uno Gallis, quae tum gens re
terribilior Asiae erat, regium ascivit n
magnitudini semper animum aequavit.
stitia suos rexit: unicam fidem sociis p
mis uxori ac liberis, quos superstites h
ac munificus amicis fuit: regnum adeo
mum reliquit, ut ad tertiam stirpem p
descenderit. Quum hic status rerum i

et Macedonia esset, vixdum terminato cum bello, pace certe nondum perpetrata, in Hispania ulteriore coortum est bellum. M. s eam provinciam obtinebat. Is literis sena- rtiorem fecit, *Colcham et Luscinum regulos in esse: cum Colcha decem et septem oppida, cum no validas urbes, Carmonem et Bardonem: in ima ora Malacinos, Sexetanosque, Baeturiam m, et quae nondum animos nudaverint, ad finiti- m motus consurrectura.* His literis a M. Sergio tore, cuius iurisdictio inter cives erat, recitatis, everunt Patres, ut, comitiis praetorum perfectis, praetori provincia Hispania obvenisset, is primo que tempore de bello Hispaniae ad senatum re- ret.

XXII. Sub idem tempus consules Romam vene- nt. Quibus in aede Bellonae senatum habentibus, stulantibusque triumphum ob res prospere bello stas, C. Atinius Labeo et C. Afranius tribuni ple- s, ut separatim de triumpho agerent consules, po- ularunt: *communem se relationem de ea re fieri non ssuros, ne par honos in dispari merito esset.* Quum Minucius utrique provinciam Italiam obtigisse ceret, communi animo consilioque se et collegam s gessisse, et C. Cornelius adiiceret, Boios adversus transgredientes Padum, ut Insubribus Cenomanis- e auxilio essent, depopulante vicos eorum atque ros collega, ad sua tuenda aversos esse; tribuni *tantas bello gessisse C. Cornelium* fateri, *ut non igis de triumpho eius, quam de honore diis immor- libus habendo dubitari possit. Non tamen nec illum, c quemquam alium civem tantum gratia atque opi- s valuisse, ut, quum sibi meritum triumphum impe- asset, collegae eundem honorem immeritum impu- nter petenti daret.* *Q. Minucium* in Liguribus le *proelia, vix digna dictu, fecisse*: in Gallia m

gnum numerum militum amisisse. Nomin
tribunos militum T. Iuventium, et Cn. I
gionis quartae, qui adversa pugna cum
viris fortibus, civibus ac sociis, cecidisse
rum paucorum ac vicorum falsas, et in t
latas, sine ullo pignore deditiones factas
inter consules tribunosque altercationes
nuerunt, victique perseverantia tribun
les separatim retulerunt.

XXIII. C. Cornelio omnium consen
triumphus. Et Placentini Cremonenses
runt favorem consuli, gratias agentes co
tesque, obsidione se esse ab eo liberatos
etiam, quum apud hostes essent, servitut
Q. Minucius, tentata tantum relatione, q
sum omnem senatum videret, in mont
triumphaturum, et iure imperii consulari
rum clarorum virorum exemplo, dixit.
de Insubribus Cenomanisque in magist
phavit. Multa signa militaria tulit, m
spolia captivis carpentis transvexit: m
Galli ante currum traducti; inter quos,
milcarem ducem Poenorum fuisse, au
Ceterum magis in se convertit oculos Cr
Placentinorumque colonorum turba pile
rum sequentium. Tulit in triumpho duc
septem millia et quingentos aeris, arge
ptuaginta novem millia: septuagenos ae
divisit; duplex equiti centurionique.
consul de Liguribus Boiisque Gallis in m
triumphavit. Is triumphus, ut loco, et
gestarum, et quod sumptum non erogat
rio omnes sciebant, inhonoratior fuit:
carpentisque, et spoliis ferme aequabat
etiam prope par summa fuit: aeris transl
et quinquaginta quattuor millia, argent

ta tria millia et ducenti: militibus centurioni- et equitibus idem in singulos datum, quod de- ollega.

IV. Secundum triumphum consularia comitia Creati consules L. Furius Purpureo et M. us Marcellus. Praetores postero die facti, ius Buteo, Ti. Sempronius Longus, Q. Minu- ermus, M'. Acilius Glabrio, L. Apustius Fullo, lius. Exitu eius anni literae a T. Quinctio ve- , se signis collatis cum rege Philippo in Thes- gnasse: hostium exercitum fusum fugatum- lae literae prius in senatu a Sergio praetore, ex auctoritate Patrum in concione sunt reci- Ob res prospere gestas in dies quinque sup- nes decretae. Brevi post legati et a T. Quin- ab rege Philippo venerunt. Macedones de- tra urbem in villam publicam; ibique iis lo- autia praebita: et ad aedem Bellonae senatus is. Ibi haud multa verba facta, quum Mace- quodcunque senatus censuisset, id regem fa- esse, dicerent. Decem legati more maiorum, ex consilio T. Quinctius imperator leges pa- ippo daret, decreti; adiectumque, ut in eo legatorum P. Sulpicius et P. Villius essent. sules provinciam Macedoniam obtinuissent. eo die postulantibus, ut sibi colonorum nu- augeretur, mille ascribi iussi: dum ne quis m numero esset, qui post P. Cornelium et Ti. nium consules hostis fuisset.

V. Ludi Romani eo anno in circo scenaque ab us curulibus, P. Cornelio Scipione et Cn. Man- sone, et magnificentius, quam alias, facti, et propter res bello bene gestas spectati, toti- instaurati: plebeii septies instaurati. M'. Aci- *ibrio et C. Laelius* eos ludos fecerunt: et de *multaticio tria* signa aenea, Cereri, Libero-

que, et Liberae, posuerunt. L. Furius et M. Claudius Marcellus, consulatu inito, quum de provinciis ageretur, et Italiam utrique provinciam senatus decerneret, ut Macedoniam cum Italia sortirentur, tendebant. Marcellus, provinciae cupidior, pacem simulatam ac fallacem dicendo, et rebellaturum, si exercitus inde deportatus esset, regem, dubios sententiae Patres fecerat. Et forsitan obtinuissent consules, ni Q. Marcius Rex et C. Atinius Labeo, tribuni plebis, se intercessuros dixissent: ni prius ipsi ad plebem tulissent, vellent iuberentne cum rege Philippo pacem esse. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata est. Omnes quinque et triginta tribus, uti rogatae, iusserunt. Et quo magis pacem ratam esse in Macedonia vulgo laetarentur, tristis ex Hispania nuntius allatus effecit, vulgataeque literae, *C. Sempronium Tuditanum proconsulem in citeriore Hispania proelio victum: exercitum eius fusum fugatumque, et multos illustres viros in acie cecidisse. Tuditanum, cum gravi vulnere relatum ex proelio, haud ita multo post exspirasse.* Consulibus ambobus Italia provincia cum his legionibus, quas superiores consules habuissent, decreta, et ut quattuor legiones novas scriberent: duas urbanas, duas, quae, quo senatus censuisset, mitterentur. Et T. Quinctius Flamininus cum duabus legionibus provinciam eodem exercitu obtinere iussus: imperium ei prorogatum satis iam ante videri esse.

XXVI. Praetores deinde provincias sortiti, L. Apustius Fullo urbanam iurisdictionem, M'. Acilius Glabrio inter cives et peregrinos, Q. Fabius Buteo Hispaniam ulteriorem, Q. Minucius Thermus citeriorem, C. Laelius Siciliam, Ti. Sempronius Longus Sardiniam. Q. Fabio Buteoni et Q. Minucio, quibus Hispaniae provinciae evenerant, consules legiones singulas ex quattuor ab se scriptis, quas videretur,

, decretum est; et socium ac nominis Lati-
a millia peditum, trecenos equites: iique
oque tempore in provincias ire iussi. Bel-
spania quinto post anno exortum est, quam
n Punico bello fuerat finitum. Priusquam
res ad bellum prope novum, quia tum pri-
o nomine, sine ullo Punico exercitu aut duce,
ierant, proficiscerentur, aut ipsi consules ab
verent; procurare, ut assolet, prodigia, quae
antur, iussi. P. Villius eques Romanus, in
s proficiscens, fulmine ipse equusque exani-
uerant: aedes Feroniae in Capenate de coelo
rat: ad Monetae duarum hastarum spicula
nt: lupus, Esquilina porta ingressus, frequen-
a parte urbis, quum in forum decucurrisset,
o vico atque inde Germalo, per portam Cape-
prope intactus evaserat. Haec prodigia maio-
s hostiis sunt procurata.

XXVII. Iisdem diebus Cn. Cornelius Lentulus,
ante Sempronium Tuditanum citeriorem Hispa-
n obtinuerat, ovans ex senatusconsulto urbem est
ressus. Tulit prae se auri mille et quingenta quin-
im pondo, argenti viginti millia, signati denarium
ginta quattuor millia, et quingentos. L. Stertinius
ulteriore Hispania, ne tentata quidem triumphi
e, quinquaginta millia pondo argenti in aerarium
tulit: et de manubiis duos fornices in foro Boario
nte Fortunae aedem et matris Matutae, unum in
aximo circo fecit: et his fornicibus signa aurata
nposuit. Haec per hiemem ferme acta. Hibernabat
o tempore Elatiae T. Quinctius, a quo quum multa
ocii peterent, Boeoti petierunt impetraveruntque,
nt hi, qui suae gentis militassent apud Philippum
ibi restituerentur. Id a Quinctio facile impetratum
non quia satis dignos eos credebat, sed quia, Ant
o rege iam suspecto, favor conciliandus no

Romano apud civitates erat. Restitutis, confestim apparuit, quam nulla inita apud Boeotos gratia esset. Nam et ad Philippum legatos gratias agentes ei pro redditis hominibus, perinde atque ab ipso ii et non a Quinctio et Romanis id datum esset, miserunt: et comitiis proximis Boeotarchen nullam aliam ob causam Brachyllam quendam, quam quod praefectus Boeotorum apud regem militantium fuisset, fecerunt; praeteritis Zeuxippo, et Pisistrato, aliisque, qui Romanae societatis auctores fuerant. Id aegre et in praesentia hi passi, et in futurum etiam metum ceperunt, quum ad portas prope sedente exercitu Romano ea fierent, quidnam se futurum esset, profectis in Italiam Romanis; Philippo ex propinquo socios adiuvante, et infesto his, qui partis adversae fuissent.

XXVIII. Dum Romana arma in propinquo habebant, tollere Brachyllam, principem fautorum regis, statuerunt. Et tempore ad eam rem capto, quum in publico epulatus reverteretur domum temulentus, prosequentibus mollibus viris, qui ioci causa convivio celebri interfuerant, ab sex armatis, quorum tres Italici, tres Aetolici erant, circumventus occiditur. Fuga comitum et quiritatio facta, et tumultus tota urbe discurrentium cum luminibus. Percussores proxima porta evaserunt. Luce prima concio frequens, velut ex ante indicto, aut voce praeconis convocata in theatro erat. Palam ab suo comitatu et obscoenis illis viris fremebant interfectum: animis autem Zeuxippum auctorem destinabant caedis. In praesentia placuit comprehendi eos, qui simul fuissent, quaestionemque ex his haberi. Qui dum quaeruntur, Zeuxippus et constanti animo avertendi ab se criminis causa in concionem progressus, errare ait homines, qui tam atrocem caedem pertinere ad illos semiviros crederent; multaque in eam partem probabi-

gumentatur, quibus fidem apud quosdam fe-
iquam, si sibi conscius esset, oblaturum se
lini, mentionemve eius caedis, nullo laces-
icturum fuisse. Alii non dubitare, impuden-
am eundo crimini suspicionem averti. Torti
illo insontes, quum scirent ipsi nihil, opinione
pro indicio usi, Zeuxippum et Pisistratum
erunt: nullo adiecto, cur scire quicquam vi-
r, argumento. Zeuxippus tamen cum Stra-
uodam nocte perfugit Tanagram, suam ma-
cientiam, quam indicium hominum nullius
ciorum, metuens. Pisistratus, spretis indici-
iebis mansit. Servus erat Zeuxippo, totius
itius et minister rei; quem indicem Pisistra-
ens, eo ipso timore ad indicium protraxit.
ad Zeuxippum mittit, *servum conscium tolle-
n tam idoneum ad celandam rem eum videri
m ad agendam fuerit.* Has qui tulit literas,
euxippo dare quam primum. Is, quia non
onveniendi eius copia fuit, ipsi illi servo,
omnibus domino fidissimum credebat, tra-
idiicit, a Pisistrato de re magnopere perti-
l Zeuxippum esse. Conscientia ictus, quum
o traditurum eas affirmasset, aperit, perle-
literis, pavidus Thebas refugit, et ad magi-
indicium defert. Et Zeuxippus quidem, fuga
tus, Anthedonem, tutiorem exsilio locum ra-
essit: de Pisistrato aliisque quaestiones tor-
iabitae, et sumptum supplicium est.

X. Efferavit ea caedes Thebanos Boeotosque
d exsecrabile odium Romanorum; credentes,
e consilio imperatoris Romani Zeuxippum
em gentis id facinus conscisse. Ad rebellan-
que vires, neque ducem habebant. Proximum
od erat, *in latrocinium* versi, alios in hospi-
s *vagos per hiberna* milites, ad varios com-

meantes usus, excipiebant. Quidam
bus, ad notas latebras ab insidiantibu
ta per fraudem deversoria deducti
Postremo non tantum ab odio, sed
praedae, facinora fiebant: quia, ne
causa argentum in zonis habentes, i
erant. Quum primo pauci, deinde in
siderarentur, infamis esse Boeotia o
timidius, quam in hostico, egredi cas
Quinctius legatos ad querendum de
civitates mittit. Plurimae caedes
paludem inventae: ibi ex limo eruta
stagno cadavera, saxis aut amphoris,
herentur in profundum, annexa.
Acraephiae et Coroneae facta inveni
ctius primo noxios tradi sibi iussit, e
militibus (tot enim intercepti erant) q
ta Boeotos conferre. Quorum neutr
verbis tantum civitates excusarent, n
silio factum esse; missis Athenas et
gatis, qui testarentur socios, iusto
persecuturum Boeotos, et cum part
Claudio Acraephiam ire iusso, ipse c
neam circumsidit: evastatis prius ag
tia duo diversa agmina iere. Hac
Boeoti, quum omnia terrore ac fuga c
legatos mittunt. Qui quum in castr
rentur, Achaei Athenienses que super
auctoritatis Achaei habuerunt, depre
impetrassent pacem Boeotis, bellum
creverant. Per Achaeos et Boeotis
alloquendique Romanum facta est, i
noxios, et multae nomine triginta t
pax data, et ab oppugnatione recessu

XXX. Post paucos dies decem
venerunt, quorum ex consilio pax

est: *ut omnes Graecorum civitates, quae in quaeque in Asia essent, libertatem ac suas berent. Quae earum sub ditione Philippi praesidia ex his Philippus deduceret, vacuas- eret Romanis ante Isthmiorum tempus. De- t ex his, quae in Asia essent, Euromo, Peda- Bargyliis, et Iasso, et Myrina, et Abydo, et et Perintho: eas quoque enim placere liberas e Cianorum libertate, Quinctium Prusiae Bi- regi scribere, quid senatui et decem legatis t. Captivos transfugasque reddere Philip- ianis, et naves omnes tectas tradere, praeter et regiam unam inhabilis prope magnitudinis, xdecim versus remorum agebant. Ne plus millia armatorum haberet, neve elephantum Bellum extra Macedoniae fines ne iniussu se- reret. Mille talentum daret populo Romano: praesens, dimidium pensionibus decem an-* Valerius Antias, quaternum millium pondo rectigal in decem annos impositum regi tra- udius in annos triginta quaterna millia pon- icenta, praesens viginti millia pondo. Idem im adiectum scribit, ne cum Eumene, Attali ius is tum rex erat) bellum gereret. In haec accepti, inter quos Demetrius Philippi filius. Valerius Antias, Attalo absenti Aeginam in- ephantosque dono datos, et Rhodiis Strato- Cariaeque alias urbes, quas Philippus tenuis- eniensibus insulas datas, Parum, Imbrum, Scyrum.

II. Omnibus Graeciae civitatibus hanc pacem ntibus, soli Aetoli decretum decem legato- n mussantes carpebant: *literas inanes vana bertatis adumbratas esse. Cur enim alias tradi urbes, nec nominari eas, alias nomina- e traditione iuberi liberas esse?* nisi quod,

quae in Asia sint, liberentur, longinquit
res: quae in Graecia sint, ne nominatae
cipiantur, Corinthus, et Chalcis, et Or
tria et Demetriade. Nec tota ex va
erat. Dubitabatur enim de Corintho,
et Demetriade, quia in senatusconsul
decem legati ab urbe erant, ceterae G
Asiae urbes haud dubie liberabantur:
urbibus legati, quod tempora reipubl
sent, id e republica fideque sua facer
iussi erant. Antiochus rex erat, quen
rum in Europam, quum primum ei vi
placuissent, non dubitabant: ei tam c
occupandum patere urbes nolebant. A
fectus Quinctius Anticyram cum decem
Corinthum traiecit. Ibi consilia de li
ciae dies prope totos in concilio dece
tractabantur. Identidem Quinctius,
omnem Graeciam, si Aetolorum lingua
veram caritatem, maiestatem, apud c
Romani vellent esse: si fidem facere,
Graeciam, non ad transferendum a P
imperium, sese mare traiecisse. Nihi
libertate urbium alii dicebant. Ceteri
esse, manere paullisper sub tutela pra
quam pro Philippo Antiochum dominun
stremo ita decretum est: *Corinthi*
Achaeis, ut in Acrocorintho tamen pra
Chalcidem ac Demetriadem retineri,
Antiocho decessisset.

XXXII. Isthmiorum statum ludi
semper quidem et alias frequens, quur
ctaculi studium insitum genti, quo cer
generis artium, viriumque, et pernicit
tum quia propter opportunitatem loci
versa maria omnium rerum usus minis

Asiae Graeciaeque is mercatus
vero non ad solitos modo usus undique
t, sed exspectatione erecti, qui deinde
turus Graeciae, quae sua fortuna esset: alii
taciti solum opinabantur, sed sermonibus
rebant, Romanos victores vix cuiquam per-
itur Graecia omni cessuros. Ad spectaculum
sedunt; et praeco cum tubicine, ut mos est, in
arenam, unde sollemni carmine ludicrum in-
let, processit, et, tuba silentio facto, ita pro-
SENATUS ROMANUS ET T. QUINCTIUS
ATOR, PHILIPPO REGE MACEDONIBUSQUE
DEVICTIS, LIBEROS, IMMUNES, SUIS LE-
ESSE IUBET CORINTHIOS, PHOCENSES,
ENSESQUE OMNES, ET INSULAM EU-
ET MAGNETAS, THESSALOS, PER-
ACHAEOS PHTHIOTAS. Percensuerat
ntes, quae sub ditione Philippi regis fue
dita voce praeconis, maius gaudium fuit,
quod universum homines acciperent. Vix satis
e se quisque audisse: et alii alios intueri, mi-
li velut ad somnii vanam speciem: quod ad
ue pertineret, suarum aurium fidei minimum
tes, proximos interrogabant. Revocatus prae-
um unusquisque non audire modo, sed videre
tis suae nuntium averet, iterum pronuntiavit
. Tum ab certo iam gaudio tantus cum cla-
plausus est ortus, totiesque repetitus, ut facile
eret, nihil omnium bonorum multitudini gra-
quam libertatem esse. Ludicrum deinde ita
peractum est, ut nullius nec animi, nec oculi
culo intenti essent. Adeo unum gaudium prae-
averat omnium aliarum sensum voluptatum.

XXXIII. Ludis vero dimissis, cursu prope omnes
re ad *imperatorem Romanum*: ut, ruente turba
m, adire, contingere dextram cupientium, coro-

nas lemniscosque iacientium, haud procul peri
fuerit. Sed erat trium ferme et triginta annor
et quum robur iuventae, tum gaudium ex tam ins
gloriae fructu, vires suppeditabat. Nec prae
omnium modo effusa laetitia est; sed per mu
dies gratis et cogitationibus, et sermonibus revi
ta: *Esse aliquam in terris gentem, quae sua impe
suo labore ac periculo bella gerat pro libertate
rum: nec hoc finitimis, aut propinquae vicinitati
minibus, aut terris continenti iunctis praestet: m
traiiciat, ne quod toto orbe terrarum iniustum i
rium sit, et ubique ius, fas, lex potentissima sint.
voce praeconis liberatas omnes Graeciae atque A
urbes. Hoc spe concipere, audacis animi fuisse
effectum adducere, et virtutis et fortunae ingenti*

XXXIV. Secundum Isthmia Quinctius et de
legati legationes regum, gentium, civitatiumqu
divere. Primi omnium regis Antiochi vocati le
sunt. His eadem fere, quae Romae egerant, v
sine fide rerum iactantibus, nihil iam perplexe
ante, quum dubiae res incolumi Philippo erant,
aperte denuntiatum, ut excederet Asiae urbi
quae aut Philippi, aut Ptolemaei regum fuissent:
tineret liberis civitatibus, nec unquam lacess
armis; et in pace et in libertate esse debere o
ubique Graecas urbes. Ante omnia denuntiatun
in Europam aut ipse transiret, aut copias traiic
Dimissis regis legatis, conventus gentium civitat
que est haberi coeptus: eoque maturius perag
tur, quod decreto decem legatorum civitates n
natim pronuntiabantur. Orestis, (Macedonum
gens est) quod primi ab rege defecissent, suae l
redditae. Magnetes, et Perrhaebi, et Dolopes qu
liberi pronuntiati. Thessalorum genti, praete
bertatem concessam, Achaei Phthiotae dati, Th
Phthioticis et Pharsalo excepta. Aetolos de V

s in arbitrium senatus reiecta est: senatus li-
em his civitatibus dedit, Carysto adiecta. Pleu-
ychnidus et Parthini dati: Illyriorum utraque
ub ditione Philippi fuerat. Amynandrum te-
sserunt castella, quae per belli tempus Philip-
ta ademisset.

XV. Dimisso conventu, decem legati, partiti inter se, ad liberandas suae quisque regionis tes discesserunt; P. Lentulus Bargylias, L. nius Hephaestiam et Thasum et Thraciae ur-. Villius et L. Terentius ad regem Antiochum, rnelius ad Philippum. Qui, de minoribus re-itis mandatis, percunctatus, si consilium non olum, sed etiam salutare, admittere auribus, quum rex gratias quoque se acturum diceret, l, quod in rem suam esset, expromeret, magno-i suasit, quoniam pacem impetrasset, ad so-m amicitiamque petendam mitteret Romam s; ne, si quid Antiochus moveret, exspectasse, porum opportunitates captasse ad rebellan-

set: alii ferocius incusarunt, exprobrarunt *modo vinci sine Aetolis Philippum, sed ne quidem in Graeciam Romanos potuisse.* Ad respondere, ne in altercationem excederet supersedisset Romanus; *omnia eos aequa i ros, si Romam misissent,* dixit. Itaque ex a eius decreti legati sunt. Hunc finem be Philippo habuit.

XXXVI. Quum haec in Graecia, Mace et Asia gererentur, Etruriam infestam pro ratio servorum fecit. Ad quaerendam oppri que eam M'. Acilius praetor, cui inter cive nosque iurisdictio obtigerat, cum una ex gione urbana est missus. Alios iam congre gnando vicit; ex his multi occisi, multi ca verberatos crucibus affixit, qui principes c nis fuerant: alios dominis restituit. Co provincias profecti sunt. Marcellum Bo gressum fines, fatigato per diem totum mil cienda, castra in tumulo quodam ponenten mus quidam, regulus Boiorum, cum magna ortus, ad tria millia hominum occidit: et viri aliquot in illo tumultuario proelio c inter quos praefecti socium, T. Sempronius et M. Iunius Silanus; et tribuni militum d secunda, M. Ogulnius et P. Claudius. Cas ab Romanis impigre permunita retentaque, stes prospera pugna elati nequicquam oppu Stativis deinde iisdem per dies aliquot se dum et saucios curaret, et ex tanto terro militum reficeret. Boii, ut est gens minime taedium ferendum patiens, in castella sua passim dilapsi sunt. Marcellus, Pado conf iecto, in agrum Comensem, ubi Insubres, *bus ad arma* excitis, castra habebant, legio *Galli feroces* Boiorum ante dies paucos pu

elium committunt: et primo adeo acriter , ut antesignanos impulerint. Quod ubi animadvertit, veritus ne moti semel pelle-ortem Marsorum quum opposuisset, equi-orum omnes turmas in hostem emisit. um primus secundusque impetus retudis-em se ferociter hostem, confirmata et re-Romana restitit primo, deinde signa acri-

Nec ultra sustinuerunt certamen Galli, verterent, atque effuse fugerent. In eo ora quadraginta millia hominum caesa, ntias scribit: et quingenta septem signa apta, et carpenta quadringenta triginta reos torques multos, ex quibus unum ma-is Claudius in Capitolio Iovi donum in im scribit. Castra eo die Gallorum expu-ptaque: et Comum oppidum intra dies itum. Castella inde duodetriginta ad con-cerunt. Id quoque inter scriptores ambi-m in Boios prius, an Insubres, consul exer-xerit, adversamque prospera pugna obli-an victoria, ad Comum parta, deformata oiis accepta, sit.

II. Sub haec tam varia fortuna gesta, L. rpureo alter consul per tribum Sapiniam enit. Iam castro Mutilo appropinquabat, tus ne intercluderetur simul a Boiis Liguri-ercitum eadem via, qua adduxerat, reduxit, ircuitu per aperta, eoque tuta loca, ad col-venit. Dein iunctis exercitibus primum grum usque ad Felsinam oppidum popu-graverunt. Ea urbs, ceteraque circa ca-Boii fere omnes, praeter iuventutem, quae causa in armis erat, (tunc in devias silvas) *in deditionem* venerunt. In Ligures dein-*is exercitus.* Boii negligentius coactum

agmen Romanorum, quia ipsi procul abesse vid tur, improviso aggressuros se rati, per occulto tus secuti sunt. Quos non adepti, Pado repent vibus traiecto, Laevos Libuosque quum perv sent, redeuntes inde per Ligurum extremos cum agresti praeda, in agmen incidunt Rom Celerius proelium acriusque commissum, qu tempore locoque ad certamen destinato, praep animis concurrissent. Ibi, quantam vim ad s landos animos ira haberet, apparuit. Nam ita magis, quam victoriae, avidi pugnarunt Roma vix nuntium cladis hosti relinquerent. Ob ha gestas, consulum literis Romam allatis, suppl in triduum decreta est. Brevi post Marcellu mam venit, triumphusque ei magno consensu P est decretus. Triumphavit in magistratu de In bus Comensibusque. Boiorum triumphi spem gae reliquit: quia ipsi proprie adversa pugna gente evenerat, cum collega secunda. Multa hostium captivis carpentis transvecta, multa m ria signa lata, aeris trecenta viginti millia, a bigati ducenta triginta quattuor millia. In p singulos dati octogeni aeris: triplex equiti c rionique.

XXXVIII. Eodem anno Antiochus rex, qu bernasset Ephesi, omnes Asiae civitates in ant imperii formulam redigere est conatus. Et c quidem, aut quia locis planis positae erant, au parum moenibus armisque ac iuventuti fid haud difficulter videbat iugum accepturas. Sm et Lampsacus libertatem usurpabant: periculu erat, ne, si concessum his foret, quod intend Smyrnam in Aeolide Ioniaque, Lampsacum in l sponto, aliae urbes sequerentur. Igitur et ip *Epheso* ad Smyrnam obsidendam misit: et, *Abydi copiae* erant, praesidio tantum modic

luci ad Lampsacum oppugnandum iussit. Nec itum terrebat: sed, per legatos leniter allo-lo castigandoque temeritatem et pertinaciam, conabatur facere, brevi, quod peterent, habitu-sed, quum satis et ipsis, et omnibus aliis ap-et, ab rege impetratam eos libertatem, non per onem raptam, habere. Adversus quae respon-t, *Nihil neque mirari, neque succensere Antio-debere, si spem libertatis differri non satis ae-nimo paterentur.* Ipse initio veris, navibus ab o profectus, Hellespontum petit: terrestres traiici ab Abydo Chersonesum iussit. Quum dytum, Chersonesi urbem, terrestri navalem tum iunxisset, quia clauserant portas, circum-moenia armatis, et iam opera admoventi, de-est facta. Idem metus Sestum incolentes alias-hersonesi urbes in deditionem dedit. Lysima-inde omnibus simul navalibus terrestribusque venit. Quam quum desertam ac stratam pro-nem ruinis invenisset, (ceperant autem, dire-ue incenderant Thraces paucis ante annis) cu-um restituendi nobilem urbem, et loco sitam tuno, cepit. Itaque omni cura simul est ag-is, et tecta murosque restituere, et partim re-e servientes Lysimachienses, partim fuga spar-er Hellespontum Chersonesumque conquirere

lius et L. Terentius a Thaso, Lysimachiam
runt. Eodem et a Selymbria L. Cornelius,
Thracia post paucos dies Antiochus conve
Primus congressus cum legatis, et deinceps in
benigna et hospitalis fuit. Ut de mandatis st
praesenti Asiae agi coeptum est, animi exa
sunt. Romani, omnia acta eius, ex quo tem
Syria classem solvisset, displicere senatui, r
simulabant, restituique et Ptolemaeo civitates
quae ditionis eius fuissent, aequum censebant
*quod ad eas civitates attineret, quas a Philip
sessas Antiochus per occasionem, averso Phi
Romanum bellum, intercepisset, id vero ferend
esse, Romanos per tot annos terra marique ta
ricula ac labores exhausisse, Antiochum belli p
habere. Sed ut in Asiam adventus eius diss
ab Romanis, tanquam nihil ad eos pertinens, p
quid, quod iam etiam in Europam omnibus na
terrestribusque copiis transierit, quantum
aperte Romanis indicto abesse? Illum quidem,
in Italiam traiiciat, negaturum. Romanos
non exspectaturos, ut id posset facere.*

XL. Adversus ea Antiochus, *Mirari se,* di
*manos tam diligenter inquirere, quid regi A
faciendum; at, quousque terra marique progred
fuerit ipsis, non cogitare. Asiam nihil ad p
Romanum pertinere: nec magis illis inquiren
se, quid Antiochus in Asia, quam Antiocho,
Italia populus Romanus faciat. Quod ad Ptol
attineat, cui ademptas civitates querantur; s
Ptolemaeo et amicitiam esse, et id agere se, i
etiam affinitas iungatur. Nec ex Philippi
adversa fortuna spolia ulla se petisse: aut a
Romanos in Europam traiecisse; sed qua Ly
quondam regnum fuerit, (quo victo omnia, qu
fuissent, iure belli Seleuci facta sint) existima*

esse. Occupatis maioribus suis rerum alia-
a, primo quaedam ex his Ptolemaeum, deinde
opum usurpandae alienae possessionis causa
Chersonesus quidem et proxima Thraciae,
ca Lysimachiam sint, quem dubitare, quin
hi fuerint? Ad ea recipienda in antiquum
se et Lysimachiam, deletam Thracum impe-
ntegro condere, ut Seleucus filius eam sedem
beat.
His disceptationibus per dies aliquot habi-
or sine ullo satis certo auctore allatus de
tolemaei regis, ut nullus exitus imponeretur
bus, effecit. Nam et dissimulabat pars utra-
udisse; et L. Cornelius, cui legatio ad duos
Antiochum Ptolemaeumque, mandata erat,
modici temporis ad conveniendum Ptole-
petebat: ut, priusquam moveretur aliquid in
ssessione regni, perveniret in Aegyptum; et
us suam fore Aegyptum, si tum occupasset,
t. Itaque, dimissis Romanis, relictoque Se-
lio cum terrestribus copiis ad restituendam,
uerat, Lysimachiam, ipse omni classe na-
phesum: legatis ad Quinctium missis, qui ad
ciendam, nihil novaturum regem, de societa-
nt, oram Asiae legens, pervenit in Lyciam:
que cognito, vivere Ptolemaeum, navigandi
in Aegyptum omissum consilium est. Cy-
ihilo minus tendens, quum Chelidoniarum
torium superasset, paullisper seditione remi-
retentus in Pamphylia circa Eurymedontem
Inde profectum eum ad capita, quae vocant,
minis foeda tempestas oborta prope cum
asse demersit. Multae fractae, multae eie-
es: multae ita haustae mari, ut nemo in ter-
arit. *Magna vis* hominum ibi interiit, non
*modo militum*que ignotae turbae, sed etiam

insignium regis amicorum. Collectis re
fragii, quum res non in eo esset, ut Cypru
minus opulento agmine, quam profectus
ciam redit. Ibi subduci navibus iussis (i
hiems instabat) ipse in hiberna Antiochi
sit. In hoc statu regum erant res.

XLII. Romae eo primum anno triumvi
facti, C. Licinius Lucullus tribunus plebis
de creandis his tulerat, et P. Manlius, e
Laeca. His triumviris, item ut pontificil
tum est togae praetextae habendae ius. S
certamen cum omnibus sacerdotibus e
quaestoribus urbanis, Q. Fabio Labeoni
lio. Pecunia opus erat, quod ultimam pe
cuniae in bellum collatae persolvi placue
Quaestores ab auguribus pontificibusque
pendium per bellum non contulissent, pe
sacerdotibus tribuni plebis nequicquam
omniumque annorum, per quos non ded
ctum est. Eodem anno duo mortui pont
que in eorum locum suffecti, M. Marcell
locum C. Sempronii Tuditani, qui praet
nia decesserat: et L. Valerius Flaccus i
Cornelii Cethegi. Et Q. Fabius Maximus
tuus est admodum adolescens, priusquam
gistratum caperet: nec eo anno augur i
est suffectus. Comitia inde consularia
Marcello consule. Creati consules L. Va
cus, M. Porcius Cato. Praetores inde fa
cius Luscinus, C. Atinius Labeo, Cn. Ma
Ap. Claudius Nero, P. Manlius, P. Porci
anno aediles curules, M. Fulvius Nobili
minius, tritici decies centum millia binis
lo descripserunt: id C. Flaminii honoris c
patrisque, advexerant Siculi Romam.
gratiam eius communicaverat cum co

[illegible] ter toti instau- [illegible] Ahenobarbus et [illegible] multos pecuarios ad populi iu- [illegible] tres [illegible] condemnati sunt; ex [illegible] pecunia [illegible] in insula Fauni fe- [illegible] plebeii per [illegible] instaurati, et epu- [illegible].

[illegible] Valerius Flaccus et M. Porcius Cato [illegible] Martiis, quo die magistratum inie- [illegible] quum ad senatum retulissent, Pa- [illegible], *Quum in Hispania tantum glisceret* [illegible] *consulari et duce et exercitu opus esset,* [illegible] *Hispaniam citeriorem et Italiam* [illegible] *comparare inter se, aut sortiri. Uti* [illegible] *provinciam evenisset, eum duas legiones,* [illegible] *millia socium Latini nominis, et octing*[illegible] *partaris et naves longas viginti* [illegible] *duas legiones scriberet. Hic Gal-* [illegible] *obtineri satis esse, fractis proxime* [illegible] *brium et Boiorum animis.* Cato Hispaniam, Italiam est sortitus. Praetores deinde pro- [illegible]rtiti, C. Fabricius Luscinus urbanam, C. [illegible]abeo peregrinam, Cn. Manlius Vulso Sici- [illegible]. Claudius Nero Hispaniam ulteriorem, P. [illegible]aeca Pisas, ut ab tergo Liguribus esset: P. [illegible]n Hispaniam citeriorem adiutor consuli da- [illegible] Quinctio, suspectis non solum Antiocho et [illegible] sed iam etiam Nabide Lacedaemoniorum [illegible] prorogatum in annum imperium est, duas [illegible]t haberet: in eas si quid supplementi opus [illegible]nsules scribere, et mittere in Macedoniam [illegible]p. Claudio praeter legionem, quam Q. Fa- [illegible]erat, duo millia peditum et ducentos equi- scriberet, permissum. Par numerus pedi- [illegible]tumque *novorum* P. Manlio in citeriorem [illegible]n *decretus:* et legio eadem, quae fuerat sub

Q. Minucio praetore, data. Et Porcio In
Etruriam circa Pisas duo millia peditum et
ti equites ex Gallico exercitu decreti. In
prorogatum imperium Sempronio Longo.
XLIV. Provinciis ita distributis, consule
quam ab urbe proficiscerentur, ver sacrum
to pontificum iussi fecere, quod A. Corneli
mula praetor voverat de senatus sent p
iussu, Cn. Servilio, C. Flaminio consulibus
post uno et viginti factum est, quam votu
eosdem dies C. Claudius, Ap. filius, Pulcher
Q. Fabii Maximi locum, qui priore anno
erat, lectus inauguratusque est. Miranti
vulgo hominibus, quod, quum Hispania
bellum negligerent, literae a Q. Minucio alla
ad Turbam oppidum cum Budare et
peratoribus Hispanis, signis collatis pr
duodecim millia hostium caesa: Budare
torem captum: ceteros fusos fugatosque. H
lectis, minus terroris ab Hispanis erat, und
bellum exspectatum fuerat. Omnes curae
post adventum decem legatorum, in Antio
gem conversae. Hi, expositis prius, quae
lippo acta essent, et quibus legibus data
minorem belli molem restare ab Antiocho d
Ingenti classe, egregio terrestri exercitu, in
eum traiecisse. Nisi avertisset vana spes, e
rumore orta, Aegypti invadendae, mox bello
arsuram fuisse. Neque enim ne Aetolos qui
turos, quum ingenio inquietam, tum iratam
gentem. Haerere et aliud in visceribus Gra
gens malum, Nabin, nunc Lacedaemoniorum
liceat, universae Graeciae futurum tyrannu
tia et crudelitate omnes fama celebratos ty
quantem. Cui si Argos, velut arcem Pe
impositam, tenere liceat, deportatis in Itali

... liberatam. Et Philippo
... pro rege, si nihil aliud, longinquo si-
... dominum habituros.

Haec quum ab tam gravibus auctoribus,
omnia per se ipsos explorata referrent, ... ma-
maior res, quod ad Antiochum attineret,
... magis, quando rex quacunque de causa in
... concessisset, de tyranno consultatio visa est.
... disceptatum esset, utrum iam causae satis
..., cur decerneretur bellum, an permitterent
...; quod ad Nabin Lacedaemonium attine-
...t, quod e republica censeret esse, permisse-
... rem esse rati, quae maturata dilatave non
... momenti ad summam rempublicam po-
... esset. Magis id animadvertendum esse,
... et Carthaginienses, si cum Antiocho
... bellum, acturi essent. Adversae Hanni-
... homines principibus Romanis, hospiti-
... suis, identidem scribebant, *Nuntios lite-*
Hannibale ad Antiochum missas, et ab rege
...am legatos venisse. Ut feras quasdam nulla
arte, sic immitem et implacabilem eius viri
...sse. Marcescere otio situque, queri, civita-
...ertia sopiri; nec sine armorum sonitu exci-
. Haec probabilia memoria prioris belli,
illum non magis gesti, quam moti, faciebat.
...t etiam recenti facto multorum potentium

. Iudicum ordo Carthagine ea tempestate
...atur; eo maxime, quod iidem perpetui iu-
...nt. Res, fama, vitaque omnium in illorum
... erat. Qui unum eius ordinis offendisset,
...nes adversos habebat; nec accusator apud
...nfensos deerat. Horum in tam impotenti
...que enim civiliter nimiis opibus utebantur
...actus Hannibal vocari ad se quaestorem

iussit. Quaestor id pro nihilo habuit.
versae factionis erat: et, quia ex quae
ces, potentissimum ordinem, referebar
futuris mox opibus animos gerebat.
dignum id ratus Hannibal, viatorem a
dum quaestorem misit: subductumque
non ipsum magis, quam ordinem iudici
rum superbia atque opibus nec leges
sent, nec magistratus, accusavit. Et, u
ribus accipi orationem animadvertit,
quoque libertati gravem esse superbia
gem extemplo promulgavit, pertulitqu
gulos annos iudices legerentur: ne quis
tinuum iudex esset. Ceterum quantan
plebem inierat gratiam, tantum magn
cipum offenderat animos. Adiecit et
bono publico, sibi proprias simultates
ctigalia publica partim negligentia
partim praedae ac divisui principum
magistratibus erant: quin et pecunia, c
dium Romanis suo quoque anno pende
tributumque grave privatis imminere v

XLVII. Hannibal postquam, vect
terrestria maritimaque essent, et in qu
rentur, animadvertit, et quid eorum or
blicae usus consumerent, quantum pec
ret; omnibus residuis pecuniis exactis
vatis remisso, satis locupletem rempul
vectigal praestandum Romanis, pronu
cione, et praestitit promissum. Tum
paverat per aliquot annos publicus pe
bonis ereptis, non furto eorum manibu
fensi et irati Romanos in Hannibalem,
sam odii quaerentes, instigabant. Ita,
te P. Scipione Africano, qui parum e
puli Romani esse ducebat, subscriber

nnibalis, et factionibus Carthaginiensium publicam auctoritatem, nec satis habere sse Hannibalem, nisi velut accusatores ca- n eum iurarent, ac nomen deferrent, tan- cerunt, ut legati Carthaginem mitterentur, atum eorum arguerent, Hannibalem cum rege consilia belli faciendi inire. Legati , Cn. Servilius, M. Claudius Marcellus, Q. Culleo. Qui quum Carthaginem venissent, io inimicorum Hannibalis, quaerentibus dventus dici iusserunt: venisse se ad sias, quae cum Masinissa rege Numi- arthaginiensibus essent, dirimendas. Id vulgo. Unum Hannibalem se peti ab Ro- n fallebat; et ita pacem Carthaginiensi- i esse, ut inexpiabile bellum adversus se neret. Itaque cedere tempori et fortunae t, praeparatis iam ante omnibus ad fugam, s eo die in foro avertendae suspicionis cau- is tenebris vestitu forensi ad portam cum omitibus ignaris consilii est egressus.

II. Quum equi, quo in loco iussi erant, prae- nt, nocte Byzacium (ita regionem quandam at) transgressus, postero die ad mare inter et Thapsum ad suam turrem pervenit. Ibi ta instructaque remigio excepit navis. Ita annibal excessit, saepius patriae, quam ntum miseratus. Eodem die in Cercinam raiecit. Ubi quum in portu naves aliquot m onerarias cum mercibus invenisset, et ad eum e nave concursus salutantium esset ercunctantibus legatum se Tyrum missum t. Veritus tamen, ne qua earum navis nocte Thapsum aut Adrumetum nuntiaret, se Cer- m, sacrificio apparari iusso, magistros na- catoresque invitari iussit: et vela cum an-

tennis ex navibus corrogari, ut umbra (
aestas forte erat) coenantibus in litore fieret
tum res et tempus patiebatur, apparatae cel
que eius diei epulae sunt: multoque vino i
noctis convivium productum. Hannibal, q
mum fallendi eos, qui in portu erant, temp
navem solvit. Ceteri sopiti quum postero die
ex somno pleni crapulae surrexissent, id qu
erat, aliquot horas referendis in naves coll
que et aptandis armamentis absumpserunt.
gine et multitudinis, assuetae domum Ha
frequentare, concursus ad vestibulum aediu
ctus. Ut non comparere eum vulgatum est, i
turba convenit principem civitatis quaeren
alii fugam conscisse; (id quod erat) alii fr
manorum interfectum, idque magis
bant: variosque vultus cerneres, ut
rum alias partes foventium factionib
quum deinde Cercinae eum, tandem allatum

XLIX. Et Romani legati quum in senat
suissent, *Compertum Patribus Romanis esse
lippum regem ante ab Hannibale maxime a
bellum populo Romano fecisse, et nunc literas
que ab eo ad Antiochum et Aetolos missos, co
inita impellendae ad defectionem Carthagi
alio eum quam ad Antiochum regem profectu
quieturum eum ante, quam bellum toto orbe t
concisset. Id ei non debere impune esse, si sat
Carthaginienses populo Romano vellent, nih
sua voluntate, nec publico consilio factum es*
thaginienses responderunt, quicquid aequum
sent Romani, facturos esse. Hannibal prospe
Tyrum pervenit: exceptusque a conditorib
thaginis, ut ab altera patria, vir tam clarus
nere honorum, paucos moratus dies, Antioch
vigat. Ibi profectum iam regem quum audisse

que eius sollenne ludorum ad Daphnen celebrantem convenisset: comiter ab eo exceptus, nullam moram navigandi fecit. Ephesi regem est consecutus, fluctuantem adhuc animo, incertumque de Romano bello. Sed haud parvum momentum animo eius ad moliendum adventus Hannibalis fecit. Aetolorum quoque eodem tempore alienati ab societate Romana animi sunt: quorum legatos Pharsalum et Leucadem, et quasdam alias civitates ex primo foedere petentes, senatus ad T. Quinctium reiecit.

EPITOME LIBRI XXXIV.

Lex Oppia, quam C. Oppius tribunus plebis bello Punico de finiendis matronarum cultibus tulerat, cum magna contentione abrogata est; quum M. Porcius Cato auctor fuisset, ne ea lex aboleretur. Is, in Hispaniam profectus, bello, quod Emporiis orsus est, citeriorem Hispaniam pacavit. T. Quinctius Flamininus bellum adversus Lacedaemonios et tyrannum eorum Nabidem prospere gestum, data iis pace, qualem ipse voluit, liberatisque Argis, qui sub ditione tyranni erant, finivit. Senatus tunc primum secretus a populo ludos spectavit: ut id fieret, Sex. Aelius Paetus et C. Cornelius Cethegus censores intervenerunt, cum indignatione plebis. Coloniae pleraeque deductae sunt. M. Porcius Cato de Hispania triumphavit. Res praeterea in Hispania, et adversus Boios et Insubres Gallos feliciter gestae referuntur. T. Quinctius Flamininus, qui Philippum Macedonum regem et Nabidem Lacedaemoniorum tyrannum vicerat, Graeciamque omnem liberaverat, ob hanc rerum gestarum multitudinem triduo triumphavit. Legati Carthaginiensium nuntiaverunt, Hannibalem, qui ad Antiochum confu-

gerat, bellum cum eo moliri. Tentaverat auten nibal per Aristonem Tyrium, sine literis Car nem missum, ad rebellandum Poenos concitare.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXIV.

Inter bellorum magnorum, aut vixdum fini aut imminentium, curas intercessit res parva sed quae studiis in magnum certamen excessei Fundanius et L. Valerius tribuni plebei ad p tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat Oppius tribunus plebis, Q. Fabio, Ti. Sem consulibus, in medio ardore Punici belli, *Ne q lier plus semunciam auri haberet: neu vestimen sicolori uteretur: neu iuncto vehiculo in urbe ve, aut propius inde mille passus, nisi sacrorun corum causa, veheretur.* M. et P. Iunii Bruti plebis legem Oppiam tuebantur, nec eam se al passuros aiebant. Ad suadendum dissuadend multi nobiles prodibant. Capitolium turba ho faventium adversantiumque legi complebatur tronae nulla nec auctoritate, nec verecundia, i perio virorum contineri limine poterant: omn urbis aditusque in forum obsidebant, viros dentes ad forum orantes, ut, florente republic scente in dies privata omnium fortuna, matron que pristinum ornatum reddi paterentur. Aug haec frequentia mulierum in dies. Nam eti oppidis conciliabulisque conveniebant. Iam sules praetoresque et alios magistratus adir gare audebant. Ceterum minime exorabilem a utique consulem M. Porcium Catonem habeba pro lege, quae abrogabatur, ita disseruit:

[illegible]

sua quisque nostrum matre familiae, Qui-
et maiestatem viri retinere instituisset, mi-
universis feminis negotii haberemus. Nunc
libertas nostra impotentia muliebri, hic quo-
foro obteritur et calcatur: et, quia singulas
non potuimus, universas horremus. Equidem
et fictam rem ducebam esse, virorum omne
aliqua insula coniuratione muliebri ab stirpe
esse. Ab nullo genere non summum pericu-
si coetus, et concilia, et secretas consultationes
. Atque ego vix statuere apud animum
, utrum peior ipsa res, an peiore exem-
r. Quorum alterum ad nos consules reliquos-
istratus, alterum ad vos, Quirites, magis per-
Nam utrum e republica sit, necne, id, quod
, vestra existimatio est, qui in suffra-
estis. Haec consternatio muliebris, sive
, sive auctoribus vobis, M. Fundani et L.
facta est, haud dubie ad culpam magistra-
rtinens, nescio vobis, tribuni, an consulibus
t deformis: vobis, si feminas ad concitandas
ias seditiones iam adduxistis: nobis, si, ut
uondam, sic nunc mulierum secessione leges
dae sunt. Equidem non sine rubore quodam
nte per medium agmen mulierum in forum

Quod nisi me verecundia singularum magis
tis et pudoris, quam universarum, tenuisset, ne
tae a consule viderentur, dixissem: Qui hic
in publicum procurrendi, et obsidendi vias, et
ienos appellandi? Istud ipsum suos quaeque
gare non potuistis? An blandiores in publico,
privato, et alienis, quam vestris, estis? quan-
domi quidem vos, si sui iuris finibus matro-
ineret pudor, quae leges hic rogarentur, abro-
rve, curare decuit. Maiores nostri, nullam,
tam quidem, rem agere feminas sine auctore,

voluerunt; in manu esse parentum, fratru Nos, si diis placet, iam etiam rempublicai eas patimur, et foro prope, et concionibus, immisceri. Quid enim nunc aliud per vias faciunt, quam rogationem tribunorum plel aliae legem abrogandam censent? Date fi tenti naturae et indomito animali, et spe: modum licentiae facturas, nisi vos feceri mum hoc eorum est, quae iniquo animo f aut moribus aut legibus iniuncta patiuntu rerum libertatem, imo licentiam, (si vere i mus) desiderant. Quid enim, si hoc expı non tentabunt?

III. *Recensete omnia muliebria iura, q tiam earum alligaverint maiores nostri, p subiecerint viris: quibus omnibus constric men continere potestis. Quid? si carpere extorquere, et exaequari ad extremum virii tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo res esse coeperint, superiores erunt. At, quid novum in eas rogetur, recusant: non iuriam deprecantur. Imo ut, quam accepi stis suffragiis vestris legem, quam usu tot experiendo comprobastis, hanc ut abrogetis unam tollendo legem ceteras infirmetis. N tis commoda omnibus est: id modo quaeritu ri parti et in summam prodest. Si, quod ci vatim officiet ius, id destruet ac demolietur nebit universos rogare leges, quas mox ab quos latae sunt, possint? Volo tamen audi propter quod matronae consternatae proc in publicum, ac vix foro se et concione abs captivi ab Hannibale redimantur parentes ri, fratres earum? Procul abest: absitque lis fortuna reipublicae: sed tamen, quum j stis hoc piis precibus earum. At non piet*

pro suis, sed religio, congregavit eas. Matrem ı, a Pessinunte ex Phrygia venientem, acceptu- t. Quid honestum dictu saltem seditioni prae- r muliebri? Ut auro et purpura fulgeamus, ıt; ut carpentis, festis profestisque diebus, velut hantes de lege victa et abrogata, et captis et suffragiis vestris, per urbem vectemur: ne ullus sumptibus, ne luxuriae sit.

Saepe me querentem de feminarum, saepe de ı, nec de privatorum modo, sed etiam magistra- sumptibus audistis; diversisque duobus vitiis, a et luxuria, civitatem laborare: quae pestes magna imperia everterunt. Haec ego, quo laetiorque in dies fortuna reipublicae est, im- que crescit, et iam in Graeciam Asiamque tran- ıus, omnibus libidinum illecebris repletas, et etiam attrectamus gazas, eo plus horreo, ne ıgis res nos ceperint, quam nos illas. Infesta, edite, signa ab Syracusis illata sunt huic urbi. nis multos audio Corinthi et Athenarum orna laudantes mirantesque, et antefixa fictilia deo- ımanorum ridentes. Ego hos malo propitios et ita spero futuros, si in suis manere sedibus ur. Patrum nostrorum memoria per legatum ı Pyrrhus, non virorum modo, sed etiam mulie- ıimos donis tentavit. Nondum lex Oppia ad dam luxuriam muliebrem lata erat: tamen ccepit. Quam causam fuisse censetis? Eadem uae maioribus nostris nihil de hac re lege san- Nulla erat luxuria, quae coerceretur. Sicut orbos necesse est cognitos esse, quam remedia sic cupiditates prius natae sunt, quam leges, s modum facerent. Quid legem Liciniam ex- de quingentis iugeribus, nisi ingens cupido ontinuandi? Quid legem Cinciam de donis et us, nisi quia vectigalis iam et stipendiaria

plebes esse senatui coeperat? Itaque minime u est, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem desi tam esse, quae modum sumptibus mulierum fa quum aurum et purpuram data et oblata ultro no cipiebant. Si nunc cum illis donis Cineas urben cumiret, stantes in publico invenisset, quae a rent. Atque ego nonnullarum cupiditatum n sam quidem aut rationem inire possum. Nam ut, aliis liceat, tibi non licere, aliquid fortasse nat aut pudoris aut indignationis habeat; sic, ae omnium cultu, quid unaquaeque vestrum veretu in se conspiciatur? Pessimus quidem pudor e parsimoniae, vel paupertatis: sed utrumque lex demit, quum id, quod habere non licet, non ha Hanc, inquit, ipsam exaequationem non fero, ille ples. Cur non insignis auro et purpura consp cur paupertas aliarum sub hac legis specie late quod habere non possunt, habiturae, si liceret, videantur? Vultis hoc certamen uxoribus vestri cere, Quirites, ut divites id habere velint, quod alia possit; pauperes, ne ob hoc ipsum contemn supra vires se extendant? Nae, simul pudere, non oportet, coeperit; quod oportet, non pu Quae de suo poterit, parabit: quae non poterit, rogabit. Miserum illum virum, et qui exorat qui non exoratus erit! quum, quod ipse non d datum ab alio videbit. Nunc vulgo alienos vi gant, et, quod maius est, legem et suffragia r et a quibusdam impetrant, adversus te, et rem et liberos tuos inexorabiles. Simul lex modum s bus uxoris tuae facere desierit, tu nunquam Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et, ho improbum non accusari, tutius est, quam absol luxuria non mota tolerabilior esset, quam erit ipsis vinculis, sicut ferae bestiae, irritata,

Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam *Vos quod faxitis, deos omnes fortunare velim.* ost haec tribuni quoque plebei, qui se inter- professi erant, quum pauca in eandem sen- adiecissent; tum L. Valerius pro rogatione mulgata ita disseruit: *Si privati tantum- suadendum dissuadendumque id, quod a nobis processissent, ego quoque, quum satis dictum que parte existimarem, tacitus suffragia ve- ectassem. Nunc, quum vir gravissimus con- orcius, non auctoritate solum, quae tacita nenti habuisset, sed oratione etiam longa et insectatus sit rogationem nostram, necessum s respondere: qui tamen plura verba in casti- atronis, quam in rogatione nostra dissuaden- umpsit: et quidem, ut in dubio poneret, utrum reprehenderet, matronae sua sponte, an nobis us, fecissent. Rem defendam, non nos; in t magis hoc consul verbo tenus, quam ut re in- t. Coetum, et seditionem, et interdum seces- uliebrem appellavit, quod matronae in publico ssent, ut legem, in se latam per bellum tempo- is, in pace et florente ac beata republica abro- Verba magna, quae rei augendae causa con- r, et haec, et alia esse scio: et M. Catonem non solum gravem, sed interdum etiam tru- scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam dem novi matronae fecerunt, quod frequentes ad se pertinente in publicum processerunt? n ante hoc tempus in publico apparuerunt? versus te Origines revolvam. Accipe, quoties int, et quidem semper bono publico. Iam a , regnante Romulo, quum Capitolio ab Sabi- , medio in foro signis collatis dimicaretur, ercursu matronarum inter acies duas proe- um est? Quid? regibus exactis, quum Co-*

riolano Marcio duce, legiones Volscorum
quintum lapidem posuissent, nonne id agmen
ruta haec urbs esset, matronae averterunt?
capta a Gallis, quo redempta urbs est? nem
matronae consensu omnium in publicum co
Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne
pecunia opus fuit, viduarum pecuniae a
aerarium, et, quum dii quoque novi ad opem
dubiis rebus arcesserentur, matronae uni
mare profectae sunt ad matrem Idaeam acc
Dissimiles, inquis, causae sunt. Nec mihi
quare propositum est: nihil novi factum, p
tis est. Ceterum, quod in rebus ad omnes pa
feminasque pertinentibus fecisse eas nem
est, in causa proprie ad ipsas pertinente mi
cisse? Quid autem fecerunt? superbas, me
aures habemus, si, quum domini servoru
stidiant preces, nos rogari ab honestis f
dignamur.

VI. Venio nunc ad id, de quo agitur:
plex consulis oratio fuit. Nam et legem ull
abrogari est indignatus; et eam praeci
quae luxuriae muliebris coercendae causa
Et illa communis pro legibus, visa consul
est: et haec adversus luxuriam severissim
conveniebat. Itaque periculum est, nisi, qu
que re vani sit, docuerimus, ne quis error v
datur. Ego enim, quemadmodum ex his leg
non in tempus aliquod, sed perpetuae utili
in aeternum latae sunt, nullam abrogari
teor, nisi quam aut usus coarguit, aut sta
reipublicae inutilem fecit; sic, quas temp
desiderarunt leges, mortales, ut ita dicam
ribus ipsis mutabiles esse video. Quae in
sunt, plerumque bellum abrogat; quae in
ut in navis administratione alia in secund

icta sint, ex utro tandem genere ea lex esse iam abrogamus? An vetus regia lex, simul rbe nata? An, quod secundum est, ab decemndenda iura creatis in duodecim tabulis ine qua quum maiores nostri non existimamatronale servari posse, nobis quoque ve-, ne cum ea pudorem sanctitatemque femiogemus? Quis igitur nescit, novam istam, Q. Fabio et Ti. Sempronio consulibus vii ante latam? sine qua quum per tot annos optimis moribus vixerint, quod tandem, ne a effundantur ad luxuriam, periculum est? a lex ideo lata esset, ut finiret libidinem, verendum foret, ne abrogata incitaret: em lata, ipsum indicavit tempus. Hannibal at victor ad Cannas: iam Tarentum, iam n Capuam habebat: ad urbem Romam adxercitum videbatur: defecerant socii: non upplementum, non socios navales ad classem non pecuniam in aerario habebamus: servi, a darentur, ita ut pretium pro iis bello pernis solveretur, emebantur: in eandem diem frumentum et cetera, quae belli usus postuaebenda publicani se conducturos professi vos ad remum, numero ex censu constituto, ndio nostro dabamus: aurum et argentum enatoribus eius rei initio orto, in publicum nus: viduae et pupilli pecunias suas in aeferebant: cautum erat, quo ne plus auri et icti, quo ne plus signati argenti et aeris domus. Tali tempore in luxuria et ornatu occupatae erant, ut ad eam coercendam lex iderata sit? quum, quia Cereris sacrificium, omnibus matronis, intermissum erat, senauctum triginta diebus iussit. Cui non ap-

paret, inopiam et miseriam civitatis, et quia e privatorum pecuniae in usum publicum ver erant, istam legem scripsisse, tam diu mansuram diu causa scribendae legis mansisset? Nam si tunc temporis causa aut decrevit senatus, aut jussit, in perpetuum servari oportet, cur pecun dimus privatis? cur publica praesenti pecun mus? cur servi, qui militent, non emuntur? e vati non damus remiges, sicut tunc dedimus?

VII. *Omnes alii ordines, omnes homines m nem in meliorem statum reipublicae sentient: jugas tantum nostras pacis et tranquillitatis p fructus non perveniet? Purpura viri utemur textati in magistratibus, in sacerdotiis; liber praetextis purpura togis utentur; magistrat coloniis municipiisque, hic Romae infimo gen gistris vicorum togae praetextae habendae i mittemus; nec id ut vivi solum habeant tantu gne, sed etiam ut cum eo crementur mortui: duntaxat purpurae usum interdicemus? et, qu viro liceat purpura in veste stragula uti, mat miliae tuam purpureum amiculum habere non et equus tuus speciosius instratus erit, quam u stita? Sed in purpura, quae teritur, absumitu stam quidem, sed aliquam tamen, causam ten video: in auro vero, in quo praeter manus p nihil intertrimenti fit, quae malignitas est? dium potius in eo est et ad privatos, et ad p usus, sicut experti estis. Nullam aemulatione se singularum, quando nulla haberet, esse aieb hercule, universis dolor et indignatio est, quum rum Latini nominis uxoribus vident ea conces menta, quae sibi adempta sint; quum insig esse auro et purpura; quum illas vehi per ur pedibus sequi: tanquam in illarum civitatibus sua, imperium sit. Virorum hoc animos v*

*mulierculàrum censetis, quas etiam par-
Non magistratus, nec sacerdotia, nec
: insignia, nec dona, aut spolia bellica his
ossunt. Munditiae, et ornatus, et cultus,
um insignia sunt: his gaudent et glorian-
undum muliebrem appellarunt maiores
d aliud in luctu, quam purpuram atque
nunt? quid, quum eluxerunt, sumunt?
ılationibus supplicationibusque, nisi ex-
ornatum, adiiciunt? Scilicet, si legem Op-
:veritis, non vestri arbitrii erit, si quid
olueritis, quod nunc lex vetat. Minus fi-
sorores etiam quibusdam in manu erunt.
alvis suis, exuitur servitus muliebris: et
tem, quam viduitas et orbitas facit, dete-
vestro arbitrio suum ornatum, quam in
t esse. Et vos in manu et tutela, non in
etis habere eas; et malle patres vos aut
dominos, dici. Invidiosis nominibus ute-
onsul, seditionem muliebrem et secessio-
ıdo. Id enim periculum est, ne Sacrum
ut quondam irata plebs, aut Aventinum
tiendum huic infirmitati est, quodcunque
is. Quo plus potestis, eo moderatius im-
etis.*

.ec quum contra legem proque lege dicta
anto maior frequentia mulierum postero
ublicum effudit, unoque agmine omnes
ianuas obsederunt, qui collegarum roga-
:debant: nec ante abstiterunt, quam re-
essio ab tribunis esset. Nulla deinde du-
, quin omnes tribus legem abrogarent.
s post abrogata est, quam lata. M. Por-
postquam abrogata est Oppia lex, extem-
uinque navibus longis, quarum quinque
nt, ad Lunae portum profectus, eodem

exercitu convenire iusso, et, edicto p
mam misso, navibus omnis generis
Luna proficiscens edixit, ut ad Port
querentur: inde se frequenti classe a
Praetervecti Ligustinos montes sinu
ad diem, quam edixerat, convenerun
ventum, et praesidium Hispanorum,
erat, vi deiectum. Ab Rhoda secun
rias perventum. Ibi copiae omnes,
navales, in terram expositae.

IX. Iam tunc Emporiae duo op
divisa. Unum Graeci habebant, a P
Massilienses, oriundi: alterum Hisp
cum oppidum in mare expositum, tot
minus quadringentos passus patente
spanis retractior a mari trium milli
circuitu murus erat. Tertium genus,
ab Divo Caesare, post devictos Pom
iecti. Nunc in corpus unum confusi
nis prius, postremo et Graecis in civi
ascitis. Miraretur, qui tum cerner
ab altera parte, ab altera Hispanis, t
licosae genti, obiectos, quae res eos t
plina erat custos infirmitatis, quam
optime timor continet. Partem muri
egregie munitam habebant, una tant
nem porta imposita: cuius assiduu
aliquis ex magistratibus erat. Noct
vium in muris excubabant: neque m
legis causa, sed, quanta si hostis ad
servabant vigilias, et circumibant,
neminem in urbem recipiebant. Ne
mere urbe excedebant: ad mare p
exitus. Porta ad Hispanorum oppi
quam nisi frequentes, pars tertia fer
nocte vigiliae in muris fuerant, egr

haec erat. Commercio eorum Hispani, et maris, gaudebant: mercarique et ipsi externa navibus inveherentur, et agrorum uctus, volebant. Huius mutui usus deside- Hispana urbs Graecis pateret, faciebat. m eo tutiores, quod sub umbra Romanae latebant: quam sicut minoribus viribus, alliensés, pari colebant fide. Tunc quoque exercitumque comiter ac benigne accepe- ucos ibi moratus dies Cato, dum explora- quantae hostium copiae essent; ut ne mo- segnis esset, omne id tempus exercendis consumpsit. Id erat forte tempus anni, ut a in areis Hispani haberent. Itaque, re- us vetitis frumentum parare, ac Romam *Bellum, inquit, se ipsum alet.* Profectus ab agros hostium urit vastatque: omnia fuga complet.

dem tempore M. Helvio, decedenti ex ul- spania cum praesidio sex millium, dato ab io praetore, Celtiberi agmine ingenti ad Illiturgi occurrerunt. Viginti millia arma- sse, Valerius scribit; duodecim millia ex oppidum Illiturgi receptum, et puberes erfectos. Inde ad castra Catonis Helvius et, quia tuta iam ab hostibus regio erat, in ulteriorem Hispaniam remisso, Romam tus, et ob rem feliciter gestam ovans urbem sus. Argenti infecti tulit in aerarium quat- millia pondo septingenta triginta duo: et gatorum septendecim millia viginti tria: et argenti centum viginti millia quadringen- ta octo. Causa triumphi negandi senatui l alieno auspicio et in aliena provincia pu- Ceterum biennio post redierat, quum, pro- cessori Q. Minucio tradita, annum inse-

quientem retentus ibi longo et gravi Itaque duobus modo mensibus ante urbem est ingressus, quam successo eius triumpharet. Hic quoque tulit triginta quattuor millia octingenta, ptuaginta octo millia, et Oscensis a septuaginta octo millia.

XI. In Hispania interim consul ha poriis castra habebat. Eo legati tr regulo Bilistage, in quibus unus filiu nerunt, querentes, *castella sua oppug ullam esse resistendi, nisi praesidio esset. Tria millia militum satis esse tanta manus venisset, mansuros.* Ad *veri quidem se vel periculo eorum, ve sed sibi nequaquam tantum copiarum magna vis hostium haud procul absit, signis collatis dimicandum sit, in dies dendo exercitum minuere tuto vires* ubi haec audierunt, flentes ad genua vuntur. Orant, *ne se in rebus tam t Quo enim se, repulsos ab Romanis, it socios, nihil usquam in terris aliud sp tuisse se extra id periculum esse, si d coniurare cum ceteris voluissent: null terriculis se motos, sperantes satis op in Romanis esse. Id si nullum sit, negetur, deos hominesque se testes fa coactos se, ne eadem, quae Saguntini tiantur, defecturos: et cum ceteris p quam solos, perituros esse.*

XII. Et illo quidem die sic sine re Consulem nocte, quae insecuta est, a tare: nolle deserere socios, nolle m tum; quod aut moram sibi ad dimi dimicando periculum afferre posset

minuere copias, ne quid interim hostes inferant
ominiae: sociis spem pro re ostentandam censet.
pe vana pro veris, maxime in bello, valuisse: et
dentem se aliquid auxilii habere, perinde atque
eret, ipsa fiducia, et sperando atque audendo ser-
um. Postero die legatis respondit, *Quanquam
atur, ne suas vires, aliis eas commodando, minuat;
en illorum se temporis ac periculi magis, quam
rationem habere.* Denuntiari militum parti tertiae
mnibus cohortibus iubet, ut cibum, quem in na-
imponant, mature coquant: navesque in diem
ium expediri iussit. Duos ex legatis Bilistagi
ie Ilergetibus nuntiare ea iubet; filium reguli co-
er habendo, et muneribus apud se retinet. Legati
ante profecti, quam impositos in naves milites
runt: id pro haud dubio iam nuntiantes, non
modo, sed etiam hostes, fama Romani auxilii
entantis impleverunt.

XIII. Consul, ubi satis, quod in speciem fuit,
itatum est, revocari ex navibus milites iubet.
quum iam id tempus anni appeteret, quo geri
ossent, castra hiberna tria millia passuum ab
oriis posuit. Inde per occasiones, nunc hac par-
nc illa, modico praesidio castris relicto, prae-
milites in hostium agros educebat. Nocte
proficiscebantur, ut et quam longissime a ca-
rocederent, et inopinatos opprimerent. Et
bat ea res novos milites, et hostium magna vis
batur: nec iam egredi extra munimenta ca-
um audebant. Ubi satis admodum et suorum
um animos est expertus, convocari tribunos,
tosque, et equites omnes, et centuriones ius-
tpus, inquit, *quod saepe optastis, venit, quo
estas fieret virtutem vestram ostendendi. Ad-
donum magis, quam bellantium*, militastis
nc iusta pugna hostes cum hostibus conscre-

erat: et ceteri, postquam intra vallum host ipsis castris exuti, signa armaque abiiciunt. tur in portis, suomet ipsi agmine in arto h secundani terga hostium caedunt, ceteri ca piunt. Valerius Antias supra quadraginta i stium caesa eo die scribit. Cato ipse, hauc trectator laudum suarum, multos caesos ai rum non ascribit.

XVI. Tria eo die laudabilia fecisse unum, quod, circumducto exercitu, procu suis castrisque, ubi spem nisi in virtute inter medios hostes proelium commisit: quod cohortes ab tergo hostibus obiecit: quod secundam legionem, ceteris omnibus sequendos hostes, pleno gradu sub signis coi instructamque subire ad portam castroru Nihil deinde a victoria cessatum. Quum signo dato, suos spoliis onustos in castra re paucis horis noctis ad quietem datis, ad pra in agros duxit. Effusius, ut sparsis hosti praedati sunt. Quae res non minus, qua pridie adversa, Emporitanos Hispanos a eorum in deditionem compulit. Multi et a vitatium, qui Emporias perfugerant, dedi Quos omnes, appellatos benigne, vinoque e ratos, domos dimisit. Confestim inde cast et, quacunque incedebat agmen, legati dede vitates suas occurrebant. Et quum Tarra nit, iam omnis cis Iberum Hispania perdor captivique et Romani, et socium ac Latini variis casibus in Hispania oppressi, donur a barbaris reducebantur. Fama deinde consulem in Turdetaniam exercitum ductu devios montanos, profectum etiam, falso *est.* Ad hunc vanum et sine auctore ullo *Bergistanorum* civitatis septem castella d

o exercitu, consul sine memorando proe-
tatem redegit. Haud ita multo post iidem,
arraconem consule, priusquam inde quo-
ederet, defecerunt. Iterum subacti: sed
venia victis fuit. Sub corona veniere
aepius pacem sollicitarent.
nterim P. Manlius praetor, exercitu vete-
ucio, cui successerat, accepto, adiuncto
dii Neronis ex ulteriore Hispania vetere
tu, in Turdetaniam proficiscitur. Omnium
m maxime imbelles habentur Turdetani.
n multitudine sua obviam ierunt agmini
Eques immissus turbavit extemplo aciem
destre proelium nullius ferme certaminis
tes veteres, periti hostium bellique, haud
gnam fecerunt. Nec tamen ea pugna de-
st. Decem millia Celtiberum mercede
nducunt, alienisque armis parabant bel-
l interim, rebellione Bergistanorum ictus,
oque civitates ratus per occasionem idem
rma omnibus eis Iberum Hispanis ademit.
adeo aegre passi, ut multi mortem sibi
nsciscerent: ferox genus, nullam vitam
mis esse. Quod ubi consuli renuntiatum
res omnium civitatium ad se vocari iussit,
Non nostra, inquit, *magis, quam vestra, re-
on rebellare: siquidem id maiore Hispano-
quam exercitus Romani labore, semper ad-
n est. Id ut ne fiat, uno modo arbitror
e, si effectum erit, ne possitis rebellare.
am mollissima via consequi. Vos quoque
silio me adiuvate: nullum libentius sequar,
vosmet ipsi attuleritis.* Tacentibus spa-
l deliberandum dierum paucorum dare
um revocati secundo quoque concilio ta-
uo die muris omnium dirutis, ad eos, qui

nondum parebant, profectus, ut in quamque
nem venerat, omnes, qui circa incolebant,
in deditionem accepit. Segesticam tantum,
atque opulentam civitatem, vineis et pluteis c

XVIII. Eo maiorem habebat difficulta
subigendis hostibus, quam qui primi venerun
spaniam; quod ad illos taedio imperii Cartha
sium Hispani deficiebant; huic ex usurpata li
in servitutem velut asserendi erant: et ita mot
accepit, ut alii in armis essent, alii obsidion
fectionem cogerentur: nec, nisi in tempore
tum foret, ultra sustentaturi fuerint. Sed in
ea vis animi atque ingenii fuit, ut omnia max
nimaque per se adiret atque ageret: nec c
modo imperaretque, quae in rem essent, sed p
ipse per se transigeret; nec in quemquam
gravius severiusque, quam in semet ipsum, in
exerceret; parsimonia, et vigiliis, et labore
timis militum certaret; nec quicquam in exer
praecipui, praeter honorem atque imperium, l

XIX. Difficilius bellum in Turdetania
P. Manlio Celtiberi, mercede exciti ab hostib
ut ante dictum est, faciebant. Itaque eo co
cessitus literis praetoris, legiones duxit.
venit, (castra separatim Celtiberi et Turdeta
bant) cum Turdetanis extemplo levia proelia
santes in stationes eorum, Romani facere;
que victores ex quamvis temere coepto ce
abire. Ad Celtiberos in colloquium tribunos
ire consul, atque iis trium conditionum ele
ferre, iubet: primam, si transire ad Romano
et duplex stipendium accipere, quam quantu
detanis pepigissent: alteram, si domos abire,
fide accepta, nihil eam rem noxae futuram, q
stibus se Romanorum iunxissent: tertiam, si
bellum placeat, diem locumque constituant,

nis decernant. A Celtiberis dies ad consul- petita. Concilium immixtis Turdetanis ha- iagno cum tumultu: eo minus decerni quic- otuit. Quum incerta bellum an pax cum Cel- ssent, commeatus tamen, haud secus quam in agris castellisque hostium Romani porta- ein saepe munimenta eorum, velut communi ommercio privatis indutiis, ingredientes. ibi hostes ad pugnam elicere nequit, primum um sub signis aliquot expeditas cohortes in integrae regionis ducit: deinde audito, Se- Celtiberum omnes sarcinas impedimentaque eo pergit ducere ad oppugnandum. Post- ulla moventur re, persoluto stipendio, non lo, sed etiam praetoris militibus, relictoque ercitu in castris praetoriis, ipse cum septem ous ad Iberum est regressus.

Ea tam exigua manu oppida aliquot cepit. e ad eum Sedetani, Ausetani, Suessetani. ios, deviam et silvestrem gentem, quum insita continebat in armis, tum conscientia, dum xercitusque Turdulo bello est occupatus, de- orum subitis incursionibus sociorum. Igitur dum eorum oppugnandum consul ducit, non s modo cohortes, sed iuventutem etiam me- nsorum iis sociorum. Oppidum longum, in nem haudquaquam tantundem patens, habe- Quadringentos inde ferme passus constituit Ibi delectarum cohortium stationem relin- praecepit iis, ne se ex eo loco ante moverent, pse ad eos venisset: ceteras copias ad ulte- partem urbis circumducit. Maximum ex s auxiliis numerum Suessetanae iuventutis t: eos ad murum oppugnandum subire iubet. n ubi arma signaque Lacetani cognovere, me- quam saepe in agro eorum impune persultas-

sent, quoties ipsos signis collatis fu sentque; patefacta repente porta, un erumpunt. Vix clamorem eorum, ne Suessetani tulere: quod postquam, sicu tus erat, consul fieri etiam vidit; equo murum hostium ad cohortes advehit arreptas, effusis omnibus ad sequendo qua silentium ac solitudo erat, in u priusque omnia cepit, quam se recipe Mox ipsos, nihil praeter arma habente nem accepit.

XXI. Confestim inde victor ad Ver ducit. Receptaculum id maxime pra et inde incursiones in agros pacatos p fiebant. Transfugit inde ad consulem gestanus, et purgare se ac populares c *in manu ipsis rempublicam: praedones suae potestatis id castrum fecisse.* C mum redire, conficta aliqua probabili, causa, iussit. *Quum se muros subisse c tosque praedones ad tuenda moenia esse suae factionis hominibus meminisset ar* Id, uti praeceperat, factum. Repente hinc muros ascendentibus Romanis, illi barbaros circumvasit. Huius potitus l qui arcem tenuerant, liberos esse cum que habere iussit: Vergestanos ceteros venderet, imperavit: de praedonibus su psit. Pacata provincia, vectigalia mag ferrariis argentariisque; quibus tum i pletior in dies provincia fuit. Ob ha Hispania supplicationem in triduum P runt.

XXII. Eadem aestate alter consu *Flaccus* in Gallia cum Boiorum manu *nam silvam,* signis collatis, secundo p

ia Gallorum caesa traduntur: ceteri, omisso vicos suos atque agros dilapsi. Consul re-estatis circa Padum Placentiae et Cremonae m habuit, restituitque, quae in iis oppidis uta fuerant. Quum hic status rerum in Italia aque esset, T. Quinctio, in Graecia ita hiber-s, ut, exceptis Aetolis, quibus nec pro spe vi-praemia contigerant, nec diu quis placere po-universa Graecia, simul pacis libertatisque ns bonis, egregie statu suo gauderet, nec ma-bello virtutem Romani ducis, quam in victoria rantiam iustitiamque et moderationem mirare-enatusconsultum, quo bellum adversus Nabin aemonium decretum erat, affertur. Quo lecto, tius conventum Corinthum omnium sociarum tium legationibus in diem certam edicit. Ad ubi frequentes undique principes convenerunt, t ne Aetoli quidem abessent, tali oratione est : *Bellum adversus Philippum non magis communi no consilioque Romani et Graeci gesserunt, quam que suas causas belli habuerunt. Nam et Roma-um amicitiam, nunc Carthaginienses hostes eorum ando, nunc hic sociis nostris oppugnandis, violave-; et in vos talis fuit, ut nobis, etiamsi nostrarum liisceremur iniuriarum, vestrae iniuriae satis di-a causa belli fuerint. Hodierna consultatio tota ex bis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, sicut citis ipsi, ab Nabide occupatos pati velitis sub ditione ius esse: an aequum censeatis, nobilissimam vetustis-simamque civitatem, in media Graecia sitam, repeti in libertatem, et eodem statu, quo ceteras urbes Pelo-ponnesi et Graeciae, esse. Haec consultatio, ut vide-tis, tota de re pertinente ad vos est: Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatae Graeciae, unius ci-vitatis servitus, non plenam, nec integram gloriam sinit. Ceterum si vos nec cura eius civitatis,*

exemplum, nec periculum movet, ne serpat latius tagio eius mali; nos aequi bonique facimus. D re vos consulo, staturus eo, quod plures censuerit

XXIII. Post orationem Romani imperatoris, censeri aliorum sententiae coeptae sunt. Quu gatus Atheniensium, quantum poterat gratiis, dis, Romanorum in Graeciam merita extulisset *plorantes auxilium, adversus Philippum tulisse e non rogatos, ultro adversus tyrannum Nabin o auxilium;* indignatusque esset, *haec tanta n sermonibus tamen aliquorum carpi, futura cal antium; quum fateri potius praeteritorum gr deberent;* apparebat incessi Aetolos. Igitur Al der princeps gentis, invectus primum in Athenie libertatis quondam duces et auctores, assenta propriae gratia communem causam prodentes; atus deinde, *Achaeos, Philippo quondam milite strenuum ab inclinata eius fortuna transfugas, rinthum recepisse, et id agere, ut Argos habeant tolos, primos hostes Philippi, semper socios Ro rum, pactos in foedere suas urbes agrosque fore cto Philippo, fraudari Echino et Pharsalo;* in lavit fraudis Romanos, *quod, vano titulo libe ostentato, Chalcidem et Demetriadem praesidiis rent; qui Philippo, cunctanti deducere inde prae obiicere semper soliti sint, nunquam, donec metrias, Chalcisque, et Corinthus tenerentu beram Graeciam fore: postremo, quia rema in Graecia retinendique exercitus Argos et causam facerent. Deportarent legiones in Ita Aetolos polliceri, aut conditionibus et voluntat Nabin praesidium Argis deducturum, aut vi atq mis coacturos in potestate consentientis Graecia*

XXIV. Hac vaniloquentia primum Arista praetorem Achaeorum excitavit. *Ne istuc,* i *Iupiter Optimus Maximus* sirit, Iunoque Regina,

tela Argi sunt, ut illa civitas inter tyrannum La-monium et latrones Aetolos praemium sit posita, discrimine, ut miserius a vobis recipiatur, quam capta est. Mare interiectum ab istis praedo-non tuetur nos, T. Quincti. Quid, si in media onneso arcem sibi fecerint, futurum nobis est? nam tantum Graecorum habent, sicut speciem num. Moribus ritibusque efferatioribus, quam rbari, imo quam immanes belluae, vivunt. Ita-os rogamus, Romani, ut et ab Nabide Argos re-etis, et ita res Graeciae constituatis, ut ab latro-quoque Aetolorum satis pacata haec relinquatis. nus, cunctis undique increpantibus Aetolos, *re-urum se fuisse iis*, dixit, *nisi ita infensos omnes videret, ut sedandi potius, quam irritandi, es-Contentum itaque opinione ea, quae de Romanis isque esset, referre se*, dixit, *quid de Nabidis bel-ceret, nisi redderet Achaeis Argos?* Quum omnes m decressent; auxilia ut pro viribus suis quae-ivitates mitterent, est hortatus. Ad Aetolos le-n etiam misit: magis ut nudaret animos, id evenit, quam spe impetrari posse.

XV. Tribunis militum, ut exercitum ab Elatia serent, imperavit. Per eosdem dies et Antiochi is, de societate agentibus, respondit, *Nihil se, ntibus decem legatis, sententiae habere. Romam um ad senatum iis esse.* Ipse copias adductas latia ducere Argos pergit; atque ei circa Cleo-Aristaenus praetor, cum decem millibus Achaeo-equitibus mille, occurrit: et haud procul inde, tis exercitibus, posuerunt castra. Postero die mpum Argivorum descenderunt, et quattuor fer-millia ab Argis locum castris capiunt. Praefe-praesidio Laconum erat Pythagoras, gener idem nni, et uxoris eius frater: qui sub adventum Ro-*orum et utrasque* arces, (nam duas habent Argi)

et loca alia, quae aut opportuna, aut suspec
validis praesidiis firmavit. Sed inter agen
pavorem iniectum adventu Romanorum dis
haudquaquam poterat: et ad externum terr
testina etiam seditio accessit. Damocles e
vus, adolescens maioris animi, quam con
primo, iureiurando interposito, de praesid
lendo cum idoneis collocutus, dum vires
coniurationi studet, incautior fidei aestim
Colloquentem eum cum suis satelles a praef
sus quum arcesseret, sensit proditum consili
hortatusque coniuratos, qui aderant, ut poti
extorti morerentur, arma secum caperent:
cum paucis in forum ire pergit, clamitans,
salvam rempublicam vellent, auctorem et
libertatis sequerentur. Haud sane movit qu
quia nihil usquam spei propinquae, nedum s
praesidii, cernebant. Haec vociferantem e
daemonii, circumventum cum suis, inter
Comprehensi deinde quidam et alii. Ex i
plures, pauci in custodiam coniecti. Multi
nocte, funibus per murum demissi, ad Roman
fugerunt.

XXVI. Quinctius, affirmantibus iis, si a
Romanus exercitus fuisset, non sine effectu
eum motum fuisse, et, si propius castra adm
tur, non quieturos Argivos, misit expedito
equitesque, qui circa Cylarabin (gymnasiu
minus trecentos passus ab urbe) cum erum
a porta Lacedaemoniis proelium commiseru
eos haud magno certamine compulerunt in
et castra eo ipso loco, ubi pugnatum erat, in
Romanus posuit. Diem inde unum in spec
si quid novi motus oriretur. Postquam op
metu civitatem vidit, advocat concilium
gnandis Argis. Omnium principum Graecia

istaenum, eadem sententia erat, quum causa ion alia esset, inde potissimum ordiundi bel-Quinctio id nequaquam placebat, sed Aristae-contra omnium consensum disserentem, cum dubia approbatione audivit: et ipse adiecit, *pro Argivis adversus tyrannum bellum susce-it, quid minus conveniens esse, quam omisso ho-gos oppugnari? Se vero caput belli Lacedaemo-tyrannum petiturum.* Et, dimisso concilio, ntatum expeditas cohortes misit. Quod maturi rca, demessum et convectum est: viride, ne mox haberent, protritum et corruptum. Ca-einde movit, et, Parthenio superato monte, r Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra. riusquam hostium intraret agrum, sociorum ı exspectavit. Venerunt Macedones a Philippo et quingenti, et Thessalorum equites quadrin-Nec iam auxilia, quorum affatim erat, sed eatus finitimis urbibus imperati morabantur num. Navales quoque magnae copiae conve-it. Iam ab Leucade L. Quinctius quadraginta is venerat: iam Rhodiae decem et octo tectae , iam Eumenes rex circa Cycladas insulas erat ecem tectis navibus, triginta lembis, mixtisque ninoris formae navigiis. Ipsorum quoque La-noniorum exsules permulti, tyrannorum iniu-lsi, spe recuperandae patriae in castra Romana nerunt. Multi autem erant, iam per aliquot s, ex quo tyranni tenebant Lacedaemonem, alii is pulsi. Princeps erat exsulum Agesipolis, iure gentis regnum Lacedaemone erat, pulsus ab Lycurgo tyranno post mortem Cleomenis, imus tyrannus Lacedaemone fuit.

XVII. Quum terra marique tantum belli cir-aret tyrannum, et prope nulla spes esset vere ostiumque aestimanti vires, non tamen omisit

bellum: sed et a Creta mille delectos
rum excivit, quum mille iam haberet:
mercenariorum militum, decem milli
cum castellanis agrestibus in armis hal
valloque urbem communivit. Et, ne
motus oriretur, metu et acerbitate po
bat animos, quoniam, ut salvum velle
sperare non poterat. Quum suspectos
vium haberet, eductis in campum om
(Dromon ipsi vocant) positis armis,
vocari iubet Lacedaemonios, atque eo
satellites armatos circumdedit, et pau
*Cur sibi omnia timenti caventique ignos
li tempore foret: et ipsorum referre, s
ctos status praesens rerum faceret, pro
ne quid moliri possint, quam puniri moli
quosdam se in custodia habiturum, done
stet, tempestas praetereat. Hostibus re
bus, si modo proditio intestina satis cav
periculi esse) extemplo eos emissurum.*
tari nomina octoginta ferme principu
iussit: atque eos, ut quisque ad nomen
in custodiam tradidit: nocte insequenti
fecti. Ilotarum deinde quidam, (hi sunt
tiquitus castellani, agreste genus) transf
se insimulati, per omnes vicos sub ver
necantur. Hoc terrore obstupuerant
animi ab omni conatu novorum consili
munitiones copias continebat, nec paren
dimicare acie vellet; et urbem relinqu
spensis et incertis omnium animis, metu

XXVIII. Quinctius, satis iam omni
profectus ab stativis, die altero ad Sell
Oenunta fluvium pervenit: quo in loc
Macedonum rex, cum Cleomene, Laced
tyranno, signis collatis dimicasse dice

udisset ascensum difficilis et artae viae esse, er montes circuitu praemissis, qui munirent ato satis et patenti limite ad Eurotam amnem, is prope fluentem moenibus, pervenit: ubi caetantes Romanos Quinctiumque ipsum, cum us atque expeditis praegressum, auxiliares i adorti, in terrorem ac tumultum coniecerunt, le exspectantes, quia nemo his obvius toto fuerat, ac veluti pacato agro transierant. Aliiu peditibus equites, equitibus pedites vocanuum in se cuique minimum fiduciae esset, trem est. Tandem signa legionum supervenet, quum primi agminis cohortes inductae in m essent, qui modo terrori fuerant, trepidanrbem compulsi sunt. Romani, quum tantum recessissent, ut extra ictum teli essent, acie paullisper steterunt. Postquam nemo hocontra exibat, redierunt in castra. Postero inctius prope flumen praeter urbem sub ipsas ii montis radices ducere copias instructas Primae legionariae cohortes ibant: levis ra et equites agmen cogebant. Nabis intra instructos paratosque sub signis habebat arios milites, in quibus omnis fiducia erat, ut o hostem aggrederetur. Postquam extremum praeteriit, tum ab oppido, eodem quo pridie ant tumultu, pluribus simul locis erumpunt. udius agmen cogebat: qui ad id, quod futuat, ne inopinatum accideret, praeparatis suoimis, signa extemplo convertit, totumque in agmen circumegit. Itaque, velut rectae acies rissent, iustum aliquamdiu proelium fuit. m Nabidis milites in fugam inclinarunt: quae infida ac trepida fuisset, ni Achaei locorum tes institissent. Hi et caedem ingentem edi-, *et dispersos* passim fuga plerosque armis

exuerunt. Quinctius prope Amyclas posuit ca
Inde, quum perpopulatus omnia circumiecta urbi
quentis et amoeni agri loca esset, nullo iam hos
portam excedente, movit castra ad flumen Euro
Inde vallem Taygeto subiectam agrosque ad i
pertinentes evastat.

XXIX. Eodem fere tempore L. Quinctius ma
mae orae oppida, partim voluntate, partim metu
vi, recepit. Certior deinde factus, Gythium oppi
omnium maritimarum rerum Lacedaemoniis rece
culum esse, nec procul a mari castra Romana ab
omnibus id copiis aggredi constituit. Erat eo
pore valida urbs, et multitudine civium incola
que et omni bellico apparatu instructa. In tem
Quinctio, rem haud facilem aggredienti, rex E
nes et classis Rhodiorum supervenerunt. Ingens
titudo navalium sociorum, e tribus contracta cl
bus, intra paucos dies omnia, quae ad oppugn
nem urbis terra marique munitae facienda e
erant, effecit. Iam testudinibus admotis murus
ruebatur: iam arietibus quatiebatur. Itaque
crebris ictibus eversa est turris, quodque circa
erat, casu eius prostratum: et Romani simul a p
unde aditus planior erat, ut distenderent ab ape
re loco hostes, simul per patefactum ruina iter ir
pere conabantur. Nec multum abfuit, quin, qu
tenderant, penetrarent: sed tardavit impetum e
spes obiecta dedendae urbis, mox deinde eadem
bata. Dexagoridas et Gorgopas pari imperio p
rant urbi. Dexagoridas miserat ad legatum R
num, traditurum se urbem; et quum ad eam rem
pus et ratio convenisset, a Gorgopa proditor int
citur: intentiusque ab uno urbs defendebatur, e
ficilior facta oppugnatio erat, ni T. Quinctius
quattuor millibus delectorum militum superv
set. Is quum supercilio haud procul distantis t

instructam aciem ostendisset, et ex altera
. Quinctius ab operibus suis terra marique in-
tum vero desperatio Gorgopam quoque coe-
nsilii, quod in altero morte vindicaverat, ca-
t pactus, ut abducere inde milites, quos prae-
sa habebat, liceret, tradidit Quinctio urbem.
am Gythium traderetur, Pythagoras, praefe-
gis relictus, tradita custodia urbis Timocrati
si, cum mille mercenariis militibus, et duo-
libus Argivorum, Lacedaemonem ad Nabin

X. Nabis, sicut primo adventu Romanae clas-
aditione oppidorum maritimae orae conter-
it, sic, parva spe quum acquievisset, Gythio
etento, postquam id quoque traditum Roma-
vit esse, quum ab terra, omnibus circa hosti-
il spei esset, a mari quoque toto se interclu-
endum fortunae ratus, caduceatorem primum
misit ad explorandum, si paterentur legatos
tti. Qua impetrata re, Pythagoras ad impe-
venit, nullis cum aliis mandatis, quam ut
colloqui cum imperatore liceret. Consilio
o, quum omnes dandum colloquium censuis-
s locusque constituitur. In mediae regionis
, modicis copiis sequentibus, quum venissent,
bi in statione conspecta utrimque cohorti-
bis cum delectis custodibus corporis, Quin-
m fratre et Eumene rege, et Sosilao Rhodio,
aeno Achaeorum praetore, tribunisque mili-
cis descendit.

XI. Ibi permisso, ut, seu dicere prius, seu au-
llet, ita coepit tyrannus: *Si ipse per me, T.*
, vosque, qui adestis, causam excogitare, cur
t indixissetis bellum, aut inferretis, possem;
eventum fortunae meae exspectassem. Nunc
e animo nequivi, quin, priusquam perirem,

cur periturus essem, scirem. Et, hercule, si tale tis, quales esse Carthaginienses fama est, apu nihil societatis fides sancti haberet; in me quoq bis quid faceretis minus pensi esse, non mirarer. quum vos intueor, Romanos esse video, qui reru vinarum foedera, humanarum fidem socialem etissimam habeatis. Quum me ipse respexi, cui spero, cui et publice, sicut ceteris Lacedaemonii biscum vetustissimum foedus sit: et meo nomine p tim amicitia ac societas, nuper Philippi bello re ta. At enim ego eam violavi et everti, quod Ar rum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? re tempore? Res mihi duplicem defensionem pr Nam et, ipsis vocantibus ac tradentibus, urbem ea cepi, non occupavi: et accepi, quum Philippi par non in vestra societate esset. Tempus autem eo berat, quod, quum iam Argos haberem, societ vobiscum convenit: et, ut vobis mitterem ad B auxilia, non ut Argis praesidium deducerem, p stis. At, hercle, in ea controversia, quae de est, superior sum et aequitate rei, quod non ve urbem, sed hostium; quod volentem, non vi coa accepi; et vestra confessione, quod in conditio societatis mihi Argos reliquistis. Ceterum nom ranni et facta me premunt, quod servos ad liber voco, quod in agros inopem plebem deduco. De ne hoc respondere possum, me, qualiscunque sum dem esse, qui fui, quum tu ipse mecum, T. Qu societatem pepigisti. Tum me regem appellari a memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque nomen imperii mutassem, mihi meae inconstan quum vos mutetis, vobis vestrae reddenda rati Quod ad multitudinem servis liberandis aucta egentibus divisum agrum attinet, possum quidem hoc me iure temporis tutari. Iam feceram haec liacunque sunt, quum societatem mecum pepigi

adversus Philippum accepistis. Sed si em, non dico, quid in eo vos laesissem, nicitiam violassem? sed illud, me more maiorum fecisse. Nolite ad vestras tituta exigere ea, quae Lacedaemone comparare singula necesse est. Vos a a censu peditem legitis: et paucos explebem subiectam esse illis, vultis. No- r non in paucorum manu rempublicam em vos senatum appellatis; nec excel- t alterum ordinem in civitate: sed per ortunae ac dignitatis fore credidit, ut ui arma pro patria ferrent. Pluribus quam pro patrio sermone, fateor. Et atum esse potuit: Nihil me, postquam itiam institui, cur eius vos poeniteret,

l haec imperator Romanus: *Amicitia is nulla tecum, sed cum Pelope, rege La- n iusto ac legitimo, facta est. Cuius oque, qui postea per vim tenuerunt La- perium, quia nos bella nunc Punica, nunc alia ex aliis occupaverant, usur- tu quoque hoc Macedonico bello fecisti. us conveniret, quam eos, qui pro liberta- adversus Philippum gereremus bellum, nstituere amicitiam? et tyranno quam, aevissimo et violentissimo in suos? No- si Argos nec cepisses per fraudem, nec ntibus omnem Graeciam, Lacedaemon nda in antiquam libertatem erat atque quarum modo, tanquam aemulus Lycur- i fecisti. An, ut ab Iasso et Bargyliis lippi deducantur, curae erit nobis: Ar- emonem, duas clarissimas urbes, lumina eciae, sub pedibus tuis relinquemus,*

quae titulum nobis liberatae Graeciae servientes def
ment? At enim cum Philippo Argivi senserunt. R
mittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris. Sat
compertum habemus, duorum, aut summum trium
ea re, non civitatis, culpam esse: tam, hercle, qu
in te tuoque praesidio arcessendo accipiendoque
cem nihil esse publico consilio actum. Thessalos,
Phocenses, et Locrenses, consensu omnium scimus p
tium Philippi fuisse; tamen cum cetera liberavim
Graecia. Quid tandem censes in Argivis, qui inn
tes publici consilii sint, facturos? Servorum ad li
tatem vocatorum, et egentibus hominibus agri d
crimina tibi obiici dicebas. Non quidem nec ipsa m
diocria: sed quid ista sunt prae iis, quae a te tu
quotidie alia super alia facinora eduntur? Exhib
beram concionem vel Argis, vel Lacedaemone, si au
re iuvat vera dominationis impotentissimae crimi
Ut omnia alia vetustiora omittam, quam caedem A
gis Pythagoras iste gener tuus paene in oculis m
edidit? quam tu ipse, quum iam prope in finibus L
cedaemoniorum essem? Agedum, quos in concio
comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis, in c
stodia te habiturum esse pronuntiasti, iube vinct
produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, viv
sciant. At enim, ut iam ita sint haec, quid ad v
Romani? Hoc tu dicas liberantibus Graeciam? I
iis, qui, ut liberare possent, mare traiecerunt, ter
marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquis,
stramque amicitiam ac societatem proprie non viola
Quoties vis te id arguam fecisse? Sed nolo plurib
summam rem complectar. Quibus igitur rebus ami
tia violatur? Nempe his maxime duabus, si socios m
pro hostibus habeas; si cum hostibus te coniung
Utrumque a te factum est. Nam et Messenen, u
atque eodem iure foederis, quo et Lacedaemonem,
amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam no

e armis cepisti: et cum Philippo, hoste
cietatem solum, sed, si diis placet, affini-
er Philoclem praefectum eius pepigisti:
rsus nos gerens mare circa Maleam in-
s piraticis fecisti: et plures prope cives
m Philippus, cepisti atque occidisti: tu-
Ioniae ora, quam promontorium Maleae
exercitus nostros portantibus navibus
e parce, sis, fidem ac iura societatis ia-
issa populari oratione, tanquam tyran-
oquere.

Sub haec Aristaenus nunc monere Na-
m orare, ut, dum liceret, dum occasio
fortunis suis consuleret. Referre dein-
tyrannos civitatium finitimarum coe-
sito imperio, restitutaque libertate suis,
do, sed etiam honoratam inter cives
gissent. His dictis in vicem auditisque,
remit colloquium. Postero die Nabis,
re ac deducere praesidium, quando ita
eret, et captivos et perfugas redditurum,
i quid postularent, scriptum ut ederent,
berare cum amicis posset. Ita et tyran-
andum tempus datum est: et Quinctius,
m principibus adhibitis, habuit consi-
nae partis sententia erat: *Perseveran-*
esse, et tollendum tyrannum: nunquam
ibertatem Graeciae fore. Satius multo
veri bellum adversus eum, quam omitti
psum velut comprobata dominatione fir-
rum, auctore iniusti imperii assumpto
no; et extemplo multos in aliis civitati-
ndum libertati civium suorum incitatu-
nperatoris animus ad pacem inclinatior
at *enim, compulso* intra moenia hoste,
bsidionem restare. Eam autem fore

Villium legatum inde redeuntem maioribus, quam ante, terrestribus n in Europam eum transisse. Si occu cedaemonis exercitum, quibus aliis gem tam validum ac potentem bellu propalam dicebat: illa tacita sube consul Graeciam provinciam sorti belli victoria successori tradenda e

XXXIV. Quum adversus tende socios, simulando se transire in e omnes in assensum consilii sui tra *tat*, inquit, *quando ita placet, ob mbnem. Illud modo ne fallat ceter lenta, quam ipsi scitis, oppugnatio dentibus prius saepe, quam obsessis sam nunc hoc ita proponere vos ani nondum circa Lacedaemonis moeni si laborem tantum ac periculum ha et corporibus ad sustinenda ea para vos. Nunc impensa quoque magna machinationes, et tormenta, quibu gnanda est; in commeatus vobis n expediendos. Itaque, ne aut repe rem inchoatam turpiter destituatis vestris civitatibus censeo, exploran que animi, quid virium habeat. A perque habeo: sed, quo plures sum egebimus. Nihil iam praeter nudu stium habet. Ad hoc hiems* accedit

quo difficilis. Haec oratio primum animos
ad respicienda cuique domestica mala con-
egnitiam, invidiam et obtrectationem domi
m adversus militantes, libertatem diffici-
nsensum, inopiam publicam, malignitatem
li ex privato. Versis itaque subito volun-
aceret, quod e republica populi Romani so-
e esse crederet, imperatori permiserunt.
V. Inde Quinctius, adhibitis legatis tantum
ue militum, conditiones, in quas cum tyran-
eret, has conscripsit. *Sex mensium indutiae
Nabidi Romanisque, et Eumeni regi, et Rho-
gatos extemplo mitterent Romam T. Quin-
Nabis, ut pax ex auctoritate senatus confir-
Ex qua die scriptae conditiones pacis editae
orent, ea dies ut indutiarum principium es-
ex ea die intra decimum diem ab Argis cete-
pidis, quae in Argivorum agro essent, prae-
ia deducerentur: vacuaque et libera trade-
omanis; et ne quod inde mancipium regium
ve aut privatum educeretur, et, si qua ante
orent, dominis recte restituerentur. Naves,
tatibus maritimis ademisset, redderet: neve
m ullam, praeter duos lembos, qui non plus
decim remis agerentur, haberet. Perfugas
os omnibus sociis populi Romani civitatibus
et Messeniis omnia, quae comparerent, quae-
ini cognoscerent. Exsulibus quoque Lace-
s liberos et coniuges restitueret, quae earum
ui voluissent: invita ne qua exsulis comes es-
rcenariorum militum Nabidis, qui aut in ci-
tas, aut ad Romanos transissent, iis res suae
cte redderentur. In Creta insula ne quam
aberet: quas habuisset, redderet Romanis.
societatem cum ullo Cretensium aut quo-
institueret, neu bellum gereret. Civitati-*

bus omnibus, quas ipse restituisse in fidem ac ditionem populi R omnia praesidia deduceret: sequ abstineret; Ne quod oppidum, i suo alienove agro conderet. Obs daret quinque, quos imperatori filium in his suum: et talenta cen senti, et quinquaginta talenta in annos octo.

XXXVI. Haec conscripta, ca motis, Lacedaemonem mittuntur eorum satis placebat tyranno, spem, reducendorum exsulum erat. Maxime autem omnium quod et naves, et maritimae erant. Fuerat autem ei magno f oram Maleae praedatoriis navib iuventutem praeterea civitatium mentum longe optimi generis mi conditiones, quanquam ipse in cum amicis, vulgo tamen omnes nis, ut ad ceteram fidem, sic ad tellitum regiorum ingeniis. Non quam ea, quae ad quemque pert pebant. Qui exsulum coniuges bant, aut ex bonis eorum aliqui quam amissuri, non reddituri, in liberatis a tyranno non irrita m sed multo foedior, quam fuisse deuntibus in iratorum dominor oculos obversabatur. Mercena militiae casura in pace aegre f sibi nullum esse in civitates vid tyrannis magis, quam satellitib

XXXVII. Haec inter se pri *tes fremere*: deinde ad arma

nultu quum per se satis irritatam multitudi-
rneret tyrannus, concionem advocari iussit.
ım ea, quae imperarentur a Romanis, expo-
et graviora atque indigniora quaedam falso
set, et ad singula, nunc ab universis, nunc a
s concionis, acclamaretur, interrogavit, *Quid
ndere ad ea, aut quid facere vellent?* Prope
e omnes, *Nihil respondere, bellum geri*, ius-
et pro se quisque, qualia multitudo solet, bo-
imum habere, et bene sperare iubentes, *for-
unam adiuvare*, aiebant. His vocibus incita-
annus, et Antiochum Aetolosque adiuturos
:iat; et sibi ad obsidionem sustinendam co-
affatim esse. Exciderat pacis mentio ex
ı animis, et in stationes non ultra quieturi dis-
. Paucorum lacessentium excursio et emissa
:xtemplo et Romanis dubitationem, quin bel-
esset, exemerunt. Levia inde proelia per
uum primum sine ullo satis certo eventu
sa. Quinto die prope iusta pugna adeo paven-
ppidum Lacedaemonii compulsi sunt, ut qui-
lites Romani, terga fugientium caedentes, per
ssa, ut tunc erant, moenia urbem intrarint.
XVIII. Et tunc quidem Quinctius, satis eo
coercitis excursionibus hostium, nihil prae-
us oppugnationem urbis superesse ratus, mis-
i omnes navales socios a Gythio arcesserent,
erim cum tribunis militum ad visendum urbis
ıoenia circumvehitur. Fuerat quondam sine
parta. Tyranni nuper locis patentibus pla-
obiecerant murum: altiora loca, et difficilio-
ı, stationibus armatorum pro munimento ob-
ıtabantur. Ubi satis omnia inspexit, corona
andum ratus, omnibus copiis (erant autem
orum sociorumque, simul peditum equitum-
mul terrestrium ac navalium copiarum, ad

quinquaginta millia hominum) urbem cinxi scalas, alii ignem, alii alia, quibus non oppu modo, sed etiam terrerent, portabant. Iussi c sublato subire undique omnes, ut, qua primum rerent, quave opem ferrent, ad omnia simul p Lacedaemonii ignorarent. Quod roboris in e erat, trifariam divisum. Parte una a Phoebe rā a Dictynneo, tertia ab eo loco, quem Hept appellant (omnia autem haec aperta sine mu sunt) aggredi iubet. Quum tantus undique urbem circumvasisset; primo tyrannus et ad res repentinos, et ad nuntios trepidos motus, que maxime laboraret locus, aut ipse occu aut aliquos mittebat. Deinde, circumfuso t pavore, ita obtorpuit, ut nec dicere, quod in set, nec audire posset; nec inops modo consi vix mentis compos esset.

XXXIX. Romanos primo sustinebant in ar Lacedaemonii: ternaeque acies tempore un diversis pugnabant. Deinde, crescente cer nequaquam erat proelium par. Missilibus e cedaemonii pugnabant, a quibus se et magn scuti perfacile Romanus tuebatur miles, et q vani, alii leves admodum ictus erant. Nam angustias loci confertamque turbam non m emittenda cum procursu, quo plurimum conc tela, spatium habebant: sed ne ut de gradu libero ac stabili conarentur. Itaque ex advers tela, nulla in corporibus, rara in scutis hae A circumstantibus ex superioribus locis quida nerati sunt: mox progressos iam etiam ex tec tela modo, sed tegulae quoque, inopinantes p runt. Sublatis deinde supra capita scutis, co tisque ita inter se, ut non modo ad caecos ict ne ad inserendum quidem ex propinquo tel quicquam esset, testudine facta subibant. E

aullisper, sua hostiumque refertae turba, postquam in patentiorem viam urbis rgentes hostem processere, non ultra vis impetus sustineri poterant. Quum tert Lacedaemonii, et effusa fuga superiora a; Nabis quidem, ut capta urbe trepim ipse evaderet, circumspectabat. Pyum ad cetera animo officioque ducis funm vero unus, ne caperetur urbs, causa ndi enim aedificia proxima muro iussit. momento temporis arsissent, ut adiuvan-, qui alias ad exstinguendum opem ferre in Romanos tecta: nec tegularum moa, sed etiam ambusta tigna, ad armatos flamma late fundi, fumus terrorem etiam uam periculum, facere. Itaque et qui erant Romanorum, tum maxime impe-, recessere a muro: et, qui iam intraveendio ab tergo oriente intercluderentur eperunt sese: et Quinctius, postquam, t, vidit, receptui canere iussit. Ita iam e urbe revocati redierunt in castra.

nctius plus ex timore hostium, quam ex nactus, per triduum insequens territavit roeliis lacessendo, nunc operibus interuaedam; ne exitus ad fugam esset. His nibus compulsus tyrannus Pythagoram rem misit, quem Quinctius primo asperdere castris iussit: deinde suppliciter dvolutumque genibus, tandem audivit. o fuit omnia permittentis arbitrio Romaa, quum ea velut vana et sine effectu nihil eo deducta res est, ut his conditionibus, ipto paucis ante diebus editae erant, innt: *pecuniaque* et obsides accepti. Dum *tyrannus*, Argivi, nuntiis aliis prope su-

venit, pace data tyranno, dimissisque ab mone Eumene, et Rhodiis, et L. Quinctio classem.

XLI. Laeta civitas celeberrimum festc rum ac nobile ludicrum Nemeorum, die s pter belli mala praetermissum, in adventun exercitus ducisque indixerunt, praefecerunt ipsum imperatorem. Multa erant, quae cumularent. Reducti cives ab Lacedaemo quos nuper Pythagoras, quosque ante Nabi rant: redierant, qui post compertam a P coniurationem, et caede iam coepta, effug bertatem ex longo intervallo, libertatisque Romanos, quibus causa bellandi cum tyr fuissent, cernebant. Testata quoque ipso N die voce praeconis libertas est Argivorum. quantum restituti Argi in commune Achaiae laetitiae afferebant; tantum serva Lacedae cta, et lateri adhaerens tyrannus, non since dium praebebant. Aetoli vero eam rem omr

adversus Romana castra positis: diuque cuncta-
quum Aetolorum auxilia exspectasset, coactum
tremum acie confligere, impetu in pabulatores
ab Romanis facto: eo proelio victum, castrisque
m pacem petisse; quum cecidissent quindecim
militum, capta plus quattuor millia essent.

LII. Eodem fere tempore et a T. Quinctio de
ad Lacedaemonem gestis, et ab M. Porcio con-
ex Hispania literae allatae. Utriusque nomine
es ternos supplicatio a senatu decreta est. L.
rius consul, quum post fusos circa Litanam sil-
Boios quietam provinciam habuisset, comitio-
causa Romam rediit; et creavit consules P. Cor-
m Scipionem Africanum iterum et Ti. Sempro-
Longum. Horum patres primo anno secundi
ci belli consules fuerant. Praetoria inde comitia
a. Creati P. Cornelius Scipio, et duo Cn. Cor-
Merenda et Blasio, et Cn. Domitius Ahenobar-
et Sex. Digitius, et T. Iuventius Thalna. Comi-
erfectis, consul in provinciam rediit. Novum
anno a Ferentinatibus tentatum, ut Latini, qui
loniam Romanam nomina dedissent, cives Ro-
essent. Puteolos, Salernumque, et Buxentum
pti coloni, qui nomina dederant, quum ob id se
ivibus Romanis ferrent, senatus iudicavit, non
eos cives Romanos.

LIII. Principio anni, quo P. Scipio Africanus
m et Ti. Sempronius Longus consules fuerunt,
i Nabidis tyranni Romam venerunt. Iis extra
m in aede Apollinis senatus datus est. Pax, quae
T. Quinctio convenisset, ut rata esset, petierunt,
traveruntque. De provinciis quum relatum es-
enatus frequens in eam sententiam ibat, ut, quo-
in Hispania et Macedonia debellatum foret,
ulibus ambobus Italia provincia esset. Scipio,
esse Italiae unum consulem, censebat: alteri de-

cernendam Macedoniam esse. Bellum grave ab Antiocho imminere: iam ipsum sua sponte in Europam transgressum. Quid deinde facturum censerent, quum hinc Aetoli haud dubie hostes vocarent ad bellum, illinc Hannibal, Romanis cladibus insignis imperator, stimularet? Dum de provinciis consulum disceptatur, praetores sortiti sunt. Cn. Domitio urbana iurisdictio, T. Iuventio peregrina evenit. P. Cornelio Hispania ulterior, Sex. Digitio citerior: duobus Cn. Corneliis, Blasioni Sicilia, Merendae Sardinia. In Macedoniam novum exercitum transportari non placuit: eum, qui esset ibi, reduci in Italiam a Quinctio, ac dimitti: item eum exercitum dimitti, qui cum M. Porcio Catone in Hispania esset. Consulibus ambobus Italiam provinciam esse, et duas urbanas eos legiones scribere: ut, dimissis, quos senatus censuisset, exercitibus, octo omnino Romanae legiones essent.

XLIV. Ver sacrum factum erat priore anno, M. Porcio et L. Valerio consulibus. Id quum P. Licinius pontifex non esse recte factum collegio primum, deinde ex auctoritate collegii Patribus renuntiasset, de integro faciendum arbitratu pontificum censuerunt; ludosque magnos, qui una voti essent, tanta pecunia, quanta assoleret, faciendos. Ver sacrum videri pecus, quod natum esset inter Kalendas Martias, et pridie Kalendas Maias, P. Cornelio Scipione et Ti. Sempronio Longo consulibus. Censorum inde comitia habita sunt. Creati censores Sex. Aelius Paetus et C. Cornelius Cethegus principem senatus P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant, legerunt. Tres omnino senatores, neminem curuli honore usum, praeterierunt. Gratiam quoque ingentem apud eum ordinem pepererunt, quod, ludis Romanis, aedilibus curulibus imperarunt, ut loca senatoria secernerent a populo: nam antea in promiscuo specta-

t. Equitibus quoque perpaucis adempti equi, nec
llum ordinem saevitum. Atrium Libertatis et
a publica ab iisdem refecta amplificataque. Ver
rum ludique votivi, quos voverat P. Sulpicius
ba consul, facti. Quum spectaculo eorum occu-
i animi omnium essent, Q. Pleminius, qui propter
ta in deos hominesque scelera, Locris admissa,
arcerem coniectus fuerat, comparaverat homines,
pluribus simul locis urbis nocte incendia face-
t; ut in consternata nocturno tumultu civitate
ingi carcer posset. Ea res indicio consciorum
um facta, delataque ad senatum est. Pleminius
nferiorem demissus carcerem est, necatusque.

XLV. Coloniae civium Romanorum eo anno de-
tae sunt Puteolos, Vulturnum, Liternum; treceni
nines in singulas. Item Salernum Buxentumque
oniae civium Romanorum deductae sunt. Deduxe-
riumviri, T. Sempronius Longus, qui tum consul
, M. Servilius, Q. Minucius Thermus. Ager di-
s est, qui Campanorum fuerat. Sipontum item
rum, qui Arpinorum fuerat, coloniam civium
anorum alii triumviri, D. Iunius Brutus, M. Bae-
Tamphilus, M. Helvius deduxerunt. Tempsam
et Crotonem civium Romanorum coloniae de-
e. Tempsanus ager de Bruttiis captus erat:
i Graecos expulerant. Crotonem Graeci habe-
Triumviri Cn. Octavius, L. Aemilius Paullus,
etorius Crotonem; Tempsam L. Cornelius
, et C. Salonius deduxerunt. Prodigia quoque
a eo anno Romae sunt, alia nuntiata. In foro,
tio, et Capitolio sanguinis guttae visae sunt:
, aliquoties pluit: et caput Vulcani arsit.
um est, Nare amni lac fluxisse: pueros inge-
mini sine oculis ac naso; et in Piceno agro
us, non pedes habentem natum. Ea prodigia
icum decreto procurata. Et sacrificium no-

vendiale factum, quod Hadriani nuntiaverant, suo lapidibus pluisse.

XLVI. In Gallia L. Valerius Flaccus pr circa Mediolanum cum Gallis Insubribus, et qui Dorulaco duce ad concitandos Insubres transgressi erant, signis collatis depugnavit. millia hostium sunt caesa. Per eos dies colle M. Porcius Cato ex Hispania triumphavit. eo triumpho argenti infecti viginti quinque pondo, bigati centum viginti tria millia, C quingenta quadraginta: auri pondo mille q genta. Militibus ex praeda divisit, in singul cenos septuagenos aeris, triplex equiti. Ti. S nius consul, in provinciam profectus, in Boior mum agrum legiones duxit. Boiorix tum eorum, cum duobus fratribus tota gente conc rebellandum, castra locis apertis posuit: ut ret dimicaturos, si hostis fines intrasset. Con quantae copiae, quanta fiducia esset hosti, nuntium ad collegam mittit, *ut, si videretur turaret venire: se tergiversando in adventum extracturum.* Quae causa consuli cunctandi Gallis (praeterquam quod cunctatio hostium faciebat) rei maturandae erat, ut, priusquam gerentur consulum copiae, rem transigeren biduum tamen nihil aliud, quam steterunt p pugnandum, si quis contra egrederetur: terti re ad vallum, castraque ab omni simul parte sunt. Consul extemplo arma capere milites armatos inde paullisper continuit, ut et stol duciam hosti augeret, et disponeret copias, quaeque portis erumperent. Duae legiones principalibus portis signa efferre iussae: sed exitu ita conferti obstitere Galli, ut claudere Diu in angustiis pugnatum est: nec dextri gladiisque gerebatur res, quam scutis corpo

isi urgebant; Romani, ut signa foras effer- li, ut aut ipsi in castra penetrarent, aut exi- 1os prohiberent: nec ante in hanc aut illam 1overi acies potuerunt, quam Q. Victorius i centurio, et C. Atinius tribunus militum, ic, ille secundae legionis, (rem in asperis aepe tentatam) signa adempta signiferis in ecerunt. Dum repetunt enixe signum, prio- dani se porta eiecere.

I. Iam hi extra vallum pugnabant, quarta porta haerente, quum alius tumultus ex rte castrorum est exortus. In portam quae- rruperant Galli: resistentesque pertinacius it L. Postumium quaestorem, cui Tympano iomen, et M. Atinium, et P. Sempronium, s socium, et ducentos ferme milites. Capta te castra erant, donec cohors extraordina- a a consule ad tuendam quaestoriam por- os, qui intra vallum erant, partim occidit, cpulit castris, et irrumpentibus obstitit. Eo tempore et quarta legio cum duabus extra- s cohortibus porta erupit. Ita simul tria irca castra locis distantibus erant: clamo- issoni ad incertos suorum eventus a prae- tamine animos pugnantium avertebant. Us- eridiem aequis viribus, ac prope pari spe, n est. Labor et aestus mollia et fluida cor- lorum, et minime patientia sitis, quum dece- na coegisset, in paucos restantes impetum fecerunt, fusosque compulerunt in castra. nde receptui a consule datum est; ad quod or receperunt sese; pars, certaminis studio tiundi castris hostium, perstitit ad vallum. aucitate contempta, Galli universi ex castris it: fusi inde Romani, quae imperio consulis t, suo pavore ac terrore castra repetunt. Ita

progredi silvae paludesque passae sint, scr
nulla memorabili re gesta, Romam comitic
redisse. Eodem hoc anno T. Quinctius El
in hiberna reduxerat copias, totum hiem
iure dicundo consumpsit, mutandisque iis
ipsius Philippi, aut praefectorum eius lic
vitatibus facta erant, quum, suae factionis
vires augendo, ius ac libertatem aliorum
rent. Veris initio Corinthum, conventu edi
Ibi omnium civitatium legationes in con
dum circumfusas est allocutus; orsus ab
mum Romanis amicitia cum Graecorum
imperatorum, qui ante se in Macedonia fui
que rebus gestis. Omnia cum approbatio
sunt audita; praeterquam quum ad ment
bidis ventum esset, id minime convenien
Graeciam videbatur, tyrannum reliquisse,
solum patriae gravem, sed omnibus circa
metuendum, haerentem visceribus nobili
vitatis.

XLIX. Nec ignarus huius ...

raeteritorum commemorationi subiecit,
i in Italiam, atque omnem exercitum de-
animo esse. Demetriadis Chalcidisque
tra decimum diem audituros deducta:
um ipsis extemplo videntibus vacuam
liturum: ut omnes scirent, utrum Roma-
s, mentiri mos esset; qui male commissam
opulo Romano sermonibus distulerint, et
Macedonibus Romanos dominos. Sed il-
dicerent, nec quid facerent, quicquam
i fuisse. Reliquas civitates monere, ut
n ex dictis, amicos pensent: intelligant
redendum, et a quibus cavendum sit. Li-
ce utantur. Temperatam eam, salubrem
et civitatibus esse: nimiam et aliis gra-
qui habeant, effrenatam et praecipitem
rdiae in civitatibus, principes et ordines
n commune omnes civitates, consulerent.
isentientes nec regem quemquam satis va-
rannum fore. Discordiam et seditionem
rtuna insidiantibus facere, quum pars,
co certamine inferior sit, externo potius
quam civi cedat. Alienis armis partam,
redditam libertatem sua cura custodirent
: ut populus Romanus dignis datam li-
munus suum bene positum sciret.
velut parentis voces quum audirent, ma-
is gaudio lacrimae, adeo ut ipsum quo-
derent dicentem. Paullisper fremitus
im dicta fuit, monentiumque aliorum
voces, velut oraculo missas, in pectora
demitterent. Silentio deinde facto, petiit
ves Romanos, si qui apud eos in servitute
quisitos intra duos menses mitterent ad
aliam. *Ne ipsis quidem honestum esse, in*
a liberatores eius servire. Omnes accla-

marunt, *gratias se inter cetera eti* *quod admoniti essent, ut tam pio, ta* *cio fungerentur*. Ingens numerus captorum, quos Hannibal, quum a rentur, venundederat. Multitudinis tum sit, quod Polybius scribit, cen rem Achaeis stetisse: quum quinge tium in capita, quod redderetur dor Mille enim ducentos ea ratione Ach ce nunc pro portione, quot verisimil ciam habuisse. Nondum conventu quum respiciunt praesidium, ab scendens, protinus ad portam duci rum agmen imperator secutus, pro ctis, servatorem liberatoremque ac lutatis dimissisque iis, eadem, qua tiam rediit. Inde cum omnibus co legatum dimittit. Per Thessalia ducere Oricum iubet, atque ibi se op que in animo esse, exercitum in Et L. Quinctio fratri, legato et scribit, ut onerarias ex omni Gra contraheret.

LI. Ipse, Chalcidem profectus Chalcide solum, sed etiam ab Or praesidiis, conventum ibi Euboicar buit: commonitosque, in quo statu eos, et in quo relinqueret, dimisit. I proficiscitur: deductoque praesidi cunctis, sicut Corinthi et Chalcide, saliam: ubi non liberandae mod sed ex omni colluvione et confusio lerabilem formam redigendae. Ne modo vitiis, ac violentia, et licer erant: sed inquieto etiam ingenio *tia, nec* conventum, nec concilium

ac tumultum, iam inde a principio ad no-
ie aetatem, traducentis. A censu maxime
n et iudices legit: potentioremque eam
itatium fecit, cui salva tranquillaque
is esse expediebat.
a quum percensuisset Thessaliam, per Epi-
icum, unde erat traiecturus, venit. Ab
ae omnes Brundisium transportatae. Inde
Italiam ad urbem prope triumphantes, non
nine rerum captarum, quam suo, prae se
runt. Postquam Romam ventum est, se-
a urbem Quinctio ad res gestas edisseren-
est, triumphusque meritus ab lubentibus
Triduum triumphavit. Die primo arma,
aque aerea et marmorea transtulit, plura
dempta, quam quae ex civitatibus ceperat:
ie aurum argentumque, factum infectum-
atum. Infecti argenti fuit decem et octo
ndo, et ducenta septuaginta facti: vasa
nis generis, caelata pleraque, quaedam exi-
: et ex aere multa fabrefacta. Ad hoc cli-
tea decem. Signati argenti octoginta quat-
ia fuere Atticorum: tetradrachma vocant:
denariorum in singulis argenti est pon-
i pondo fuit tria millia septingenta quat-
, et clipeum unum ex auro totum: et Phi-
nmi aurei quattuordecim millia, quingenti
lecim. Tertio die coronae aureae, dona
, translatae centum quattuordecim: et ho-
ae: et ante currum multi nobiles captivi
e, inter quos Demetrius regis Philippi filius
menes, Nabidis tyranni filius, Lacedaemo-
se deinde Quinctius in urbem est invectus.
rrum milites frequentes, ut omni ex provin-
itu deportato. *His duceni quinquageni ae-
ites divisi: duplex* centurioni, triplex equiti.

Praebuerunt speciem triumpho capitib
ti, qui servitute exempti fuerant.

LIII. Exitu huius anni Q. Aelius Tu
plebis ex senatusconsulto tulit ad pleb
scivit, *Ut Latinae duae coloniae, una in*
tera in Thurinum agrum, deducerentur.
dis triumviri creati, quibus in trienni
esset, in Bruttios Q. Naevius, M. Minu
Furius Crassipes: in Thurinum agrun
Q. Aelius, L. Apustius. Ea bina comi
tius praetor urbanus in Capitolio habu
anno aliquot dedicatae sunt: una Iunoı
foro olitorio, vota locataque quadriei
Cornelio consule Gallico bello; censoı
vit: altera Fauni. Aediles eam bienni
taticio argento faciendam locarant, C.
Cn. Domitius, qui praetor urbanus e
Et aedem Fortunae Primigeniae in c
dedicavit Q. Marcius Ralla, duumvii
creatus. Voverat eam decem annis ant
P. Sempronius Sophus consul; locave
sor. Et in insula Iovis aedem C. Serv
dedicavit. Vota erat sex annis ante
ab L. Furio Purpureone praetore; ab
consule locata. Haec eo anno acta.

LIV. P. Scipio ex provincia Gallia
subrogandos venit. Comitia consulum
creati sunt L. Cornelius Merula et Q. M
mus. Postero die creati sunt praetore
Scipio, M. Fulvius Nobilior, C. Scriboı
rius Messalla, L. Porcius Licinus, et
Megalesia, ludos scenicos, C. Atilius
Scribonius Libo aediles curules primi
rum aedilium ludos Romanos primum
pulo secretus spectavit, praebuitque se
omnis novitas solet) aliis, tandem, q

tributum, censentibus, *amplissimo ordin*
ptum ex dignitate populi, quicquid maiest
a adiectum esset, interpretantibus: *et omni*
a talia, quibus ordines discernerentur, et
te, et libertatis aeque minuendae esse. Ad
simum quinquagesimum octavum annum in
spectatum esse. Quid repente factum, cur
sibi in cavea Patres plebem nollent? cur di
rem concessorem fastidiret? novam et super
inem, ab nullius ante gentis senatu neque de
a, neque institutam. Postremo ipsum quo
anum, quod consul auctor eius rei fuisset,
sc ferunt. Adeo nihil motum ex antiquo,
est: veteribus, nisi quae usus evidenter ar-
i malunt.

Principio anni, quo L. Cornelius, Q. Minucius
fuerunt, terrae motus ita crebri nuntiaban-
on rei tantum ipsius, sed feriarum quoque
ictarum, homines taederet. Nam neque sena-
i, neque respublica administrari poterat, sa-
expiandoque occupatis consulibus. Postre-
viris adire libros iussis, ex responso eorum
o per triduum fuit. Coronati ad omnia pul-
pplicaverunt: edictumque est, ut omnes,
familia essent, pariter supplicarent. Item
ate senatus consules edixerunt, ne quis,
rae motu nuntiato, feriae indictae essent,
m terrae motum nuntiaret. Provincias
ules prius, tum praetores sortiti. Cor-
, Minucio Ligures evenerunt. Sortiti
. Scribonius urbanam, M. Valerius pere-
'ornelius Siciliam, L. Porcius Sardiniam,
Hispaniam citeriorem, M. Fulvius Hi-
riorem.

il belli eo anno exspectantibus consuli
T. Cincii (praefectus is Pisis erat) alla-

tae: *Ligurum viginti millia armatorum, coniu*
per omnia conciliabula universae gentis facta,
sem primum agrum depopulatos, Pisanum de
nem transgressos, omnem oram maris peragra
que Minucius consul, cui Ligures provincia ev
ex auctoritate Patrum in Rostra escendit, et
Ut legiones duae urbanae, quae superiore an
scriptae essent, post diem decimum Arretii ad
in earum locum se duas legiones urbanas scrip
Item sociis et Latino nomini, magistratibus l
que eorum, qui milites dare debebant, edixit
Capitolio se adirent. Iis quindecim millia p
et quingentos equites, pro numero cuiusque
rum, descripsit: et inde e Capitolio protinus
portam, et, ut maturaretur res, proficisci a
ctum iussit. Fulvio Flaminioque terna mi'
manorum peditum et centeni equites in sup
tum, et quina millia socium Latini nominis e
equites decreti; mandatumque praetoribus
res dimitterent milites, quum in provincia
sent. Quum milites, qui in legionibus urba
frequentes tribunos plebis adissent, uti c
gnoscerent eorum, quibus aut emerita stip
morbus causae essent, quo minus milita
rem literae Ti. Sempronii discusserunt,
scriptum erat, *Ligurum decem millia in c*
centinum venisse: et eum usque ad ipsa co
nia et Padi ripas cum caedibus et incendi
latos esse. Boiorum quoque gentem ad
spectare. Ob eas res *tumultum esse* de
tus; *tribunos plebei non placere causas*
gnoscere, quo minus ad edictum conveni
cerunt etiam, ut socii nominis Latini, q
P. Cornelii, Ti. Sempronii fuissent, et
consulibus essent, ut, ad quam diem
consul edixisset, et in quem locum ed

nt: et uti L. Cornelius consul, in provinciam
ns, in oppidis agrisque, qua iturus esset, si
leretur, milites scriberet, armaretque, et
cum: dimittendique ei, quos eorum, quan-
et, ius esset.
Postquam consules, delectu habito, profe-
provincias, tum T. Quinctius postulavit,
quae cum decem legatis ipse statuisset, sena-
t; eaque, si videretur, auctoritate sua con-
Id eos facilius facturos, si legatorum verba,
versa Graecia et magna parte Asiae, quique
venissent, audissent. Hae legationes a C.
praetore urbano in senatum introductae
igneque omnibus responsum. Cum Antio-
ongior disceptatio erat, decem legatis, quo-
aut in Asia, aut Lysimachiae apud regem
elegata est. T. Quinctio mandatum, ut, ad-
, legatorum regis verba audiret, responde-
, quae ex dignitate atque utilitate populi
esponderi possent. Menippus et Hegesia-
ipes regiae legationis erant. Ex iis Menip-
rare se, dixit, *quidnam perplexi sua legatio*
uum simpliciter ad amicitiam petendam iun-
e societatem venissent. Esse autem tria
ederum, quibus inter se paciscerentur ami-
tates regesque. Unum, quum bello victis di-
eges: ubi enim omnia ei, qui armis plus pos-
a essent, quae ex iis habere victos, quibus
s velit, ipsius ius atque arbitrium esse. Alte-
m pares bello aequo foedere in pacem atque
venirent: tunc enim repeti reddique per
nem res, et, si quarum turbata bello posses-
aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis
commodo componi. Tertium esse genus,
i hostes nunquam fuerint, ad amicitiam so-
ere inter se iungendam coeant: eos neque

dicere, neque accipere leges; id enim victoris esse. Ex eo genere quum Antiochus esset, mi quod Romani aequum censeant, ei leges dicere Asiae urbium liberas et immunes, quas stipen esse velint; quas intrare praesidia regia re vetent. Cum Philippo enim hoste pacem, n Antiocho amico societatis foedus ita sanciend

LVIII. Ad ea Quinctius: *Quoniam vobis d agere libet, et genera iungendarum amicitiar merare, ego quoque duas conditiones ponam, quas nullam esse regi nuntietis amicitiae cum Romano iungendae: unam, si nos nihil, quod a Asiae attinet, curare velit, ut et ipse omni Euro tineat: alteram, si se ille Asiae finibus non con et in Europam transcendat, ut et Romanis Asiae civitatium amicitias et tueri, quas hab novas complecti.* *Enimvero id auditu etiam, indignum esse,* Hegesianax, *Thraciae et Che urbibus arceri Antiochum; quae Seleucus p eius, Lysimacho rege bello victo et in acie caes summum decus parta reliquerit; pari cum lau tim ab Thracibus possessa armis receperit Ant partim deserta, sicut ipsam Lysimachiam, et re cultoribus frequentaverit, et, quae strata ruini incendiis erant, ingentibus impensis aedificaveri igitur simile esse, ex ea possessione, ita parta, cuperata, deduci Antiochum, et Romanos ab Asia, quae nunquam eorum fuerit? Amicitiam norum expetere Antiochum: sed quae impetra riae sibi, non pudori, sit.* Ad haec Quinctius,

abuerit, avus paterque nunquam usurpaverint
uis, eas repetere in servitutem; et populus Roma-
usceptum patrocinium libertatis Graecorum non
re, fidei constantiaeque suae ducit esse. Sicut
lippo Graeciam liberavit, ita et ab Antiocho
urbes, quae Graii nominis sint, liberare in ani-
bet. Neque enim in Aeolidem Ioniamque colo-
servitutem regiam missae sunt: sed stirpis au-
causa, gentisque vetustissimae per orbem ter-
ropagandae.

Quum haesitaret Hegesianax, nec infitiari
ionestiorem causam libertatis, quam servitu-
texi titulo; Quin mittimus ambages, inquit
ius, qui maximus natu ex decem legatis
lteram ex duabus conditionibus, quae modo
Quinctio datae sunt, legite: aut supersedete
ia agere. Nos vero, inquit Menippus, *nec*
nec possumus pacisci quicquam, quo regnum
ninuatur. Postero die Quinctius legationes
Graeciae Asiaeque quum in senatum intro-
ut scirent, quali animo populus Romanus,
ochus erga civitates Graeciae essent; po-
ua, et regis exposuit. *Renuntiarent civi-*
populum Romanum, qua virtute quaque
tem eorum a Philippo vindicaverit, eadem
nisi decedat Europa, vindicaturum. Tum
eprecari et Quinctium et Patres institit,
nt decernere, quo decreto turbaturi orbem
ent. Tempus et sibi sumerent, et regi ad
darent. Cogitaturum, quum renuntiatae
sent: et impetraturum aliquid, aut pacis
urum. Ita integra dilata res est. Le-
l regem eosdem, qui Lysimachiae apud
placuit, P. Sulpicium, P. Villium, P.

m ii profecti erant, quum a Carthagi-

ne legati, bellum haud dubie parare…
nibale ministro, attulerunt, iniecerunt que …
simul et Punicum bellum excitaretur. Hann…
tria profugus, pervenerat ad Antiochum, si…
dictum est: et erat apud regem in magno …
nulla alia arte, nisi quod volutanti diu co…
Romano bello nemo aptior super tali re p…
sermonis esse poterat. Sententia eius una a…
dem semper erat, *ut in Italia bellum gereret…*
liam et commeatus et militem praebituram ext…
sti. Si nihil ibi moveatur, liceatque populo …
viribus et copiis Italiae extra Italiam bellum…
neque regem, neque gentem ullam parem Rom…
Sibi centum tectas naves, et decem millia …
mille equites deposcebat. *Ea se classe prim…*
cam petiturum. Magnopere confidere, et …
nienses ad rebellandum ab se compelli posse…
cunctentur, se aliqua parte Italiae bel…
taturum Romanis. Regem cum ceteris…
transire in Europam debere, et in ali…
Graeciae copias continere, neque traiic…
(quod in speciem famamque belli satis si…
traiicere.

LXI. In hanc sententiam quum addux…
praeparandos sibi ad id popularium an…
… interceptae palam

elebrata sermonibus res est: deinde in se-
lam, *Nihil actum esse*, dicere, *exsilio Hanni-*
ıbsens quoque novas moliri res, sollicitando-
os hominum turbare statum civitatis posset.
n quendam, Tyrium advenam, instructum
ab Hannibale et ab Antiocho rege, venisse:
nines quotidie cum eo secreta colloquia sere-
occulto coqui, quod mox in omnium perni-
ıturum esset. Conclamare omnes, *Vocari*
n debere, et quaeri, quid venisset: et, nisi
et, cum legatis Romam mitti. Satis pro te-
unius hominis suppliciorum pensum esse. Pri-
periculo peccaturos: rempublicam non extra
odo, sed etiam extra famam noxae, conser-
esse. Vocatus Aristo purgare sese, et firmis-
ıpugnaculo uti, quod literarum nihil ad
ım attulisset. Ceterum nec causam adven-
expediebat, et in eo maxime haesitabat,
n Barcinae solum factionis hominibus collo-
ım arguebant. Orta deinde altercatio est,
speculatore comprehendi iam et custodiri
ıs, aliis negantibus, tumultuandi causam
li rem exempli esse, de nihilo hospites corripi.
rthaginiensibus, et Tyri, et in aliis emporiis,
frequenter commeent, eventurum. Dilata eo
st. Aristo, Punico ingenio inter Poenos usus,
conscriptas celeberrimo loco supra sedem
nam magistratuum prima vespera suspen-
: de tertia vigilia navem conscendit et pro-
'ostero die, quum suffetes ad ius dicendum
sent, conspectae tabellae, demptaeque, et le-
criptum erat, ARISTONEM PRIVATIM AD
M, PUBLICE AD SENIORES (ita senatum
t) MANDATA HABUISSE. Publicato crimine,
tenta de paucis quaestio erat. Mitti tamen
omam, qui rem ad consules et ad senatum

deferrent, placuit; simul qui de iniu
quererentur.

LXII. Masinissa postquam et inf
nienses, et inter se ipsos discordes se
propter colloquia Aristonis senatui, se
indicium eiusdem Aristonis populo sus
iniuriae esse ratus, agrum maritimun
populatus est, et quasdam urbes vec
giniensium sibi coegit stipendium pe
ria vocant eam regionem. Ora est mi
agri uberis; una civitas eius Leptis
dies talenta vectigal Carthaginiensib
tum regionem et totam infestam M
quadam parte dubiae possessionis, su
thaginiensium esset, effecerat: et qui
ganda crimina, et questum de se Ro
comperit; qui et illa onerarent suspi
iure vectigalium disceptarent, lega
mam mittit. Auditi de Tyrio adven
thaginienses curam iniecere Patribus
cho simul et Poenis bellandum esset
suspicio crimen urgebat, quod, quem
Romam mitti placuisset, nec ipsum,
custodissent. De agro deinde cum re
ceptari coeptum. Carthaginienses i
sam tutabantur: *quod intra eos termi
P. Scipio victor agrum, qui iuris esse
sium, finisset:* et confessione regis: *q
rem profugum ex regno suo, cum pa
vagantem circa Cyrenas, persequeret
se iter per eum ipsum agrum, tanqu
Carthaginiensium iuris, petisset.* Nu
minatione Scipionis mentiri eos arguel
veram originem iuris exigere vellet,
agrum Carthaginiensium in Africa
quantum secto bovis tergo amplecti

d urbem communiendam precario datum. Byrsam sedem suam excesserint, vi atque inum habere. Neque eum, de quo agatur, proosse, non modo semper, ex quo coeperint, sed dem eos possedisse. Per opportunitates, nunc reges Numidarum, usurpasse ius: semper eum possessionem fuisse, qui plus armis po- Cuius conditionis res fuerit, priusquam honis Carthaginienses, socius atque amicus larum esset, eius sinerent esse: nec se interquo minus, qui possent, tenerent. Responis utriusque partis placuit, missuros se in qui inter populum Carthaginiensem et ree praesenti disceptarent. Missi P. Scipio , et C. Cornelius Cethegus, et M. Minus; audita inspectaque re, suspensa omnia, linatis sententiis, reliquere. Id utrum sua erint, an quia mandatum ita fuerit, non m est, quam videtur tempori aptum fuis ro certamine eos relinqui. Nam, ni ita us Scipio, vel notitia rei, vel auctoritate, isque meritus, finire nutu disceptationem

---

EPITOME LIBRI XXXV.

pio Africanus legatus ad Antiochum Ephesi nibale, qui se Antiocho iunxerat, collocutus i fieri posset, metum ei, quem ex populo Roceperat, eximeret. Inter alia quum quaerefuisse maximum imperatorem Hannibal crespondit: Alexandrum Macedonum regem, a manu innumerabiles exercitus fudisset; ultimas oras, quas visere supra spem huma *peragrasset. Quaerenti* deinde, quem se-

cundum poneret, Pyrrhum, *inquit*, castra metari mum docuisse: ad hoc neminem elegantius loca pisse, praesidia disposuisse. *Exsequenti, quem tium diceret,* semet ipsum *dixit. Ridens Scipio,* Q nam tu diceres, si me, *inquit*, vicisses? Tunc vero *quit*, me et ante Alexandrum, et ante Pyrrhum, ante alios posuissem. *Inter cetera prodigia, q plurima fuisse traduntur, bovem Cn. Domitii cons locutum,* Roma cave tibi, *refertur. Apparant in tiochum bellum Romani. Nabis Lacedaemoniorum rannus, incitatus ab Aetolis, qui et Philippum et tiochum ad inferendum bellum populo Romano soll tabant, a populo Romano descivit: et, bello adver Philopoemenem Achaeorum praetorem gesto, ab A lis et ab Alexameno duce eorum interfectus est. Ae quoque ab amicitia populi Romani defecerunt. C quibus societate iuncta, Antiochus Syriae rex, qu bellum Graeciae intulisset, complures urbes occu vit: inter quas Chalcidem, et totam Euboeam. praeterea in Liguribus gestas et apparatum belli Antiocho continet.*

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXV.

Principio anni, quo haec gesta sunt, Sex. Digi praetor in Hispania citeriore cum civitatibus quae post profectionem M. Catonis permultae rel laverant, crebra magis, quam digna dictu, pro fecit, et adeo pleraque adversa, ut vix dimidium litum, quam quod acceperat, successori tradide *Nec dubium* est, quin omnis Hispania sublatura

rit, ni alter praetor P. Cornelius Cn. F. Scipio
erum multa secunda proelia fecisset: quo
non minus quinquaginta oppida ad eum de-
t. Praetor haec gesserat Scipio. Idem pro
e, Lusitanos, pervastata ulteriori provincia,
enti praeda domum redeuntes, in ipso itinere
us, ab hora tertia diei ad octavam incerto
pugnavit, numero militum impar, superior
am et acie frequenti armatis adversus longum
ditum turba pecorum agmen, et recenti mili-
rsus fessos longo itinere concurrerat. Tertia
vigilia exierant hostes. Huic nocturno iti-
s diurnae horae accesserant: nec ulla quiete
borem viae proelium exceperat. Itaque prin-
ugnae vigoris aliquid in corporibus animis-
t, et turbaverant primo Romanos: deinde ae-
aullisper pugna est. In hoc discrimine ludos
fudisset cecidissetque hostes, propraetor vo-
andem gradum acrius intulere Romani, ces-
Lusitanus. Deinde prorsus terga dedit: et,
stitissent fugientibus victores, ad duodecim
ostium sunt caesa: capti quingenti quadra-
mnes ferme equites: et signa militaria capta
triginta quattuor. De exercitu Romano se-
ta et tres amissi. Pugnatum haud procul
be est. Eo victorem opulentum praedae exer-
P. Cornelius reduxit. Ea omnis ante urbem
a est: potestasque dominis suas res cogno-
facta est. Cetera vendenda quaestori data:
de refectum est, militi divisum.

Nondum ab Roma profectus erat C. Flaminius
, quum haec in Hispania gerebantur. Itaque
versae, quam secundae res per ipsum amicos-
s magnis sermonibus celebrabantur: et ten-
, quoniam bellum ingens in provincia exarsis-
exiguas reliquias exercitus ab Sex. Digitio,

atque eas ipsas plenas pavoris ac fugae
esset, ut unam sibi ex urbanis legionib
rent: ad quam quum militem ab se ipso
senatusconsulto adiecisset, eligeret ex o
sex millia et quingentos pedites, et equ
tos. *Ea se legione (nam in Sex. Digitii e*
multum spei esse) rem gesturum. Senio
Ad rumores, a privatis temere in gratia
tuum confictos, senatusconsulta faciend
quod aut praetores ex provinciis scriberen
renuntiarent, nihil ratum haberi debere.
in Hispania esset, placere, tumultuarios
Italiam scribi a praetore. Mens ea sena
in Hispania tumultuarii milites legerent
Antias et in Siciliam navigasse delect
Flaminium scribit: et ex Sicilia Hispan
tem, tempestate in Africam delatum, v
de exercitu P. Africani sacramento rogas
rum provinciarum delectibus tertium i
adiecisse.

III. Nec in Italia segnius Ligurum bel
bat. Pisas iam quadraginta millia ho
fluente quotidie multitudine ad famam be
praedae, circumsedebant. Minucius cons
die, quam dixerat ad conveniendum mili
Inde quadrato agmine ad Pisas duxit; et
stes non plus mille passuum ab oppido tr
movissent castra, consul urbem, haud dub
adventu suo, est ingressus. Postero die
fluvium quingentos ferme passus ab host
stra. Inde levibus proeliis a population
sociorum tutabatur. In aciem exire n
novo milite, et ex multis generibus hom
cto, necdum noto satis inter se, ut fide
possent. Ligures multitudine freti et in
bant, parati de summa rerum decerner

[illegible] numero passim multas manus per ex-
... ad praedandum emittebant: et, quum
magna pecorum praedaeque esset, para-
praesidium, per quod in castella eorum vi-
veretur.
... bellum Ligustinum ad Pisas constitis-
... alter L. Cornelius Merula per extremos
... exercitum in agrum Boiorum induxit,
... belli ratio, quam cum Liguribus, erat.
aciem exibat, hostes pugnam detrectabant:
... que, ubi nemo obviam exiret, discurrebant
Boii diripi sua impune, quam tuendo ea
certamen, malebant. Postquam omnia fer-
... satis evastata erant, consul agro hostium
... ad Mutinam agmine incauto, ut inter pa-
... ebat. Boii, ubi egressum e finibus suis ho-
... sequebantur silenti agmine, locum in-
... Nocte praetergressi castra Ro-
... qua transeundum erat Romanis, inse-
Id quum parum occulte fecissent, consul,
nocte solitus erat movere castra, ne nox
in tumultuario proelio augeret, lucem ex-
et, quum luce moveret, tamen turmam
xploratum misit. Postquam relatum est,
opiae, et in quo loco essent, totius agminis
n medium coniici iussit, et triarios vallum
re: cetero exercitu instructo ad hostem
Idem et Galli fecerunt, postquam apertas
as, et recto ac iusto proelio, ubi vera virtus
limicandum viderunt.
ra secunda ferme concursum est. Sinistra
ala et extraordinarii prima in acie pugna-
eerant duo consulares legati, M. Marcellus
pronius, prioris anni cònsul. Novus con-
d *prima signa* erat, nunc legiones contine-
idiis; ne certaminis studio prius procur-

rerent, quam datum signum esset. Equite
extra aciem in locum patentem Q. et P. Minu
bunos militum educere iussit: inde, quum sig
disset, impetum ex aperto facerent. Haec
nuntius venit a Ti. Sempronio Longo, *non s*
extraordinarios impetum Gallorum, et caesos
tos esse: et, qui supersint, partim labore, part
remisisse ardorem pugnae. Legionem alteram
bus, si videretur, summitteret, priusquam ig
acciperetur. Secunda legio missa est, et ex
narii recepti. Tum redintegrata est pugna,
et recens miles, et frequens ordinibus legio
sisset, et sinistra ala ex proelio subducta est
in primam aciem subiit. Sol ingenti ardore t
minime patientia aestus corpora Gallorum:
tamen ordinibus nunc alii in alios, nunc in s
cumbentes, sustinebant impetus Romanorum
ubi animadvertit consul, ad perturbandos
eorum C. Livium Salinatorem, qui praeerat
equitibus, quam concitatissimos equos immi
bet: et legionarios equites in subsidiis esse
procella equestris primo confudit et turbavit
dissipavit aciem Gallorum; non tamen, ut te
rent. Obstabant duces, hastilibus caedente
trepidantium, et redire in ordines cogentes:
terequitantes alarii non patiebantur. Consu
stabatur milites, *Ut paullulum anniterentur*
riam in manibus esse. Dum perturbatos et t
tes viderent, instarent. Si restitui ordines su
tegro rursus eos proelio et dubio dimicaturos.
vexillarios iussit signa. Omnes connisi tande
terunt hostem. Postquam terga dabant, et in
passim effundebantur, tum ad persequendos
gionarii equites immissi. Quattuordecim mill
rum eo die caesa sunt; vivi capti mille no
duo: equites septingenti viginti unus, tres d

...militaria ducenta duodecim, carpenta ...ta tria. Nec Romanis incruenta victoria fuit. ...quinque millia militum, ipsorum aut sociorum, ...missa; centuriones tres et viginti, praefecti ...quattuor, et M. Genucius, et Q. et M. Marcii, ...militum secundae legionis.

Eodem fere tempore duorum consulum lite... ...tae sunt, L. Cornelii de proelio ad Mutinam ...facto, et Q. Minucii a Pisis. *Comitia suae ...: ceterum adeo suspensa omnia in Liguribus ...re, ut abscedi inde, sine pernicie sociorum et reipublicae, non possit. Si ita videretur Pa... ...mitterent ad collegam, ut is, qui profligatum haberet, ad comitia Romam rediret: si id fa... ...varetur, quod non suae sortis id negotium es... ...quidem facturum, quodcunque senatus censuis... ...d etiam atque etiam viderent, ne magis e re ...esset interregnum iniri, quam ab se in eo sta... ...qui provinciam.* Senatus C. Scribonio nego... ...edit, ut duos legatos ex ordine senatorio mit... ...d L. Cornelium consulem, qui literas collegae ...atum missas deferrent ad eum, et nuntiarent, ...*n, ni is ad magistratus subrogandos Romam ..., potius, quam Q. Minucius a bello integro avo...r, interregnum iniri passurum.* Missi legati ...iarunt, *L. Cornelium ad magistratus subrogan... ...mam venturum.* De literis L. Cornelii, quas ...rat secundum proelium cum Boiis factum, dis...io in senatu fuit: quia privatim plerisque se...ius legatus M. Claudius scripserat, *Fortunae Romani et militum virtuti gratiam habendam, ...s bene gesta esset. Consulis opera et militum ...tum amissum, et hostium exercitum, cuius de...blata fortuna fuerit, elapsum. Milites eo plu...isse, quod tardius ex subsidiis, qui laborantibus ...errent, successissent. Hostes e manibus emissos.*

quod equitibus legionariis et tardius datum esset, et persequi fugientes non licuisset.

VII. De ea re nihil temere decerni plac frequentiores consultatio dilata est. Instab cura alia, quod civitas fenore laborabat: e quum multis fenebribus legibus constricta esset, via fraudis inita erat, ut in socios, qui nerentur iis legibus, nomina transcriberent; ro fenore obruebant debitores. Cuius c quum ratio quaereretur, diem finiri placuit quae proxime fuissent: ut, qui post eam die civibus Romanis credidissent pecunias, pr tur; et ex ea die pecuniae creditae, quibus vellet legibus, ius creditori diceretur. Ind quam professionibus detecta est magnitud alieni, per hanc fraudem contracti, M. Sem tribunus plebis ex auctoritate Patrum plebe vit, plebesque scivit, ut cum sociis ac nomine pecuniae creditae ius idem, quod cum civibu nis, esset. Haec in Italia domi militiaeque Hispania nequaquam tantum belli fuit, q auxerat fama. C. Flaminius in citeriori H oppidum Iluciam in Oretanis cepit: deinde i na milites deduxit. Et per hiemem proelia nulla memoria digna, adversus latronum quam hostium, excursiones, vario tamen eve sine militum iactura, sunt facta. Maiores re a M. Fulvio. Is apud Toledum oppidum cu caeis Vectonibusque et Celtiberis signis coll micavit: exercitum earum gentium fudit fuga regem Hilermum vivum cepit.

VIII. Quum haec in Hispania gerebantur tiorum iam appetebat dies. Itaque L. Cornel sul, relicto ad exercitum M. Claudio legato, *venit. Is in* senatu quum de rebus ab se ge *seruisset*, quoque in statu provincia esset,

cum Patribus conscriptis, quod, tanto bello una unda pugna tam feliciter perfecto, non esset ha- us diis immortalibus honos. Postulavit deinde, supplicationem simul triumphumque decernerent. us tamen, quam relatio fieret, Q. Metellus, qui isul dictatorque fuerat, *Literas eodem tempore, it, et consulis L. Cornelii ad senatum, et M. Mar- i ad magnam partem senatorum, allatas esse, inter pugnantes: eoque dilatam esse consultationem, ut esentibus auctoribus earum literarum disceptare- . Itaque exspectasse sese, ut consul, qui sciret ab ato suo adversus se scriptum aliquid, quum ipsi ve- ndum esset, deduceret eum secum Romam: quum m verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti di exercitum, quam legato. Nunc videri esse amo- n de industria, qui ea, quae scripsisset, praesens di- et, aut argueret coram: et, si quid vani afferret, qui posset, donec ad liquidum veritas explorata es- . Itaque nihil eorum, quae postularet consul, de- nendum in praesentia censere.* Quum pergeret ilo segnius referre, ut supplicatio decerneretur, umphantique sibi urbem invehi liceret; M. et C. tinii tribuni plebis, se intercessuros, si de ea re fie- senatusconsultum, dixerunt.

IX. Censores erant priore anno creati Sex. Aelius etus et C. Cornelius Cethegus. Cornelius lustrum ndidit. Censa sunt civium capita centum quadra- nta tria millia, septingenta quattuor. Aquae in- ntes eo anno fuerunt, et Tiberis loca plana urbis ndavit. Circa portam Flumentanam etiam col- psa quaedam ruinis sunt: et porta Coelimontana lmine icta est, murusque circa multis locis de coe- tactus. Et Ariciae, et Lanuvii, et in Aventino, la- libus pluit; et a Capua nuntiatum est, examen ve- arum ingens in forum advolasse, et in Martis aede sedisse: eas collectas cum cura, et igni crematas

se. Horum prodigiorum causa decemviri libr
²re iussi, et novendiale sacrum factum, et suppli
indicta est, atque urbs lustrata. Iisdem diel
liculam Victoriae Virginis, prope aedem Victori
. Porcius Cato dedicavit biennio post, quam vo
odem anno coloniam Latinam in agrum Thurin
iumviri deduxerunt Cn. Manlius Vulso, L. Apust
ullo, Q. Aelius Tubero, cuius lege deducebat
Tria millia peditum iere, trecenti equites: nume
exiguus pro copia agri. Dari potuere tricena iug
in pedites, sexagena in equites. Apustio aucto
tertia pars agri dempta est: quo postea, si vell
novos colonos ascribere possent. Vicena iugera
dites, quadragena equites acceperunt.

X. In exitu iam annus erat, et ambitio ma
quam unquam alias, exarserat consularibus comi
Multi et potentes petebant patricii plebeiique:
Cornelius Cn. filius Scipio, qui ex Hispania provi
nuper decesserat magnis rebus gestis, et L. Quin
Flamininus, qui classi in Graecia praefuerat, e
Manlius Vulso. Hi patricii. Plebeii autem C.
lius, Cn. Domitius, C. Livius Salinator, M'. Ac
Sed omnium oculi in Quinctium Corneliumque
iecti. Nam et in unum locum petebant ambo
cii, et rei militaris gloria recens utrumque cor
dabat. Ceterum ante omnia certamen accen
fratres candidatorum, duo clarissimi aetati
imperatores. Maior gloria in Scipione: et, quo
eo propior invidiam. Quinctii recentior, ut
anno triumphasset. Accedebat, quod alter d
iam prope annum assiduus in oculis homin
rat; quae res minus verendos magnos hom
satietate facit: consul iterum post devictu
balem, censorque fuerat. In Quinctio nova
tia omnia ad gratiam erant: nihil nec peti
pulo post triumphum, nec adeptus erat:

non patruele, se petere aiebat: *pro legato et administrati belli. Se terra, fratrem mari,* sui. His obtinuit, ut praeferretur candidato, icanus frater ducebat; quem Cornelia gens, consule comitia habente; quem tantum mum senatus, virum e civitate optimum iu- qui matrem Idaeam Pessinunte venientem acciperet. L. Quinctius et Cn. Domitius bus consules facti. Adeo ne in plebeio qui- ule, quum pro C. Laelio niteretur, Africanus Postero die praetores creati L. Scribonius Fulvius Centumalus, A. Atilius Serranus, us Tamphilus, L. Valerius Tappo, Q. Salo- a. Aedilitas insignis eo anno fuit M. Aemilii L. Aemilii Pauli. Multos pecuarios dam- ex ea pecunia clipea inaurata in fastigio Io- posuerunt. Porticum unam extra portam iam, emporio ad Tiberim adiecto; alteram ontinali ad Martis aram, qua in Campum , perduxerunt.

)iu nihil in Liguribus dignum memoria ge- t. Extremo eius anni bis in magnum peri- s adducta est. Nam et castra consulis op- aegre sunt defensa: et non ita multo post m angustum quum duceretur agmen Roma- ıas fauces exercitus Ligurum insedit. Qua itus non pateret, converso agmine redire in- ısul: et ab tergo fauces saltus occupatae a stium erant, Caudinaeque cladis memoria ıis modo, sed prope oculis, obversabatur. ı octingentos ferme equites inter auxilia ha- Iorum praefectus consuli pollicetur, *Se par- ellet, cum suis erupturum. Tantum uti di- ra pars frequentior vicis esset: in eos se im- cturum: et nihil prius quam* flammam tectis *n, ut is pavor cogeret* Ligures excedere sal-

tu, quem obsiderent, et discurrere ad opem ferend suis. Collaudatum eum consul spe praemiorum o rat. Numidae equos conscendunt, et obequitare s tionibus hostium, neminem lacessentes, coeperu Nihil primo aspectu contemptius. Equi homines paulluli et graciles: discinctus et inermis equ praeterquam quod iacula secum portat: equi s frenis, deformis ipse cursus rigida cervice et exte capite currentium. Hunc contemptum de indust augentes, labi ex equis, et per ludibrium spectac esse. Itaque, qui primo intenti paratique, si lac serentur, in stationibus fuerant, iam inermes sed tesque pars maxima spectabant. Numidae adeq tare, dein refugere, sed propius saltum paullat evehi: velut quos impotentes regendi equi invi efferrent. Postremo subditis calcaribus inter med stationes hostium erupere: et, in agrum latior evecti, omnia propinqua viae tecta incendunt. Pro mo deinde vico inferunt ignem, ferro flammaq omnia pervastant. Fumus primo conspectus, dein clamor trepidantium in vicis auditus, postremo s niores puerique refugientes tumultum in castris cerunt. Itaque sine consilio, sine imperio, pro quisque currere ad sua tutanda: momentoque te poris castra relicta erant, et obsidione liberatus co sul, quo intenderat, pervenit.

XII. Sed neque Boii, neque Hispani, cum quib eo anno bellatum erat, tam inimici infestique er Romanis, quam Aetolorum gens. Ii post deporta ex Graecia exercitus primo in spe fuerant, et Anti chum in vacuam Europae possessionem venturu nec Philippum, aut Nabin quieturos. Ubi nihil u quam moveri viderunt, agitandum aliquid misce dumque rati, ne cunctando senescerent consilia, co cilium Naupactum indixerunt. Ibi Thoas praet eorum, conquestus iniurias Romanorum statumq

Aetoliae, *quod omnium Graeciae gentium civitatiumque inhonoratissimi post eam victoriam essent, cuius causa ipsi fuissent*, legatos censuit circa reges mittendos, qui non solum tentarent animos eorum, sed suis quemque stimulis moverent ad Romanum bellum. Democritus ad Nabin, Nicander ad Philippum, Dicaearchus frater praetoris ad Antiochum est missus. Tyranno Lacedaemonio Damocritus, *ademptis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem*, dicere: *inde militem, inde naves navalesque socios habuisse: inclusum suis prope muris Achaeos videre dominantes in Peloponneso: nunquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam, quae tum esset, praetermisisset. Nullum exercitum Romanum in Graecia esse: nec propter Gythium, aut maritimos alios Laconas, dignam causam existimaturos Romanos, cur legiones in Graeciam rursus transmittant.* Haec ad incitandum animum tyranni dicebantur, ut, quum in Graeciam Antiochus traiecisset, conscientia violatae per societatis iniurias Romanae amicitiae, coniungeret se cum Antiocho. Et Philippum Nicander haud dissimili oratione incitabat. Erat etiam maior orationi materia, quo ex altiore fastigio rex, quam tyrannus, deiectus erat, quoque plures ademptae res. Ad hoc vetusta regum Macedoniae fama, peragratusque orbis terrarum victoriis eius gentis referebatur. *Et vel incepto, vel eventu se consilium afferre. Neque, ut ante se moveat Philippus, quam Antiochum exercitu transierit in Graeciam, suadere; sine Antiocho adversus Romanos Aetolosque sustinuerit bellum, ei, adiuncto Antiocho, sociis Aetolis, qui tum graviores hostes, quam Romani, quibus tandem viribus resistere Romanos posse?* ...iebat de duce Hannibale, nato adversus Romanos hoste, *qui plures et duces et milites eorum* ..., *quam quot superessent.* Haec Philippo

Nicander. Alia Dicaearchus Antiocho: e
primum, *praedam de Philippo Romanorum*
re, *victoriam Aetolorum, et aditum in Gra*
manis nullos alios, quam Aetolos, dedisse;
cendum vires eosdem praebuisse: deinde q
ditum equitumque copias praebituri An
bellum essent: quae loca terrestribus co
portus maritimis. Tum de Philippo et Na
mendacio abutebatur: *paratum utrumque*
landum esse: et primam quamque occasion
randi ea, quae bello amisissent, arrepturo
totum simul orbem terrarum Aetoli Rom
tabant bellum. Reges tamen aut non mo
dius moti sunt.

XIII. Nabis extemplo circa omnes vi
mos dimisit, ad seditiones in iis miscenda
principum donis ad suam causam perduxi
tinaciter in societate Romana manent
Achaeis omnium maritimorum Laconum
a T. Quinctio cura mandata erat. Itaque
et ad tyrannum legatos miserunt, qui a
foederis Romani, denuntiarentque, ne pa
tantopere petisset, turbaret: et auxilia a
quod iam oppugnabatur a tyranno, et R
ea nuntiarent, legatos miserunt. Antioc
hieme Raphiae in Phoenice Ptolemaeo re
filia in matrimonium data, quum Antioch

rehere; inde Pergamum (ibi regia Eumenis nderunt. Cupidus belli adversus Antiochum erat, gravem, si pax esset, accolam tanto rem regem credens; eundem, si motum bel-t, non magis parem Romanis fore, quam s fuisset: et aut funditus sublatum iri: aut, cto daretur, multa illi detracta sibi accessu-cile deinde se ab eo sine ullo Romano auxi-posset. Etiam, si quid adversi casurum fo-is esse Romanis sociis quamcunque fortunam uam solum aut imperium pati Antiochi, aut m vi atque armis cogi. Ob haec, quantum ate, quantum consilio valebat, incitabat Ro-i bellum.

Sulpicius aeger Pergami substitit. Villius, sidiae bello occupatum esse regem audisset, t profectus, dum paucos ibi moratur dies, eram, ut cum Hannibale, qui tum ibi forte pe congrederetur; ut animum eius et tenta-ta posset, et metum demeret periculi ei quic-Romanis esse. His colloquiis aliud quidem ihil est: secutum tamen sua sponte est, velut petitum esset, ut vilior ob ea regi Hannibal ectior ad omnia fieret. Claudius, secutus Acilianos libros, P. Africanum in ea fuisse e tradit: eumque Ephesi collocutum cum le. Et sermonem etiam unum refert, quo i Africano, *quem fuisse maximum imperato-nnibal crederet?* respondisse, *Alexandrum um regem; quod parva manu innumerabiles fudisset, quodque ultimas oras, quas visere em humanam esset, peragrasset.* Quaerenti *quem secundum poneret? Pyrrhum*, dixisse. *etari primum docuisse: ad hoc neminem ele-loca cepisse, praesidia* disposuisse; artem *ciliandi sibi homines* eam habuisse, ut Itali-

cae gentes regis externi, quam populi Romani, ta diu principis in ea terra, imperium esse mallent. Ex sequenti, *quem tertium duceret?* haud dubie *sem ipsum* dixisse. Tum risum obortum Scipioni, et sub iecisse: *Quidnam tu diceres, si me vicisses? Tum m vero,* inquit, *et ante Alexandrum, et ante Pyrrhum, ante omnes alios imperatores esse.* Et perplexum Pu nico astu responsum, et improvisum assentation genus Scipionem movisse, quod e grege se imperato rum velut inaestimabilem secrevisset.

XV. Villius ab Epheso Apameam processit: eo e Antiochus, audito Romanorum legatorum advent occurrit. Apameae congressis disceptatio eade ferme fuit, quae Romae inter Quinctium et legato regis fuerat. Mors nuntiata Antiochi, filii regi quem missum paullo ante dixeram in Syriam, dir mit colloquia. Magnus luctus in regia fuit, magnu que eius iuvenis desiderium. Id enim iam specim sui dederat, ut, si vita longior contigisset, magni i stique regis in eo indolem fuisse appareret. Quo c rior acceptiorque omnibus erat, eo mors eius susp ctior fuit, gravem successorem eum instare senect suae patrem credentem, per spadones quosdam, t lium ministeriis facinorum acceptos regibus, vene sustulisse. Eam quoque causam clandestino facin adiiciebant, quod, quum Seleuco filio Lysimachia dedisset, Antiocho quam similem daret sedem, procul ab se honore eum quoque ablegaret, non h buisset. Magni tamen luctus species per aliquot d regiam tenuit: legatusque Romanus, ne alieno te pore incommodus obversaretur, Pergamum conc sit. Rex Ephesum, omisso, quod inchoaverat, bel rediit. Ibi, per luctum regia clausa, cum Minic quodam, qui princeps amicorum eius erat, secr consilia agitavit. Minio, ignarus omnium exter rum, viresque aestimans regis ex rebus in Syria

non causa modo superiorem esse Antio-
ihil aequi postularent Romani, sed bello
aturum credebat. Fugienti regi disce-
m legatis, seu iam experto eam minus
seu maerore recenti confuso, professus
ae pro causa essent, dicturum, persua-
amo arcesserentur legati.

: convaluerat Sulpicius: itaque ambo
nerunt. Rex a Minione excusatus, et
s agi coepta est. Ibi praeparata oratio-
eciose titulo, inquit, *uti vos, Romani,*
ivitatium liberandarum video: sed facta
si non conveniunt; et aliud Antiocho in-
alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyr-
cenique Graeci sunt, quam Neapolitani,
t Tarentini, a quibus stipendium, a qui-
foedere exigitis? Cur Syracusas, atque
ae Graecas urbes praetorem quotannis,
et virgis et securibus, mittitis? nihil
to dicatis, quam armis superatis vos iis
osuisse. Eandem de Smyrna et Lampsaco
e, quae Ioniae aut Aeolidis sunt, causam
accipite. Bello superatas a maioribus,
ias ac vectigales factas, in antiquum ius
que ad haec ei responderi velim, si ex ae-
ur, et non belli causa quaeritur. Ad ea
ecit verecunde, inquit, *Antiochus, qui, si*
a eius non erant, quae dicerentur, quem-
am se, dicere maluit. Quid enim simile
um earum, quas comparasti, causa? Ab
Neapolitanis, et Tarentinis, ex quo in no
nt potestatem, uno et perpetuo tenore iu-
usurpato, nunquam intermisso, quae ex
t, exigimus. Potesne tandem dicere, ut
per se, non per alium quemquam foedus
nic Asiae civitates, ut semel venerunt in

maiorum Antiochi potestatem, in perpe
regni vestri permansisse, et non alias
lippi, alias in Ptolemaei fuisse potes
multos annos nullo ambigente libertat
Nam si, quod aliquando servierunt, te
tate pressi, ius post tot saecula asserei
tutem faciet; quid abest, quin actum
quod a Philippo liberavimus Graecia
posteri eius Corinthum, Chalcidem, D
Thessalorum totam gentem? Sed quid
vitatium ago, quam, ipsis agentibus,
ipsum cognoscere aequius est?

XVII. Vocari deinde civitatium le
praeparatas iam ante et instructas al
quantumcunque virium Antiocho dec
accessurum regno ducebat. Admiss
suas quisque nunc querelas, nunc exp
serit, et aequa iniquis miscent, e disc
cationem fecerunt. Itaque, neque r
neque impetrata, aeque ac venerant,
legati Romam redierunt. Rex, dimiss
de bello Romano habuit. Ibi alius ali
quo quisque asperius adversus Roma
set, eo spes gratiae maior erat) alius
stulatorum increpare, tanquam Nabi
tiocho, maximo Asiae regum, impo
quanquam Nabidi tamen dominatioi
suam, et patriam Lacedaemonem, rem

m populum defecturas. Si non libertas ser-ior sit, tamen omni praesenti statu spem cui-di rei suas blandiorem esse.

Alexander Acarnan in consilio erat, Phi-idam amicus, nuper relicto eo secutus opu-regiam Antiochi: et, tanquam peritus nec ignarus Romanorum, in eum gradum regis, ut consiliis quoque arcanis interes-tus erat. Is, tanquam non, utrum bellan-t, nec ne, consuleretur, sed ubi et qua ratio-gereretur, *Victoriam se haud dubiam pro-imo* affirmabat, *si in Europam transisset rex, a Graeciae parte sedem bello cepisset. Iam etolos, qui umbilicum Graeciae incolerent, um inventurum, antesignanos ad asperrima elli paratos. In duobus velut cornibus Grae-in a Peloponneso concitaturum omnia, repe-rgivorum urbem repetentem maritimas civi-ibus eum depulsum. Romani Lacedaemonis lusissent; a Macedonia Philippum, ubi pri-icum cani audisset, arma capturum. Nosse s eius, nosse animum: scire, ferarum modo, stris aut vinculis teneantur, ingentes iam um in pectore volvere. Meminisse etiam se, bello precari omnes deos solitus sit, ut An-ibi darent adiutorem: cuius voti si compos, nullam moram rebellandi facturum. Tan-cunctandum, neque cessandum esse: in eo oriam verti, si et loca opportuna, et socii parentur. Hannibalem quoque sine mora m in Africam esse ad distringendos Romanos.*

Hannibal non adhibitus in consilium, pro-oquia cum Villio suspectus regi, et in nullo onore habitus, primo eam contumeliam taci-: deinde melius esse ratus, et percunctari *epentinae* alienationis, et purgare se, tem-

pore apto, quaesita simpliciter iracun
ditaque, *Pater Hamilcar*, inquit, *Anti*
admodum me, quum sacrificaret, altar
iureiurando adegit, nunquam amicun
Romani. Sub hoc sacramento sex et t
militavi: hoc me in pace patria mea ex
tria extorrem in tuam regiam adduxit
tu spem meam destitueris, ubicunque vi
esse sciam, huc veniam, toto orbe terr
aliquos Romanis hostes. Itaque, si
meis criminibus apud te crescere libet
riam crescendi ex me quaerant. Odi,
Romanis: id me verum dicere, pater
testes sunt. Proinde, quum de bello R
bis, inter primos amicos Hannibalem
res te ad pacem compellet, in id consili
quo deliberes, quaerito. Non movit mo
regem, sed etiam reconciliavit Hanni
silio ita discessum est, ut bellum gere

XX. Romae destinabant quidem s
stem Antiochum, sed nihildum ad id
animos parabant. Consulibus ambo
vincia decreta est: ita ut inter se com
tirenturve, uter comitiis eius anni
utrum ea non pertineret cura, ut par
quo eum extra Italiam opus esset du
Huic consuli permissum, ut duas legi
novas, et socium Latini nominis vigi
equites octingentos. Alteri consuli
decretae, quas L. Cornelius consul s
habuisset: et socium ac Latini nomi
exercitu quindecim millia, et equites
Minucio cum exercitu, quem in Ligu
prorogatum imperium: additum, in
ut quattuor millia peditum Romanorun
et centum quinquaginta equites; e

peditum imperarentur, ducenti equites. Cn. Domitio extra Italiam, consulisset, provincia evenit: L. Quinctio Gallia habenda. Praetores deinde proti: M. Fulvius Centumalus urbanam, L. Libo peregrinam, L. Valerius Tappo Sicibulus Sardiniam, M. Baebius Tamciteriorem, A. Atilius Serranus ul-Sed his duobus primum senatusconsulto, etiam scito permutatae provinciae classis et Macedonia, Baebio Bruttii denio Fulvioque in Hispaniis prorogatum Baebio Pamphilo in Bruttios duae lestae, quae priore anno urbanae fuissent: eodem millia peditum quindecim impe-; quingenti equites. Atilius triginta naves facere iussus, et ex navalibus veteres quae utiles essent, et scribere navales consulibus imperatum, ut ei duo millia Latini nominis, et mille pedites darent Hi duo praetores et duo exercitus, terlisque, adversus Nabin, aperte iam opsocios populi Romani, dicebantur parari. gati ad Antiochum missi exspectabantur: iam ii redissent, vetuerat Cn. Domitium enatus ab urbe discedere.

raetoribus Fulvio et Scribonio, quibus, ut Romae, provincia erat, negotium datum, eam classem, cui Atilius praefuturus erat, nqueremes pararent. Priusquam consul ie in provincias proficiscerentur, suppli-rodigiorum causa. Capram sex haedos didisse, ex Piceno nuntiatum est: et Arim natum unimanum: Amiterni terra ormiis *portam* murumque de coelo tacta: *xime terrebat)* consulis Cn. Domitii bo-

tum, in vicum Iugarium ex Capitolio proc
tos oppressit. In agris passim inundatis
ta, villarum strages facta est. Priusqua
ctius consul in provinciam perveniret, (
in agro Pisano cum Liguribus signis coll
vit: novem millia hostium occidit: ceter
gatosque in castra compulit. Ea usque
magno certamine oppugnata defensaque
clam profecti Ligures: prima luce Rom
castra invasit. Praedae minus inventun
subinde spolia agrorum capta domos mit
nucius nihil deinde laxamenti hostibus
agro Pisano in Ligures profectus, castel
eorum igni ferroque pervastavit: ibi prae
quae missa a populatoribus fuerat, replet
Romanus.

XXII. Sub idem tempus legati ab
mam reverterunt. Qui quum nihil, quo
turam causam belli haberet, nisi advers
monium tyrannum, attulissent, quem e
gati nuntiabant contra foedus maritima

t fortuna aliqua, aut dignitas erat, ad mille quinnti ad consules transfugerunt. Et in utraque Hiania eo anno res prospere gestae. Nam et C. Flainius oppidum Litabrum, munitum opulentumque, neis expugnavit, et nobilem regulum Corribilonem vum cepit: et M. Fulvius proconsul cum duobus ercitibus hostium duo secunda proelia fecit: oppi- duo Hispanorum, Vesceliam Holonemque, et caella multa expugnavit: alia voluntate ad eum decerunt. Tum in Oretanos progressus, et ibi duobus titus oppidis, Noliba et Cusibi, ad Tagum amnem pergit. Toletum ibi parva urbs erat, sed loco unito. Eam quum oppugnaret, Vectonum magnus ercitus Toletanis subsidio venit. Cum his signis llatis prospere pugnavit: et, fusis Vectonibus, eribus Toletum cepit.

XXIII. Ceterum eo tempore minus ea bella, quae rebantur, curae Patribus erant, quam exspectatio ndum coepti cum Antiocho belli. Nam etsi per gatos identidem omnia explorabantur, tamen ruores, temere sine ullis auctoribus orti, multa falsa ris miscebant. Inter quae allatum erat, quum in toliam venisset Antiochus, extemplo classem eum Siciliam missurum. Itaque senatus, etsi praeton Atilium cum classe miserat in Graeciam, tamen, ia non copiis modo, sed etiam auctoritate opus at ad tuendos sociorum animos, T. Quinctium, et . Octavium, et Cn. Servilium, et P. Villium legatos Graeciam misit; et, ut M. Baebius ex Bruttiis ad rentum et Brundisium promoveret legiones, deevit; ut inde, si res posceret, in Macedoniam traiiret; et ut M. Fulvius praetor classem navium vinti mitteret ad tuendam Siciliae oram: et ut cum perio esset, qui classem eam duceret: (duxit L. pius Salinator, *qui priore* anno aedilis plebis fue- t) *et ut idem praetor* L. Valerio collegae scriberet,

Periculum esse, ne classis regis Antiochi ex in Siciliam traiiceret: itaque placere senatui, exercitum, quem haberet, tumultuariorum mili duodecim millia, et quadringentos equites s eum, quibus oram maritimam provinciae, qua ret in Graeciam, tueri posset. Eum delectum p non ex Sicilia ipsa tantum, sed etiam ex cir centibus insulis habuit: oppidaque omnia ma quae in Graeciam versa erant, praesidiis fi Addidit alimenta rumoribus adventus Attali, nis fratris, qui nuntiavit, Antiochum regem spontum cum exercitu transisse; et Aetolos parare, ut sub adventum eius in armis esse Eumeni absenti, et praesenti Attalo gratiae a aedes liberae, locus, lautia decreta, et muner equi duo, bina equestria arma, et vasa argent tum pondo, et aurea viginti pondo.

XXIV. Quum alii atque alii nuntii bellum re afferrent, ad rem pertinere visum est, consu mo quoque tempore creari. Itaque senatuscon factum est, ut M. Fulvius praetor literas ex ad consulem mitteret, quibus certior fieret, placere, provincia exercituque tradito legati mam reverti eum, et ex itinere praemittere e quo comitia consulibus creandis ediceret. Pa literis consul, et, praemisso edicto, Roman Eo quoque anno magna ambitio fuit, quod tres in unum locum petierunt, P. Cornelius Scipio, qui priore anno repulsam tulerat, et nelius Scipio et Cn. Manlius Vulso. P. Scipi dilatum viro tali, non negatum, honorem app consulatus datus est. Additur ei de plebe c M'. Acilius Glabrio. Postero die praetores L. Aemilius Paullus, M. Aemilius Lepidus, M. Brutus, A. Cornelius Mammula, C. Livius, et pius; utrique eorum Salinator cognomen er

...qui classem viginti navium in Siciliam
. Interim dum novi magistratus sortirentur
...s, M. Baebius a Brundisio cum omnibus co-
...re in Epirum est iussus, et circa Apollo-
...as continere: et M. Fulvio praetori urbano
... datum est, ut quinqueremes novas quin-
...ceret.

... Et populus quidem Romanus ita se ad
...atus Antiochi praeparabat. Nabis iam
...rebat bellum, sed summa vi Gythium oppu-
...et, infensus Achaeis, quod miserant obses-
...idium, agros eorum vastabat. Achaei, non
...i capessere bellum, quam ab Roma rever-
...gati, ut, quid senatui placeret, scirent, post
...gatorum et Sicyonem concilium edixerunt,
...s ad T. Quinctium miserunt, qui consilium
...terent. In concilio omnium ad bellum ex-
...capessendum inclinatae sententiae erant: li-
. Quinctii cunctationem iniecerunt, quibus
...rat praetorem classemque Romanam exspe-
Quum principum alii in sententia permane-
...ii utendum eius, quem ipsi consuluissent,
censerent; multitudo Philopoemenis sen-
exspectabat. Praetor is tum erat, et omnes
...ore et prudentia et auctoritate anteibat. Is
...is, *Bene comparatum apud Achaeos esse, ne*
quum de bello consuluisset, ipse sententiam
statuere quam primum ipsos, quid vellent,
Praetorem decreta eorum cum fide et cura
...rum: annisurumque, ut, quantum in con-
...sano positum esset, nec pacis eos poeniteret,
. Plus ea oratio momenti ad incitandos ad
...habuit, quam si aperte suadendo cupiditatem
...ndi ostendisset. Itaque ingenti consensu
...decretum est: tempus et ratio administrandi
...ra *praetori* permissa sunt. Philopoemen,

praeterquam quod ita Quinctio placer
stimabat classem Romanam exspecta
mari Gythium tueri posset; sed metu
nem res non pateretur, et non Gythiu
praesidium quoque missum ad tuenda
teretur, naves Achaeorum deduxit.

XXVI. Comparaverat et tyrannus
sem ad prohibenda, si qua obsessis n
rentur, praesidia, tres tectas naves,
stesque, tradita vetere classe ex foe
Harum novarum tum navium agilitat
tur, simul ut omnia satis apta ad ce
provectos in altum quotidie remigem
mulacris navalis pugnae exercebat, i
spem obsidionis, si praesidia mariti
set. Praetor Achaeorum, sicut terre
num arte quemvis clarorum imperato
ingenio aequabat, ita rudis in re nava
mediterraneus homo, externorum e
nisi quod in Creta praefectus auxilior
ignarus. Navis erat quadriremis vet
octoginta ante, quum Crateri uxor
Naupacto Corinthum veheret. Huiu
(fuerat enim nobile in classe regia
gium) deduci ab Aegio putrem iam ac
tustate dilabentem iussit. Hac tum
praecedente classem, quum in ea Patr
fectus classis veheretur, occurrerunt
num naves: et primo statim incursu a
mam navem vetus, quae per se ipsa o
gibus aquam acciperet, divulsa est: c
qui in nave erant. Cetera classis,
amissa, quantum quaeque remis va
Ipse Philopoemen in levi speculator
nec ante fugae finem, quam Patras v
Nihil ea res animum militaris viri,

duit: quin contra, si in re navali, cuius us, offendisset, eo plus in ea, quorum usu pei nactus, breve id tyranno gaudium se affirmabat.
Nabis, quum prospera re elatus, tum spem dubiam nactus, nihil iam a mari periculi restres aditus claudere opportune positis voluit. Tertia parte copiarum ab obsidione ucta, ad Pleias posuit castra. Imminet Leucis, et Acriis, qua videbantur hostes admoturi. Quum ibi stativa essent, et nacula haberent, multitudo alia casas ex xtas fronde, quae umbram modo praebeent; priusquam in conspectum hosti venipoemen necopinantem eum improviso geggredi statuit. Navigia parva in statioam agri Argivi contraxit: in ea expeditos stratos plerosque, cum fundis et iaculis et enere armaturae, imposuit. Inde litora ium ad propinquum castris hostium provenisset, egressus callibus notis, nocte venit: et, sopitis vigilibus, ut in nullo protu, ignem casis ab omni parte castrorum Iulti prius incendio absumpti sunt, quam lventum sentirent: et, qui senserant, nulferre potuerunt. Ferro flammaque omnia perpauci tamen ex tam ancipiti peste ad n maiora castra perfugerunt. Ita perculis, Philopoemen protinus ad depopulanlim Laconici agri, qui proximus finem Me rum est, duxit: et, magna vi pecorum ho inde abrepta, priusquam a Gythio tyrandium agris mitteret, discessit. Inde Tercitu contracto, concilioque eodem et *sociis indicto*, in quo et Epirotarum et *fuere principes*, statuit, quoniam satis et

Barbosthenem (mons est decem millia]
Lacedaemone) promovit. Et Nabis, rec
cum expedito exercitu inde profectus, q
Lacedaemonem raptim duxisset, Pyrrhi,
castra occupavit: quem peti locum ab A
dubitabat. Inde hostibus occurrit. Ob
tem longo agmine propter angustias
quinque millia passuum. Cogebatur agn
tibus, et maxime a parte auxiliorum:
mabat Philopoemen, tyrannum mercen
bus, quibus plurimum fideret, ab tergo
surum. Duae res simul inopinatae percu
una, praeoccupatus, quem petebat, lc
quod primo agmini occurrisse hostem ce
quum per loca confragosa iter esset, si
maturae praesidio signa ferri non videba

XXVIII. Erat autem Philopoemen p
ducendo agmine locisque capiendis soll
usus: nec belli tantum temporibus, sed
ce, ad id maxime animum exercuerat. I

n (plurimum enim interesse) usurus; quo impe-ta, quo sarcinas, quo turbam inermem reiiceret; o ea, aut quali praesidio custodiret; et utrum re, qua coepisset ire via, an eam, qua venisset, re melius esset; castris quoque quem locum ca-quantum munimento amplecteretur loci, qua tuna aquatio, qua pabuli lignorumque copia es-qua postero die castra moventi tutum maxime quae forma agminis foret. His curis cogita-usque ita ab ineunte aetate animum agitave-ut nulla ei nova in tali re cogitatio esset. Et omnium primum agmen constituit: dein Cre-auxiliares et, quos Tarentinos vocabant, equi-inos secum trahentes equos, ad prima signa mi-t, iussis equitibus subsequi, super torrentem, aquari possent, rupem occupavit. Eo impedi-omnia et calonum turbam coniectam armatis ndedit, et pró natura loci castra communivit. rnacula statuere in aspretis et inaequabili solo le erat. Hostes quingentos passus aberant. dem rivo utrimque cum praesidio levis arma-aquati sunt: et, priusquam (qualia in propin-castris solent) contraheretur certamen, nox in-nit. Postero die apparebat pugnandum pro toribus circa rivum esse. Nocte in valle a con-hostium aversa, quantam multitudinem locus ere poterat, condidit caetratorum.

XIX. Luce orta, Cretensium levis armatura et ntini equites super torrentem proelium commi-t. Telemnastus Cretensis popularibus suis, ibus Lycortas Megalopolitanus praeerat. Cre-et hostium auxiliares, equitumque idem genus ntini, praesidio aquatoribus erant. Aliquam-ubium proelium fuit, ut eodem ex parte utraque num *genere, et* armis paribus. Procedente cer-e, *et numero* vicere tyranni auxiliares, et quia

a praeceptum a Philopoemene praefectis erat
,odico edito proelio, in fugam inclinarent, ho
ue ad insidiarum locum pertraherent. Effuse s
ugientes per convallem, plerique et vulnerati,
;erfecti sunt, priusquam occultum hostem vide
Caetrati ita, quantum latitudo vallis patiebatu
structi sederant, ut facile per intervalla ordinu
gientes suos acciperent. Consurgunt deinde ip
tegri, recentes, instructi: et in hostes inordin
effusos, labore etiam et vulneribus fessos, imp
faciunt. Nec dubia victoria fuit. Extemplo
dedit tyranni miles: et haud paullo concitatiore
su, quam secutus erat, fugiens, ad castra est co
sus. Multi caesi captique in ea fuga sunt. I
castris quoque foret trepidatum, ni Philopoeme
ceptui cani iussisset; loca magis confragosa, et
cunque temere processisset, iniqua, quam ho
metuens. Inde et ex fortuna pugnae, et ex in
ducis coniectans, in quo tum is pavore esset,
de auxiliaribus specie transfugae mittit ad eun
pro comperto afferret: Achaeos statuisse post
ad Eurotam amnem, qui prope ipsis affluit mo
progredi, ut intercluderent iter; ne aut ty
quum vellet, receptum ad urbem haberet; a
meatus ab urbe in castra portarentur: simu
tentaturos, si quorum animi sollicitari ad
nem a tyranno possent. Non tam fidem di
fuga fecit, quam perculso metu relinquen
causam probabilem praebuit. Postero die
ram cum auxiliaribus et equitatu station
pro vallo iussit: ipse, tanquam in aciem e
exercitus egressus, signa ocius ferri ad urb

XXX. Philopoemen, postquam citat
per angustam et proclivem viam duci ra
equitatum omnem et Cretensium auxiliare
nem hostium, quae pro castris erat, e

adesse, et a suis se desertos viderunt, pri-
tra recipere se conati sunt: deinde, post-
ructa acies tota Achaeorum admovebatur,
um ipsis castris caperentur, sequi suorum
quantum praegressum insistunt. Extemplo
chaeorum in castra impetum faciunt, et di-
ceteri ad persequendos hostes ire pergunt.
tale, per quod vix tranquillum ab hosti-
gmen expediri posset. Ut vero ad po-
roelium ortum est, clamorque terribilis a
entium ad prima signa est perlatus, pro se
rmis abiectis, in circumiectas itineri silvas
t, momentoque temporis strage armorum
s est, maxime hastis; quae, pleraeque ad-
dentes, velut vallo obiecto iter impediebant.
nen, utcunque possent, instare et persequi
us iussis, (utique enim equitibus haud faci-
am fugam) ipse gravius agmen via paten-
Eurotam amnem deduxit. Ibi castris sub
solis positis, levem armaturam, quam ad
ndum reliquerat hostem, opperiebatur. Qui
a vigilia venerunt, nuntiantes, tyrannum
is ad urbem penetrasse, ceteram multitudi-
mem toto sparsam vagari saltu, corpora cu-
iubet. Ipse ex cetera copia militum, qui,
res in castra venerant, refecti et cibo sum-
odica quiete erant, delectos, nihil praeter
ecum ferentes, extemplo educit, et duarum
itineribus, quae Pheras, quaeque Barbo-
ferunt, eos instruxit; qua ex fuga receptu-
hostes credebat. Nec eum opinio fefellit.
edaemonii, quoad lucis superfuit quicquam,
llibus medio saltu se recipiebant. Primo
t lumina in castris hostium conspexere, e
orum *occultis* semitis se tenuerunt: ubi ea
gressi, iam tutum rati, in patentes vias de-

scenderunt. Ibi excepti ab insidente hoste passim ita multi caesi captique sunt, ut vix quarta pars de toto exercitu evaserit. Philopoemen, incluso tyranno in urbem, insequentes dies prope triginta vastandis agris Laconum absumpsit, debilitatisque ac prope fractis tyranni viribus, domum rediit, aequantibus eum gloria rerum Achaeis imperatori Romano, et quod ad Laconicum bellum attineret, praeferentibus etiam.

XXXI. Dum inter Achaeos et tyrannum bellum erat, legati Romanorum circumire sociorum urbes solliciti, ne Aetoli partis alicuius animos ad Antiochum avertissent. Minimum operae in Achaeis adeundis consumpserunt; quos, quia Nabidi infesti erant, ad cetera quoque satis fidos censebant esse. Athenas primum, inde Chalcidem, inde in Thessaliam iere: allocutique concilio frequenti Thessalos, Demetriadem iter flexere. Eo Magnetum concilium indictum est. Accuratior ibi habenda oratio fuit, quod pars principum alienati a Romanis, totique Antiochi et Aetolorum erant: quia, quum reddi filium obsidem Philippo allatum esset, stipendiumque impositum remitti, inter cetera vana allatum erat, Demetriadem quoque ei reddituros Romanos esse. Id ne fieret, Eurylochus princeps Magnetum, factionisque eius quidam, omnia novari Aetolorum Antiochique adventu malebant. Adversus eos ita disserendum erat, ne, timorem vanum iis demendo, spes incisa Philippum abalienaret: in quo plus ad omnia momenti, quam in Magnetibus, esset. Illa tantum com memorata, *quum totam Graeciam beneficio libertatis obnoxiam Romanis esse, tum eam civitatem praecipue. Ibi enim non praesidium modo Macedonum fuisse, sed regiam exaedificatam, ut praesens semper in oculis habendus esset* dominus. Ceterum nequi*quam ea facta, si Aetoli Antiochum in Philipp*

dducerent, et novus et incognitus pro vetere et habendus rex esset. Magnetarchen summum ratum vocant. Is tum Eurylochus erat; ac te ea fretus, negavit dissimulandum sibi et tibus esse, quae fama vulgata de reddenda Dele Philippo foret. Id ne fieret, omnia et conet audenda Magnetibus esse. Et inter dicendi tionem inconsultius evectus proiecit, *Tum specie liberam Demetriadem esse: re vera ad nutum Romanorum fieri.* Sub hanc vocem us variantis multitudinis fuit, partim assenpartim indignationem, dicere id ausum eum. ius quidem adeo exarsit ira, ut, manus ad coeadens, deos testes ingrati ac perfidi animi Ma invocaret. Hac voce perterritis omnibus, ex principibus unus, magnae tum ob eleganter vitam auctoritatis, tum quod semper Romanoud dubie partis fuerat, ab Quinctio legatisque ns petiit, *ne unius amentiam civitati assigna- Suo quemque periculo furere. Magnetas non tem modo, sed omnia, quae hominibus sancta e sint, T. Quinctio et populo Romano debere. uemquam ab diis immortalibus precari posse, on Magnetes ab illis haberent; et in corpora ius per furorem saevituros, quam ut Romanam iam violarent.*

XII. Huius orationem subsecutae multitudices sunt. Eurylochus ex concilio itineribus ocad portam, atque inde protinus in Aetoliam it. Iam enim, et id magis in dies, Aetoli deem nudabant: eoque ipso forte tempore Thoas, ps gentis, quem miserant ad Antiochum, redieleque Menippum secum adduxerat, regis lega- Qui, priusquam concilium iis daretur, impleomnium aures terrestres navalesque copias *morando; ingentem vim peditum equitumque*

nerent Romanae societatis Aetolos, qui voce
ram mittere adversus regis legatum auderent
nienses maxime in eam rem idonei visi sunt,
et civitatis dignitatem, et vetustam societat
Aetolis. Ab iis Quinctius petiit, ut legatos
aetolicum concilium mitterent. Thoas pr
eo concilio renuntiavit legationem. Menipp
eum intromissus, *Optimum fuisse omnibus, qu
ciam Asiamque incolerent*, ait, *integris rebus l
potuisse intervenire Antiochum: sua quemque
rum fuisse, neque omnia sub nutum ditionem
manam perventura. Nunc quoque*, inquit, *
vos, quae inchoastis, consilia constanter perdu
exitum, poterit, diis iuvantibus, et Aetolis soc
tiochus quamvis inclinatas Graeciae res resti
pristinam dignitatem. Ea autem in libertat
est, quae suis stat viribus, non ex alieno arbit
det.* Athenienses, quibus primis, post regia
tionem, dicendi, quae vellent, potestas fa
mentione omni regis praetermissa, Romanae

Multitudo avida novandi res, Antiochi
... ne admittendos quidem in concilium
s censebant. Principum maxime seniores
ate obtinuere, ut daretur iis concilium. Hoc
a Athenienses quum retulissent, eundum in
Quinctio visum est. Aut enim moturum
ant omnes homines testes fore, penes Aeto-
culpam esse: Romanos iusta ac prope ne-
sumpturos arma. Postquam ventum est eo,
is in concilio, orsus a principio societatis
um cum Romanis, et quoties ab iis fides mo-
ris esset, pauca de iure civitatium, de quibus
etur, disseruit. *Si quid tamen aequi se ha-*
berarentur, quanto esse satius Romam mittere
seu disceptare, seu rogare senatum mallent,
pulum Romanum cum Antiocho, lanistis Ae-
i sine motu magno generis humani, et pernicie
e dimicare? nec ullos prius cladem eius belli
, quam qui movissent. Haec nequicquam vel-
inatus Romanus. Thoas deinde ceterique
s eiusdem cum assensu omnium auditi, per-
, ut, ne dilato quidem concilio, et absentibus
s, decretum fieret, quo arcesseretur Antio-
liberandam Graeciam, disceptatumque inter
et Romanos. Huic tam superbo decreto ad-
ropriam contumeliam Damocritus praetor
Nam quum id ipsum decretum posceret eum
us, non veritus maiestatem viri, *aliud in prae-*
quod magis instaret, praevertendum sibi esse,
ecretum responsumque brevi in Italia, castris
pam Tiberis positis, daturum. Tantus furor
pore gentem Aetolorum, tantusque magistra-
m cepit.

XIV. Quinctius legatique Corinthum redie-
ide, ut quaeque de Antiocho, nihil per se ipsi
et sedentes exspectare adventum viderentur

usque, domum deduxit. Mox equitum
t, et loca opportuna occupabantur.
missi, qui principes adversae factio-
t. Ita Demetrias Aetolorum facta est.
edaemone non urbi vis afferenda, sed
apiendus erat: quem, spoliatum ma-
a Romanis, tunc intra moenia etiam
ab Achaeis compulsum, qui occupas-
um totius gratiam rei apud Lacedae-
ı. Causam mittendi ad eum habue-
gabat precibus, ut auxilia sibi, quum
rebellasset, mitterentur. Mille pe-
ıo dati sunt, et triginta delecti ex iu-
. Iis a praetore Damocrito in consilio
le quo ante dictum est, denuntiatum,
*Achaicum aut rem ullam, quam suo
e praecipere posset, crederent missos
Alexamenum res monuisset subiti con-
id, quamvis inopinatum, temerarium,
er exsequendum parati essent, ac pro
tanquam ad id unum agendum missos
ent.* Cum his ita praeparatis Alexa-
ınum venit, quem adveniens extemplo
*Antiochum iam in Europam transisse,
fore; terras, maria, armis, viris com-
cum Philippo rem esse credituros Ro-
rum iniri peditum equitumque ac na-
: elephantorum aciem conspectu ipso
Aetolos toto suo exercitu paratos esse
monem, quum res poscat: sed frequen-
endere advenienti regi voluisse. Nabi-
si faciendum esse, ut, quas haberet co-
et sub tectis marcescere otio: sed edu-
mis decurrere cogeret, simul animos
pora exerceret.* Consuetudine leviorem
et comitate ac benignitate ducis etiam

non iniucundum fieri posse. Educi inde fre
ante urbem in campum ad Eurotam amnem c
Satellites tyranni media fere in acie consis
tyrannus cum tribus summum equitibus, int
plerumque Alexamenus erat, ante signa vect
cornua extrema invisens; in dextro cornu
erant, et qui ante auxiliares tyranni fuerant,
venerant mille cum Alexameno. Fecerat sibi
Alexamenus, nunc cum tyranno inter paucos
circumeundi, monendique eum, quae in rem
debantur; nunc in dextrum cornu ad suos
tandi; mox inde, velut imperato, quod res p
set, recipiendi se ad tyrannum. Sed, quem d
trando facinori statuerat, eo paullisper cum t
vectatus, quum ad suos concessisset, tum e
ab domo secum missis, *Agenda*, inquit, *res e*
nes, audendaque, quam me duce impigre exse
estis. Parate animos dextrasque, ne quis in
me viderit facientem, cesset. Qui cunctatus
et suum consilium meo interponet, sciat sibi
ad penates non esse. Horror cunctos cepit:
minerant, cum quibus mandatis exissent. Ty
ab laevo cornu veniebat. Ponere hastas
Alexamenus iubet, et se intueri. Colligit et i
mum confusum tantae cogitatione rei. Po
appropinquabat, impetum facit, et, transfix
tyrannum deturbat. Iacentem equites conf
Multis frustra in loricam ictibus datis, ta
nudum corpus vulnera pervenerunt: et pri
a media acie succurreretur, exspiravit.

XXXVI. Alexamenus cum omnibus Aetol
to gradu ad regiam occupandam pergit. C
custodes, quum res in oculis gereretur, pavo
cepit: deinde, postquam abire Aetolorum ag
dere, concurrunt ad relictum tyranni corpus:
ctatorum turba ex custodibus vitae mortisque

t facta. Nec movisset se quisquam, si extem-
positis armis, vocata in concionem multitudo
, et oratio habita tempori conveniens; fre-
s inde retenti in armis Aetoli sine iniuria
uam. Sed, ut oportuit in consilio fraude coe-
mnia in maturandam perniciem eorum, qui fe-
, sunt acta. Dux regia inclusus diem ac noctem
itandis thesauris tyranni consumpsit: Aetoli,
apta urbe, quam liberasse videri volebant, in
m versi. Simul indignitas rei, simul contem-
nimos Lacedaemoniis ad coeundum fecit. Alii
, exturbandos Aetolos, et libertatem, quum resti-
leretur, interceptam repetendam: alii, ut caput
ae rei esset, regii generis aliquem in speciem
endum. Laconicus eius stirpis erat puer ad-
m, eductus cum liberis tyranni. Eum in equum
unt, et, armis arreptis, Aetolos vagos per ur-
aedunt. Tum regiam invadunt. Ibi Alexa-
m cum paucis resistentem obtruncant. Aetoli
Chalcioecon (Minervae est templum aereum)
egati caeduntur. Pauci, armis abiectis, pars
m, pars Megalopolim perfugiunt. Ibi, compre-
a magistratibus, sub corona venierunt.

XXVII. Philopoemen, audita caede tyranni,
ctus Lacedaemonem, quum omnia turbata metu
isset, evocatis principibus, et oratione habita,
habenda ab Alexameno fuerat, societati Achae-
Lacedaemonios adiunxit: eo etiam facilius,
forte ad idem tempus A. Atilius cum quattuor
inti quinqueremibus ad Gythium accessit. Iis-
iebus circa Chalcidem Thoas, per Euthymidam
ipem, pulsum opibus eorum, qui Romanae so-
is erant, post T. Quinctii legatorumque adven-
t Herodorum Cianum mercatorem, sed poten-
halcide propter divitias, praeparatis ad prodi-
m iis, qui Euthymidae factionis erant, nequa-

quam eandem fortunam, qua Demetrias per E chum occupata erat, habuit. Euthymidas ab A (eum domicilio delegerat locum) Thebas pr hinc Salganea processit; Herodorus ad Thr Inde haud procul in Maliaco sinu duo millia p Thoas et ducentos equites, onerarias leves ad ta habebat. Eas cum sexcentis peditibus Her traiicere in insulam Atalantam iussus: ut inde pedestres copias appropinquare iam Aulidi atq ripo sensisset, Chalcidem traiiceret. Ipse cete pias, nocturnis maxime itineribus, quanta p celeritate, Chalcidem ducebat.

XXXVIII. Mictio et Xenoclides, penes qu summa rerum, pulso Euthymida, Chalcide er ipsi per se suspicati, seu indicata re, primo nihil usquam spei, nisi in fuga, ponebant. I postquam resedit terror, et prodi et deseri n triam modo, sed etiam Romanorum societater nebant, consilio tali animum adiecerunt. S anniversarium eo forte tempore Eretriae A thidis Dianae erat: quod non popularium mo Carystiorum etiam coetu celebratur. Eo mi qui orarent Eretrienses Carystiosque, *Ut et fortunarum in eadem insula geniti misereren Romanam societatem respicerent: ne sineren lorum Chalcidem fieri. Euboeam habituros, s cidem habuissent. Graves fuisse Macedonas nos; multo minus tolerabiles futuros Aetolos* manorum maxime respectus civitates movit, et tem nuper in bello, et in victoria iustitiam b tatemque expertas. Itaque, quod roboris in tute erat, utraque civitas armavit misitque tuenda moenia Chalcidis oppidani quum tr sent, ipsi omnibus copiis transgressi Euripu Salganea posuerunt castra. Inde caduceator pr deinde legati ad Aetolos missi percunctatum

factores socii atque amici ad se oppugnarent? Respondit Thoas dux Aetolorum, *Non mandos, sed ad liberandos ab Romanis, venire splendidiore nunc eos catena, sed multo gravinctos esse, quam quum praesidium Macedones habuissent.* *Se vero*, negare Chalcidenservire ulli, *aut praesidio cuiusquam egere.* isui ex colloquio legati ad suos. Thoas et ut qui spem omnem in eo, ut improviso oprt, habuissent, ad iustum bellum oppugnane urbis mari ac terra munitae haudquaquam mum rediere. Euthymidas, postquam caularium ad Salganea esse, profectosque Ae divit, et ipse a Thebis Athenas rediit. Et us, quum per aliquot dies intentus ab Atamum nequicquam exspectasset, missa specuiave, ut quid morae esset, sciret, postquam ssam a sociis vidit, Thronium, unde venetit.

IX. Quinctius quoque, his auditis, ab Corinens navibus, in Chalcidis Euripo Eumeni regi . Placuit, quingentos milites praesidii causa Chalcide ab Eumene rege: ipsum Athenas ictius, quo profectus erat, Demetriadem conratus Chalcidem liberatam momenti aliquid ignetas ad repetendam societatem Romanam n. Et, ut praesidii aliquid esset suae partis us, Eunomo praetori Thessalorum scripsit, ret iuventutem, et Villium ad Demetriadem it ad tentandos animos: non aliter, nisi pars iclinaret ad respectum pristinae societatis, gressurus. Villius quinqueremi nave ad portus est invectus. Eo multitudo Magnetum ium se effudisset, quaesivit Villius, utrum os, an ad hostes, sese venisse mallent? Re-Iagnetarches Eurylochus, *Ad amicos venisse*

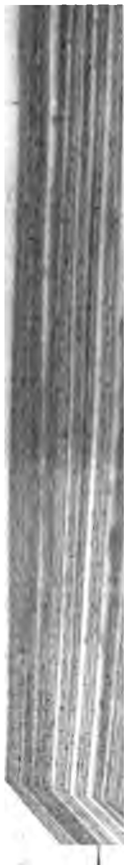
cepit. At Quinctius, nuntio ad praeto reduceret domum copias, ipse navib rediit.

XL. Abstulerunt me velut de spatio immixtae Romanis: non quia ipsas op esset perscribere, sed quia causae fueru cho belli. Consulibus designatis, (ind verteram) L. Quinctius et Cn. Domitiu provincias profecti sunt: Quinctius in mitius adversus Boios. Boii quieverunt senatus eorum cum liberis, et praefecti (summa omnium mille et quingenti) cc runt sese. Ab altero consule ager Lig vastatus, castellaque aliquot capta: un modo omnis generis cum captivis parta quoque aliquot cives sociique, qui in l state fuerant. Eodem hoc anno Vib deducta est ex senatusconsulto plebeiq millia et septingenti pedites ierunt, tre Triumviri deduxerunt eos, Q. Naevius,

)ctemque aedificia in Tiberim versa ar-
eque omnes cum magni pretii mercibus
.nt.

fere in exitu annus erat: et in dies ma-
ntiochi bello, et cura Patribus cresce-
le provinciis magistratuum designato-
;ntiores essent omnes, agitari coeptum
;re, ut consulibus Italia, et quo senatus
ım esse bellum adversus Antiochum re-
:iebant) provinciae essent. Cuius ea sors
ıor millia peditum civium Romanorum,
uites, sex millia socium Latini nominis
;entis equitibus sunt decreta. Eorum
ere L. Quinctius consul iussus; ne quid
ıo minus consul novus, quo senatus cen-
nplo proficisci posset. Item de provin-
n decretum est: prima ut sors duae,
inter cives ac peregrinos iurisdictio es-
, Bruttii: tertia, classis, ut navigaret,
:ensuisset: quarta, Sicilia: quinta, Sar-
, Hispania ulterior. Imperatum prae-
ctio consuli est, ut duas legiones civium
novas conscriberet; et socium ac Latini
ıti millia peditum, et octingentos equi-
ercitum practori, cui Bruttii provincia
creverunt. Aedes duae Iovi eo anno in
dicatae sunt. Voverat L. Furius Pur-
r Gallico bello unam, alteram consul:
Marcius Ralla duumvir. Iudicia in fe-
anno multa severe sunt facta, accusan-
s aedilibus curulibus, M. Tuccio et P.

De multa damnatorum quadrigae in-
ıpitolio positae, et in cella Iovis, supra
liculae, duodecim clipea inaurata: et
ım *extra* portam Trigeminam inter li-
'*ut.*

XLII. Intentis in apparatum novi belli Ro
ne ab Antiocho quidem cessabatur. Tres eu
tates tenebant, Smyrna, et Alexandria Tro
Lampsacus; quas neque vi expugnare ad eam
poterat, neque conditionibus in amicitiam pe
neque ab tergo relinquere, traiiciens ipse in
pam, volebat. Tenuit eum et de Hannibale
ratio. Et primo naves apertae, quas cum eo
rus in Africam fuerat, moratae sunt: deinde, a
no mittendus esset, consultatio mota est, ma
Thoante Aetolo, qui, omnibus in Graecia t
completis, Demetriadem afferebat in potestat
et, quibus mendaciis de rege, multiplicando
copias eius, erexerat multorum in Graecia a
iisdem et regis spem inflabat: *omnium votis e
cessi: concursum ad litora futurum, unde clas
giam prospexissent.* Hic idem ausus de Ha
est movere sententiam prope iam certam regi
neque dimittendam partem navium a classe reg
sebat: *neque, si mittendae naves forent, minu
quam ei classi, quam Hannibalem, praeficiendu
sulem illum et Poenum esse, cui mille in dies no
silia vel fortuna sua, vel ingenium possit face
ipsam eam gloriam belli, qua velut dote Hanni
cilietur, nimiam in praefecto regio esse. Reg
spici, regem unum ducem, unum imperatore
debere. Si classem, si exercitum amittat Ha
idem damni fore, ac si per alium ducem amit
si quid prospere eveniat, Hannibalis eam, non
chi, gloriam fore. Si vero universo bello vince
manos fortuna detur, quam spem esse, sub reg
rum Hannibalem uni subiectum, qui patriam
non tulerit? Non ita se a iuventa eum gessisse
moque complexum orbis terrarum imperium
nectute dominum laturus videatur.* Nihil
Hannibale duce, comite et consiliario e

... summa petantur,
...pientem praegravatura.

...XLIII. Nulla ingenia tam prona ad invidiam sunt
... eorum, qui genus ac fortunam suam animi
...aequant: quia virtutem et bonum alienum ode...
... Extemplo consilium mittendi Hannibalis, quod
... in principio belli utiliter cogitatum erat, abie...
... est. Demetriadis maxime defectione ab Roma...
...d Aetolos elatus, non ultra differre profectionem
...raeciam constituit. Priusquam solveret naves,
... a mari escendit, ut Minervae sacrificaret. Inde
...lassem regressus, proficiscitur quadraginta te...
...navibus, apertis sexaginta: et ducentae onera...
...cum omnis generis commeatu bellicoque alio
...ratu sequebantur. Imbrum primo insulam te...
...inde Sciathum traiecit: ubi collectis in alto,
...dissipatae erant, navibus, ad Pteleum primum
...entis venit. Ibi Eurylochus ei Magnetarches
...esque Magnetum ab Demetriade occurrerunt.
...m frequentia laetus, die postero in urbis por...
...vibus est invectus. Copias haud procul inde
...it. Decem millia peditum fuere, et quingenti
..., sex elephanti; vix ad Graeciam nudam oc...
...um satis copiarum, nedum ad ...
...m bellum. Aetoli ...

excusantis, *quod tanto minoribus spe atque opinion omnium copiis venisset. Id suae impensae erga eo voluntatis maximum debere indicium esse, quod ne paratus satis ulla re, et tempore ad navigandum immaturo, vocantibus legatis eorum, haud gravate obsecutus esset, credidissetque, quum se vidissent Aetoli, omnia vel in se uno posita praesidia existimaturos esse. Ceterum eorum quoque se, quorum exspectatio destituta in praesentia videatur, spem abunde expletarum. Nam simul primum anni tempus navigabile praebuisset mare, omnem se Graeciam armis, viris, equis, omnem oram maritimam classibus completurum. Nec impensae, nec labori, nec periculo parsurum, donec, depulso cervicibus eorum imperio Romano, liberam vere Graeciam, atque in ea principes Aetolos fecisset. Cum exercitibus commeatus quoque omnis generis ex Asia venturos. In praesentia curae esse Aetolis debere, ut copia frumenti suis, et annona tolerabilis rerum aliarum suppeditetur.*

XLV. In hanc sententiam rex cum magno omniu assensu locutus discessit. Post discessum regis, i ter duos principes Aetolorum, Phaeneam et Thoa tem, contentio fuit. Phaeneas, reconciliatore pa et disceptatore de iis, quae in controversia cum p pulo Romano essent, utendum potius Antiocho, c sebat, quam duce belli. *Adventum eius et maie tem ad verecundiam faciendam Romanis vim m rem habituram, quam arma. Multa homines, ne lare necesse sit, voluntate remittere, quae bello e mis cogi non possint.* Thoas negare, *paci st Phaeneam: sed discutere apparatum belli vell taedio et impetus relanguescat regis, et Roman pus ad comparandum habeant. Nihil enim ae Romanis impetrari posse, toties legationibus Romam, toties cum ipso Quinctio disceptand expertum esse: nec, nisi abscisa omni spe,*

...i imploraturos fuisse. Quo celerius spe omnium non esse elanguescendum, sed orandum potius ut, quoniam, quod maximum fuerit, ipse vin... Graeciae venerit, copias quoque terrestres nava... arcesseat. Armatum regem aliquid impetratu... armem non pro Aetolis modo, sed ne pro se qui... ..., momenti ullius futurum apud Romanos. ...it sententia: imperatoremque regem appel... censuerunt: et triginta principes, cum qui... ...ua vellet, consultaret, delegerunt.

...VI. Ita, dimisso concilio, multitudo omnis in ...itates dilapsa est. Rex postero die cum apo... ...orum, unde bellum ordiretur, consultabat. ...im visum est, Chalcidem, frustra nuper ab Ae... ...ntatam, primum aggredi: et celeritate in eam ...gis, quam magno conatu et apparatu, opus Itaque cum mille peditibus rex, qui ab Deme... secuti erant, profectus per Phocidem est: et ...nere principes Aetoli, iuniorum paucis evoca... Chaeroneam occurrerunt, et decem constratis ...s secuti sunt. Rex, ad Salganea castris posi... ...vibus ipse cum principibus Aetolorum Euri... ...aiecit, et, quum haud procul portu egres... ...set, magistratus quoque Chalcidensium et ...es ante portam processerunt. Pauci utrim... colloquium congressi sunt. Aetoli magnope... ...lere, *ut, salva Romanorum amicitia, regem ... assumerent socium atque amicum. Neque enim ...ferendi belli, sed liberandae Graeciae causa in ...um traiecisse; et liberandae re, non verbis et ...tione, quod fecissent Romani. Nihil autem Graeciae civitatibus esse, quam utramque com... ...amicitiam. Ita enim ab utriusque iniuria tutam ...s semper praesidio et fiducia fore.* Nam si non *...sent regem, viderent, quid patiendum iis extem... ...rt, quum Romanorum procul auxilium, hostis*

Antiochus, cui resistere viribus suis non possent, a portas esset. Ad haec Mictio, unus ex principil Mirari se, dixit, *ad quos liberandos Antiochus, rel regno suo, in Europam traiecisset. Nullam enim vitatem se in Graecia nosse, quae aut praesidium beat, aut stipendium Romanis pendat, aut foe iniquo alligata, quas nolit, leges patiatur. Ita Chalcidenses neque vindice libertatis ullo eg quum liberi sint, neque praesidio, quum pacem e dem populi Romani beneficio et libertatem habe Amicitiam regis non aspernari, neque ipsorum tolorum. Id primum eos pro amicis facturos, si sula excedant, atque abeant. Nam ipsis certum non modo non recipere moenibus, sed ne societa quidem ullam pacisci, nisi ex auctoritate Romanor*

XLVII. Haec renuntiata regi ad naves, ubi r terat, quum essent; in praesentia (neque enim ii nerat copiis, ut vi agere quicquam posset) rev Demetriadem placuit. Ibi, quoniam primum va inceptum evasisset, consultare cum Aetolis rex, deinde fieret. Placuit, Achaeos et Amynandrum gem Athamanum, tentare. Boeotorum gentem a sam ab Romanis iam inde a Brachyllae morte quae secuta eam fuerant, censebant. Achaeo Philopoemenem principem, aemulatione gloria bello Laconum, infestum invisumque esse Quir credebant. Amynander uxorem Apamam, fi Alexandri cuiusdam Megalopolitani, habebat: se oriundum a Magno Alexandro ferens, filiis du Philippum atque Alexandrum, et filiae Apaman mina imposuerat: quam, regiis inclutam nuj maior ex fratribus Philippus secutus in Athamai fuerat. Hunc, forte ingenio vanum, Aetoli et A chus impulerant in spem, quod is vere regum st esset, regni Macedoniae, si Amynandrum Ath nesque Antiocho coniunxisset. Et ea vanita

um non apud Philippum modo, sed etiam apud
ndrum, valuit.

VIII. In Achaia legatis Antiochi Aetolorum-
rum T. Quinctio, Aegii datum est concilium.
i legatus prior, quam Aetoli, est auditus. Is,
ique, quos opes regiae alunt, vaniloquus,
terrasque inani sonitu verborum complevit.
m *innumerabilem vim traiici Hellesponto in
m, partim loricatos, quos cataphractos vocant;
sagittis ex equo utentes, et, a quo nihil satis
t, aversos refugiente equo certius figentes.* His
ribus copiis quanquam vel totius Europae ex-
in unum coacti obrui possent, adiiciebat mul-
copias peditum, et nominibus quoque gen-
x fando auditis terrebat; Dahas, Medos, Ely
que et Cadusios appellans. *Navalium vero co-
, quas nulli portus capere in Graecia possent,
m cornu Sidonios et Tyrios, sinistrum Aradios,
'amphylia Sidetas tenere; quas gentes nullae
n nec arte, nec virtute navali aequassent. Iam
am, iam alios belli apparatus referre, superva-
n esse: scire ipsos, abundasse semper auro re
niae. Itaque non cum Philippo, nec Hannibale
turam Romanis, principe altero unius civitatis,
Macedoniae tantum regni finibus incluso; sed
agno Asiae totius partisque Europae rege. Eum
, quanquam ab ultimis orientis terminis ad libe-
m Graeciam veniat, nihil postulare ab Achaeis,
fides eorum adversus Romanos, priores socios
amicos, laedatur. Non enim, ut secum adversus
na capiant, sed ut neutri parti sese coniungant,
. Pacem utrique parti, quod medios deceat
, optent: bello se non interponant.* Idem ferme
olorum legatus Archidamus petiit, ut, quae fa-
a et tutissima esset, quietem praestarent, spe-
esque belli, fortunarum alienarum eventum si-

et vota nuncupantem sacrificare ...
disse, quum ipse corpus suum pro eo telis
iiceret.

XLIX. Ad ea Quinctius, *Coram qu*
quam apud quos, verba faceret, dicere,
rationem habuisse. Achaeos enim probe
lorum omnem ferociam in verbis, non in
et in conciliis magis concionibusque, quan
parere. Itaque parvi Achaeorum exis
quibus notos esse se scirent, fecisse: lega
per eos absenti regi eum se iactasse. Q
antea ignorasset, quae res Antiochum et
iunxisset, ex legatorum sermone potuiss
mentiendo in vicem iactandoque vires, qu
rent, inflasse vana spe, atque inflatos ess
se Philippum victum, sua virtute protect
et quae modo audiebatis, narrant; vos c
vitates et gentes suam sectam esse secutu
tra peditum equitumque nubes iactat, e
maria suis classibus. Est autem res simi
Chalcidensis hospitis mei, hominis et boni

gentium inauditarum, Dahas, et Medos, et Ca-
et Elymaeos, Syros omnes esse: haud paullo
iorum melius, propter servilia ingenia, quam
genus. Et utinam subiicere oculis vestris,
possem concursationem regis magni ab Deme-
nunc Lamiam in concilium Aetolorum, nunc
idem! Videretis vix duarum male plenarum le-
larum instar in castris regis: videretis regem,
endicantem prope frumentum ab Aetolis, quod
admetiatur: nunc mutuas pecunias fenore in sti-
quaerentem: nunc ad portas Chalcidis stan-
et mox inde exclusum, nihil aliud quam Aulide
Euripo spectatis, in Aetoliam redeuntem. Male
erunt et Antiochus Aetolis, et Aetoli regiae van-
Quo minus vos decipi debetis, sed expertae toties
taeque Romanorum fidei credere. Nam quod
um esse dicunt, non interponi vos bello: nihil
m alienum rebus vestris est. Quippe sine gratia,
ignitate, praemium victoris eritis.

Nec absurde adversus utrosque respondisse
est, et facile erat orationem apud faventes ae-
uribus accipi. Nulla enim nec disceptatio, nec
atio fuit, quin omnes, eosdem genti Achaeorum
s et amicos, quos populus Romanus censuisset,
arent, bellumque et Antiocho, et Aetolis nuntia-
erent. Auxilia etiam, quo censuit Quinctius,
entorum militum Chalcidem, quingentorum Pi-
m extemplo miserunt. Erat enim haud procul
ione Athenis res, trahentibus ad Antiochum qui-
m spe largitionum venalem pretio multitudi-
donec ab iis, qui Romanae partis erant, Quin-
est accitus, et, accusante Leonte quodam, Apol-
us auctor defectionis damnatus, atque in exsi-
est eiectus. Et ab Achaeis quidem cum tristi
nso legatio ad regem rediit. Boeoti nihil certi
nderunt: quum Antiochus in Boeotiam venisset,

tum, quid sibi faciundum esset, se delibe
Antiochus, quum ad Chalcidis praesidiun et Eumenem regem misisse audisset, ı ratus, ut et praevenirent sui, et veniente exciperent, Menippum cum tribus fer militum, et cum omni classe Polyxeni Ipse paucos post dies sex millia suorum ex ea copia, quae Lamiae repente collig ita multos Aetolos ducit. Achaei quing Eumene rege modicum auxilium missum clide Chalcidensi, nondum obsessis itin transgressi Euripum, Chalcidem perven mani milites, quingenti ferme et ipsi, qu nippus castra ante Salganea ad Hermaeu itus ex Boeotia in Euboeam insulam e venerunt. Mictio erat cum iis, legatu ad Quinctium, ad id ipsum praesidiun missus. Qui postquam obsessas ab hos vidit, omisso ad Aulidem itinere, Deliu ut inde in Euboeam transmissurus.

LI. Templum est Apollinis Delium mari: quinque millia passuum ab Ta Minus quattuor millium inde in proxi est mari traiectus. Ubi et in fano lucoq gione et eo iure sancto, quo sunt templa Graeci appellant, et nondum aut indict ita commisso, ut strictos gladios, aut s quam factum audissent, quum per ma

...tur. Antiochus, admoto ad Aulidem exercitum rursus oratores, partim ex suis, partim ...is, Chalcidem misisset, qui eadem illa, quae nu... minis gravioribus agerent, nequicquam con...tione et Xenoclide tendentibus, facile tenuit, ... sibi aperirentur. Qui Romanae partis ... sub adventum regis urbe excesserunt. Achaeo... Eumenis milites Salganea tenebant. Et in ... castellum Romani milites pauci custodiae ... loci communiebant. Salganea Menippus, rex ...tellum Euripi oppugnare est adortus. Prio... et Eumenis milites pacti, ut sine fraude ... abire, praesidio excesserunt. Pertinacius ... Euripum tuebantur. Hi quoque tamen, quum ...marique obsiderentur, et iam machinas tor...que comportari viderent, non tulere obsidio... Quum id, quod caput erat Euboeae, teneret ...e ceterae quidem eius insulae urbes imperium ...erunt: magnoque principio sibi orsus bellum ...atur, quod tanta insula et tot opportunae urbes ...m ditionem venissent.

EPITOME LIBRI XXXVI.

M'. Acilius Glabrio consul Antiochum, apud Ther...las, Philippo rege adiuvante, victum, Graecia ...it, idemque Aetolos subegit. P. Cornelius Scipio ...a consul aedem matris deum, quam ipse in Pala...intulerat, vir optimus a senatu iudicatus, dedi...; idemque Boios Gallos victos in deditionem ac..., et de iis triumphavit. Praeterea navalia cer...a prospera adversus praefectos Antiochi regis ...untur.

P. Cornelium Cn. filium Scipionem et l
Glabrionem consules, inito magistratu, Pa
quam de provinciis agerent, res divinas fa
ribus hostiis iusserunt in omnibus fanis,
lectisternium maiorem partem anni fieri
carique, quod senatus de novo bello in a
ret, ut ea res senatui populoque Romano
feliciter eveniret. Ea omnia sacrificia la
primisque hostiis perlitatum est: et ita
responderunt, eo bello terminos populi R
pagari, victoriam ac triumphum ostendi.
renuntiata essent, solutis religione anii
rogationem ad populum ferri iusserunt:
berentne, cum Antiocho rege, quique eius s
ti essent, bellum iniri? si ea rogatio pe
tum, si ita videretur consulibus, rem inte
natum referrent. P. Cornelius eam roga
tulit. Tum senatus decrevit, ut consule
Graeciam provincias sortirentur; cui Gra
set, ut praeter eum numerum militum, qu
ctius in eam provinciam ex auctorita

Boiis iussus bellum gerere, utro exercitu
obus, quos superiores consules habuis-
m ut mitteret Romam, eaeque urbanae
ent paratae, quo senatus censuisset.
a in senatu ad id, quae cuius provincia
tis, tum demum sortiri consules placuit.
ia, Cornelio Italia evenit. Certa deinde
isconsultum factum est: *quod populus
tempore duellum iussisset esse cum rege
uique sub imperio eius essent, ut eius rei
icationem imperarent consules: utique
consul ludos magnos Iovi voveret, et dona
lvinaria.* Id votum in haec verba, prae-
inio pontifice maximo, consul nuncupa-
*um, quod cum rege Antiocho sumi popu-
d ex sententia senatus populique Romani
rit; tum tibi, Iupiter, populus Romanus
s dies decem continuos faciet; donaque
ulvinaria dabuntur de pecunia, quantam
everit. Quisquis magistratus eos ludos
ue faxit, hi ludi recte facti, donaque da-
to.* Supplicatio inde ab duobus consuli-
per biduum fuit. Consulibus sortitis pro-
emplo et praetores sortiti sunt. M. Iunio
lictio utraque evenit, A. Cornelio Mam-
tii, M. Aemilio Lepido Sicilia, L. Oppio
ardinia, C. Livio Salinatori classis, L.
illo Hispania ulterior. His ita exercitus
. Cornelio novi milites, conscripti priore
atusconsulto a L. Quinctio consule, dati
sque tueri omnem oram circa Tarentum
ique. L. Aemilio Paullo in ulteriorem
praeter eum exercitum, quem a M. Ful-
tore accepturus esset, decretum est, ut
ilitum tria millia duceret, et trecentos
: *ut in iis* duae partes socium Latini no

gento ad Pachynum esset, altera a Pachyn
rium. Eam maritimam oram L. Valerius
vibus longis custodiret. Eidem praetori n
ut duas decumas frumenti exigeret: id ad
portandum devehendumque in Graeciam
Idem L. Oppio de alteris decumis exigen
dinia imperatum. Ceterum non in Grae
Romam, id frumentum portari placere.
praetor, cui classis evenerat, cum trigint
paratis traiicere in Graeciam primo quoqu
iussus, et ab Atilio naves accipere. Vete
quae in navalibus erant, ut reficeret et arı
Iunio praetori negotium datum est, et in
sem socios navales libertinos legeret.

III. Legati terni in Africam ad Carth
et in Numidiam ad frumentum rogandum
Graeciam portaretur, missi; pro quo pret
ret populus Romanus. Adeoque in appa
ramque eius belli civitas intenta fuit, ut P.
consul ediceret, *Qui senatores essent, qu
senatu sententiam dicere liceret, quique m
gistratus essent, ne quis eorum longius ab*

ncationem rei navalis his colonis non esse. et Fregenae, et Castrum Novum, et Pyrgi, et a, et Tarracina, et Minturnae, et Sinuessa fuequae cum praetore de vacatione certaverunt. deinde M'. Acilius ex senatusconsulto ad coll fetialium retulit: *Ipsine utique regi Antiocho etur bellum, an ad praesidium nuntiaretur? et etolis quoque separatim indici iuberent bellum? prius societas iis et amicitia renuntianda esset, llum indicendum?* Fetiales responderunt: *Iam me, quum de Philippo consulerentur, decresse, eferre, ipsi eorum, an ad praesidium, nuntiare micitiam renuntiatam videri, quum legatis, topetentibus res, nec reddi, nec satisfieri aequum sent. Aetolos ultro sibi bellum indixisse, quum riadem, sociorum urbem, per vim occupassent; idem terra marique oppugnatum issent; regem chum in Europam ad bellum populo Romano inlum traduxissent.* Omnibus iam satis compa- M'. Acilius consul edixit: *Ut, quos L. Quinmilites conscripsisset, et quos sociis nominique o imperasset, quos secum in provinciam ire opor- et tribuni militum legionis primae et tertiae, mes Brundisium Idibus Maiis convenirent.* Ipse diem quintum Nonas Maias paludatus urbe sus est. Per eosdem dies et praetores in pros profecti sunt.

. Sub idem tempus legati ab duobus regibus, po Macedoniae et Ptolemaeo Aegypti rege Rovenerunt, pollicentes ad bellum auxilia, et pem, et frumentum. Ab Ptolemaeo etiam mille auri, viginti millia pondo argenti allata. Nihil acceptum. Gratiae regibus actae: et, quum ue se cum omnibus copiis in Aetoliam ventubelloque *interfuturum* polliceretur, Ptolemaeo nissum: *Philippi* legatis responsum, grat

eum senatui populoque Romano facturum, si M'.A lio consuli non defuisset. Item ab Carthaginiensil et Masinissa rege legati venerunt. Carthaginien tritici modium mille, hordei quingenta millia ad ercitum, dimidium eius Romam apportaturos po citi sunt: id ut ab se munus Romani acciperent, tere sese: et classem suorum suo sumptu compa turos: et stipendium, quod pluribus pensionibu multos annos deberent, praesens omne daturos. sinissae legati quingenta millia modium tritici, centa hordei ad exercitum in Graeciam; Romam centa millia modium tritici, ducenta quinquagi hordei; equites quingentos, elephantos viginti re ad M'. Acilium consulem missurum. De frume utrisque responsum, ita usurum eo populum Ro num, si pretium acciperent. De classe Carthagin sibus remissum; praeterquam si quid navium ex dere deberent. De pecunia item responsum, nul ante diem accepturos.

V. Quum haec Romae agebantur, Chalcide tiochus, ne cessaret per hibernorum tempus, pa ipse sollicitabat civitatium animos mittendis leg partim ultro ad eum veniebant: sicut Epirotae c muni gentis consensu, et Elei e Peloponneso v runt. Elei auxilium adversus Achaeos petebant, q post bellum non ex sua sententia indictum Antio primum civitati suae arma illaturos credeb Mille iis pedites cum duce Cretensi Euphane missi. Epirotarum legatio erat minime in pa ullam liberi aut simplicis animi. Apud regem tiam initam volebant cum eo, ut caverent, ne offenderent Romanos. Petebant enim, *ne se te in causam deduceret, expositos adversus Italiam omni Graecia, et primos impetus Romanorum e pturos. Sed, si ipse* posset terrestribus navalibu *copiis praesidere Epiro*, cupide eum omnes Ep

ortubus suis accepturos: si id non pos-ne se nudos atque inermes Romano bel-
Hac legatione id agi apparebat, ut, sive
·edebant) abstinuisset Epiro, integra
ıd exercitus Romanos essent, concilia-
egem gratia, quod accepturi fuissent
ve venisset, sic quoque spes veniae ab
, quod, non exspectato longinquo auxi-
ıesentis viribus succubuissent. Huic
legationi, quia non satis in promptu
ponderet, legatos se missurum ad eos
s, quae ad illos seque communiter per-
erentur.
otiam ipse profectus est, causas in spe-
ersus Romanos eas, quas ante dixi, ha-
hyllae necem, et bellum a Quinctio
pter Romanorum militum caedes, illa-
per multa iam saecula publice priva-
e egregia quondam disciplina gentis, et
tatu, qui diuturnus esse sine mutatione
sset. Obviam effusis undique Boeotiae
Thebas venit. Ibi in concilio gentis,
ad Delium, impetu in praesidium Ro-
et ad Chalcidem commiserat nec a par-
principiis bellum, tamen eandem ora-
ıs, qua in colloquio primo ad Chalci-
per legatos in concilio Achaeorum usus
tiam secum institui, non bellum indici
ılaret. Neminem, quid ageretur, fal-
ım tamen sub levi verborum praetextu
rsus Romanos factum est. Hac quoque
a, Chalcidem regressus, praemissis inde
metriadem convenirent principes Aeto-
ıibus de summa rerum deliberaret, na-
em indictam concilio venit. Et Amy-
s ad consultandum ex Athamania: et

Hannibal Poenus, iam diu non adhibitus, int concilio. Consultatum de Thessalorum ge quorum omnibus, qui aderant, voluntas tent debatur. In eo modo diversae sententiae era alii extemplo agendum; alii ex hieme, q ferme media erat, differendum in veris prii et alii legatos tantummodo mittendos; a omnibus copiis eundum censebant, terrendo tu, si cunctarentur.

VII. Quum circa hanc fere consultatione ptatio omnis verteretur, Hannibal, nominat rogatus sententiam, in universi belli cogi regem atque eos, qui aderant, tali oration *Si, ex quo traiecimus in Graeciam, adhibitu consilium, quum de Euboea, de Achaeis, d agebatur; eandem sententiam dixissem, qu quum de Thessalis agitur, dicam. Ante on lippum et Macedonas in societatem belli q ratione censeo deducendos esse. Nam quo boeam Boeotosque et Thessalos attinet, cu est, quin, ut quibus nullae suae vires sint, p bus adulando semper, quem metum in consilio eodem ad impetrandam veniam utantur? sim manum exercitum in Graecia viderint, ad c imperium se avertant? nec iis noxiae futu quod, quum Romani procul abessent, vim tu sentis exercitusque tui experiri noluerint? igitur prius potiusque est, Philippum nobis re, quam hos? cui, si semel in causam descen hil integri futurum sit, quique eas vires affe non accessio tantum ad Romanum esse bellun se ipsae nuper sustinere potuerint Romanos. adiuncto (absit verbo invidia) qui dubitare possim? quum, quibus adversus Philippum Romani, iis nunc fore videam, ut ipsi opp Aetoli, qui Philippum* (quod inter omnes c

Philippo adversus Romanos pugnabunt.
itque Athamanum gens, quorum secun-
plurima fuit opera in eo bello, nobiscum
ilippus tum, te quieto, totam molem sus-
nunc duo maximi reges, Asiae Euro-
s, adversus unum populum, (ut meam
rtunam taceam) patrum certe aetate ne
pirotarum regi parem, (quid tandem erit
paratus?) geretis bellum. Quae igitur
ciam praebet, coniungi nobis Philippum
communis utilitas, quae societatis maxi-
n est: altera, auctores vos Aetoli. Vester
hic Thoas inter cetera, quae ad excien-
iam Antiochum dicere est solitus, ante
uper affirmavit: fremere Philippum, et
ub specie pacis leges servitutis sibi impo-
uidem ferae bestiae vinctae aut clausae,
claustra cupienti, regis iram verbis ae-
ius si talis animus est, solvamus nos eius
ustra refringamus, ut erumpere diu coer-
n hostes communes possit. Quod si nihil
nostra moverit, at nos, quoniam nobis eum
n possumus, ne hostibus nostris ille ad-
caveamus. Seleucus filius tuus Lysima-
ii si eo exercitu, quem secum habet, per
roxima Macedoniae coeperit depopulari;
ilio ferendo Romanis Philippum ad sua
uenda avertet. De Philippo meam sen-
s. De ratione universi belli quid senti-
initio non ignorasti. Quod si tum auditus
i Euboea Chalcidem captam, et castellum
gnatum Romani, sed Etruriam Ligurum-
ie Cisalpinae oram bello ardere, et, qui
terror est, Hannibalem in Italia esse au-
nc quoque arcessas censeo omnes navales
copias. Sequantur classem onerariae

eum recens terror esset, Scotussam m
mora deditionis est facta, cernentibus Pl
cens exemplum: qui, quod pertinaciter
rant, malo domiti tandem fecissent.
Hippolochus Larissaeorumque deditu
dium. Dimissi ab rege inviolati omn
rem magni momenti futuram rex ad co
rissaeorum animos credebat.

X. Intra decimum diem, quam Ph
his perfectis, Cranonem, profectus cum
primo adventu cepit. Inde Cypaeran
lim, et iis circumiecta castella recep
iam regionis eius, praeter Atracem et
potestate erant. Tum aggredi Lariss
ratus vel terrore ceterarum expugnata
ficio praesidii dimissi, vel exemplo tot
dentium sese, non ultra in pertinacia m
phantis agi ante signa terroris causa i
to agmine ad urbem incessit: ut incer
tur animi magnae partis Larissaeorum
praesentem hostium et verecundiam

iis, vim adhibendam, et non differendum quin operibus ac machinis simul undi-ggrederentur urbis sitae in plano, aper-i undique aditu: aliis nunc vires urbis, 'heris conferendae, memorantibus: nunc :mpus anni nulli bellicae rei, minime que oppugnationi urbium, aptum. Inter spem metumque legati a Pharsalo, dam urbem suam forte venerant, anit. M. Baebius interim, cum Philippo in ongressus, Ap. Claudium ex communi raesidium Larissae misit, qui per Mace-ıis itineribus in iugum montium, quod s est, pervenit. Oppidum Gonni viginti rissa abest, in ipsis faucibus saltus, quae lantur, situm. Ibi castra metatus latius, piis, et plures, quam quot satis in usum quum accendisset, speciem, quam quae- fecit, omnem ibi Romanum exercitum ilippo esse. Itaque hiemem instare apud s rex, unum tantum moratus diem, ab ssit, et Demetriadem rediit: Aetolique s in suos receperunt se fines. Appius, ei causa missus erat, solutam cernebat tamen Larissam ad confirmandos in re-rum animos descendit: duplexque laeti-d et hostes excesserant finibus, et intra sidium Romanum cernebant.

Chalcidem a Demetriade profectus, amo-irginis Chalcidensis Cleoptolemi filiae, n, primo allegando, deinde coram ipse tigasset, invitum se gravioris fortunae ligantem, tandem impetrata re, tanquam e nuptias celebrat: et reliquum hiemis. tas simul duas res suscepisset, bellum Ro raeciam liberandam, omissa omnium re-

XIII. Sub idem tempus M. Baebius rex, iam ante per hiemem in Dassaret quum Ap. Claudium, ut obsidione Lar ret, in Thessaliam misissent, quia id t gerendis immaturum erat, in hiberna re cipio veris coniunctis copiis in Thessali runt. In Acarnania tum Antiochus erat tes, Philippus Malloeam Perrhaebiae, cium est aggressus, quo primo prope i Phaestum eadem celeritate capit. I quum se recepisset, Cyretias hinc et pat: praesidiisque per recepta oppi Philippo rursus obsidenti Malloeam Sub adventum Romani exercitus, seu rium, seu ad spem veniae, quum dedidi ea recipienda oppida, quae Athamanes uno agmine ierunt. Erant autem hae Ericinium, Gomphi, Silana, Tricca, Mel ria. Inde Pellinaeum, ubi Philippus Me cum quingentis peditibus et equitibu ta in praesidio erat, et circumsidunt, e oppugnarent, mittunt ad Philippum, ne vim ultimam experiri vellet. Quibu rociter respondit, vel Romanis, vel Th diturum fuisse: in Philippi se potestat rum non esse. Postquam apparuit vi a videbatur et Limnaeam eodem tempo posse, regem ad Limnaeam ire placuit stitit ad Pellinaeum oppugnandum.

XIV. Per eos forte dies M'. Acilius viginti millibus peditum, duobus milli quindecim elephantis, mari traiecto, pe Larissam ducere delectos militum tr ipse cum equitatu Limnaeam ad Phi *Adventu* consulis deditio sine cunctati *traditum*que praesidium regium, et c

s. Ab Limnaea Pellinaeum consul proficiscitur. primi Athamanes tradiderunt sese, deinde et Phipus Megalopolitanus. Cui, decedenti de praesio, quum obvius forte fuisset Philippus rex, ad ludium regem eum consalutari iussit: ipse congressus atrem, haud sane decoro maiestati suae ioco, apllavit. Deductus inde ad consulem custodiri iuss, et haud ita multo post in vinculis Romam miss. Cetera multitudo Athamanum aut militum Anochi regis, quae in praesidiis deditorum per eos es oppidorum fuerat, Philippo tradita regi est. iere autem ad tria millia hominum. Consul Laiam est profectus, ibi de summa belli consultatu. In itinere ab Pieria et Metropoli legati tradentes bes suas occurrerunt. Philippus, Athamanum praepue captivis indulgenter habitis, ut per eos conciaret gentem, nactus spem Athamaniae potiundae, ercitum eo duxit, praemissis in civitates captivis. t illi magnam auctoritatem apud populares habueunt, clementiam erga se regis munificentiamque commemorantes: et Amynander, cuius praesentis aiestas aliquos in fide continuisset, veritus ne traeretur Philippo iam pridem hosti, et Romanis meito tunc propter defectionem infensis, cum coniuge c liberis regno excessit, Ambraciamque se contulit. ta Athamania omnis in ius ditionemque Philippi concessit. Consul, ad reficienda maxime iumenta, quae et navigatione, et postea itineribus fatigata erant, paucos Larissae moratus dies, velut renovato modica quiete exercitu Cranonem est progressus. Venienti Pharsalus, Scotussa, et Pherae, quaeque in iis praesidia Antiochi erant, deduntur. Ex iis interrogatis, qui manere secum vellent, mille volentes Philippo tradit: ceteros inermes Demetriadem remittit. Proernam inde recepit, et quae circa eam castella *erant. Ducere tum* porro in sinum Maliacum

cepit. Tum, clamore ab tergo captae refugientium undique ex silvis insidiai facta est. A Thaumacis altero die co cheum amnem pervenit: inde Hypata vastavit.

XV. Quum haec agebantur, Chalci chus, iam tum cernens, nihil se ex Gra amoena Chalcide hiberna et infames nu Tunc Aetolorum vana promissa incusa tem: Hannibalem vero, non ut prude virum, sed prope vatem omnium, qua rent, admirari. Ne tamen temere co insuper everteret, nuntios in Aetolia omni contracta iuventute, conveniren ipse eo decem millia fere peditum ex ii venerant ex Asia, expleta, et equit duxit. Quo quum aliquanto pauciores, antea, convenissent, et principes tant paucis clientibus essent, atque ii dicer dulo ab se facta, ut quam plurimos suis evocarent: nec auctoritate nec

et Magnesia, et Thessalia est, et Phthiotae sinus Maliacus. Intra fauces ad meridiem etoliae pars maior, et Acarnania, et cum hocis, et Boeotia adiunctaque insula Eu- excurrente in altum, velut promontorio, ra, sita ab tergo, et Peloponnesus. Hoc b Leucate et mari ad occidentem verso per ad alterum mare orienti obiectum tendens, a rupesque interiectas habet, ut non modo , sed ne expediti quidem facile ullas ad calles inveniant. Extremos ad orientem etam vocant, quorum quod altissimum est, ion appellatur: in cuius valle ad Maliacum gente iter est non latius, quam sexaginta laec una militaris via est, qua traduci exer- on prohibeantur, possint. Ideo Pylae, et quia calidae aquae in ipsis faucibus sunt, ylae locus appellátur, nobilis Lacedaemo- dversus Persas morte magis memorabili, na.

Haudquaquam pari tum animo Antiochus, tas loci eius castris positis, munitionibus in- tum impediebat: et, quum duplici vallo fos- nuro etiam, qua res postulabat, ex multa co- n iacentium lapidum, permunisset omnia, sa- , nunquam ea vim Romanum exercitum fa- etolos ex quattuor millibus (tot enim conve- artim ad Heracleam praesidio obtinendam, ipsas fauces posita est, partim Hypatam Heracleam haud dubius consulem oppugna- t iam multis nuntiantibus, circa Hypatam astari. Consul, depopulatus Hypatensem einde Heracleensem agrum, inutili utrobi- io Aetolorum, in ipsis faucibus prope fon- urum aquarum adversus regem castra po- *tolorum utraeque* manus Heracleam sese

incluserunt. Antiochum, cui, priusquam hostem ueret, satis omnia permunita et praesidiis obsa videbantur, timor deinde incessit, ne quas per i nentia iuga calles inveniret ad transitum Rom Nam et Lacedaemonios quondam ita a Persis cumitos fama erat, et nuper Philippum ab iisden manis. Itaque nuntium Heracleam ad Aetolos tit, ut hanc saltem sibi operam eo bello praesta ut vertices circa montium occuparent obsideren ne qua transire Romanus posset. Hoc nuntio to, dissensio inter Aetolos orta est. Pars im parendum regis atque eundum censebant, pars s stendum Heracleae ad utramque fortunam; ut victus a consule rex esset, in expedito haberent gras copias ad opem propinquis ferendam civita suis; sive vinceret, ut dissipatos in fugam Ro persequerentur. Utraque pars non mansit mo sententia sua, sed etiam exsecuta est consilium. millia Heracleae substiterunt: duo trifariam Callidromum, et Rhoduntiam, et Tichiunta (hae mina cacuminibus sunt) occupavere.

XVII. Consul postquam insessa superiora ab Aetolis vidit, M. Porcium Catonem et L. rium Flaccum, consulares legatos, cum binis mil delectorum peditum, ad castella Aetolorum, cum in Rhoduntiam et Tichiunta, Catonem in dromum mittit. Ipse, priusquam ad hostem admoveret, vocatos in concionem milites pauc allocutus: *Plerosque omnium ordinum, milites, vos esse video, qui in hac eadem provincia T. Qu ductu auspicioque militaveritis. Macedonico inexsuperabilis magis saltus ad amnem Aoum quam hic. Quippe portae sunt hae, et unus, inte maria clausis omnibus, velut naturalis transiti Munitiones et locis opportunioribus tunc fuerun validiores impositae* · exercitus hostium ille et n

ior, et militum genere aliquanto melior. Quippe hic Macedones Thracesque et Illyrii erant, ferocissimae omnes gentes: hic Syri et Asiatici Graeci sunt, vilissima genera hominum et servituti nata. Rex ille bellicosissimus, exercitatus iam inde ab iuventa finitimis Thracum atque Illyriorum, et circa omnium accolarum bellis; hic, ut aliam omnem vitam omittam, is est, qui, quum ad inferendum populo Romano bellum ex Asia in Europam transisset, nihil memorabilius toto tempore hibernorum gesserit, quam quod amoris causa ex domo privata, et obscuri etiam inter populares generis, uxorem duxit, et novus maritus, velut saginatus nuptialibus coenis, ad pugnam processit. Summa virium speique eius in Aetolis fuit, gente vanissima et ingratissima, ut vos prius experti estis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec contineri in castris potuerunt, et in seditione ipsi inter se sunt: et quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutati, refugerunt in iuga montium, pars Heracleae incluserunt se. Rex ipse, confessus, nusquam aequo campo non modo congredi se ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aperto ponere, relicta omni ante se regione ea, quam se nobis ac Philippo ademisse gloriabatur, condidit se intra rupes: ne ante fauces quidem saltus, ut quondam Lacedaemonios fama est, sed intra penitus retractis castris: quod quantum interest ad timorem ostendendum, an muris alicuius urbis obsidendum se incluserit? Sed neque Antiochum tuebuntur angustiae, nec Aetolos vertices illi, quos ceperunt. Satis undique provisum atque praecautum est, ne quid adversus vos in pugna praeter hostes esset. Illud proponere animo vestro debetis, non vos pro Graeciae libertate tantum dimicare, (quanquam is quoque egregius titulus esset, liberatam a Philippo ante, nunc ab Aetolis et ab Antiocho liberare) neque ea tantum in

praemium vestrum cessura, quae nunc in regiis c
sunt: sed illum quoque omnem apparatum, qui i
ab Epheso exspectatur, praedae futurum:
deinde Syriamque, et omnia usque ad ortus solis
sima regna imperio Romano aperturos. Quid d
aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum Ocean
terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit, et
humanum genus secundum deos nomen Romanu
neretur? In haec tanta praemia dignos parate a
ut crastino die, bene iuvantibus diis, acie decern

XVIII. Ab hac concione dimissi milites, quam corpora curarent, arma telaque parant. prima, signo pugnae proposito, instruit acien sul, arta fronte, ad naturam et angustias loci. postquam signa hostium conspexit, et ipse educit. Levis armaturae partem ante vallum i mo locavit: tum Macedonum robur, quos sa phoros appellabant, velut firmamentum circa munitiones constituit. His ab sinistro cornu latorum sagittariorumque et funditorum manu ipsis radicibus montis posuit, ut ex altiore loc latera hostium incesserent. Ab dextro Maced ad ipsum munimentorum finem, qua loca usq mare invia palustri limo et voraginibus cla elephantos cum assueto praesidio posuit; pos equites; tum, modico intervallo relicto, ceter pias in secunda acie. Macedones, pro vallo l primo facile sustinebant Romanos, tentantes ab parte aditus: multum adiuvantibus, qui ex lo periore fundis, velut nimbum, glandes et sagit mul ac iacula ingerebant. Deinde, ut maior, n toleranda vis hostium inferebat se, pulsi loco munimenta, subductis ordinibus, concesserunt ex vallo prope alterum vallum, hastis prae se ctis, fecerunt. Et ita modica altitudo valli er et locum superiorem ad pugnandum suis prae

ter longitudinem hastarum subiectum habe-
tem. Multi, temere subeuntes vallum, trans-
t: et aut incepto irrito recessissent, aut plu-
idissent, ni M. Porcius ab iugo Callidromi,
i inde Aetolis, et magna ex parte caesis, (in-
enim et plerosque sopitos oppresserat) super
ntem castris collem apparuisset.
. Flacco non eadem fortuna ad Tichiunta et
tiam, nequicquam subire ad ea castella cona-
at. Macedones, quique alii in castris regiis
rimo, dum procul nihil aliud, quam turba et
apparebat, Aetolos credere, visa procul pu-
bsidio venire. Ceterum, ut primum signaque
a ex propinquo cognita errorem aperuerunt,
repente pavor omnes cepit, ut, abiectis armis,
it. Et munimenta sequentes impedierunt, et
ae vallis, per quam sequendi erant; et maxi-
ium, quod elephanti novissimi agminis erant,
des aegre praeterire, eques nullo poterat
imentibus equis, tumultumque inter se maio-
iam in proelio, edentibus. Aliquantum tem-
: direptio castrorum tenuit. Scarpheam ta-
die consecuti sunt hostem. Multis in ipso
caesis captisque, non equis virisque tantum,
im elephantis, quos capere non potuerant, in-
s, in castra reverterunt; quae tentata eo die
sum pugnae tempus ab Aetolis, Heracleam
itibus praesidio, sine ullo haud parum audacis
effectu, fuerant. Consul, noctis insequentis
igilia praemisso equitatu ad persequendum
, signa legionum prima luce movit. Aliquan-
ie praeceperat rex; ut qui non ante, quam
, ab effuso constiterit cursu: ubi primum reli-
ugnaeque et fugae collectis, cum perexigua
semiermium militum Chalcidem se recepit.
us *equitatus* ipsum quidem regem Elatiae as-

secutus non est, sed magnam partem agn
lassitudine subsistentis, aut errore, ut qui
bus per ignota itinera fugerent, dissipatos
runt. Nec praeter quingentos, qui circa r
runt, ex toto exercitu quisquam effugit: eti
cem millibus militum, quos, Polybio aucto
cisse secum regem in Graeciam scripsimus
numerus. Quid si Antiati Valerio credam
ginta millia militum fuisse in regio exercit
ti, quadraginta inde millia cecidisse, supr
millia capta cum signis militaribus ducent
ta? Romanorum centum quinquaginta in i
mine pugnae, ab incursu Aetolorum se tu
plus quinquaginta interfecti sunt.

XX. Consule per Phocidem et Boeotia
tum ducente, consciae defectionis civitate
lamentis ante portas stabant, metu ne host
perentur. Ceterum per omnes dies haud se
in pacato agro, sine vexatione ullius rei a
cessit, donec in agrum Coronaeum ventun
statua regis Antiochi, posita in templo Mir
niae, iram accendit: permissumque militi
cumiectum templo agrum popularetur. I
gitatio animum subiit, quum communi dec
torum posita esset statua, indignum esse,
Coronensem agrum saevire. Revocato
milite, finis populandi factus: castigati ta
bis Boeoti ob ingratum in tantis tamque
beneficiis animum erga Romanos. Inter
gnae tempus decem naves regiae cum pra
doro ad Thronium in sinu Maliaco stabant
vis vulneribus Alexander Acarnan, nuntiu
pugnae, quum perfugisset, trepidae inde r
rore naves Cenaeum Euboeae petieru
tuus sepultusque Alexander. Tres, qu
fectae eundem portum tenuerant, nave

.c, Ephesum redierunt. Isidorus ab Cenaeo
.adem, si forte eo deferret fuga regem, traie-
r eosdem dies A. Atilius, praefectus Romanae
, magnos regios commeatus, iam fretum, quod
rum insulam est, praetervectos, excepit: alias
, alias cepit naves. Quae novissimi agminis
cursum in Asiam verterunt. Atilius Piraeeum,
rofectus erat, cum agmine captivarum navium
is, magnam vim frumenti et Atheniensibus et
usdem regionis sociis divisit.
.I. Antiochus, sub adventum consulis a Chalci-
fectus, Tenum primo tenuit: inde Ephesum
isit. Consuli Chalcidem venienti portae pa-
t, quum, appropinquante eo, Aristoteles, prae-
regis, urbe excessisset. Et ceterae urbes in
a sine certamine traditae, postpaucosque dies,
us perpacatis, sine ullius noxa urbis exercitus
iopylas reductus, multo modestia post victo-
quam ipsa victoria, laudabilior. Inde consul
tonem, per quem, quae gesta essent, senatus
isque Romanus haud dubio auctore sciret, Ro-
misit. Is a Creusa (Thespiensium emporium
a intimo sinu Corinthiaco retractum) Patras
ie petit: a Patris Corcyram usque Aetoliae at-
carnaniae litora legit, atque ita ad Hydruntum
e traiecit. Quinto die inde pedestri itinere Ro-
.ngenti cursu pervenit. Ante lucem ingressus
i, a porta ad praetorem M. Iunium iter inten-
Is prima luce senatum vocavit. Quo L. Corne-
cipio, aliquot diebus ante a consule dimissus.
advenïens audisset, praegressum Catonem in
a esse, supervenit exponenti, quae gesta essent.
nde legati iussu senatus in concionem sunt pro-
: *atque ibi* eadem, quae in senatu, de rebus in
a *gestis* exposuerunt. Supplicatio in triduum
a *est*; et ut quadraginta hostiis maioribus

praetor, quibus diis ei videretur, sac
eosdem dies et M. Fulvius Nobilior, qu
praetor in Hispaniam eam profectus,
est ingressus: argenti bigati prae se
triginta millia: et extra numeratum du
lia pondo argenti: auri pondo centum
ptem.

XXII. M'. Acilius consul ab Thermop
cleam ad Aetolos praemisit, *ut tunc salte*
regiam vanitatem, resipiscerent; tradita
clea, cogitarent de petenda ab senatu seu fu
seu erroris venia. Et ceteras Graeciae civi
fecisse eo bello ab optime de se meritis Roma
quia post fugam regis, cuius fiducia officio
sent, non addidissent pertinaciam culpae, in f
ceptas esse. Aetolos quoque, quanquam non secu
regem, sed arcessierint, et duces belli, non soci
rint, si poenitere possint, posse et incolumes esse
ea quum pacati nihil responderetur, apparere
armis rem gerendam, et, rege superato, bellum A
licum integrum restare; castra ab Thermopylis
Heracleam movit: eoque ipso die, ut situm nosce
urbis, ab omni parte equo moenia est circumvect
Sita est Heraclea in radicibus Oetae montis: ipsa
campo, arcem imminentem loco alto et undique prae
cipiti habet. Contemplatus omnia, quae noscenda
erant, quattuor simul locis aggredi urbem constituit.
A flumine Asopo, qua et gymnasium est, L. Valerium
operibus atque oppugnationi praeposuit: partem ex-
tra muros, quae frequentius prope, quam urbs, habi-
tabatur, Ti. Sempronio Longo oppugnandam dedit:
a sinu Maliaco, quae aditum haud facilem pars habe-
bat, M. Baebium; ab altero amniculo, quem Melana
vocant, adversus Dianae templum, Ap. Claudium op-
posuit. Horum magno certamine intra paucos dies
turres, arietesque, et alius omnis apparatus oppu-

urbium perficitur. Et quum ager Heraluster omnis frequensque proceris arborine ad omne genus operum materiam suptum, quia refugerant intra moenia Aetoli, ae in vestibulo urbis erant, tecta in varios gna modo et tabulas, sed laterem quoque, i, et saxa variae magnitudinis, praebebant. Et Romani quidem operibus magis, quam em oppugnabant: Aetoli contra armis se Nam, quum ariete quaterentur muri, non t solent, exceptos declinabant ictus; sed quentes, quidam ignes etiam, quos aggeriant, ferebant. Fornices quoque in muro ad excurrendum: et ipsi, quum pro dirunt muros, crebriores eos, ut pluribus ır in hostem locis, faciebant. Hoc primis n integrae vires erant, et frequentes et imunt: in dies deinde, pauciores et segnius. um multis urgerentur rebus, nulla eos res vigiliae conficiebant; Romanis in magna um succedentibus aliis in stationem alios propter paucitatem eosdem dies noctes- labore urente. Per quattuor et viginti nullum tempus vacuum dimicatione esset, quattuor e partibus simul oppugnantem cturnus diurno continuatus labor est. gatos iam Aetolos sciret consul et ex raoris, et quod ita transfugae affirmabant, um iniit. Media nocte receptui signum oppugnatione simul omnes milites deduad tertiam diei horam quietos in castris de coepta oppugnatio ad mediam rursus rducta est: intermissa deinde usque ad *i horam.* Fatigationem rati causam esse *continuandae* oppugnationis, quae et *at, ubi* Romanis datum receptui signum

...ict, velut ipsi quoque hoc revocati, pro se quis stationibus decedebant: nec ante tertiam diei ...m armati in muris apparebant.

XXIV. Consul, quum nocte media intermisi... ppugnationem, quarta vigilia rursus ab tribus ...ibus summa vi aggressus, ab una T. Sempron... ...enere intentos milites signumque exspectantes ...sit, ad ea in nocturno tumultu, unde clamor ex... ...retur, haud dubie ratus hostes concursuros. A... pars sopiti affecta labore ac vigiliis corpor... somno moliebantur: pars vigilantes adhuc ad st... tum pugnantium in tenebris currunt. Hostes pa... per ruinas iacentis muri transcendere conantur: ...tim scalis ascensus tentant. Adversus quos und... ad opem ferendam occurrunt Aetoli. Pars una... qua aedificia extra urbem erant, neque defend... neque oppugnatur: sed, qui oppugnarent, inten... gnum exspectabant; defensor nemo aderat. Ia... lucescebat, quum signum consul dedit: et sin... certamine partim per semiruta, partim scalis ...gros muros transcendere. Simul clamor, index oppidi, est exauditus, undique Aetoli, desertis ...nibus, in arcem fugiunt. Oppidum victores pe... consulis diripiunt; non tam ab ira, nec ab odio ut miles, coercitus in tot receptis ex potest... ...stium urbibus, aliquo tandem loco fructum v... sentiret. Revocatos inde a medio ferme die quum in duas divisisset partes, unam radicib... tium circumduci ad rupem iussit, quae, fast... tudinis par, media valle velut abrupta ab a... sed adeo prope geminata cacumina eorum sunt, ut ex vertice altero coniici tela in ar... sint: cum dimidia parte militum consul, escensurus in arcem, signum ab iis, q... rupem evasuri erant, exspectabat. N... in arce erant, Aetoli primum eoru...

ıamorem, deinde impetum ab urbe Ro- et fractis iam animis, et nulla ibi prae- ad obsidionem diutius tolerandam: utpote ıtis feminis, puerisque, et imbelli alia turba m, quae vix capere, nedum tueri, multitudi- antam posset. Itaque, ad primum impetum ctis armis, dediderunt sese. Traditus inter cete- princeps Aetolorum Damocritus est: qui princi- belli decretum Aetolorum, quo arcessendum An- hum censuerant, T. Quinctio poscenti responde- : *In Italia daturum, quum castra ibi Aetoli posuis- t.* Ob eam ferociam maius victoribus gaudium ıditus fuit.

XXV. Eodem tempore, quo Romani Heracleam, ıilippus Lamiam ex composito oppugnabat, circa hermopylas cum consule, redeunte ex Boeotia, ut ıctoriam ipsi populoque Romano gratularetur, ex- usaretque, quod morbo impeditus bello non inter- uisset, congressus. Inde diversi ad duas simul op- ugnandas urbes profecti. Intersunt septem millia 'erme passuum: et quia Lamia quum posita est in tumulo, tum regionem maxime Oetae spectat, oppido quam breve intervallum videtur, et omnia in conspe- ctu sunt. Quum enixe, velut proposito certamine, Romani Macedonesque diem ac noctem aut in operi- bus, aut in proeliis essent, hoc maior difficultas Ma- cedonibus erat, quod Romani aggere et vineis, et omnibus supra terram operibus, subtus Macedones cuniculis oppugnabant: et in asperis locis silex saepe impenetrabilis ferro occurrebat. Et, quum parum procederet inceptum, per colloquia principum oppi- danos tentabat rex, ut urbem dederent; haud dubius, quin; si prius Heraclea capta foret, Romanis se po- tius, quam sibi dedituri essent, suamque gratiam consul in obsidione liberanda facturus esset. Nec um opinio est frustrata: confestim enim ab Hera-

ab Lamia est, et propinquae clade urbi
simile paterentur, effugerunt.

XXVI. Paucis, priusquam Heracl
diebus, Aetoli, concilio Hypatam coact
Antiochum miserunt: inter quos et Th
antea, missus est. Mandata erant, ut
rent, primum, ut ipse, coactis rursus
navalibusque copiis, in Graeciam traiic
si qua ipsum teneret res, ut pecuniam e
teret: *id quum ad dignitatem eius fidem*
non prodi socios, tum etiam ad incolum
non sinere, Romanos, omni cura vacuos,
rum gentem sustulissent, omnibus co
traiicere. Vera erant, quae dicebant
regem moverunt. Itaque in praesent
quae ad usus belli necessaria erat, 1
auxilia terrestria navaliaque affirmav
Thoantem unum ex legatis retinuit, e
invitum morantem, ut exactor praese
rum adesset.

XXVII. Ceterum Heraclea capta f
animos Aetolorum: et post paucos di
bellum renovandum acciendumque re
miserant legatos, abiectis belli consilii
dae oratores ad consulem miserunt.
exorsos consul interfatus, quum alia si
da esse dixisset, redire Hypatam eos,
decem indutiis, et L. Valerio Flacco c
iussit: ei, quae secum acturi fuissent,
si qua vellent alia. Hypatam ut est ve
pes Aetolorum apud Flaccum conciliu
consultantes, quonam agendum modo a
foret. *His* parantibus antiqua foeder

gatos. Haec una via omnibus ad salutem visa
in fidem se permitterent Romanorum. Ita enim
violandi supplices verecundiam se impositurós,
s nihilo minus suae potestatis fore, si quid me-
ortuna ostendisset.

XVIII. Postquam ad consulem ventum est
neas legationis princeps longam orationem, e
ad mitigandam iram victoris compositam, Ita
remum finivit, ut diceret: *Aetolos se suaque*
fidei populi Romani permittere. Id consu
divit: *Etiam atque etiam videte,* inquit, *Aetoli*
permittatis. Tum decretum Phaeneas, in quo
erte scriptum erat, ostendit. *Quando ergo,* in
ita permittitis, postulo, ut mihi Dicaearchum
vestrum, et Menestam Epirotam, (Naupactum
praesidio ingressus ad defectionem compule
t Amynandrum cum principibus Athamanum
m consilio ab nobis defecistis, sine mora dedatis
dicentem interfatus Romanum Phaeneas, *No*
vitutem, inquit, *sed in fidem tuam nos tradidi*

et quae imperarentur, et quae ipsis prope
sent, exposuisset; ingemuerunt quidem
conditioni suae, parendum tamen victori ce
et ex omnibus oppidis convocandos Aetolos
cilium.

XXIX. Postquam vero omnis coacta m
eadem illa audivit, adeo saevitia imperii at
gnitate exasperati animi sunt, ut, si in pace
illo impetu irae concitari potuerint ad bell
iram accedebat et difficultas eorum, quae im
tur: (*quonam modo enim utique regem Amyna*
tradere posse?) et spes forte oblata, quod N
eo ipso tempore ab rege Antiocho veniens,
exspectatione vana multitudinem, terra ma
gens parari bellum. Duodecimo is die, q
scenderat navem, in Aétoliam, perfecta l
rediens Phalara in sinu Maliaco tenuit.
miam pecuniam quum devoxisset, ipse cum
vespera prima inter Macedonum Romanaq
medio agro, dum Hypatam notis callibus
stationem incidit Macedonum, deductusque
est, nondum convivio dimisso. Quod ubi n
est, velut hospitis, non hostis, adventu motu

uam corrigi, possint, oblitum se, non factu-
t insultet adversis rebus eorum. Aetolos quo-
re tandem adversus se odia debere; et Nican-
ivatim eius diei, quo servatus a se foret, me-
Ita datis, qui in tutum eum prosequerentur,
m Nicander consultantibus de pace Romana
nit.
C. M'. Acilius vendita, aut concessa militi
eracleam praeda, postquam nec Hypatae pa-
e consilia, et Naupactum concurrisse Aetolos,
totum impetum belli sustinerent, audivit;
so Ap. Claudio cum quattuor millibus mili-
occupanda iuga, qua difficiles transitus mon-
ant, ipse Oetam ascendit, Herculique sacri-
ecit in eo loco, quem Pyram, quod ibi mor-
pus eius dei sit crematum, appellant. Inde
ercitu profectus reliquum iter satis expedito
fecit. Ut ad Coracem est ventum, (mons est
ius inter Callipolin et Naupactum) ibi et iu-
multa ex agmine praecipitata cum ipsis one-
int, et homines vexati. Et facile apparebat,
um inerti hoste res esset, qui tam impeditum
nullo praesidio, ut clauderet transitum, in-
:. Tum quoque vexato exercitu ad Naupa-
escendit: et, uno castello adversus arcem po-
teras partes urbis, divisis copiis pro situ moe-
ircumsedit. Nec minus operis laborisque ea
atio, quam Heracleae, habuit.
XI. Eodem tempore et Messene in Pelopon-
› Achaeis, quod concilii eorum recusaret esse,
iari coepta est. Etenim duae civitates, Mes-
Elis, extra concilium Achaicum erant: cum
sentiebant. Elei tamen, post fugatum ex
a Antiochum, legatis Achaeorum lenius re-
rant: *Dimisso praesidio regio, cogitaturos se,*
i faciendum esset. Messenii, sine responso

dimissis legatis, moverant bellum; trepidiqu suarum, quum iam ager effuso exercitu pass retur, castraque prope urbem poni viderent, Chalcidem ad T. Quinctium, auctorem liberta serunt, qui nuntiarent, Messenios Romani Achaeis, et aperire portas, et dedere urbem esse. Auditis legatis, extemplo profectus Qu a Megalopoli ad Diophanem praetorem Ach misit, qui extemplo reducere eum a Messer citum, et venire ad se iuberet. Dicto paruit I nes: et, soluta obsidione, expeditus ipse, prae agmen, circa Andaniam, parvum oppidum, in galopolim Messenenque positum, Quinctio o et, quum causas oppugnationis exponeret, tum leniter, quod tantam rem sine auctorit conatus esset, dimittere exercitum iussit, nec omnium bono partam turbare. Messeniis im ut exsules reducerent, et Achaeorum concilii si qua haberent, de quibus aut recusare, aut i rum caveri sibi vellent, Corinthum ad se ve Diophanem concilium Achaeorum extempl praebere iussit. Ibi, de Zacyntho intercepta pe dem insula questus, postulavit, ut restitueret manis. Philippi Macedonum regis Zacynthus eam mercedem Amynandro dederat, ut per A niam ducere exercitum in superiorem parten liae liceret. Qua expeditione fractis animis, compulit ad petendam pacem. Amynander pum Megalopolitanum insulae praefecit: pos bellum, quo se Antiocho adversus Romanos xit, Philippo ad munera belli revocato, Hie Agrigentinum successorem misit.

XXXII. Is, post fugam ab Thermopylis Amynandrumque a Philippo Athamania pr *sis ultro* ad Diophanem praetorem Ach *tiis, pecuniam* pactus, insulam Acha

ribusque iis decretum est, ut T. Quinctio ea res itteretur. Erat Quinctius, sicut adversantibus , ita, si cederes, idem placabilis. Omissa igitur ntione vocis vultusque, *Si utilem*, inquit, *posnem eius insulae censerem Achaeis esse, auctor senatui populoque Romano, ut eam vos habere int. Ceterum sicut testudinem, ubi collecta in tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ~~erit partes aliquas, quodcunque nudavit, ob-m atque infirmum habere: haud dissimiliter vos, si, clausos undique mari, quae intra Peloponnesi rminos, ea et iungere vobis, et iuncta tueri fasimul aviditate plura amplectendi hinc exceda-ida vobis omnia, quae extra sint, et exposita ad ictus esse.* Assentiente omni concilio, nec Dio-s ultra tendere auso, Zacynthus Romanis tra-

XXIII. Per idem tempus Philippus rex, profiatem consulem ad Naupactum percunctatus, si terim, quae defecissent ab societate Romana, recipere vellet, permittente eo, ad Demetria-copias admovit, haud ignarus, quanta ibi tum rbatio esset. Destituti enim ab omni spe, quum tos se ab Antiocho, spem nullam in Aetolis esse rent, dies noctesque aut Philippi hostis adven-aut infestiorem etiam, quo iustius irati erant, inorum exspectabant. Turba erat ibi incondita rum: qui, primo pauci in praesidio relicti, postea , plerique inermes, ex proelio adverso fuga de-

lati, nec virium, nec animi satis ad obsidionem tole-
randam habebant. Itaque praemissis a Philippo, qui
spem impetrabilis veniae ostendebant, responderunt
patere portas regi. Ad primum eius ingressum prin-
cipum quidam urbe excesserunt: Eurylochus mo-
tem sibi conscivit. Antiochi milites (sic enim pa-
erant) per Macedoniam Thraciamque, prosequenti-
Macedonibus, ne quis eos violaret, Lysimachiam
ducti sunt. Erant et paucae naves Demetriade,
bus praeerat Isidorus: eae quoque cum prae-
suo dimissae sunt. Inde Dolopiam, et Aperan-
et Perrhaebiae quasdam civitates recepit.

XXXIV. Dum haec a Philippo geruntur
Quinctius, recepta Zacyntho ab Achaico c
Naupactum traiecit; quae iam per duos men
prope excidium erat) oppugnabatur, et, si
foret, omne ibi nomen Aetolorum ad intern
videbatur venturum. Ceterum, quanquam
iratus erat Aetolis, quod solos obtrectass
suae, quum liberaret Graeciam, meminer
auctoritate sua motos esse, quum, quae tu
acciderant, casura praemonens, a furioso
deterreret; tamen, sui maxime operis e
nullam gentem liberatae a se Graeciae fu
ti, obambulare muris, ut facile noscere
lis, coepit. Confestim a primis station
est, vulgatumque per omnes ordines, Qu
Itaque concursu facto undique in muro
se quisque tendentes, consonante cla
tim Quinctium orare, ut opem ferret
tum quidem, quanquam moveretur hi
tamen abnuit, quicquam opis in se
postquam ad consulem venit: *Utrum*
te, M'. Acili, quid agatur? an, quum
nihil id magnopere ad summam rem
Erexerat exspectatione consulem

t? Tum Quinctius: *Ecq*
ho, in duabus urbibus op
um iam prope annus circu
Philippum autem, qui
n vidit, non solum urbes,
iam, Perrhaebiam, Aper
iunxisse? Atqui non tan
m opes ac vires minui, qu
Philippum crescere, et vi
militesque tuos nondum d
tes Graeciae habere.
ur his consul: sed pudor
t obsidione, occurrebat:
issa est. Is rursus ad
lo ante vociferati Aetoli
mpensius orarent, ut mis
, exire aliquos ad se iu
esque alii extemplo eg
s ad pedes, *Fortuna*, inq
meae et orationi tempe
i eventura: et ne hoc qui
lignis accidisse ea videan
m nutriendae Graeciae d
facere absistam. Mittite
ndutias tanti temporis pet
m possitis, per quos sen
go apud consulem deprec
. Ita, ut censuerat Quinc
us est legationem consul:
m datis, qua legatio renun
obsidio est, et exercit
sul cum T. Quinctio ad A
traiecit. Ibi de Eleis
iorum restituendis acto
ia suae gratiae reserv
i, quam per Romano

runt Achaico contribui concilio. Epirotarum l ad consulem venerunt, quos non sincera fide in citia fuisse satis constabat: militem tamen m Antiocho dederant. Pecunia iuvisse eum insi bantur; legatos ad regem ne ipsi quidem m infitiabantur. Iis petentibus, ut in amicitia pr esse liceret, respondit consul, *Se, utrum hostiu pacatorum, eos numero haberet, nondum scire. tum eius rei iudicem fore. Integram se causam Romam reiicere: indutias ad id dierum nona dare.* Epirotae Romam missi senatum adierun magis, quae non fecissent hostilia, referen quam purgantibus ea, de quibus arguebantu sponsum datum est, quo veniam impetrasse, no sam probasse, videri possent. Et Philippi re gati sub idem tempus in senatum introducti, lantes de victoria. Iis petentibus, ut sibi sacri in Capitolio, donumque ex auro liceret ponere de Iovis Optimi Maximi, permissum ab senatu. tum pondo coronam auream posuerunt. Non re sum solum benigne regis legatis est; sed Pl quoque filius Demetrius, qui obses Romae era patrem reducendus legatis datus est. Bellum, cum Antiocho rege in Graecia gestum est a M'. consule, hunc finem habuit.

XXXVI. Alter consul P. Cornelius Scipio, liam provinciam sortitus, priusquam ad bellum cum Boiis gerendum erat, proficisceretur, post ab senatu, ut pecunia sibi decerneretur ad ludos praetor in Hispania inter ipsum discrimen vovisset. Novum atque iniquum postulare Censuerunt ergo, *quos ludos inconsulto ser unius sententia vovisset, eos uti de manub pecuniam ad id reservasset, vel sua ip ret.* Eos ludos per dies decem P. Per idem fere tempus aedes Matris

... Sempronio consulibus: tredecim annis post,
m locata erat, dedicavit eam M. Iunius Brutus,
que ob dedicationem eius facti, quos primos
icos fuisse, Antias Valerius est auctor, Megalesia
ellatos. Item Iuventatis aedem in circo maximo
Licinius Lucullus duumvir dedicavit. Voverat
sexdecim annis ante M. Livius consul, quo die
drubalem exercitumque eius cecidit: idem cen-
eam faciendam locavit, M. Cornelio, P. Sempro-
consulibus. Huius quoque dedicandae causa ludi
i: et eo omnia cum maiore religione facta, quod
um cum Antiocho instabat bellum.

XXXVII. Principio eius anni, quo haec, iam pro-
o ad bellum M'. Acilio, manente adhuc Romae P.
nelio consule, agebantur, boves duos domitos in
inis per scalas pervenisse in tegulas aedificii, pro-
m memoriae est. Eos vivos comburi, cineremque
eorum deiici in Tiberim, haruspices iusserunt.
racinae et Amiterni nuntiatum est aliquoties la-
ibus pluisse; Minturnis aedem Iovis et tabernas
a forum de coelo tactas esse; Vulturni in ostio
ninis duas naves fulmine ictas conflagrasse. Eo-
prodigiorum causa libros Sibyllinos ex senatus-
sulto decemviri quum adissent, renuntiarunt, *Ie-
ium instituendum Cereri esse, et id quinto quoque
o servandum: et ut novendiale sacrum fieret, et
m diem supplicatio esset. Coronati supplicarent:
onsul P. Cornelius, quibus diis, quibusque hostiis
lissent decemviri, sacrificaret.* Placatis diis, nunc
s rite solvendis, nunc prodigiis expiandis, in
inciam proficiscitur consul, atque inde Cn. Do

ad lucem intra vallum militem inst
intentus, ne qua transcenderet hos
Prima luce duabus simul portis er
Nec primo impetu, quod speraverat
sunt: duas amplius horas dubium
nuere. Postremo, quum alia atque al
perent, et integri fessis succederent a
dem Ligures, inter cetera etiam vigil
ga dederunt. Caesa supra quattuor
ex Romanis sociisque minus trecenti
bus fere post mensibus P. Cornelius
iorum exercitu signis collatis eg
Duodetriginta millia hostium occisa,
scribit; capta tria millia et quadri
militaria centum viginti quattuor;
centos triginta; carpenta ducenta
ptem: ex victoribus mille quadring
quattuor cecidisse. Ubi ut in num
rum fidei sit, (quia in augendo eo no
rantior est) magnam tamen victorian
quod et castra capta sunt, et Boii p
extemplo dediderunt sese, et quod
victoriae causa decreta ab senatu,
iores caesae.

XXXIX. Per eosdem dies M. Fulv
ulteriore Hispania ovans urbem est
genti transtulit duodecim millia po
genti centum triginta: auri centum
pondo. P. Cornelius consul primo, ol
rum gente acceptis, agri parte fere d

, si vellet, populus Romanus colonias mit-
et. Inde, Romam, ut ad triumphum haud du-
cedens, exercitum dimisit, et adesse Romae
triumphi iussit. Ipse, postero die, quam
senatu in aedem Bellonae vocato, quum de re-
ab se gestis disseruisset, postulavit, ut sibi
phanti liceret in urbem invehi. P. Sempronius
sus tribunus plebis, *non negandum Scipioni, sed
rendum honorem triumphi*, censebat. *Bella Li-
m Gallicis semper iuncta fuisse: eas inter se
s mutua ex propinquo ferre auxilia. Si P. Sci-
devictis acie Boiis, aut ipse cum victore exercitu
rum Ligurum transisset, aut partem copiarum
inucio misisset, qui iam tertium ibi annum dubio
retur bello, debellari cum Liguribus potuisse:
ad triumphum frequentandum deductos esse
es, qui egregiam navare operam reipublicae po-
ent: possent etiam, si senatus, quod festinatione
phi praetermissum esset, id restituere differendo
pho vellet. Iuberent, consulem cum legionibus
e in provinciam; dare operam, ut Ligures subi-
ur. Nisi illi cogantur in ius iudiciumque populi
ani, ne Boios quidem quieturos: aut pacem, aut
m utrobique habenda. Devictis Liguribus, paucos
menses proconsulem P. Cornelium multorum
plo, qui in magistratu non triumphaverunt,
nphaturum esse.*

XL. Ad ea consul, *Neque se Ligures provinciam
tum esse*, ait, *neque cum Liguribus bellum ges-
, neque triumphum de iis postulare. Q. Minucium
dere brevi, subactis iis, meritum triumphum po-
turum atque impetraturum esse. Se de Gallis
s postulare triumphum, quos acie vicerit, castris
rit: quorum gentem biduo post pugnam totam
perit in deditionem: a quibus obsides abduxerit,
s futurae pignus. Verum enimvero illud multo*

hostem in provincia [illegible]
nerit ad celebrandum consulis tri
militum si et in alia provincia ope
utro tandem modo promptiores
novumque laborem ituros credat,
detrectatione prioris periculi la
an si spem pro re ferentes dimi
prima spe deceptos? Nam, quod
gloriae in omnem vitam illo die s
quo se virum optimum iudicatum
trem Idaeam misisset senatus.
consulatus nec triumphus adiicitu
noratamque P. Scipionis Nasicae
versus senatus non ipse mod
triumphum consensit, sed etiam
ctoritate sua compulit ad remit
nem. P. Cornelius consul trium
eo triumpho Gallicis carpentis ar
lia omnis generis transvexit, et
et cum captivis nobilibus equoru
gregem traduxit. Aureos torqu
quadringentos septuaginta unun
ducenta quadraginta septem, arg
in Gallicis vasis, non infabre su
millia trecenta quadraginta pond
morum ducenta triginta quattu
currum secuti sunt, centenos vi
divisit; duplex centurioni, trip
die, concione advocata, de rebu
iniuria tribuni bello alieno se il

auctoratos dimisit.

LI. Dum haec in Italia geruntur, Antiochus esi securus admodum de bello Romano erat, tanm non transituris in Asiam Romanis. Quam setatem ei magna pars amicorum aut per errorem, assentando faciebat. Hannibal unus, cuius eo pore vel maxima apud regem auctoritas erat, ris *mirari se*, aiebat, *quod non iam in Asia essent iani, quam venturos dubitare. Propius esse, in im ex Graecia, quam ex Italia in Graeciam traii-: et multo maiorem causam Antiochum, quam llos, esse. Neque enim mari minus, quam terra, re Romana arma: iam pridem classem circa Ma-i esse. Audire sese, nuper novas naves novumque eratorem rei gerendae causa ex Italia venisse. ue desineret Antiochus pacem sibi ipse spe vana re. In Asia, et de ipsa Asia, brevi terra marique icandum ei cum Romanis esse: et aut imperium nendum orbem terrarum affectantibus, aut ipsi num amittendum.* Unus vera et providere, et fide- praedicere visus. Itaque ipse rex navibus, quae itae instructaeque erant, Chersonesum petit; ut oca, si forte terra venirent Romani, praesidiis aret: ceteram classem Polyxenidam parare et ucere iussit; speculatorias naves ad omnia explo-la circa insulas dimisit.

XLII. C. Livius praefectus Romanae classis, cum nquaginta navibus tectis profectus, ab Roma Nea-

adiit, quum venisset, percunctatus de stat (necdum enim omnia in Graecia perpacata e ubi classis Romana esset, postquam audivit Thermopylarum saltum in statione consulen gem esse, classem Piraeei stare, maturandu omnium rerum causa, pergit protinus naviga ponnesum. Samen Zacynthumque, quia part lorum maluerant esse, protinus depopulatus, petit: et, prospera navigatione usus, paucis di raeeum ad veterem classem pervenit. Ad Sc Eumenes rex cum tribus navibus occurrit Aeginae diu incertus consilii fuisset, utrum dum rediret regnum, (audiebat enim An Ephesi navales terrestresque parare copias) quam abscederet ab Romanis, ex quorum fort penderet. A Piraeeo A. Atilius, traditis su quinque et viginti navibus tectis, Romam e ctus. Livius una et octoginta constratis multis praeterea minoribus, quae aut ape stratae, aut sine rostris speculatoriae erant, traiecit.

XLIII. Eo fere tempore consul Acilius ctum oppugnabat. Livium Deli per aliquot est ventosissima regio inter Cycladas, fre maioribus, alias minoribus divisas) adversi nuerunt. Polyxenidas, certior per disposit latorias naves factus, Deli stare Romanam nuntios ad regem misit: qui, omissis, quae i sponte agebat, cum rostratis navibus, quant lerare potuit, Ephesum rediit, et consilium habuit, faciendumne periculum navalis ce foret. Polyxenidas negabat cessandum: *prius confligendum, quam classis Eumenis et naves coniungerentur Romanis. Ita numero n impares futuros se, ceteris omnibus superiori leritate navium, et varietate auxiliorum.*

ves, quum ipsas inscite factas immobiles esse, em, ut quae in terram hostium veniant, onera- ameatu venire: suas autem, ut pacata omnia se relinquentes, nihil praeter militem atque arma turas. Multum etiam adiuturam notitiam maris rumque et ventorum: quae omnia ignaros turba- hostes essent. Movit omnes auctor consilii, qui e consilium exsecuturus erat. Biduum in appa- atu morati: tertio die centum navibus, quarum septuaginta tectae, ceterae apertae, minoris omnes formae, erant, profecti Phocaeam petierunt. Inde, quum audisset, appropinquare iam Romanam classem, rex, quia non interfuturus navali certamini erat, Magnesiam, quae ad Sipylum est, concessit, ad terrestres copias comparandas. Classis ad Cyssuntem portum Erythraeorum, tanquam ibi aptius exspectatura hostem, contendit. Romani, ubi primum aquilones (ii namque per aliquot dies tenuerant) ceciderunt, ab Delo Phanas, portum Chiorum in Aegaeum mare versum, petunt: inde ad urbem circumegere naves, commeatuque sumpto, Phocaeam traiiciunt. Eumenes, Elaeam ad suam classem profectus, paucis post inde diebus, cum quattuor et viginti navibus tectis, apertis pluribus paullo, a Phocaea ad Romanos, parantes instruentesque se ad navale certamen, rediit. Inde centum quinque tectis navibus, apertis ferme quinquaginta, profecti, primo, aquilonibus transversis quum urgerentur in terram, cogebantur tenui agmine prope in ordinem singulae naves ire: deinde, ut lenita paullum vis venti est, ad Corycum portum, qui super Cyssuntem est, conati sunt traiicere.

XLIV. Polyxenidas, ut appropinquare hostes allatum est, occasione pugnandi laetus, sinistrum ipse cornu in altum extendit, dextrum cornu praefectos navium ad terram explicare iubet, et aequa

fronte ad pugnam procedebat. Quod ubi v
manus, vela contrahit, malosque inclinat, et
armamenta componens, opperitur insequente
Iam ferme triginta in fronte erant; quibus u
ret laevum cornu, dolonibus erectis altum
intendit: iussis, qui sequebantur, adversus c
cornu prope terram proras dirigere. Eumene
cogebat. Ceterum, ut demendis armamenti
tuari primum coeptum est, et ipse, quanta
celeritate potest, concitat naves. Iam omne
spectu erant: duae Punicae naves antecedel
manam classem, quibus obviae tres fuerunt
naves: et, ut in numero impari, duae regia
circumsistunt: et primum ab utroque later
detergunt: deinde transcendunt armati, et,
caesisque propugnatoribus, navem capiunt
quae compari Marte concurrerat, postquam
alteram navem vidit, priusquam a tribus sir
cumveniretur, retro ad classem refugit. Li
dignatione accensus, praetoria nave in hoste
Adversus quam eadem spe duae, quae Punica
navem circumvenerant, quum inferrentur, d
in aquam remos ab utroque latere remiges st
dae navis causa iussit, et in advenientes
naves ferreas manus iniicere, et, ubi pugnam
similem fecissent, meminisse Romanae virt
pro viris ducere regia mancipia. Haud pau
lius, quam ante duae unam, tunc una duas n
pugnavit, cepitque. Et iam classes quoque
concurrerant, et passim permixtis navibus p
tur. Eumenes, qui extremus commisso ce
advenerat, ut animadvertit laevum cornu ho
Livio turbatum, dextrum ipse, ubi aequa pu
invadit.

XLV. Nec ita multo post primum ab lae
fuga coepit. Polyxenidas enim, ut virtut

superari se vidit, sublatis dolonibus effu- atendit: mox idem et, qui prope terram aeae contraxerant certamen, fecerunt. Ro- Eumenes, quoad sufficere remiges potuerunt, pe erant extremi agminis vexandi, satis perti- cer secuti sunt. Postquam celeritate navium, te levium, suas commeatu onustas eludi frustra lentes viderunt, tandem abstiterunt; tredecim tis navibus cum milite ac remige, decem demer- Romanae classis una Punica navis, in primo amine ab duabus circumventa, periit. Polyxeni- non prius, quam in portu Ephesi, fugae finem t. Romani eó die, unde egressa regia classis erat, serunt: postero die hostem persequi intende- . Medio fere in cursu obviae fuere iis quinque iginti tectae Rhodiae naves, cum Pausistrato fecto classis. Iis adiunctis, Ephesum hostem ecuti, ante ostium portus acie instructa stete- . Postquam confessionem victis satis expres- nt, Rhodii et Eumenes domos dimissi: Romani, m petentes, Phoenicuntem primum portum Ery- eae terrae praetervecti, nocte ancoris iactis, po- o die in insulam ad ipsam urbem traiecerunt: paucos dies remige maxime reficiendo morati, caeam transmittunt. Ibi relictis ad praesidium s quattuor quinqueremibus, ad Canas classis ve- et, quum iam hiems appeteret, fossa valloque umdatis naves subductae. Exitu anni comitia Ro- habita, quibus creati sunt consules L. Cornelius pio et C. Laelius, intuentibus cunctis ad finiendum Antiocho bellum. Postero die praetores creati, Tuccius, L. Aurunculeius, Cn. Fulvius, L. Aemi- , P. Iunius, C. Atinius Labeo.

EPITOME LIBRI XXXVII.

L. Cornelius Scipio consul, legato P. Scipi Africano (qui se legatum fratris futurum dixerat ei Graecia provincia decerneretur, quum C. La qui multum in senatu poterat, ea provincia dari retur) profectus ad bellum adversus Antiochum ge dum, in Asiam primus omnium Romanorum du traiecit. Aemilius Regillus adversus regiam clas Antiochi feliciter pugnavit ad Myonnesum, Rho adiuvantibus. Filius Africani, ab Antiocho cap patri remissus est. M'. Acilius Glabrio de Antio quem Graecia expulerat, et de Aetolis triumpha Victo deinde Antiocho a L. Cornelio Scipione, a vante Eumene rege Pergami, Attali filio, pax est ea conditione, ut omnibus provinciis citra Tau montem cederet. Eumeni, quo iuvante Antiochus ctus erat, regnum ampliatum. Rhodiis quoque, qu ipsi iuverant, quaedam civitates concessae. Colo deducta est Bononia. Aemilius Regillus, qui p fectos Antiochi navali certamine vicerat, nava triumphum duxit. L. Cornelius Scipio, qui cum tiocho debellaverat, cognomine fratri exaequa Asiaticus appellatus est.

T. LIVII PATAVINI
LIBER XXXVII.

L. *Cornelio* Scipione, C. Laelio cons *prius secundum* religiones acta in se

raesentes interrogationibus undique senatorum, fessionem magis noxae, quam responsa, expri- itium, fatigati sunt, et, excedere curia iussi, ma- m certamen praebuere. Plus ira, quam miseri- lia, in causa eorum valebat; quia non ut hostibus lo, sed tanquam indomitae et insociabili genti, :ensebant. Per aliquot dies quum certatum esset, tremo neque dari, neque negari pacem placuit. ıe conditiones iis latae sunt: vel senatui liberum itrium de se permitterent; vel mille talentum ent, eosdemque amicos atque inimicos haberent. ırimere cupientibus, quarum rerum in se arbi- m senatui permitterent, nihil certi responsum Ita infecta pace dimissi, urbe eodem die, Italia a quindecim dies excedere iussi. Tum de consu ı provinciis coeptum est agi. Ambo Graeciam iebant. Multum Laelius in senatu poterat. Is, ım senatus aut sortiri, aut comparare inter se pro- cias consules iussisset, elegantius facturos dixit, udicio Patrum, quam si sorti, eam rem permisis- t. Scipio, responso ad hoc dato, *cogitaturum, d sibi faciendum esset*, cum fratre uno locutus, susque ab eo permittere audacter senatui, renun- t collegae, *facturum se*, *quod is censeret*. Quum , aut nova, aut vetustate exemplorum memoriae ı exoletae, relata exspectatione certaminis sena- ı erexisset, P. Scipio Africanus dixit, *Si L. Sci- ni fratri suo provinciam* Graeciam decrevissent, *egatum iturum*. Haec vox, magno assensu audita, *ulit* certamen. Experiri libebat, utrum plus regi

n Hannibale victo, an in victore Africano
gionibusque Romanis, auxilii foret: a
nes Scipioni Graeciam, Laelio Italiam d
t.
raetores inde provincias sortiti sunt; L.
ius urbanam, Cn. Fulvius peregrinam, L.
Regillus classem, P. Iunius Brutus Tu
ccius Apuliam et Bruttios, C. Atinius Sici
li deinde, cui Graecia provincia decreta
m exercitum, quem a M'. Acilio (duae
nes erant) accepturus esset, in supplem
ta peditum civium Romanorum tria milli
centum, et socium Latini nominis quinque
ites ducenti: et adiectum, ut, quum in pro
aisset, si e republica videretur esse, exe
Asiam traiiceret. Alteri consuli totus nov
tus decretus; duae legiones Romanae,
Latini nominis quindecim millia peditum
sexcenti. Exercitum ex Liguribus Q. Mi
enim confectam provinciam scripserat,
omne nomen in deditionem venisse) t
Boios, et P. Cornelio proconsuli tradere.
agro, quo victos bello multaverat Boios
urbanae legiones, quae priore anno
erant, M. Tuccio praetori datae, et so
nominis peditum quindecim millia, eq
ad Apuliam Bruttiosque obtinendos
superioris anni praetori, qui Brutti
obtinuerat, imperatum, si ita consu
legiones in Aetoliam traiectas M'. A
is manere ibi vellet: si Acilius redi
ut A. Cornelius cum eo exercitu i
ret. C. Atinium Labeonem pr
exercitumque a M. Aemilio accip
supplementum scribere ex ipsa
peditum duo millia, et centur

Tuscos exercitum novum, legionem unam m, et decem millia socium ac Latini nominis e, et quadringentos equites; L. Aemilius, cui cia maritima erat, viginti naves longas, et sonavales a M. Iunio praetore superioris anni accere iussus, et scribere ipse mille navales socios, o millia peditum: cum iis navibus militibusque in siam proficisci, et classem a C. Livio accipere. Duas Hispanias Sardiniamque obtinentibus prorogatum in annum imperium est, et iidem exercitus decreti. Siciliae Sardiniaeque binae eo anno decumae frumenti imperatae: Siculum omne frumentum in Aetoliam ad exercitum portari iussum: ex Sardinia pars Romam, pars in Aetoliam, eodem quo Siculum.

III. Priusquam consules in provincias proficiscerentur, prodigia per pontifices procurari placuit. Romae Iunonis Lucinae templum de coelo tactum erat, ita ut fastigium valvaeque deformarentur. Puteolis pluribus locis murus et porta fulmine icta, et duo homines exanimati. Nursiae sereno satis constabat nimbum ortum: ibi quoque duos liberos homines exanimatos. Terra apud se pluisse Tusculani nuntiabant, et Reatini mulam in agro suo peperisse. Ea procurata, Latinaeque instauratae; quod Laurentibus carnis, quae dari debet, data non fuerat. Supplicatio quoque earum religionum causa fuit: quibus diis decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique, ad id sacrificium adhibiti: et decemviri nocte lactentibus rem divinam fecerunt. P. Cornelius Scipio Africanus, priusquam proficisceretur, fornicem in Capitolio adversus viam, qua in Capitolium escenditur, cum signis septem auratis, et duobus equis, et marmorea duo labra ante fornicem posuit. *Per eosdem dies* principes Aetolorum tres et quadraginta, *inter* quos Damocritus et frater eius erant, a

duabus cohortibus, missis a[...] ducti, et in Lautumias coniecti sunt. [...] consul iuss[...] ad exercitum redire, L. Cornelius consul iuss[...] gati a Ptolemaeo et Cleopatra, regibus Aegypti, gra- tulantes quod M'. Acilius consul Antiochum regem Graecia expulisset, venerunt: adhortantesque, ut in Asiam exercitum traiicerent, *omnia perculsa metu non in Asia modo, sed etiam in Syria, esse; reges Ae- gypti ad ea, quae censuisset senatus, paratos fore.* Gratiae regibus actae: legatis munera dari iussa, in singulos quaternum millium aeris.

IV. L. Cornelius consul, peractis, quae Roma[e] agenda erant, pro concione edixit, ut milites, qu[os] ipse in supplementum scripsisset, quique in Brutt[iis] cum A. Cornelio propraetore essent, ut hi omnes [...] Quintilibus Brundisium convenirent. Item [...] legatos nominavit, Sex. Digitium, L. Apustium, [...] Fabricium Luscinum, qui ex ora maritima un[dique] naves Brundisium contraherent: et, omnibu[s] paratis, paludatus ab urbe est profectus. Ad q[uinque] millia voluntariorum ex Romanis sociisque[...] emerita stipendia sub imperatore P. African[o] bant, praesto fuere exeunti consuli, et nomi[na ...] runt. Per eos dies, quibus est profectus a[d ...] consul, ludis Apollinaribus, ante diem quin[tum ...] Quintiles, coelo sereno interdiu obscura[ta lux est,] quum luna sub orbem solis subisset. Et L[...] Regillus, cui navalis provincia evenerat, [...] pore profectus est. L. Aurunculeio neg[otium ...] natu datum est, ut triginta quinquere[mes ...] triremes faceret; quia fama erat, An[tiochum ...] proelium navale maiorem classem aliq[...] re. Aetoli, postquam legati ab Ro[ma ...] *nullam spem pacis esse,* quanquam or[a ...] *ma eorum,* quae in Peloponnesum v[...] *lata* ab Achaeis erat, periculi mag[...]

4. ut Romanis intercluderent iter, Cora
a occupaverunt. Neque enim dubitabant,
nationem Naupacti eos principio veris redi
ase. Acilio, qui id exspectari sciebat, sati
am est, inopinatam aggredi rem, et Lamiam o
gnare. Nam et a Philippo prope ad excidium a
ductam esse; et tunc eo ipso, quod nihil tale tim
rent, opprimi incautos posse. Profectus ab Elati
primum in hostium terra circa Spercheum amnen
posuit castra: inde nocte motis signis, prima luce
corona moenia est aggressus.

V. Magnus pavor ac tumultus, ut in re improvisa, fuit. Constantius tamen, quam quis facturos crederet, in tam subito periculo, quum viri propugnarent, feminae tela omnis generis saxaque in muros gererent, iam multifariam scalis appositis, urbem eo die defenderunt. Acilius, signo receptui dato, suos in castra medio ferme die reduxit: et tunc cibo et quiete refectis corporibus, priusquam praetorium dimitteret, denuntiavit, *ut ante lucem armati paratique essent: nisi expugnata urbe, se eos in castra non reducturum.* Eodem tempore, quo pridie, pluribus locis aggressus, quum oppidanos iam vires, iam tela, iam ante omnia animus deficeret, intra paucas horas urbem cepit. Ibi, partim divendita, partim divisa praeda, consilium habitum, quid deinde faceret. Nemini Naupactum iri placuit, occupato ad Coracem ab tolis saltu. Ne tamen segnia aestiva essent, et oli non impetratam pacem ab senatu nihilo minus suam cunctationem haberent, oppugnare Acilius phissam statuit. Ab Heraclea per Oetam exercitus ductus. Quum ad moenia castra posuisset, corona, sicut Lamiam, sed operibus oppugnare est adortus. Pluribus simul locis aries admo-
ur; et quum quaterentur muri, nihil adversu
achinationis genus parare, aut comminisci c

pidani conabantur. Omnis spes in armis et audaci erat. Eruptionibus crebris et stationes hostium, e eos ipsos, qui circa opera et machinas erant, turba bant.

VI. Multis tamen locis murus decussus erat, cum allatum est, successorem, Apolloniae exposito exe citu, per Epirum ac Thessaliam venire. Cum trede cim millibus peditum et quingentis equitibus consu veniebat. Iam in sinum Maliacum venerat: et prae missis Hypatam, qui tradere urbem iuberent, post quam responsum est, nihil, nisi ex communi Aetolo rum decreto, facturos; ne teneret se oppugnati Hypatae, nondum Amphissa recepta, praemisso fra tre Africano, Amphissam ducit. Sub adventum eorum oppidani, relicta urbe, (iam enim magna ex part nudata moenibus erat) in arcem, quam inexpugnab lem habent, omnes armati atque inermes concesser Consul sex millia ferme passuum inde posuit castr Eo legati Athenienses primum ad P. Scipionem praegressum agmen, sicut ante dictum est, deinde a consulem venerunt, deprecantes pro Aetolis. Cl mentius responsum ab Africano tulerunt: qui, ca sam relinquendi honeste Aetolici belli quaeren Asiam et regem Antiochum spectabat, iusseratqu Athenienses, non Romanis solum, ut pacem bell praeferrent, sed etiam Aetolis persuadere. Celerite auctoribus Atheniensibus, frequens ab Hypata leg tio Aetolorum venit: et spem pacis iis sermo etia Africani, quem priorem adierunt, auxit, comme

gatos ad consulem et Africanum iusserunt, et pete-
, ut, si dare vere pacem, non tantum ostendere,
istrantes spem miserorum, vellent, aut ex summa
cuniae demerent, aut permissionem extra civium
rpora fieri iuberent. Nihil impetratum, ut mutaret
nsul: et ea quoque irrita legatio dimissa est. Se-
ti et Athenienses sunt: et princeps legationis eo-
m Echedemus fatigatos tot repulsis Aetolos, et
mplorantes inutili lamentatione fortunam gentis,
spem revocavit; auctor indutias sex mensium pe-
adi, ut legatos Romam mittere possent. *Dilatio-
m nihil ad praesentia mala, quippe quae ultima es-
it, adiecturam: levari per multos casus, tempore in-
rposito, praesentes clades posse.* Auctore Echedemo
lem missi, prius P. Scipione convento, per eum in-
itias temporis eius, quod petebant, a consule impe-
averunt: et, soluta obsidione Amphissae, M'. Aci-
is, tradito consuli exercitu, provincia decessit: et
nsul ab Amphissa Thessaliam repetit, ut per Ma-
doniam Thraciamque duceret in Asiam. Tum
fricanus fratri: *Iter, quod insistis, L. Scipio, ego
oque approbo: sed totum id vertitur in voluntate
hilippi. Qui, si imperio nostro fidus est, et iter, et
mmeatus, et omnia, quae in longo itinere exercitus
unt iuvantque, nobis suppeditabit: si is destituat,
hil per Thraciam satis tutum habebis. Itaque prius
gis animum explorari placet. Optime explorabitur,
nihil ex praeparato agentem opprimet, qui mittetur
. Sempronius* Gracchus, longe tum acerrimus iu
num ad id delectus, per dispositos equos prope

se matris deum famulos deae venire memo
precandum Romanum, ut parceret moenib
que. Nemo eorum violatus est: mox univer
tus cum magistratibus ad dedendam urbem
sit. Inde Abydum traiecta classis: ubi quu
tis per colloquia animis, nihil pacati respon
ad oppugnationem sese expediebant.

X. Dum haec in Hellesponto geruntur,
nidas regius praefectus, (erat autem exsul
quum audisset, profectam ab domo populari
rum classem, et Pausistratum praefectum
quaedam et contemptim in se concionantem
praecipuo certamine animi adversus eum
nihil aliud dies noctesque agitabat animo,
verba magnifica eius rebus confutaret. Mitti
hominem et illi notum, qui diceret, *Et se Pa
patriaeque suae magno usui, si liceat, fore;
sistrato se restitui in patriam posse.* Quum,
modo ea fieri possent, mirabundus Pausistr
cunctaretur, fidem petenti dedit agendae com
rei, aut silentio tegendae. Tum internunt
*giam classem aut totam, aut maiorem eius
Polyxenidam traditurum ei: pretium tanti m
lum aliud pacisci, quam reditum in patriam.*
tudo rei, nec ut crederet, nec ut aspernaret
effecit. Panormum Samiae terrae petit: i
explorandam rem, quae oblata erat, substit
citroque nuntii cursare: nec fides ante Pa
facta est, quam coram nuntio eius Polyxe
manu scripsit, *Se ea, quae pollicitus esset, f*
signoque suo impressas tabellas misit. E
gnore velut auctoratum sibi proditorem r
Neque enim eum, qui sub rege viveret, comm
*fuisse, ut adversus semet ipsum indicia ma
stata daret.* Inde ratio simulatae proditi
posita, Omnium se rerum apparatum omis

; dicere; *non remigem, non socios navales ad frequentes habiturum: subducturum per simu- reficiendi quasdam naves, alias in propinquos imissurum: paucas ante portum Ephesi in turum; quas, si exire res cogeret, obiecturus i foret.* Quam negligentiam Polyxenidam : sua habiturum Pausistratus audivit, eam emplo habuit. Partem navium ad commea- ssendos Halicarnassum, partem Samum ad isit: ut paratus esset, quum signum aggre- proditore accepisset. Polyxenidas augere lo errorem; subducit quasdam naves, alias ›ducturus esset, navalia reficit: remiges ex non Ephesum arcessit, sed Magnesiam oc- rit.

Forte quidam Antiochi miles, quum Samum ıtae causa venisset, pro speculatore depre- .educitur Panormum ad praefectum. Is per- ti, quid Ephesi ageretur, incertum metu, an s haud sincera fide, omnia aperit: classem ım paratamque in portu stare: remigium [agnesiam ad Sipylum missum: perpaucas ıbductas esse, et navalia tegi: nunquam in- rem navalem administratam esse. Haec ne s audirentur, animus errore et spe vana prae- ıs fecit. Polyxenidas, satis omnibus compa- cte remige a Magnesia arcessito, deductisque quae subductae erant, navibus, quum diem in apparatu absumpsisset, quam quod con- ›ficiscentem classem nolebat; post solis oc- ›rofectus septuaginta navibus tectis, vento , ante lucem Pygela portum tenuit. Ubi quum ob eandem causam quiesset, nocte in proxi- *iae terrae* traiecit. Hinc Nicandro quodam *ıta quinque* navibus tectis Palinurum iusso *'que inde* armatos, qua proximum per agros

arceri, quam ... ad prom... duci ...
bus agminibus ad portum faciunt, ... Id incep
ctis ab alto portum summoturus. ... rep
ancipitibus hostem quum turbasset, rep
Nicander a terra visus conscendere omnes iub
tato consilio, naves conscendere nautarumque
vero ingens pariter militum nautarumque
orta, et velut fuga in naves fieri, quum se
raque simul cernerent circumventos. Pa
unam viam salutis esse ratus, si vim face
ces portus, atque erumpere in mare aper
postquam conscendisse suos vidit, sequi
sis, ipse princeps concitata nave remi
portus tendit. Superantem iam fauce
Polyxenidas tribus quinqueremibus
Navis rostris icta supprimitur: telis o
pugnatores: inter quos et Pausistratu
gnans interficitur. Navium reliquaru
aliae, aliae in portu deprehensae, qu
dro, dum moliuntur a terra, captae.
Rhodiae naves cum duabus Cois effu
flammae micantis via sibi inter conf
Contis enim binis a prora prominer
reis multum conceptum ignem pr
Erythraeae triremes, quum hau
Rhodiis navibus, quibus ut essent
bant, obviae fugientibus fuissent
ad Romanos cursum averterunt.
Seleucus proditam Phocaeam, p
des aperta, recepit; et Cyme a
urbes ad eum metu defecerunt.

Dum haec in Aeolide geruntur, Abydus quum
...ot dies obsidionem tolerasset, praesidio re-
...nte moenia, iam omnibus fessis, Philota quo-
...aefecto praesidii permittente, magistratus
cum Livio de conditionibus tradendae urbis
...t. Rem distinebat, quod, utrum armati, an
..., emitterentur regii, parum conveniebat. Haec
...us quum intervenisset nuntius Rhodiorum
emissa de manibus res est. Metuens enim
..., ne successu tantae rei elatus Polyxenidas
..., quae ad Canas erat, opprimeret, Abydi ob-
... custodiaque Hellesponti extemplo relicta,
quae subductae Canis erant, deduxit. Et
...ea Elaeam venit. Livius omni classe, cui ad-
...at triremes duas Mitylenaeas, Phocaeam petit.
quum teneri valido regio praesidio audisset,
...ocul Seleuci castra esse; depopulatus mariti-
...ram, et praeda maxime hominum raptim in
...mposita, tantum moratus, dum Eumenes cum
assequeretur, Samum petere intendit. Rhodiis
audita clades simul pavorem, simul luctum
em fecit. Nam, praeter navium militumque
...m, quod floris, quod roboris in iuventute fue-
...iserant; multis nobilibus secutis inter cetera
...itatem Pausistrati, quae inter suos merito ma-
...rat. Deinde, quod fraude capti, quod a cive
...mum suo forent, in iram luctus vertit. Decem
...plo naves, et diebus post paucis decem alias,
...cto omnium Eudamo, miserunt: quem, aliis
...bus bellicis haudquaquam Pausistrato parem,
...rem, quo minus animi erat, ducem futurum
...ant. Romani et Eumenes rex in Erythraeam
...m classem applicuerunt. Ibi noctem unam mo-
postero die Corycum Teiorum promontorium
...unt. Inde quum in proxima Samiae vellent
...re, non exspectato solis ortu, ex quo statum

coeli notare gubernatores possent, in incertam t pestatem miserunt. Medio in cursu, aquilon septentrionem verso, exasperato fluctibus mari ctari coeperunt.

XIII. Polyxenidas, Samum petituros ratus stes, ut se Rhodiae classi coniungerent, ab Ep profectus, primo ad Myonnesum stetit: inde ad crin, quam vocant, insulam traiecit, ut praete hentis classis si quas aberrantes ex agmine n posset, aut postremum agmen opportune adorir Postquam sparsam tempestate classem vidit, c sionem primo aggrediendi ratus, paullo post in bescente vento, et maiores iam volvente fluctus, pervenire se ad eos videbat non posse, ad Aetha insulam traiecit, ut inde postero die Samum ex petentes naves aggrederetur. Romani, pars exi primis tenebris portum Samiae desertum tenuer classis cetera, noctem totam in alto iactata, in dem portum decurrit. Ibi ex agrestibus cognito stium naves ad Aethaliam stare, consilium habi utrum extemplo decernerent, an Rhodiam exsp rent classem. Dilata re, (ita enim placuit) Cory unde venerant, traiecerunt. Polyxenidas quo quum frustra stetisset, Ephesum rediit. Tum manae naves vacuo ab hostibus mari Samum t cerunt. Eodem et Rhodia classis post dies pa venit. Quam ut exspectatam esse appareret, pro extemplo sunt Ephesum, ut aut decernerent n certamine, aut, si detrectaret hostis pugnam, (plurimum intererat ad animos civitatium) tin confessionem exprimerent. Contra fauces p instructa in frontem navium acie stetere. Pos nemo adversus ibat, classe divisa, pars in ostium portus in ancoris stetit; pars in ter *tes exposuit.* In eos, iam ingentem *depopulato* agro agentes, Andronicus

phesi erat, iam moenibus appropinquan-
onem fecit, exutosque magna parte praedae
ic naves redegit. Postero die, insidiis me-
viae positis, ad eliciendum extra moenia
em, Romani ad urbem agmine iere: inde,
ipsa suspicio, ne quis exiret, deterruisset,
ad naves: et, terra marique fugientibus
hostibus, Samum, unde venerat, classis re-
ide duas sociorum ex Italia, duas Rhodias
cum praefecto Epicrate Rhodio ad fretum
iae tuendum praetor misit. Infestum id
Lacedaemonius Hybristas cum iuventute
ium faciebat: clausumque iam mare com-
Italicis erat.

Piraeei L. Aemilio Regillo, succedenti ad
nperium, Epicrates occurrit: qui, audita
odiorum, quum ipse duas tantum quinque-
beret, Epicratem cum quattuor navibus in
ecum reduxit. Prosecutae etiam apertae
sium naves sunt. Aegaeo mari traiecit
Eodem Timasicrates Rhodius cum duabus
nibus ab Samo nocte intempesta venit: de-
e ad Aemilium, praesidii causa se missum,
l eam oram maris infestam onerariis regiae
cursionibus crebris ab Hellesponto atque
icerent. Traiicienti Aemilio a Chio Samum
diae quadriremes missae obviam ab Livio,
menes cum duabus quinqueremibus occur-
ium postquam ventum est, accepta ab Livio
t sacrificio, ut assolet, rite facto, Aemilius
n advocavit. Ibi C. Livius, (is enim est pri-
tus sententiam) *Neminem fidelius dare posse*
i, dixit, *quam eum, qui id alteri suaderet,*
, si in eodem loco esset, facturus fuerit. *Se*
habuisse, tota classe Ephesum petere, et one-
cere multa saburra gravatas, atque eas in

faucibus portus supprimere. D...
ea claustra esse, quod, in fluminis mo...
angustum, et vadosum ostium portus sit. Ita...
pturum se maris usum hostibus fuisse, inutilemque
classem facturum.

XV. Nulli ea placere sententia. Eumenes re...
quaesivit, Quid tandem? ubi demersis navibus fren...
sent claustra maris, utrum libera sua classe absces...
inde forent ad opem ferendam sociis, terroremque...
stibus praebendum? an nihilo minus tota classe...
tum obsessuri? Sive enim abscedant, cui dubium...
quin hostes extracturi demersas moles sint, et...
molimento aperturi portum, quam obstruatu...
autem manendum ibi nihilo minus sit, quid a...
claudi portum? Quin contra, illos, tutissim...
opulentissima urbe fruentes, omnia Asia p...
quieta aestiva acturos: Romanos, aperto...
fluctibus tempestatibusque obiectos, omni...
in assidua statione futuros: ipsos magis al...
peditosque, ne quid eorum, quae agenda s...
agere, quam ut hostes clausos habeant. ...
praefectus Rhodiae classis, magis eam si...
sententiam ostendit, quam ipse, quid cen...
dum, dixit. Epicrates Rhodius, Omissa...
Epheso, mittendam navium partem in...
suit, et Patara, caput gentis, in societ...
da. In duas res magnas id usui fo...
pacatis contra insulam suam terris,...
cumbere in unius belli, quod adversu...
curam posse: et eam classem, quae...
raretur, intercludi, ne Polyxenidae c...
maxime movit sententia: placuit...
tota classe evehi ad portum Ephe...
hostibus terrorem.

XVI. C. Livius cum duabus...
manis, et quattuor quadriremi...

Smyrnaeis, in Lyciam est missus, Rhodum iussus adire, et omnia cum iis communicare a. Civitates, quas praetervectus est, Miletus, is, Halicarnassus, Cous, Cnidus, imperata enierunt. Rhodum ut est ventum, simul et, ad rem missus esset, iis exposuit, et consuluit eos. bantibus cunctis, et ad eam, quam habebat, a assumptis tribus quadriremibus, navigat Pa- Primo secundus ventus ad ipsam urbem ferebat perabantque, subito terrore aliquid moturos. iam, circumagente se vento, fluctibus dubiis coeptum est mare, pervicerunt quidem remis, erent terram: sed neque circa urbem tuta stait, nec ante ostium portus in salo stare potespero mari, et nocte imminente. Praetervecti a, portum Phoenicunta, minus duum millium inde distantem, petiere, navibus ab maritima m: sed altae insuper imminebant rupes, quas er oppidani, assumptis regiis militibus, quos in dio habebant, ceperunt. Adversus quos Livius, uam erant iniqua ac difficilia ad exitus loca, s auxiliares et Smyrnaeorum expeditos iuvenes Ii, dum missilibus primo et adversus paucos s excursionibus lacessebatur magis, quam contur, pugna, sustinuerunt certamen: postquam ab urbe affluebant, et iam omnis multitudo ebatur, timor incessit Livium, ne et auxiliares nvenirentur, et navibus etiam ab terra pericusset: ita non milites solum, sed etiam navales , remigum turbam, quibus quisque poterat armatos in proelium eduxit. Tum quoque anpugna fuit; neque milites solum aliquo[illegible] sed ustius tumultuario proelio cecidit. Postremo fusi fugatique sunt Lycii, atque in urbem *ulsi: et Romani* cum haud incruenta victoria *ves redierunt.* Inde in Telmissicum profecti

sinum, qui latere uno Cariam, altero git, omisso conatu Patara amplius t domum dimissi sunt. Livius, praet in Graeciam transmisit, ut, conver qui tum circa Thessaliam erant, in It

XVII. Aemilius, postquam omiss et Livium profectum in Italiam cogn ab Epheso, repulsus tempestate, ir mum revertisset, turpe ratus, tentat esse, proficisci eo tota classe, et su urbem statuit. Miletum et ceteram praetervecti, in Bargylietico sinu e Iassum fecerunt. Urbem regium tene agrum circa Romani hostiliter depop sis deinde, qui per colloquia princip tuum tentarent animos, postquam n sua responderunt esse, ad urbem oppu Erant Iassensium exsules cum Roma tes Rhodios orare institerunt, *Ne ur sibi, et cognatam, innoxiam perire si silii nullam aliam causam esse, quam manos. Eadem vi regiorum, qua ipsi eos, qui in urbe maneant. Omnium I mentem esse, ut servitutem regiam effi* moti precibus, Eumene etiam rege a suas necessitudines commemorando, regio praesidio urbis casum miseran ut oppugnatione absisteretur. Profe ceteris, quum oram Asiae legerent, adversus Rhodum est) pervenerunt. sermo primo inter tribunos militum deinde ad aures ipsius Aemilii perve sem ab Epheso, ab suo bello: ut ab ctus hostis in tot propinquas socior impune conari posset. Movere ea A tosque Rhodios quum percunctatus

.versa classis in portu stare posset, quum ent, non posse; causam nactus omittendae ı reduxit naves.

Per idem tempus Seleucus, Antiochi filius, omne hibernorum tempus exercitum in ntinuisset, partim sociis ferendo opem, os in societatem pellicere non poterat, de-ı, transire in fines regni Eumenis, dum is lomo cum Romanis et Rhodiis Lyciae ma-ugnaret, statuit. Ad Elaeam primo infestis ssit: deinde, omissa oppugnatione urbis, iliter depopulatus, ad caput arcemque re-num ducit oppugnandum. Attalus primo, ante urbem positis, et excursionibus visque armaturae, magis lacessebat, quam , hostem. Postremo, quum, per levia cer-ertus, nulla parte virium se parem esse, ia se recepisset, obsideri urbs coepta est. me tempore et Antiochus, ab Apamea pro-dibus primum, deinde, haud procul Seleuci caput Caici amnis stativa habuit, cum ma-itu mixto variis ex gentibus. Plurimum ı Gallorum mercede conductis quattuor rat. Hos, paucis admixtis, ad pervastandum rgamenum agrum misit. Quae postquam nt nuntiata, primo Eumenes, avocatus do-llo, cum classe Elaeam petit: inde, quum issent equites peditumque expediti, prae-m tutus, priusquam hostes sentirent, aut ır, Pergamum contendit. Ibi rursus levia siones proelia fieri coepta, Eumene sum-scrimen haud dubie detrectante. Paucos Romana Rhodiaque classis, ut regi opem, aeam ab Samo venerunt. Quos ubi expo-ias Elaeae, et tot classes in unum conve-am, Antiocho allatum est; et sub idem

-inum, qui latere uno Cariam, altero Ly... Rho...
-git, omisso conatu Patara amplius tentandi,
domum dimissi sunt. Livius, praetervectus Asiam,
in Graeciam transmisit, ut, conventis Scipionibus,
qui tum circa Thessaliam erant, in Italiam traiiceret.

XVII. Aemilius, postquam omissas in Lycia res,
et Livium profectum in Italiam cognovit, quum ipse
ab Epheso, repulsus tempestate, irrito incepto Sa-
mum revertisset, turpe ratus, tentata frustra Patara
esse, proficisci eo tota classe, et summa vi aggredi
urbem statuit. Miletum et ceteram oram sociorum
praetervecti, in Bargylietico sinu exscensionem ad
Iassum fecerunt. Urbem regium tenebat praesidium:
agrum circa Romani hostiliter depopulati sunt. Mis-
sis deinde, qui per colloquia principum et magistra-
tuum tentarent animos, postquam nihil in potesta-
sua responderunt esse, ad urbem oppugnandam du-
Erant Iassensium exsules cum Romanis: ii freq-
tes Rhodios orare instituerunt, *Ne urbem, et vici-
sibi, et cognatam, innoxiam perire sinerent.* Si-
*silii nullam aliam causam esse, quam fidem erg-
manos. Eadem vi regiorum, qua ipsi pulsi sint,
eos, qui in urbe maneant. Omnium Iassensium
mentem esse, ut servitutem regiam effugerent.*
moti precibus, Eumene etiam rege assumpto
suas necessitudines commemorando, simul
regio praesidio urbis casum miserando, pe-
ut oppugnatione absisteretur. Profecti ind-
ceteris, quum oram Asiae legerent, Lory-
adversus Rhodum est) pervenerunt. Ibi i-
sermo primo inter tribunos militum secr-
deinde ad aures ipsius Aemilii pervenit,
sem ab Epheso, ab suo bello: ut ab ter-
ctus hostis in tot propinquas sociorum
impune conari posset. Movere ea Aer-
tosque Rhodios quum percunctatus e-

...us, Antiochi filius
...ernorum tempus exercitum in
... continuisset, partim sociis ferendo opem,
tim, quos in societatem pellicere non poterat, de-
ulandis, transire in fines regni Eumenis, dum is
cul ab domo cum Romanis et Rhodiis Lyciae ma-
ma oppugnaret, statuit. Ad Elaeam primo infestis
nis accessit: deinde, omissa oppugnatione urbis,
os hostiliter depopulatus, ad caput arcemque re-
Pergamum ducit oppugnandum. Attalus primo,
ionibus ante urbem positis, et excursionibus
itum levisque armaturae, magis lacessebat, quam
inebat, hostem. Postremo, quum, per levia cer-
na expertus, nulla parte virium se parem esse,
moenia se recepisset, obsideri urbs coepta est.
m ferme tempore et Antiochus, ab Apamea pro-
, Sardibus primum, deinde, haud procul Seleuci
s, ad caput Caici amnis stativa habuit, cum ma-
xercitu mixto variis ex gentibus. Plurimum
is in Gallorum mercede conductis quattuor
us erat. Hos, paucis admixtis, ad pervastandum
Pergamenum agrum misit. Quae postqu...
sunt nuntiata, primo Eu...

ipsos ab ordinibus hostes vidit, ... ipse ...
n accelerare possent, sequi iussis, quam posset effusissi-
er equites cum turma sua, quam omni simul pedite atque
s habenis, clamore ab omni simul pedite atque
quite sublato, stationem hostium improviso invadit,
Non homines solum, sed equi etiam territi, quum
vincula abrupissent, trepidationem et tumultum in-
ter suos fecerunt. Pauci stabant impavidi equi: eos
ipsos non sternere, non infrenare, aut ascendere fa-
cile poterant, multo maiorem, quam pro numero
equitum, terrorem Achaeis inferentibus. Pedites
vero ordinati et praeparati sparsos per negligentiam,
et semisomnos prope adorti sunt: caedes passim fu-
gaque per campos facta est. Diophanes, secutus ef-
fusos, quoad tutum fuit, magno Achaeorum genti
decore parto, (spectaverant enim e moenibus Perga-
mi non viri modo, sed feminae etiam) in praesidium
urbis rediit.

XXI. Postero die regiae, magis compositae et or-
dinatae, stationes quingentis passibus longius ab u...
posuerunt castra: et Achaei eodem ferme temp...
atque in eundem locum processerunt. Per m...
horas intenti utrimque velut iam futurum imp...
exspectavere: postquam haud procul occasu...
redeundi in castra tempus erat, regii signis c...
abire agmine, ad iter magis, quam ad pugnan...
posito, coepere. Quievit Diophanes, dum i...
spectu erant. Deinde eodem, quo pridie, i...
postremum agmen incurrit; tantumque rurs...
ris ac tumultus incussit, ut, quum terga cae...
nemo pugnandi causa restiterit: trepidant...
vix ordinem agminis servantes, in castra...
sunt. Haec Achaeorum audacia Seleucu...
Pergameno movere castra coegit. Antio...
quam Romanos et Eumenem ad tuendu...
teum venisse audivit, ea quidem urbe ...

agros. Peraeam inde, coloniam Mityle-, expugnavit. Cotton, et Corylenus, et .sias, et Crene, primo impetu captae sunt. er Thyatira Sardes rediit. Seleucus, in mari-)ra permanens, aliis terrori, aliis praesidio erat. s Romana cum Eumene Rhodiisque Mitylenen, inde retro, unde profecta erat, Elaeam rediit. Phocaeam petentes ad insulam, quam Bacchium t, (imminet urbi Phocaeensium) appulerunt, et, s ante abstinuerant templis signisque (egregie exornata insula erat) quum hostiliter diripuis-ad ipsam urbem transmiserunt. Eam divisis se partibus quum oppugnarent, et viderent, sine)us, armis scalisque capi non posse; missum itiocho praesidium trium millium armatorum intrasset urbem; extemplo, oppugnatione a, classis ad insulam se recepit, nihil aliud depopulato circa urbem hostium agro.

XII. Inde placuit Eumenem domum dimitti, et arare consuli atque exercitui, quae ad transitum sponti opus essent: Romanam Rhodiamque m redire Samum, atque ibi in statione esse, ne enidas ab Epheso moveret. Rex Elaeam, Ro- et Rhodii Samum redierunt. Ibi M. Aemilius, praetoris, decessit. Rhodii celebratis exse adversus classem, quam fama erat ex Syria ve- redecim suis navibus, et una Coa quinqueremi, Cnidia, Rhodum, ut ibi in statione essent, pro-unt. Biduo ante, quam Eudamus cum classe mo veniret, tredecim ab Rhodo naves cum Pam-a praefecto adversus eandem Syriacam clas-issae, assumptis navibus quattuor, quae Cariae dio erant, oppugnantibus regiis, Daedala et am alia Peraeae castella obsidione exemerunt. ium confestim exire placuit. Additae huic quo-it ad eam classem, quam habebat, sex apertae

prima terrarum Rhodum a Cilicia petentib
cul navium praebet prospectum. Eo max
obvio classi hostium essent, electus locus
rum, quod non providerunt, et loco gravi,
anni, (medium enim aestatis erat) ad h
odore ingruere morbi vulgo, maxime in re
perunt. Cuius pestilentiae metu profe
praeterveherentur Pamphylium sinum, a
dontem amnem appulsa classe, audiunt ab
ad Sidam hostes esse. Tardius navigave
adverso tempore Etesiarum, quod velut
voniis ventis est. Rhodiorum duae et tri
driremes, et quattuor triremes fuere. Re
septem et triginta maioris formae naviu
quibus tres hepteres et quattuor hexere
Praeter has decem triremes erant. Et hi
stes ex specula quadam cognovere. Utra
postero die luce prima, tanquam eo die pu
portu movit: et, postquam superavere
montorium, quod ab Sida prominet in altu
plo et conspecti ab hostibus sunt, et ips

.quae sequebantur, servantes ordinem in
dirigere iubet. Ea res primo tumultum
it. Nam nec sic in altum evectus erat, ut ordo
m navium ad terram explicari posset: et festi-
ipse praepropere cum quinque solis navibus
nibali occurrit. Ceteri, quia in frontem dirigere
erant, non sequebantur. Extremo agmini loci
l ad terram relicti erat; trepidantibusque iis in-
, iam in dextro cornu adversus Hannibalem pu-
ntur.

XIV. Sed momento temporis et navium virtus,
rei maritimae terrorem omnem Rhodiis dem-
Nam et in altum celeriter evectae naves locum
se quaeque venienti ad terram dedere; et, si
concurrerat rostro cum hostium navi, aut pro-
laceerabat, aut remos detergebat, aut, libero in-
rdines discursu praetervecta, in puppim impe-
debat. Maxime exterruit hepteris regia, a multo
re Rhodia nave uno ictu demersa. Itaque iam
l dubie dextrum cornu hostium in fugam inclina-
Eudamum in alto, multitudine navium maxime
nibal, ceteris omnibus longe praestantem, urge-
et circumvenisset, ni, signo sublato ex praetoria
, (quo dispersam classem in unum colligi mos
) omnes, quae in dextro cornu vicerant, naves
pem ferendam suis concurrissent. Tum et Han-
l, quaeque circa eum erant naves, capessunt fu-
insequi Rhodii, ex magna parte aegris, et
rius fessis remigibus, potuerunt. Quum in
i substiterant, cibo reficerent vires, contem-
us Eudamus hostes, claudas mutilatasque naves
rtis navibus remulco trahentes, viginti paullo
lius integras abscedentes, e turri praetoriae na-
silentio facto, *Exsurgite*, inquit, et *egregium spe-*
ulum capessite oculis! Consurrexere omnes, con-
latique trepidationem fugamque hostium, prope

Eudam... et Char... Aliquamdiu ... veri...
philidam et Char... Aliquamdiu se... Hannibal, veri...
tum, iussit. Aliquamdiu ad Eudamum revect...
rae appropinquabat Hannibal, ad Eudamum revect...
tur vento in hostium ora, concursu icta erat, a
pterem captam, quae primo concursu icta erat, a
Phaselidem pertraxerunt. Inde Rhodum, non
victoria laeti, quam alius alium accusantes,
quum potuisset, non omnis submersa aut capt...
sis hostium foret, redierunt. Hannibal, ict...
proelio adverso, ne tum quidem praetervehi L...
audebat, quum coniungi veteri regiae class...
primum cuperet. Et, id ne ei facere liberu...
Rhodii Chariclitum cum viginti navibus ros...
Patara et Megisten portum miserunt. E...
cum septem navibus maximis ex ea classe, ...
fuerat, Samum redire ad Romanos iuss...
quantum consilio, quantum auctoritate va...
pelleret Romanos ad Patara oppugnanda...

XXV. Magnam laetitiam Romanis ...
nuntius victoriae, deinde adventus att...
rum: et apparebat, si ea cura Rhodiis d...
vacuos eos tuta eius regionis maria ...
Sed profectio Antiochi ab Sardibus, n...
tur urbes maritimae, abscedere custod...
Aeolidis prohibuit. Pamphilidam cu...
vibus tectis ad eam classem, quae ci...
miserunt. Antiochus non civitatiu...
circa se erant, contrahebat praesid...
siam, Bithyniae regem, miserat le...
quibus transitum in Asiam Romano...
Venire eos ad omnia regna tollenda...
orbis terrarum, nisi Romanum, im...
lippum et Nabin expugnatos; s...
quisque proximus ab oppresso si...

endium pervasurum. Ab se gradum in Bifore, quando Eumenes in voluntariam servi- concessisset. His motum Prusiam literae Sci- consulis, sed magis eius fratris Africani, ab ione tali averterunt: qui, praeter consuetudi- erpetuam populi Romani augendi omni honore sociorum maiestatem, domesticis ipse exem- usiam ad promerendam amicitiam suam com- *Regulos se acceptos in fidem in Hispania reges sse. Masinissam non in patrio modo locasse sed in Syphacis, a quo ante expulsus fuisset, n imposuisse: et esse eum non Africae modo longe opulentissimum, sed toto in orbe terra- tivis regum vel maiestate, vel viribus parem. pum et Nabin, hostes bello superatos ab T. Quin- amen in regno relictos. Philippo quidem anno etiam stipendium remissum, et filium obsidem um: et quasdam civitates extra Macedoniam, tibus Romanis imperatoribus, recepisse eum. In dignitate et Nabin futurum fuisse, nisi eum rimum furor, deinde fraus Aetolorum absum-* . Maxime confirmatus est animus regis, post- ad eum C. Livius, qui praetor ante classi prae- , legatus ab Roma venit, et edocuit, quanto et ictoriae certior Romanis, quam Antiocho, et ia sanctior firmiorque apud Romanos futura

XVI. Antiochus, postquam a spe societatis Pru- ecidit, Ephesum ab Sardibus est profectus ad m, quae per aliquot menses instructa ac parata , visendam; magis quia terrestribus copiis tum Romanum et duos Scipiones imperatores t sustineri non posse, quam quod res navalis er se aut tentata sibi unquam feliciter, aut agnae et certae fiduciae esset. Erat tamen tum in praesentia spei, quod et magnam par-

tem Rhodiae classis circa Patara esse, et Eum
egem cum omnibus navibus suis consuli obvia
Hellespontum profectum audierat. Aliquid
inflabat animos classis Rhodia, ad Samum per
sionem fraude praeparatam absumpta. His f
Polyxenida cum classe ad tentandam omni
certaminis fortunam misso, ipse copias ad N
ducit: id oppidum Colophonium, mari imm
abest a vetere Colophone duo ferme millia pass
et ipsam urbem suae esse potestatis volebat,
propinquam Epheso, ut nihil terra marive a
quod non subiectum oculis Colophoniorum, a
eos notum extemplo Romanis esset: quos, a
obsidione, non dubitabat ad opem ferendam s
urbi classem a Samo moturos: eam occasione
lyxenidae ad rem gerendam fore. Igitur, op
oppugnare urbem aggressus, et ad mare pa
duabus pariter munitionibus deductis, utrimq
neas et aggerem muro iniunxit, et testudinibu
tes admovit. Quibus territi malis Colophonii
res Samum ad L. Aemilium, fidem praetoris
que Romani implorantes, miserunt. Aemil
Sami segnis diu mora offendebat, nihil min
nantem, quam Polyxenidam, bis nequicqua
provocatum, potestatem pugnae facturum
turpe existimabat, Eumenis classem adiuvar
lem ad traiiciendas in Asiam legiones; se Co
obsessae auxilio, incertam finem habituro,
Eudamus Rhodius, qui et tenuerat eum Sam
tem proficisci in Hellespontum, cunctique
dicere; *Quanto satius esse, vel socios obsidi*
re, vel victam iam semel classem iterum vi
tamque maris possessionem hosti eripere, q
tis sociis, tradita Antiocho Asia terra
Hellespontum, ubi satis esset Eumenis cl
parte belli discedere?

XVII. Profecti ab Samo ad petendos commea-, consumptis iam omnibus, Chium parabant traii-e. Id erat horreum Romanis; eoque omnes ex lia missae onerariae dirigebant cursum. Circum-ti ab urbe ad aversa insulae (obiecta aquiloni ad .um et Erythras sunt) quum pararent traiicere, li-ls certior fit praetor, frumenti vim magnam Chium Italia venisse; vinum portantes naves tempesta-ıs retentas esse. Simul allatum est, Teios regiae ısi benigne commeatus praebuisse; quinque mil-vasorum vini esse pollicitos. Teum ex medio su classem repente avertit, aut volentibus iis usu-commeatu parato hostibus, aut ipsos pro hosti-ı habiturus. Quum direxissent ad terram proras, ndecim ferme iis naves circa Myonnesum appa-ırunt, quas primo ex classe regia praetor esse ra-, institit sequi. Apparuit inde, piraticas celoces embos esse. Chiorum maritimam oram depopu-i, cum omnis generis praeda revertentes, post-ım videre ex alto classem, in fugam verterunt. Et eritate superabant, levioribus et ad id fabrefactis igiis, et propiores terrae erant. Itaque, prius-ım appropinquaret classis, Myonnesum perfuge-ıt. Unde se e portu ratus abstracturum naves, arus loci sequebatur praetor. Myonnesus pro-ntorium inter Teum Samumque est. Ipse collis in modum metae in acutum cacumen a fundo sa-lato fastigatus: a continenti artae semitae adi-n habet: a mari exesae fluctibus rupes claudunt; ut quibusdam locis superpendentia saxa plus in um, quam, quae in statione sunt, naves, promi-ınt. Circa ea appropinquare non ausae naves, ne ı ictu superstantium rupibus piratarum essent, m trivere. Tandem, sub noctem vano incepto ım abstitissent, Teum postero die accessere: et, ortu, qui ab tergo urbis est, (Geraesticum ipsi

commeatu classem hostium arguit, *et q*
Polyxenidae promisissent: quae si eadem
nae darent, revocaturum se a populatio
sin minus, pro hostibus eos habiturum
triste responsum quum retulissent legat
concionem a magistratibus populus, ut, q
consultarent. Eo forte die Polyxenida
classe a Colophone profectus, postquar
Samo Romanos audivit, et, ad Myonne
persecutos, Teiorum agrum depopulari,
raestico portu stare, ipse adversus My
insula (Macrin nautici vocant) ancoras p
iecit. Inde ex propinquo explorans, quid
rent, primo in magna spe fuit, quemad
diam classem ad Samum, circumsessi
faucibus portus, expugnasset, sic et Ror
gnaturum. Nec est dissimilis natura lo
toriis coeuntibus inter se ita clauditur p
duae simul inde naves possint exire.
pare fauces Polyxenidas in animo habel

regissent: et inter alia id quoque movit m, ut traduceret classem, quod ab terra pe-erat, haud procul inde Antiocho stativa ha-

L. Traducta classe ad urbem, ignaris omni-ssi milites nautaeque sunt ad commeatus et axime dividendum in naves; quum medio i agrestis quidam, ad praetorem adductus, *alterum iam diem classem stare ad insulam et paullo ante visas quasdam moveri, tan-profectionem, naves.* Re subita perculsus tubicines canere iubet, ut, si qui per agros sent, redirent: tribunos in urbem mittit ad s milites nautasque in naves. Haud secus, repentino incendio aut capta urbe, trepida-s in urbem currentibus ad suos revocandos, urbe naves cursu repetentibus: incertisque ius, quibus ipsis tubae obstreperent, turbatis tandem concursum ad naves est. Vix suam noscere aut adire prae tumultu poterat: tre-que cum periculo et in mari, et in terra fo-artibus divisis, Aemilius, cum praetoria na-is e portu in altum evectus, excipiens inse-, suo quamque ordine in frontem instruxis-amus Rhodiaque classis substitissent ad ter-et sine trepidatione conscenderent, et, ut parata esset, exiret navis. Ita et explicuere primae in conspectu praetoris, et coactum b Rhodiis est: instructaque acies, velut cer-gios, in altum processit. Inter Myonnesum um promontorium erant, quum hostem con-Et regia classis, binis in ordinem navibus mine veniens, et ipsa aciem adversam expli-ntum laevo evecta cornu, ut amplecti et cir-*lextrum* cornu Romanorum posset. Quod *mus*, qui cogebat agmen, vidit, non posse

pugna conserta erat. Ab Romanis octogi pugnabant, ex quibus Rhodiae duae et vig Hostium classis undenonaginta navium fui mae formae naves tres hexeres habebat, d res. Robore navium et virtute militum Ror regios praestabant: Rhodiae naves agilita gubernatorum, et scientia remigum. Max hostibus terrori fuere, quae ignes prae se p et, quod unum iis ad Panormum circumve fuerat, id tum maximum momentum ad fuit. Nam metu ignis adversi regiae nave concurrerent, quum declinassent, neque i rostro hostem poterant, et obliquas se ipsa praebebant: et, si qua concurrerat, obruel so igni; magisque ad incendium, quam ad trepidabant. Plurimum tamen, quae sole virtus in bello valuit. Mediam namque stium Romani quum rupissent, circumvect pugnantibus adversus Rhodios regiis sese momentoque temporis et media acies A

ratae aliquot. Rhodia una capta memorabili casu. am, quum rostro percussisset Sidoniam navem, anra, ictu ipso excussa e nave sua, unco dente, velut anu ferrea iniecta, alligavit alterius proram: inde multu iniecto, quum, divellere se ab hoste cupiens, inhiberent Rhodii, tractum ancorale et implicim remis, latus alterum detersit: debilitatam ea sa, quae icta cohaeserat, navim cepit. Hoc maxime odo ad Myonnesum navali proelio pugnatum est.

XXXI. Quo territus Antiochus, quia, possessione aris pulsus, longinqua tueri diffidebat se posse, raesidium ab Lysimachia, ne opprimeretur ibi ab omanis, deduci pravo, ut res ipsa postea docuit, onsilio iussit. Non enim tueri solum Lysimachiam primo impetu Romanorum facile erat: sed obsidioem etiam per totam hiemem tolerare, et obsidentes uoque ad ultimam inopiam adducere extrahendo empus, et interim spem pacis per occasiones tenta. Nec Lysimachiam tantum hostibus tradidit post dversam navalem pugnam, sed etiam Colophonis bsidione abscessit, et Sardes recepit se: atque inde Cappadociam ad Ariarathen, qui auxilia arcesseent, et quocunque alio poterat ad copias contrahenas, in unum iam consilium, ut acie dimicaret, intenis, misit. Regillus Aemilius, post victoriam navalem rofectus Ephesum, directis ante portum navibus, uum confessionem concessi maris ultimam hosti xpressisset, Chium, quo ante navale proelium curum a Samo intenderat, navigat. Ibi naves in proelio uassatas quum refecisset, L. Aemilium Scaurum um triginta navibus Hellespontum ad exercitum raiiciendum misit: Rhodias, parte praedae et spoliis avalibus decoratas, domum redire iubet. Rhodii npigre praevertere, ad traiiciendasque copias conilis iere: atque, eo quoque functi officio, tum deum Rhodum rediere. Classis Romana ab Chio

Phocaeam traiecit. In sinu maris intimo posita haec urbs est, oblonga forma: duum millium et quingentorum passuum spatium murus amplectitur: coit deinde ex utraque parte in artiorem velut cuneum, Lamptera ipsi appellant: mille et ducentos passus ibi latitudo patet: inde in altum lingua mille passuum excurrens medium fere sinum velut nota distinguit; ubi cohaeret faucibus angustis, duos in utramque regionem versos portus tutissimos habet. Qui in meridiem vergit, ab re appellant Naustathmon, quia ingentem vim navium capit: alter prope ipsum Lamptera est.

XXXII. Hos portus tutissimos quum occupasset Romana classis; priusquam aut scalis, aut operibus, moenia aggrederetur, mittendos censuit praetor, qui principum magistratuumque animos tentarent. Postquam obstinatos vidit, duobus simul locis oppugnare est adortus. Altera pars infrequens aedificiis erat; templa deum aliquantum tenebant loci: ea prius ariete admoto, quatere muros turresque coepit. Deinde, quum eo multitudo occurreret ad defendendum, altera quoque parte admotus aries: et iam utrimque sternebantur muri. Ad quorum casum quum impetum Romani milites per ipsam stragem ruinarum facerent, alii scalis etiam ascensum in muros tentarent; adeo obstinate restiterunt oppidani, ut facile appareret, plus in armis et virtute, quam in moenibus, auxilii esse. Coactus ergo periculo militum praetor receptui cani iussit, ne obiiceret incautos furentibus desperatione ac rabie. Dirempto proelio, ne tum quidem ad quietem versi; sed undique omnes ad munienda et obmolienda, quae ruinis strata erant, concurrerunt. Huic operi intentis supervenit Q. Antonius, a praetore missus: qui, castigata pertinacia eorum, Maiorem curam Romanis, quam illis, ostenderet, esse, ne in perniciem urbis pu-

gueretur: si absistere furore vellent, potestatem iis dare eadem conditione, qua prius C. Livii in fidem venissent, se tradendi. Haec quum audissent, quinque dierum spatio ad deliberandum sumpto, tentata interim spe auxilii ab Antiocho, postquam legati missi ad regem, nihil in eo esse praesidii, retulerant: tum portas aperuerunt, pacti ne quid hostile paterentur. Quum signa in urbem inferrentur, et pronuntiasset praetor, parci se deditis velle, clamor undique est sublatus, *indignum facinus esse, Phocaeenses, nunquam fidos socios, semper infestos hostes, impune eludere.* Ab hac voce, velut signo a praetore dato, ad diripiendam urbem passim discurrerunt. Aemilius primo resistere et revocare, dicendo, *captas, non deditas, diripi urbes: et in his tamen imperatoris, non militum, arbitrium esse.* Postquam ira et avaritia imperio potentiora erant, praeconibus per urbem missis, liberos omnes in forum ad se convenire iubet, ne violarentur: et in omnibus, quae ipsius potestatis fuerunt, fides constitit praetoris. Urbem, agrosque, et suas leges iis restituit: et, quia iam hiems appetebat, Phocaeae portus ad hibernandum classi delegit.

XXXIII. Per idem fere tempus consuli, transgresso Aeniorum Maronitarumque fines, nuntiatur, victam regiam classem ad Myonnesum, relictamque a praesidio Lysimachiam esse. Id multo, quam de navali victoria, laetius fuit: utique postquam eo venerunt, refertaque urbs omnium rerum commeatibus, velut in adventum exercitus praeparatis, eos excepit; ubi inopiam ultimam laboremque in obsidenda urbe sibi proposuerant. Ibi paucos dies stativa habuere, ut impedimenta aegrique consequerentur, qui passim per omnia Thraciae castella, fessi morbis ac longitudine viae, relicti erant. Receptis omnibus, ingressi rursus iter per Chersonesum, Hellespontum perve

niunt: ubi, omnibus cura regis Eumenis ad tra dum praeparatis, velut in pacata litora, nullo bente, aliis alio delatis navibus, sine tumultu cere. Ea vero res Romanis auxit animos, conc sibi transire cernentibus in Asiam; quam rem certaminis futuram crediderant. Stativa dei Hellespontum aliquamdiu habuerunt, quia die: quibus ancilia moventur, religiosi ad iter incid Iidem dies P. Scipionem propiore etiam rel quia Salius erat, disiunxerant ab exercitu: ca et is ipse morae erat, dum consequeretur.

XXXIV. Per eos forte dies legatus ab An in castra venerat Byzantius Heraclides, de pa rens mandata: quam impetrabilem fore, mag spem attulit mora et cunctatio Romanorum; simul Asiam attigissent, effuso agmine ad cas gia ituros crediderat. Statuit tamen non priu consulem, quam P. Scipionem: et ita mandat rege erat. In eo maximam spem habebat, p quam quod et magnitudo animi et satietas g placabilem eum maxime faciebat; notumqu gentibus, qui victor ille in Hispania, qui dei Africa fuisset: etiam quod filius eius captus ir state regis erat. Is ubi, et quando, et quo casu sit, sicut pleraque alia, parum inter auctores c Alii principio belli, a Chalcide Oreum petente cumventum ab regiis navibus tradunt: alii, pos transitum in Asiam est, cum turma Fregellan sum exploratum ad regia castra, effuso obvian tatu, quum reciperet sese, in eo tumultu delap equo, cum duobus equitibus oppressum, ita ad deductum esse. Illud satis constat, si pax cu pulo Romano maneret, hospitiumque privati cum Scipionibus esset, neque liberalius, nequ gnius haberi colique adolescentem, quam cu potuisse. Ob haec quum adventum P. Scip

xspectasset, ubi is venit, consulem adit, petit mandata audiret.

XV. Advocato frequenti consilio, legati verba dita. Is, *Multis ante legationibus nequicquam troque de pace missis, eam ipsam fiduciam imli sibi esse,* dixit, *quod priores legati nihil iment. Smyrnam enim, et Lampsacum, et Alexan-Troadem, et Lysimachiam in Europa, iactatas disceptationibus esse. Quarum Lysimachia sisse regem, ne quid in Europa habere eum dieas, quae in Asia sint, civitates tradere, parae, et si quas alias Romani, quod suarum par'uerint, vindicare ab imperio regio velint. Imquoque, in bellum factae, partem dimidiam reaestaturum populo Romano.* Hae conditiones ›acis. Reliqua oratio fuit, *Ut memores rerum ırum, et suae fortunae moderarentur, et alie: urgerent. Finirent Europa imperium. Id immensum esse. Et parari singula acquirendo s potuisse, quam universa teneri posse. Quod 'e quoque partem aliquam abstrahere velint, ›do non dubiis regionibus finiant, vinci suam antiam Romana cupiditate, pacis et concordiae regem passurum.* Ea, quae legato magna ad impetrandam videbantur, parva Romanis viam, *et impensam, quae in bellum facta esset, . praestare regem,* aequum censebant, *cuius ›ellum excitatum esset; et, non Ionia modo atolide deduci debere praesidia regia: sed, sicut ia omnis liberata esset, ita, quae in Asia sint, liberari urbes. Id aliter fieri non posse, quam Taurum montem possessione Asiae Antiochus*

[XVI. Legatus, postquam nihil aequi in consi 'etrare se censebat, privatim (sic enim imper at;) P. Scipionis tentare animum est cona

Omnium primum, filium ei sine pretio redditurum regem, dixit: deinde, ignarus et animi Scipionis, et moris Romani, auri pondus ingens est pollicitus, et, nomine tantum regio excepto, societatem omnis regni, si per eum pacem impetrasset. Ad ea Scipio: *Quod Romanos omnes, quod me, ad quem missus es, ignoras, minus miror; quum te fortunam eius, a quo venis, ignorare cernam. Lysimachia tenenda erat, ne Chersonesum intraremus; aut ad Hellespontum obsistendum, ne in Asiam traiiceremus: si pacem tanquam ab sollicitis de belli eventu petituri eratis. Concesso vero in Asiam transitu, et non solum frenis, sed etiam iugo accepto, quae disceptatio ex aequo, quum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: aliis, deos precor, ne unquam fortuna egeat mea; animus certe non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit. Publice nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in praesentia dare possim, fidele consilium est. Abi, nuntia meis verbis, bello absistat, pacis conditionem nullam recuset.* Nihil ea moverunt regem, tutam fore belli aleam ratum, quando perinde ac victo iam sibi leges dicerentur. Omissa igitur in praesentia mentione pacis, totam curam in belli apparatum intendit.

XXXVII. Consul, omnibus praeparatis ad proposita exsequenda, quum ex stativis movisset, Dardanum primum, deinde Rhoeteum, utraque civitate obviam effusa, venit. Inde Ilium processit, castrisque in campo, qui est subiectus moenibus, positis, in urbem arcemque quum escendisset, sacrificavit Minervae praesidi arcis; et Iliensibus in omni rerum verborumque honore ab se oriundos Romanos praeferentibus, et Romanis laetis origine sua. Inde profecti sextis castris ad caput Caici amnis pervenerunt

:t Eumenes rex, conatus primo ab Hellesponto
:cere classem in hiberna Elaeam, adversis deinde
is quum aliquot diebus superare Lecton promon-
um non potuisset, in terram egressus, ne deesset
cipiis rerum, qua proximum fuit, in castra Ro-
a cum parva manu contendit. Ex castris Per-
ıum remissus ad commeatus expediendos, tradito
ıento, quibus iusserat consul, in eadem stativa
it. Inde, plurium dierum praeparatis cibariis,
ilium erat ire ad hostem, priusquam hiems op-
ıeret. Regia castra circa Thyatira erant: ibi
m audisset Antiochus, P. Scipionem aegrum
eam delatum, legatos, qui filium ad eum reduce-
:, misit. Non solum animo patrio gratum munus,
corpori quoque salubre gaudium fuit: satiatus-
tandem complexu filii, *Renuntiate*, inquit, *gra-*
regi me agere: referre gratiam aliam nunc non
:e, quam ut suadeam, ne ante in aciem descendat,
m in castra me redisse audierit. Quanquam sexa-
:a duo millia peditum, plus duodecim millia equi-
animos interdum ad spem certaminis faciebant;
:us tamen Antiochus tanti auctoritate viri, in quo
incertos belli eventus omnis fortunae posuerat
sidia, recepit se, et transgressus Phrygium
ıem, circa Magnesiam, quae ad Sipylum est,
uit castra: et, ne, si extrahere tempus vellet, mu-
enta Romani tentarent, fossam sex cubita altam,
decim latam quum duxisset, extra duplex vallum
ae circumdedit: interiore labro murum cum tur-
ıs crebris obiecit; unde facile arceri transitu fos-
hostis posset.

XXXVIII. Consul, circa Thyatira regem esse ra-
continuis itineribus quinto die ad Hyrcanum
ıpum descendit. Inde quum profectum audisset,
ıtus *vestigia* citra Phrygium amnem, quattuor
ia ab hoste, posuit castra. Eo mille ferme equi

tes, (maxima pars Gallograeci erant, et Dahae quidam aliarumque gentium sagittarii equites intermixti) tumultuose amne traiecto, in stationes impetum fecerunt. Primo turbaverunt incompositos; deinde, quum longius certamen fieret, Romanorum, ex propinquis castris facili subsidio, cresceret numerus, regii, fessi iam et plures non sustinentes, recipere se conati, circa ripam amnis, priusquam flumen ingrederentur, ab instantibus tergo aliquot interfecti sunt. Biduum deinde silentium fuit, neutris transgredientibus amnem. Tertio post die Romani simul omnes transgressi sunt, et duo millia fere et quingentos passus ab hoste posuerunt castra. Metantibus et muniendo occupatis, tria millia delecta equitum peditumque regiorum magno terrore ac tumultu advenere. Aliquanto pauciores, qui in statione erant, duo tamen millia, per se, nullo a munimento castrorum milite avocato, et primo aequum proelium sustinuere, et, crescente certamine, pepulerunt hostes, centum ex his occisis, centum ferme captis. Per quatriduum insequens instructae utrimque acies pro vallo stetere. Quinto die Romani processere in medium campi. Antiochus nihil promovit signa, ita ut extremi minus mille pedes a vallo abessent.

XXXIX. Consul, postquam detrectari certamen vidit, postero die in consilium advocavit, *Quid sibi faciendum esset, si Antiochus pugnandi copiam non faceret? Instare hiemem. Aut sub pellibus habendos milites fore, aut, si concedere in hiberna vellent, differendum esse in aestatem bellum.* Nullum unquam hostem Romani aeque contempserunt. Conclamatum undique est, *duceret extemplo, et uteretur ardore militum:* qui, tanquam non pugnandum cum tot millibus hostium, sed par numerus pecorum trucidandus *esset*, per fossas, per vallum castra invadere parati *erant*, si in proelium hostis non exiret. Cn. Domi-

lus, ad explorandum iter, et qua parte adiri vallum hostium posset, missus, postquam omnia certa stalit, postero die propius castra admoveri placuit. Tertio signa in medium campi prolata, et instrui acies coepta est. Nec Antiochus ultra tergiversandum ratus, ne et suorum animos minueret detrectando certamen, et hostium spem augeret, et ipse copias eduxit; tantum progressus a castris, ut dimicaturum appareret. Romana acies unius prope formae uit, et hominum et armorum genere. Duae legiones omanae, duae socium ac Latini nominis erant: quina millia et quadringenos singulae habebant. Romani mediam aciem, cornua Latini tenuerunt: hastatorum prima signa, deinde principum erant: triai postremos claudebant. Extra hanc veluti iustam iem, a parte dextra consul Achaeorum caetratis imixtos auxiliares Eumenis, tria millia ferme petum, aequata fronte instruxit: ultra eos equitum inus tria millia opposuit; ex quibus Eumenis octinnti, reliquus omnis equitatus Romanus erat: exemos Tralles et Cretenses (quingentorum utrique imerum explebant) statuit. Laevum cornu non viebatur egere talibus auxiliis, quia flumen ab ea parte paeque deruptae claudebant. Quattuor tamen inde irmae equitum oppositae. Haec summa copiarum rat Romanis, et duo millia mixtorum Macedonum hracumque, qui voluntate secuti erant. Hi praedio relicti sunt castris. Sexdecim elephantos post iarios in subsidio locaverunt. Nam, praeterquam uod multitudinem regiorum elephantorum (erant utem quattuor et quinquaginta) sustinere non videantur posse, ne pari quidem numero Indicis Africi esistunt; sive quia magnitudine, (longe enim illi raestant) *sive robore* animorum vincuntur.

XL. Regia acies varia magis multis gentibus, *ssimilitudine* armorum auxiliorumque erat. Decem

patebat. Hoc et roboris in regiis copi
perinde quum alia specie, tum eminenti
inter armatos elephantis, magnum terroı
bat. Ingentes ipsi erant: addebant specie:
et cristae, et tergo impositae turres,
superstantes, praeter rectorem, quaterni
latus dextrum phalangitarum mille et
equites Gallograecorum opposuit. His
equitum loricatorum (cataphractos ipsi
adiunxit. Addita his ala mille ferme equ
ma eam vocabant. Medi erant lecti viri,
regionis mixti multarum gentium equites
his grex sexdecim elephantorum est o
subsidiis: ab eadem parte, paullulum pı
nu, regia cohors erat: argyraspides a g
rum appellabantur. Dahae deinde, equite
mille et ducenti: tum levis armatura trii
pari ferme numero pars Cretenses, pars T
millia et quingenti Mysi sagittarii his ad
Extremum cornu claudebant quattuor ı
Cyrtaei funditores, et Elymaei sagittarii

, gladios habentes tenues, longos quaterna cu- ut ex tanta altitudine contingere hostem pos- Inde alia multitudo, par ei, quae in dextro cor- rat; primi Tarentini, deinde Gallograecorum ;um duo millia et quingenti, inde Neocretes ;, et eodem armatu Cares et Cilices mille et quin- , et totidem Tralles, et tria millia caetratorum; dae hi erant, et Pamphylii, et Lycii) tum Cyr- rum et Elymaeorum paria in dextro cornu loca- ıxilia, et sexdecim elephanti modico intervallo ntes.

LI. Rex ipse in dextro cornu erat: Seleucum a et Antipatrum fratris filium in laevo praepo- media acies tribus permissa, Minioni, et Zeu- et Philippo magistro elephantorum. Nebula tina, crescente die levata in nubes, caliginem : humor inde, ab austro velut, perfudit omnia. nihil admodum Romanis, eadem perincommoda s erant. Nam et obscuritas lucis in acie modica anis non adimebat in omnes partes conspectum; mor, toto fere gravi armatu, nihil gladios aut ıebetabat. Regii, tam lata acie, ne ex medio em cornua sua circumspicere poterant, nedum mi inter se conspicerentur: et humor arcus fun- ue et iaculorum amenta emollierat. Falcatae ue quadrigae, quibus se perturbaturum hostium a Antiochus crediderat, in suos terrorem verte- Armatae autem in hunc maxime modum erant. ides circa temonem ab iugo decem cubita ex- es, velut cornua, habebant; quibus, quicquid ım daretur, transfigerent: et in extremis iugis circa eminebant falces; altera aequata iugo, a inferior in terram devexa: illa, ut, quicquid tere obiiceretur, abscinderet: haec, ut prolapsos ntesque contingeret. Item ab axibus rotarum que binae eodem modo diversae deligabantur

falces. Sic armatas quadrigas, quia, si in extremo, aut in medio locatae forent, per suos agendae erant, in prima acie, ut ante dictum est, locaverat rex. Quod ubi Eumenes vidit, haud ignarus pugnae, et quam anceps esset auxilii genus, si quis pavorem magis equis iniiceret, quam iusta adoriretur pugna, Cretenses sagittarios, funditoresque, et iaculatores equitum, non confertos, sed, quam maxime possent, dispersos, excurrere iubet; simul omnibus partibus tela ingerere. Haec velut procella, partim vulneribus missilium undique coniectorum, partim clamoribus dissonis, ita consternavit equos, ut repente, velut effrenati, passim incerto cursu ferrentur: quorum impetus et levis armatura, et expediti funditores, et velox Cretensis momento declinabant: et eques insequendo tumultum ac pavorem equis camelisque, et ipsis simul consternatis, augebat, clamore et ab alia circumstantium turba multiplici adiecto. Ita medio inter duas acies campo exiguntur quadrigae: amotoque inani ludibrio, tum demum ad iustum proelium, signo utrimque dato, concursum est.

XLII. Ceterum vana illa res verae mox cladis causa fuit. Auxilia enim subsidiaria, quae proxima locata erant, pavore et consternatione quadrigarum territa, et ipsa in fugam versa, nudarunt omnia usque ad cataphractos equites. Ad quos quum, dissipatis subsidiis, pervenisset equitatus Romanus, ne primum quidem impetum pars eorum sustinuerunt. Alii fusi sunt; alii propter gravitatem tegumentorum armorumque oppressi sunt. Totum deinde laevum cornu inclinavit; et, turbatis auxiliaribus, qui inter equites, et quos appellant phalangitas, erant, usque ad mediam aciem terror pervenit. Ibi simul perturbati ordines, et impeditus intercursu suorum usus praelongarum hastarum, (sarissas Macedones vocant) intulere signa Romanae legiones, et pila i

atos coniecere. Ne interpositi quidem ele-
militem Romanum deterrebant, assuetum iam
cis bellis et vitare impetum belluae, et ex
rso aut pilis incessere, aut, si propius subire
gladio nervos incidere. Iam media acies fere
fronte prostrata erat, et subsidia circumita
caedebantur: quum in parte alia fugam suo-
t prope iam ad ipsa castra clamorem paven-
cepere. Namque Antiochus a dextro cornu,
bi fiducia fluminis nulla subsidia cerneret,
quattuor turmas equitum, et eas, dum appli-
suis, ripam nudantes, impetum in eam partem
xiliis et cataphracto equitatu fecit: nec a
tantum instabat, sed, circumito a flumine
iam ab latere urgebat; donec fugati equites
, deinde proximi peditum effuso cursu ad ca-
npulsi sunt.

II. Praeerat castris M. Aemilius tribunus mi-
M. Lepidi filius, qui post paucos annos ponti-
ximus factus est. Is, qua fugam cernebat suo-
um praesidio omni occurrit; et stare primo,
redire in pugnam, iubebat, pavorem et turpem
increpans. Minae exinde erant, in perniciem
aecos ruere, ni dicto parerent. Postremo dat
suis, ut primos fugientium caedant, turbam
ntium ferro et vulneribus in hostes redigant.
ior timor minorem vicit. Ancipiti coacti metu
constiterunt; deinde et ipsi redierunt in pu-
et Aemilius cum suo praesidio (erant autem
llia virorum fortium) effuse sequenti regi acri-
titit. Et Attalus, Eumenis frater, a dextro
a quo laevum hostium primo impetu fugatum
ut ab sinistro fugam suorum et tumultum
astra vidit, in tempore cum ducentis equitibus
. *Antiochus*, postquam et eos, quorum terga
derat, repetentes pugnam, et aliam et a ca-

stris et ex acie affluentem turbam conspexit, in fugam vertit equum. Ita utroque cornu victores Romani per acervos corporum (quos in media maxime acie cumulaverant, ubi et robur fortissimorum virorum, et arma gravitate fugam impedierant) pergunt ad castra diripienda. Equites primi omnium Eumenis, deinde et alius equitatus toto passim campo sequuntur hostem, et postremos, ut quosque adepti sunt, caedunt. Ceterum fugientibus maior pestis, intermixtis quadrigis, elephantisque, et camelis erat, et sua ipsorum turba: quum, solutis ordinibus, velut caeci super alios alii ruentes, incursu belluarum obtererentur. In castris quoque ingens, et maior prope quam in acie, caedes est edita. Nam et primorum fuga in castra maxime inclinavit; et huius fiducia multitudinis, qui in praesidio erant, pertinacius pro vallo pugnarunt. Retenti in portis valloque, quae se impetu ipso capturos crediderant, Romani, postquam tandem perruperunt, ab ira graviorem ediderunt caedem.

XLIV. Ad quinquaginta millia peditum caesa eo die dicuntur, equitum tria millia; mille et quadringenti capti, et quindecim cum rectoribus elephanti. Romanorum aliquot vulnerati sunt; ceciderunt non plus trecenti pedites, quattuor et viginti equites; et de Eumenis exercitu quinque et viginti. Et illo quidem die victores, direptis hostium castris, cum magna praeda in sua reverterunt; postero die spoliabant caesorum corpora, et captivos contrahebant. Legati ab Thyatira et a Magnesia ad Sipylum ad dedendas urbes venerunt. Antiochus, cum paucis fugiens, in ipso itinere pluribus congregantibus se, modica manu armatorum media ferme nocte Sardes contendit. Inde, quum audisset, Seleucum filium et quosdam amicorum Apameam praegressos, et ipse quarta vigilia cum coniuge ac filia petit Apameam,

ɔni tradita custodia urbis, Timone Lydiae praeto: quibus spretis, consensu oppidanorum et min, qui in arce erant, legati ad consulem missi .

ℭLV. Sub idem fere tempus et ab Trallibus, et a nesia, quae super Maeandrum est, et ab Epheso ti ad dedendas urbes venerunt. Reliquerat Ephe- Polyxenidas, audita pugna, et, classe usque ad .ra Lyciae pervectus, metu stationis Rhodiarum um, quae ad Megisten erat, in terram egressus, paucis itinere pedestri Syriam petiit. Asiae ci- :es in fidem consulis ditionemque populi Romani tradebant. Sardibus iam consul erat. Eo et P. io ab Elaea, quum primum pati laborem viae .it, venit. Sub idem fere tempus caduceator ab ocho per P. Scipionem a consule petiit, impetraıe, ut oratores mittere liceret regi. Paucos post Zeuxis, qui praefectus Lydiae fuerat, et Antir fratris filius venerunt. Hi, prius Eumene con- o, quem propter vetera certamina aversum mae a pace credebant esse, et placatiore eo et sua :gis spe invento, tum P. Scipionem, et per eum ıulem, adierunt: praebitoque iis petentibus freıti consilio ad mandata edenda, *Non tam, quid dicamus, habemus*, inquit Zeuxis, *quam ut a vo- ɩuaeramus, Romani, quo piaculo expiare errorem s, pacem veniamque impetrare a victoribus possi- . Maximo semper animo victis regibus populisque ıvistis. Quanto id maiore et placatiore animo de- vos facere in hac victoria, quae vos dominos orbis 'arum fecit? Positis iam adversus omnes mortales aminibus, haud secus quam deos, consulere et par- vos generi humano oportet.* Iam ante, quam le- venirent, decretum erat, quid responderetur- *ondere* Africanum placuit. Is in hunc modum *us fertur: Romani* ex iis, quae in deum immor-

talium potestate erant, ea habemus, qu
Animos, qui nostrae mentis sunt, eosde
tuna gessimus, gerimusque: neque e
extulerunt, nec adversae minuerunt. E
omittam, Hannibalem vestrum vobis
nisi vos ipsos dare possem. Postquan
traiecimus, priusquam castra regia, p
videremus, quum communis Mars et
eventus esset, de pace vobis agentibus,
ribus ferebamus conditiones, easdem n
ctis ferimus. Europa abstinete, Asia
cis Taurum montem est, decedite. Pr
de in bellum factis quindecim millia t
corum dabitis: quingenta praesentia
quingenta, quum senatus populusque I
comprobaverint; millia deinde talentu
annos. Eumeni quoque reddi quadri
et quod frumenti reliquum ex eo, quo
est, placet. Haec quum pepigerimus,
pro certo habeamus, erit quidem ali
obsides viginti nostro arbitratu dabiti
satis liquebit nobis, ibi pacem esse p
ubi Hannibal erit. Eum ante omn
Thoantem quoque Aetolum, concitore
qui et illorum fiducia vos, et vestra ill
vit, dedetis, et cum eo Mnasilochum
Chalcidenses Philonem et Eubulidam
sua fortuna pacem faciet rex, quia ser
facere potuit. Si nunc moratus fueri
maiestatem difficilius ab summo fasti
detrahi, quam a mediis ad ima praecip
mandatis ab rege missi erant legati, u
conditionem acciperent. Itaque Roma
placuit. Consul in hiberna exercitum
Maeandrum et Tralles Ephesumque
sum ad consulem paucos post dies

cti sunt: et legati, qui Romam irent, venerunt. ɔnes quoque eodem tempore profectus est Ro- quo legati regis. Secutae eos sunt legationes am Asiae populorum.

LVI. Dum haec in Asia geruntur, duo fere sub tempus cum triumphi spe proconsules de pro- is Romam redierunt; Q. Minucius ex Liguribus, cilius ex Aetolia. Auditis utriusque rebus ge- Minucio negatus triumphus, Acilio magno con- ι decretus: isque triumphans de rege Antiocho tolis urbem est invectus. Praelata sunt in eo ıpho signa militaria ducenta triginta: et argenti ti tria millia pondo; signati tetradrachmum At- ı centum tredecim millia, cistophorum ducenta raginta octo: vasa argentea caelata multa, ma- ıe ponderis. Tulit et supellectilem regiam ar- ɔam, ac vestem magnificam; coronas aureas, do- ciarum civitatium, quadraginta quinque; spolia s generis: captivos nobiles, Aetolos et regios s, sex et triginta duxit. Damocritus Aetolorum paucos ante dies, quum e carcere nocte effugis- n ripa Tiberis consecutis custodibus, priusquam ɔrehenderetur, gladio se transfixit. Milites tan- , qui sequerentur currum, defuerunt: alioqui nificus et spectaculo et fama rerum triumphus Huius triumphi minuit laetitiam nuntius ex ɔania tristis, adversa pugna in Bastetanis, ductu emilii proconsulis, apud oppidum Lyconem cum tanis sex millia de exercitu Romano cecidisse: ros, paventes intra vallum compulsos, aegre ca- defendisse, et in modum fugientium magnis iti- bus in agrum pacatum reductos. Haec ex Hispa- nuntiata. Ex Gallia legatos Placentinorum et *nonensium L.* Aurunculeius praetor in senatum *duxit. Iis* querentibus inopiam colonorum, ali *asibus, aliis* morbo absumptis, quosdam t

dio accolarum Gallorum reliquisse colonias, decrevit senatus, *Uti C. Laelius consul, si ei videretur, sex millia familiarum conscriberet, quae in eas colonias dividerentur: et ut L. Aurunculeius praetor triumviros crearet ad eos colonos deducendos.* Creati M. Atilius Serranus, L. Valerius P. F. Flaccus, L. Valerius C. F. Tappo.

XLVII. Haud ita multo post, quum iam consularium comitiorum appeteret tempus, C. Laelius consul ex Gallia Romam rediit. Is non solum, ex facto absente se senatusconsulto, in supplementum Cremonae et Placentiae colonos scripsit; sed, ut novae coloniae duae in agrum, qui Boiorum fuisset, deducerentur, et retulit, et auctore eo Patres censuerunt. Eodem tempore L. Aemilii praetoris literae allatae de navali pugna ad Myonnesum facta, et L. Scipionem consulem exercitum in Asiam traiecisse. Victoriae navalis ergo in unum diem supplicatio decreta est: in alterum diem, quod exercitus Romanus tum primum in Asia posuisset castra, ut ea res prospera et laeta eveniret. Vicenis maioribus hostiis in singulas supplicationes sacrificare consul est iussus. Inde consularia comitia magna contentione habita. M. Aemilius Lepidus petebat adversa omnium fama, quod provinciam Siciliam petendi causa, non consulto senatu, ut sibi id facere liceret, reliquisset. Petebant cum eo M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Vulso, M. Valerius Messalla. Fulvius consul unus creatur, quum ceteri centurias non explessent: isque postero die Cn. Manlium, Lepido deiecto, (nam Messalla tacuit) collegam dixit. Praetores exinde facti, duo Q. Fabii, Labeo et Pictor, (flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat) M. Sempronius Tuditanus, Sp. Postumius Albinus, L. Plautius Hypsaeus, L. Baebius Dives.

XLVIII. M. Fulvio Nobiliore et Cn. Manlio Vul-

consulibus, Valerius Antias auctor est, rumo-
celebrem Romae fuisse, et paene pro certo ha-
n, recipiendi Scipionis adolescentis causâ, con-
n L. Scipionem, et cum eo P. Africanum, in
quium evocatos regis, et ipsos comprehensos
; et, ducibus captis, confestim ad castra Romana
citum ductum, eaque expugnata, et deletas
es copias Romanorum esse. Ob haec Aetolos
disse animos, et abnuisse imperata facere, prin-
que eorum in Macedoniam, et in Dardanos, et
hraciam, ad conducenda mercede auxilia profe-
Haec qui nuntiarent Romam, A. Terentium
onem et M. Claudium Lepidum ab A. Cornelio
raetore ex Aetolia missos esse. Subtexit deinde
lae huic, legatos Aetolos in senatu inter cetera
juoque interrogatos esse, unde audissent, impe-
res Romanos in Asia captos ab Antiocho rege, et
citum deletum esse; Aetolos respondisse, ab suis
tis se, qui cum consule fuerint, certiores factos.
oris huius quia neminem alium auctorem habeo,
e affirmata res mea opinione sit, nec pro vana
termissa.

XLIX. Aetoli legati in senatum introducti, quum
usa eos sua et fortuna hortaretur, ut confitendo
suae culpae seu errori veniam peterent suppli-
orsi a beneficiis in populum Romanum, et prope
obrantes virtutem suam in Philippi bello, et of-
erunt aures insolentia sermonis; et eo, vetera
literata repetendo, rem adduxerunt, ut haud
lo plurium maleficiorum gentis, quam beneficio-
memoria subiret animos Patrum, et, quibus mi-
ordia opus erat, iram et odium irritarent. In-
gati ab uno senatore, *permitterentne arbitrium
populo Romano?* deinde ab altero, *haberentne
m, quos populus Romanus, socios et hostes essent?*
d ea respondentes, egredi templo iussi sun

Conclamatum deinde prope ab universo senatu est, *Totos adhuc Antiochi Aetolos esse, et ex unica ea spe pendere animos eorum. Itaque bellum cum haud dubiis hostibus gerendum, perdomandosque feroces animos esse.* Etiam illa res accendit, quod eo ipso tempore, quo pacem ab Romanis petebant, Dolopiae atque Athamaniae bellum inferebant. Senatusconsultum in M'. Acilii sententiam, qui Antiochum Aetolosque devicerat, factum est, *Ut Aetoli eo die iuberentur proficisci ab urbe, et intra quintum decimum diem Italia excedere.* A. Terentius Varro ad custodiendum iter eorum missus, denuntiatumque, *Si qua deinde legatio ex Aetolis, nisi permissu imperatoris, qui eam provinciam obtineret, et cum legato Romano, venisset Romam, pro hostibus omnes futuros.* Ita dimissi Aetoli.

L. De provinciis deinde consules retulerunt: sortiri eos Aetoliam et Asiam placuit. Qui Asiam sortitus esset, exercitus ei, quem L. Scipio haberet, est decretus, et in eum supplementum quattuor millia peditum Romanorum, ducenti equites, et sociorum ac Latini nominis octo millia peditum, et quadringenti equites: his copiis ut bellum cum Antiocho gereret. Alteri consuli exercitus, qui erat in Aetolia, est decretus; et, ut supplementum scriberet, permissum, civium sociorumque eundem numerum, quem collega. Naves quoque idem consul, quae priore anno paratae erant, ornare iussus, ac ducere secum: nec cum Aetolis solum bellum gerere, sed etiam in Cephalleniam insulam traiicere. Mandatum eidem, ut, si per commodum reipublicae facere posset, ut ad comitia Romam rediret. Nam, praeterquam quod magistratus annui subrogandi essent, censores quoque placere creari. Si qua res eum teneret, senatum certiorem faceret, se ad comitiorum tempus occurrere non posse. Aetolia M. Fulvio, Asia Cn. Manlio

te evenit. Praetores deinde sortiti sunt, Sp. stumius Albinus urbanam et inter peregrinos, M. npronius Tuditanus Siciliam, Q. Fabius Pictor nen Quirinalis Sardiniam, Q. Fabius Labeo clası, L. Plautius Hypsaeus Hispaniam citeriorem, Baebius Dives Hispaniam ulteriorem. Siciliae io una et classis, quae in ea provincia erat, decreet ut duas decumas frumenti novus praetor im'aret Siculis: earum alteram in Asiam, alteram in ;oliam mitteret. Idem ab Sardis exigi, atque ad ıdem exercitus id frumentum, ad quos Siculum, ›ortari iussum. L. Baebio supplementum in Hiıniam datum mille Romani pedites, equites quinıginta, et sex millia peditum Latini nominis, duıti equites. Plautio Hypsaeo in Hispaniam citerem mille Romani dati sunt pedites, duo millia :ium Latini nominis, et ducenti equites: cum his ›plementis ut singulas legiones duae Hispaniae ›erent. Prioris anni magistratibus, C. Laelio cum › exercitu prorogatum in annum imperium est. ›rogatum et P. Iunio propraetori in Etruria cum exercitu, qui in provincia esset; et M. Tuccio ›praetori in Bruttiis et Apulia.

LI. Priusquam in provincias praetores irent, cernen inter P. Licinium pontificem maximum fuit Q. Fabium Pictorem flaminem Quirinalem, quale :rum memoria inter L. Metellum et Postumium ›inum fuerat. Consulem illum, cum C. Lutatio lega in Siciliam ad classem proficiscentem, ad saı retinuerat Metellus pontifex maximus; praeton hunc, ne in Sardiniam proficisceretur, P. Liciıs tenuit. Et in senatu, et ad populum magnis conıtionibus certatum est; et imperia inhibita ultro *'oque*, et pignora capta, et multae dictae, et tr*i appellati*, et provocatum ad populum est. *ad postremum* vicit, ut dicto audiens esset

men pontifici; et multae ex iussu populi remissae. Ira provinciae ereptae praetorem magistratu abdicare se conantem Patres auctoritate sua deterruerunt: et, ut ius inter peregrinos diceret, decreverunt. Delectibus deinde intra paucos dies (neque enim multi milites legendi erant) perfectis, consules praetoresque in provincias proficiscuntur. Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore: et post dies paucos nuntii certi literaeque imperatoris Romam allatae; quae non tantum gaudium ab recenti metu attulerunt, (desierant enim victum in Aetolia metuere) quam a vetere fama: quod ineuntibus id bellum gravis hostis et suis viribus, et quod Hannibalem rectorem militiae haberet, visus fuerat. Nihil tamen aut de consule mittendo in Asiam mutandum, aut minuendas eius copias, censuerunt; metu, ne cum Gallis foret bellandum.

LII. Haud multo post M. Aurelius Cotta, legatus L. Scipionis, cum Antiochi regis legatis, et Eumenes rex Rhodiique Romam venerunt. Cotta in senatu primum, deinde in concione iussu Patrum, quae acta in Asia essent, exposuit. Supplicatio inde in triduum decreta est, et quadraginta maiores hostiae immolari iussae. Tum omnium primum Eumeni senatus datus est. Is quum breviter et egisset gratias Patribus, *quod obsidione se ac fratrem exemissent, regnumque ab iniuriis Antiochi vindicassent:* et gratulatus esset, *quod mari terraque prospere res gessissent; quodque regem Antiochum, fusum fugatumque et exutum castris, prius Europa, post et Asia, quae cis Taurum montem est, expulissent: sua* deinde *merita malle eos ex imperatoribus suis legatisque, quam se commemorante, cognoscere*, dixit. Haec approbantibus cunctis, iubentibusque dicere ipsum, omissa in id verecundia, *quid sibi a senatu populoque Romano tribui aequum censeret: propensius* cumulatiusque, si quo

prout eius merita sint, senatum facturum; ad
Si ab aliis sibi praemiorum optio deferretur,
', data modo facultate consulendi senatum Ro-
, consilio amplissimi ordinis usurum fuisse, ne
it immoderate cupisse, aut petisse parum mo-
deri posset: verum enimvero, quum ipsi daturi
ulto magis munificentiam eorum in se fratres-
s ipsorum arbitrii debere esse. Nihil hac ora-
ius Patres conscripti deterriti sunt, quo minus
ipsum iuberent: et quum aliquamdiu, hinc
ontia, hinc modestia, inter permittentes in vi-
on magis mutua, quam inexplicabili facilitate,
m esset, Eumenes templo excessit. Senatus
m perstare sententia, ut *absurdum esse* dice-
orare regem, quid sperans, aut petens venerit.
ecommodata regno suo sint, ipsum optime sci-
am longe melius, quam senatum, nosse. Revo-
igitur et cogendum, quae vellet, quaeque sen-
xpromere.

[. Reductus a praetore in templum rex, et di-
ssus: *Perseverassem,* inquit, *tacere, Patres*
pti, nisi Rhodiorum legationem mox vocaturos
em: et, illis auditis, mihi necessitatem fore di-
Quae quidem eo difficilior oratio erit, quod ea
ta eorum futura sint, ut non solum nihil, quod
me sit, sed ne quod ad ipsos quidem proprie
at, petere videantur. Agent enim causam ci-
m Graecarum, et liberari eas dicent debere.
petrato, cui dubium est, quin et a nobis aver-
it non eas modo civitates, quae liberabuntur,
am veteres stipendiarias nostras; ipsi autem
bligatos beneficio verbo socios, re vera subiectos
et obnoxios habituri sint? Et, si diis placet,
has tantas opes affectabunt, dissimulabunt,
te id ad se pertinere: vos modo id decere, et
ns esse ante factis, dicent. Haec vos ne d

cipiat oratio, providendum vobis erit; neve non solum inaequaliter alios nimium deprimatis ex sociis vestris, alios praeter modum extollatis; sed etiam, ne, qui adversus vos arma tulerint, in meliore statu sint, quam socii et amici vestri. Quod ad me attinet, in aliis rebus cessisse intra finem iuris mei cuilibet videri malim, quam nimis pertinaciter in obtinendo eo tetendisse; in certamine autem amicitiae nostrae, benevolentiae erga vos, honoris, qui a vobis habebitur, minime a quoquam aequo animo vinci possum. Hanc ego maximam hereditatem a patre accepi, qui primus omnium Asiam Graeciamque incolentium in amicitiam vestram venit, eamque perpetua et constanti fide ad extremum finem vitae perduxit: nec duntaxat animum vobis bonum ac fidelem praestitit, sed omnibus interfuit bellis, quae in Graecia gessistis, terrestribus, navalibus; omni genere commeatuum ita, ut nemo sociorum vestrorum aequari ulla parte posset, vos adiuvit. Postremo quum Boeotos ad societatem vestram hortaretur, in ipsa concione intermortuus, haud multo post exspiravit. Huius ego vestigia ingressus, voluntati quidem et studio in colendis vobis adiicere (etenim inexsuperabilia haec erant) nihil potui: rebus ipsis meritisque et impensis officiorum ut superare possem, fortuna, tempora, Antiochus, et bellum in Asia gestum praebuerunt materiam. Rex Asiae et partis Europae Antiochus filiam suam in matrimonium mihi dabat; restituebat extemplo civitates, quae defecerant a nobis; spem magnam in posterum amplificandi regni faciebat, si secum adversus vos bellum gessissem. Non gloriabor eo, quod nihil in vos deliquerim: illa potius, quae vetustissima domus nostrae vobiscum amicitia digna sunt, referam. Pedestribus navalibusque copiis, ut nemo vestrorum sociorum me aequiparare posset, imperatores vestros adiuvi; commeatus terra marique suppeditavi; navalibus proeliis, quae

'acta sunt, omnibus adfui; nec labori ulo usquam peperci. Quod miserrimum bsidionem passus sum, Pergami inclusus ıe ultimo simul vitae regnique. Libera- ıidione, quum alia parte Antiochus, alia ı arcem regni mei castra haberent, reli- 's, tota classe ad Hellespontum L. Scipioni occurri, ut eum in traiiciendo exercitu Postquam in Asiam exercitus vester est nunquam a consule abscessi: nemo miles gis assiduus in castris vestris fuit, quam ıe mei. Nulla expeditio, nullum equestre : me factum est. In acie ibi steti, eam utatus, in qua me consul esse voluit. Non urus, Patres conscripti, Quis hoc bello vos mecum comparari potest? Ego nulli e populorum, neque regum, quos in ma- abetis, non ausim me comparare. Hostis ıte vobis, quam socius, fuit: nec incolumi ıxiliis suis, sed extorris, expulsus, amis- opiis, cum turma equitum in castra con- : tamen eum, quia in Africa adversus : Carthaginienses fideliter atque impigre ›it, non in patrium solum regnum resti- adiecta opulentissima parte Syphacis re- ·entem inter Africae reges fecistis. Quo ır nos praemio atque honore digni apud ui nunquam hostes, semper socii fuimus? fratresque mei non in Asia tantum, sed ab domo in Peloponneso, in Boeotia, in ›ippi, Antiochi, Aetolico bello, terra mari- s arma tulimus. Quid ergo postulas? di- Ego, Patres conscripti, quoniam dicere ›ibus vobis parendum est, si vos ea mente iuga emostis Antiochum, ut ipsi teneretis ıllos accolas, nec finitimos habe-e, quam

que ex sociis ... rem esse ex sociis, dicere ... Ita ... Antiochi ... sideat, quam me, dicere ... servas. ... est liberare civitates servas: sin autem Antiochi ... aequita ... stile adversus vos fecerunt: quanto est vestra prudentia et aequita ... fuerunt; quanto est vestra ... quam hostibus, vos ... gnius, sociis bene meritis, quam hostibus, vos ... lere?

LIV. Grata oratio regis Patribus fuit: et ... apparebat, munifice omnia et propenso animo ... ros. Interposita Smyrnaeorum brevis legatio ... quia non aderat quidam Rhodiorum. Col... egregie Smyrnaeis, quod omnia ultima pati, ... regi tradere, maluissent, introducti Rho... Quorum princeps legationis, expositis init... tiae cum populo Romano, meritisque Rhodi... lippi prius, deinde Antiochi bello: *Nihil, ... bis tota nostra actione, Patres conscripti, ... cilius, neque molestius est, quam quod c... nobis disceptatio est: cum quo uno maxi... privatum singulis, et, quod magis nos ... ... civitati nostrae hospitium est. Ceter... ... conscripti, nos, sed rerum ... ut nos lib...*

'is instituto vestro, et gloriam, Philippi bello ı, nunc servitute tot civitatium deformaretis. b hac necessitate, aut gratiae in amicum mi-:e, aut gloriae vestrae, egregie vos fortuna vin- Est enim deum benignitate non gloriosa magis, lives, victoria vestra: quae vos facile isto velut lieno exsolvat. Nam et Lycaonia, et Phrygia e, et Pisidia omnis, et Chersonesus, quaeque iacent Europae, in vestra sunt potestate. Qua-ıa quaelibet regi adiecta multiplicare regnum is potest: omnes vero datae maximis eum regi-uare. Licet ergo vobis, et praemiis belli ditare et non decedere instituto vestro, et meminisse, titulum praetenderitis prius adversus Philip-unc adversus Antiochum, belli: quid feceritis, vo victo; quid nunc a vobis, non magis quia ı, quam quia id vos facere decet, desideretur exspectetur. Alia enim aliis et honesta est et ilis causa armorum. Illi agrum, hi vicos, hi , hi portus, oramque aliquam maris ut possi- Vos nec cupistis haec, antequam haberetis: nc, quum orbis terrarum in ditione vestra sit, potestis. Pro dignitate et gloria apud omne humanum, quod vestrum nomen imperiumque ıc deos immortales iam pridem intuetur, pugna- Quae parare et quaerere arduum fuit, nescio ri difficilius sit. Gentis vetustissimae nobilis-ue, vel fama rerum gestarum, vel omni com-tione humanitatis doctrinarumque, tuendam ab o regio libertatem suscepistis. Hoc patroci-receptae in fidem et in clientelam vestram uni-gentis perpetuum vos praestare decet. Non, ı solo modo antiquo sunt, Graecae magis urbes uam coloniae earum, illinc quondam profectae m. Nec terra mutata mutavit genus aut mores. pio certamine cuiuslibet bonae artis ac virtu

tis ausi sumus cum parentibus quaeque civitas et con ditoribus suis. Adistis Graeciae, adistis Asiae urbe plerique: nisi quod longius a vobis absumus, null vincimur alia re. Massilienses, quos, si natura insit velut ingenio terrae vinci posset, iam pridem efferai sent tot indomitae circumfusae gentes, in eo honor in ea merito dignitate audimus apud vos esse, ac medium umbilicum Graeciae incolerent. Non eni sonum modo linguae vestitumque et habitum, sed ant omnia mores, et leges, et ingenium sincerum int grumque a contagione accolarum, servarunt. Te minus est nunc imperii vestri mons Taurus. Quicqui intra eum cardinem est, nihil longinquum vobis vider debet. Quo arma vestra pervenerunt, eodem ius hin profectum perveniat. Barbari, quibus pro legibu semper dominorum imperia fuerunt, quo gaudent, r ges habeant: Graeci suam fortunam, vestros anim gerunt. Domesticis quondam viribus etiam imperiu amplectebantur; nunc, imperium ubi est, ibi ut s perpetuum, optant. Libertatem vestris tueri arm satis habent, quoniam suis non possunt. At enim qua dam civitates cum Antiocho senserunt. Et aliae pri cum Philippo, et cum Pyrrho Tarentini. Ne alios p pulos enumerem, Carthago libera cum suis legib est. Huic vestro exemplo quantum debeatis, videt Patres conscripti. Inducetis in animum negare E menis cupiditati, quod iustissimae irae vestrae neg stis. Rhodii et in hoc, et in omnibus bellis, quae i illa ora gessistis, quam forti fidelique opera vos adi verimus, vestro iudicio relinquimus. Nunc in pace i consilium afferimus; quod si comprobaveritis, m gnificentius vos victoria usos esse, quam vicisse, omn existimaturi sint. Apta magnitudini Romanae orati visa est.

LV. Post Rhodios Antiochi legati vocati s li, vulgato petentium veniam more, errorem

is, obtestati sunt Patres conscriptos, *Ut suae po- clementiae, quam regis culpae, qui satis superque narum dedisset, memores consulerent.* *Postremo em datam a L. Scipione imperatore, quibus legibus isset, confirmarent auctoritate sua.* Et senatus a pacem servandam censuit, et paucos post dies ulus iussit. Foedus in Capitolio cum Antipatro acipe legationis, et eodem fratris filio regis An- hi, est ictum. Auditae deinde et aliae legationes Asia sunt. Quibus omnibus datum est responsum, *em legatos more maiorum senatum missurum ad Asiae disceptandas componendasque. Summam en hanc fore: ut cis Taurum montem, quae intra ni Antiochi fines fuissent, Eumeni attribueren- , praeter Lyciam Cariamque usque ad Maeandrum nem: ea civitatis Rhodiorum essent. Ceterae ci- tes Asiae, quae Attali stipendiariae fuissent, eae- Eumeni vectigal penderent: quae vectigales An- hi fuissent, eae liberae atque immunes essent.* cem legatos hos decreverunt, Q. Minucium Ru- , L. Furium Purpureonem, Q. Minucium Ther- m, Ap. Claudium Neronem, Cn. Cornelium Meru- , M. Iunium Brutum, L. Aurunculeium, L. Aemi- n Paullum, P. Cornelium Lentulum, P. Aelium beronem.

LVI. His, quae praesentis disceptationis essent, era mandata: de summa rerum senatus constituit: *aoniam omnem, et Phrygiam utramque, et Mysiam, ias silvas, et Lydiae Ioniaeque, extra ea oppida, e libera fuissent, quo die cum rege Antiocho pu- tum est, et nominatim Magnesiam ad Sipylum, et riam, quae Hydrela appellatur, agrumque Hydre- num ad Phrygiam vergentem, et castella vicosque ns Maeandrum amnem,* et oppida, nisi quae libera *e bellum fuissent;* Telmissum item nominatim, *stra Telmissium,* praeter agrum, qui Ptolemaei

qui ad Pisidiam vergunt: nisi quae eorum
libertate fuissent, pridie quam cum Anti
Asia pugnatum est. Pro his quum grati
Rhodii, de Solis urbe, quae in Cilicia es
Argis et illos, sicut sese, oriundos esse: a
nitate fraternam sibi cum iis caritatem e
hoc extraordinarium munus, ut eam civit
vitute regia eximerent. Vocati sunt re
legati, actumque cum iis est: nec quic
tratum, testante foedera Antipatro, ad
ab Rhodiis non Solos, sed Ciliciam peti,
ri transcendi. Revocatis in senatum Rh
quantopere tenderet legatus regius, expo
tres, adiecerunt: *Si utique eam rem ad c*
dignitatem pertinere censerent Rhodii, se
modo expugnaturum pertinaciam legato
vero impensius, quam ante, Rhodii grat
cessurosque se potius arrogantiae Anti
causam turbandae pacis praebituros, di
nihil de Solis mutatum est.

ı *proficisceretur, eaque ei provincia esset.* Hoc
tusconsultum literaeque a Sp. Postumio praeto-
ı Etruriam missae sunt: profectusque in Hispa-
ı est P. Iunius propraetor. In qua provincia
s aliquanto, quam successor veniret, L. Aemilius
llus, qui postea regem Persea magna gloria vicit,
m priore anno haud prospere rem gessisset, tu-
tuario exercitu collecto, signis collatis cum Lu-
ıis pugnavit. Fusi fugatique sunt hostes: caesa
ım et octo millia armatorum; tria millia trecenti
i, et castra expugnata. Huius victoriae fama
quilliores in Hispania res fecit. Eodem anno
ı diem tertium Kalendas Ianuarias Bononiam
ınam coloniam ex senatusconsulto L. Valerius
ccus, M. Atilius Serranus, L. Valerius Tappo
nviri deduxerunt. Tria millia hominum sunt
ıcta: equitibus septuagena iugera, ceteris colo-
quinquagena sunt data. Ager captus de Gallis
s fuerat: Galli Tuscos expulerant. Eodem anno
ıuram multi et clari viri petierunt. Quae res,
quam in se parum magni certaminis causam ha-
:t, aliam contentionem multo maiorem excitavit.
:bant T. Quinctius Flamininus, P. Cornelius Cn.
cipio, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato, M.
ıdius Marcellus, M'. Acilius Glabrio, qui Antio-
n ad Thermopylas Aetolosque devicerat. In
c maxime, quod multa congiaria habuerat, qui-
magnam partem hominum obligaverat, favor
ıli se inclinabat. Id quum aegre paterentur tot
iles, novum sibi hominem tantum praeferri; P.
pronius Gracchus et C. Sempronius Rutilus, tri-
i plebis, ei diem dixerunt, quod pecuniae regiae
:daeque aliquantum, captae in Antiochi castris,
ıe in triumpho tulisset, neque in aerarium retu-
·*t.* *Varia* testimonia legatorum tribunorumque
um erant. M. Cato ante alios testes conspicie

batur: cuius auctoritatem, perpetuo tenore partam, toga candida elevabat. Is testis, quai aurea atque argentea, captis castris, inter praedam regiam vidisset, ea se in triumpho ne vidisse. Postremo in huius maxime invidiam stere se petitione Glabrio dixit; quando, quod indignarentur nobiles homines, id aeque novu petitor intestabili periurio incesseret.

LVIII. Centum millium multa irrogata erat de ea re certatum est. Tertio, quum de pe destitisset reus, nec populus de multa suffr ferre voluit, et tribuni eo negotio destiterunt. sores T. Quinctius Flamininus, M. Claudius M lus creati. Per eosdem dies L. Aemilio Regil classe praefectum Antiochi regis devicerat, ex bem in aede Apollinis quum senatus datus esse ditis rebus gestis eius, quantis cum classibus h dimicasset, quot inde naves demersisset aut ce magno consensu Patrum triumphus navalis e cretus. Triumphavit Kalendis Februariis. triumpho undequinquaginta coronae aureae t tae sunt: pecunia nequaquam tanta, pro speci triumphi: tetradrachma Attica triginta qu millia septingenta, cistophori centum trigin millia trecenti. Supplicationes deinde fuer senatusconsulto, quod L. Aemilius in Hispani pere rempublicam gessisset. Haud ita mult L. Scipio ad urbem venit: qui, ne cognomini cederet, Asiaticum se appellari voluit. Et in s et in concione de rebus ab se gestis disseruit. qui fama id maius bellum, quam difficultate re se interpretarentur; uno memorabili proelio latum, gloriamque eius victoriae praeflorat Thermopylas esse. Ceterum vere aestimanti licum magis ad Thermopylas bellum, quam fuit. Quota enim parte virium suarum ibi d

Antiochus? in Asia totius Asiae steterunt vires, ab ultimis orientis partibus omnium gentium contractis auxiliis.

LIX. Merito ergo et diis immortalibus, quantus maximus poterat, habitus est honos, quod ingentem victoriam facilem etiam fecissent, et imperatori triumphus est decretus. Triumphavit mense intercalario pridie Kalendas Martias. Qui triumphus spectaculo oculorum maior, quam Africani fratris eius, fuit: recordatione rerum et aestimatione periculi certaminisque non magis comparandus, quam si imperatorem imperatori, aut Antiochum ducem Hannibali conferres. Tulit in triumpho signa militaria ducenta triginta quattuor; oppidorum simulacra centum triginta quattuor; eburneos dentes mille ducentos triginta unum; aureas coronas ducentas triginta quattuor; argenti pondo centum triginta septem millia et quadringenta viginti; tetradrachmum Atticorum ducenta viginti quattuor millia; cistophorum trecenta triginta unum millia et septuaginta; nummos aureos Philippeos centum quadraginta millia; vasorum argenteorum (omnia caelata erant) mille pondo et quadringenta viginti quattuor, aureorum mille pondo viginti quattuor: et duces regii, praefecti, et purpurati duo et triginta ante currum ducti. Militibus quini viceni denarii dati, duplex centurioni, triplex equiti: et stipendium militare et frumentum duplex post triumphum datum. Proelio in Asia facto, duplex dederat. Triumphavit anno fere post, quam consulatu abiit.

LX. Eodem fere tempore et Cn. Manlius consul in Asiam, et Q. Fabius Labeo praetor ad classem venit. Ceterum consuli non deerat cum Gallis belli materia. Mare pacatum erat, devicto Antiocho. Cogitanti Q. Fabio, cui rei potissimum insisteret, ne otiosam provinciam habuisse videri posset, optimum

visum est, in Cretam insulam traiicere. Cydoniat bellum adversus Gortynios Gnossiosque gerebant, captivorum Romanorum atque Italici generis m gnus numerus in servitute esse per totam insul dicebatur. Classe ab Epheso profectus, quum p mum Cretae litus attigit, nuntios circa civitates m sit, ut armis absisterent, captivosque in suis quaeq urbibus agrisque conquisitos reducerent, et legat mitterent ad se, cum quibus de rebus ad Creten pariter Romanosque pertinentibus ageret. Ni magnopere ea Cretenses moverunt: captivos, pr ter Gortynios, nulli reddiderunt. Valerius Antias quattuor millia captivorum, quia belli minas tim runt, ex tota insula reddita scripsit: eamque caus Fabio, quum rem nullam aliam gessisset, nava triumphi impetrandi ab senatu fuisse. A Creta Ep sum Fabius rediit: inde tribus navibus in Thrac oram missis, ab Aeno et Maronea praesidia Antio deduci iussit, ut in libertate eae civitates essent.

EPITOME LIBRI XXXVIII.

M. Fulvius consul in Epiro Ambracienses obse in deditionem accepit, Cephalleniam subegit, Aet perdomitis pacem dedit. Cn. Manlius consul, coll eius, Gallograecos Tolistoboios, et Tectosagos, Trocmos, qui Brenno duce in Asiam transierant, qu soli citra Taurum montem non parerent, vicit. rum origo, et quemadmodum ea loca, quae tenent, cupaverint, refertur. Exemplum quoque virtutis pudicitiae in femina traditur. Nam quum Ortiag tis, regis Gallograecorum, uxor captiva esset, cen rionem custodem, qui ei vim intulerat, occidit. strum a censoribus conditum est. Censa sunt civi *capita ducenta quinquaginta* octo millia et trec

inti octo. Cum Ariarathe, rege Cappadociae, ami- ia iuncta est. Cn. Manlius, contradicentibus decem atis, ex quorum consilio foedus cum Antiocho con- ipserat, de Gallograecis, acta pro se causa in sena- triumphavit. Scipio Africanus, die ei dicta, ut dam aiunt, a Q. Petillio tribuno plebis, ut quidam, Naevio, quod praeda ex Antiocho capta aerarium udasset, postquam is dies venit, evocatus in Rostra c die, *inquit,* Quirites, Carthaginem vici: *et, pro- uente populo, Capitolium ascendit. Inde, ne am- us tribuniciis iniuriis vexaretur, in voluntarium ilium Liternum concessit: incertum ibi, an Romae, functus. Nam eius monumentum utrobique fuit. Scipio Asiaticus, frater Africani, eodem peculatus mine accusatus damnatusque, quum in vincula et cerem duceretur, Ti. Sempronius Gracchus, tribu- s plebis, qui antea Scipionibus inimicus fuerat, in- cessit; et ob id beneficium Africani filiam duxit. um quaestores in bona eius publice possidenda missi ent, non modo in iis ullum vestigium pecuniae re- te apparuit, sed nequaquam tantum redactum, antae summae erat damnatus. Collatam a cognatis amicis innumerabilem pecuniam accipere noluit: ae necessaria ei erant ad cultum, redempta.*

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXVIII.

um in Asia bellum geritur, ne in Aetolis quidem ietae res fuerant, principio a gente Athamanum *to. Athamania* ea tempestate, pulso Amynandro, *praefectis* Philippi regio tenebatur praesidio.

. superbo atque immodico imperio desideriu aynandri fecerant. Exsulanti tum Amynandr Aetolia literis suorum, indicantium statum Ath aniae, spes recuperandi regni facta est: remissiqu antii ab eo ad principes Argitheam, (id enim capu ıamaniae erat) si popularium animos satis persp ıs haberet, impetrato ab Aetolis auxilio, in Ath maniam se venturum cum delectis Aetolorum, qu consilium esset gentis, et Nicandro praetore. Quo ubi ad omnia paratos esse vidit, certiores subind acit, quo die cum exercitu Athamaniam ingressur sset. Quattuor primo fuere coniurati adversus M cedonum praesidium. Hi senos sibi adiutores ad re gerendam assumpserunt: deinde, paucitate paru freti, quae celandae rei, quam agendae, aptior era parem priori numerum adiecerunt. Ita duo et qui quaginta facti, quadrifariam se diviserunt: pars u Heracleam, altera Tetraphyliam petit, ubi custod regiae pecuniae esse solita erat, tertia Theudoria quarta Argitheam. Ita inter omnes convenit, ut pri quieti, velut ad privatam rem agendam venissent, foro obversarentur: die certa multitudinem omn convocarent ad praesidia Macedonum arcibus ex lenda. Ubi ea dies advenit, et Amynander cum n Aetolis in finibus erat; ex composito quattuor s locis praesidia Macedonum expulsa, literaequ alias urbes passim dimissae, ut vindicarent se impotenti dominatione Philippi et restituerent trium ac legitimum regnum. Undique Mace expelluntur. Theium oppidum, literis a Zenone fecto praesidii interceptis, et arce ab regiis occ paucos dies obsidentibus restitit: deinde id traditum Amynandro est, et omnis Athamani *testate* erat, praeter Athenaeum castellum, *Macedoniae* subiectum.

II. Philippus, audita defectione Athama

sex millibus armatorum profectus, ingenti celeritate Gomphos pervenit. Ibi relicta maiore parte exercitus, (neque enim ad tanta itinera suffecissent) cum duobus millibus Athenaeum, quod unum a praesidio suo retentum fuerat, pervenit. Inde, proximis tentatis, quum facile animadvertisset, cetera hostilia esse, Gomphos regressus, omnibus copiis simul in Athamaniam rediit. Zenonem inde, cum mille peditibus praemissum, Ethopiam occupare iubet, opportune Argitheae imminentem: quem ubi teneri a suis locum vidit, ipse circa templum Iovis Acraei posuit castra. Ibi unum diem foeda tempestate retentus, postero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus extemplo apparuere Athamanes, in tumulos imminentes viae discurrentes. Ad quorum conspectum constitere prima signa, totoque agmine pavor et trepidatio erat: et pro se quisque, quidnam futurum esset, cogitare, si in valles subiectas rupibus agmen foret demissum. Haec tumultuatio regem, cupientem, si se sequerentur, raptim evadere angustias, revocare primos, et eadem, qua venerat, via referre coegit signa. Athamanes primo ex intervallo quieti sequebantur: postquam Aetoli se coniunxerunt, hos, ut ab tergo agmini instarent, reliquerunt: ipsi a lateribus se circumfuderunt. Quidam, per notos calles breviore via praegressi, transitus insedere: tantumque tumultus Macedonibus est iniectum, ut fugae magis effusae, quam itineris ordinati modo, multis armis virisque relictis, flumen traiecerint. Hic finis sequendi fuit. Inde tuto Macedones Gomphos, et a Gomphis in Macedoniam redierunt. Athamanes Aetolique Ethopiam, ad Zenonem ac mille Macedonas opprimendos, undique concurrerunt. Macedones, parum loco *freti*, ab Ethopia in altiorem deruptioremque *undique tumulum* concessere. Quo pluribus *locis aditu invento*, expulere eos Athamanes: disper

post magnum cum Antiocho proelium morar
sit. Pacem petebat, excusabatque sese, c
Aetolos recuperasset paternum regnum. Pl
incusabat. Aetoli ex Athamania in Amp
profecti sunt, et maioris partis voluntate in i
nemque totam redegerunt gentem. Amphil
cepta, (nam fuerat quondam Aetolorum) ea
in Aperantiam transcenderunt. Ea quoqu
ex parte sine certamine in deditionem venit
pes nunquam Aetolorum fuerant: Philippi e
primum ad arma concurrerunt: ceterum, p
Amphilochos cum Aetolis esse, fugamque
mania Philippi, et caedem praesidii eius acc
ipsi a Philippo ad Aetolos deficiunt. Quibu
iectis gentibus iam undique se a Macedonil
credentibus esse, Aetolis fama affertur, A
in Asia victum ab Romanis. Nec ita multo
gati ab Roma rediere sine spe pacis, Ful
consulem nuntiantes iam cum exercitu t
His territi, prius ab Rhodo et Athenis leg

'am eam venirent Aetoli, apertos circa campos ad
'andum esse: sive detrectarent certamen, oppu-
'onem fore haud difficilem. Nam et copiam in
'nquo materiae ad aggeres excitandos et cetera
esse: et Arachthum, navigabilem amnem, op-
'num ad comportanda, quae usui sint, praeter
moenia fluere; et aestatem aptam rei gerendae
e. His persuaserunt, ut per Epirum duceret.
V. Consuli, ad Ambraciam advenienti, magni
s oppugnatio visa est. Ambracia tumulo aspero
cta est; Perranthem incolae vocant. Urbs, qua
is vergit in campos et flumen, occidentem; arx,
imposita est tumulo, orientem spectat. Amnis
hthus, ex Athamania fluens, cadit in sinum ma-
ab nomine propinquae urbis Ambracium ap-
tum. Praeterquam quod hinc amnis munit, hinc
lli; muro quoque firmo saepta erat, patente in
itu paullo amplius tria millia passuum. Fulvius
a campo castra, modico inter se distantia inter-
, unum castellum loco edito contra arcem obie-
Ea omnia vallo ac fossa ita iungere parat, ne
is inclusis ab urbe, neve aditus foris ad auxilia
mittenda esset. Ad famam oppugnationis Am-
iae Stratum iam edicto Nicandri praetoris con-
rant Aetoli. Inde primo copiis omnibus ad pro-
ndam obsidionem venire in animo fuerat. Dein-
postquam urbem iam magna ex parte operibus
tam viderunt, Epirotarum trans flumen loco
castra posita esse, dividere copias placuit.
mille expeditis Eupolemus Ambraciam profe-
per nondum commissa inter se munimenta ur-
intravit. Nicandro cum cetera manu primo
otarum castra nocte aggredi consilium fuerat,
facili ab Romanis auxilio, quia flumen intere-
leinde, periculosum inceptum ratus, ne qua se
Romani, et regressus inde in tutum non ess

deterritus ab hoc consilio, ad depopulandam Acarnaniam iter convertit.

V. Consul, iam munimentis, quibus saepienda urbs erat, iam operibus, quae admovere muris parabat, perfectis, quinque simul locis moenia est aggressus. Tria paribus intervallis faciliore aditu a campo adversus Pyrrheum, quod vocant, admovit; unum e regione Aesculapii; unum adversus arcem. Arietibus muros quatiebat, asseribus falcatis detergebat pinnas. Oppidanos primo et ad speciem et ad ictus moenium, cum terribili sonitu editos, pavor ac trepidatio cepit. Deinde, ut praeter spem stare muros viderunt, collectis rursus animis, in arietes tollenonibus libramenta plumbi aut saxorum stipitesve robustos incutiebant; falces, ancoris ferreis iniectis in interiorem partem muri trahentes asserem, praefringebant: ad hoc eruptionibus, et nocturnis in custodias operum, et diurnis in stationes, ultro terrorem inferebant. In hoc statu res ad Ambraciam quum essent, iam Aetoli a populatione Acarnaniae Stratum redierant. Inde Nicander praetor, spem nactus solvendae incepto forti obsidionis, Nicodamum quendam cum Aetolis quingentis Ambraciam intromittit: noctem certam tempusque etiam noctis constituit, quo et illi ab urbe opera hostium, quae adversus Pyrrheum erant, aggrederentur, et ipse ad castra Romana terrorem faceret; posse ratus, ancipiti tumultu et nocte augente pavorem, memorabilem rem geri. Et Nicodamus intempesta nocte, quum alias custodias fefellisset, per alias impetu constanti erupisset, superato brachio in urbem penetrat; animique aliquantum ad omnia audenda et spei obsessis adiecit; et, simul constituta nox venit, ex composito repente opera est aggressus. Id inceptum conatu, quam effectu, gravius fuit, quia nulla ab exteriore parte vis admota est; seu metu deterrito praetore

tolorum, seu quia potius visum est, Amphilochis em ferre nuper receptis; quos Perseus Philippi us, missus ad Dolopiam Amphilochosque recipien- ı, summa vi oppugnabat.

VI. Tribus locis, sicut ante dictum est, ad Pyr- ;um opera Romana erant: quae omnia simul, sed ; apparatu, nec vi simili, Aetoli aggressi sunt. Alii n ardentibus facibus, alii stuppam picemque et lleolos ferentes, tota collucente flammis acie, ad- ıere. Multos primo impetu custodes oppresserunt. inde, postquam clamor tumultusque in castra est 'latus, datumque a consule signum, arma capiunt, omnibus portis ad opem ferendam effunduntur. o in loco ferro ignique gesta res est: a duobus ir-) incepto, quum tentassent magis, quam inissent, tamen, Aetoli abscesserunt. Atrox pugna in unum linaverat locum. Ibi diversis partibus duo duces polemus et Nicodamus pugnantes hortabantur, et ıpe certa fovebant spe, iam Nicandrum ex compo- ɔ affore, et terga hostium invasurum. Haec res quamdiu animos pugnantium sustinuit. Ceterum, ıtquam nullum ex composito signum a suis acci- ıbant, et crescere numerum hostium cernebant, ıtituti segnius instare: postremo, re omissa, iam : tuto receptu, fugientes in urbem compelluntur, :te operum incensa, et pluribus aliquanto, quam i ceciderant, interfectis. Quod si ex composito :a res fuisset, haud dubium erat, expugnari una .que parte opera cum magna caede hostium po- .sse. Ambracienses, quique intus erant Aetoli, non eius solum noctis incepto recessere, sed in reli- um quoque tempus, velut proditi a suis, segniores pericula erant. Iam nemo eruptionibus, ut ante, stationes hostium, sed, dispositi per muros et tur- , ex tuto pugnabant.

VII. Perseus, ubi adesse Aetolos audivit, omissa

obsidione urbis, quam oppugnabat, de
tum agros, Amphilochiam excessit, at
niam rediit. Et Aetolos inde avocavit
ritimae orae. Pleuratus Illyriorum r
ginta lembis Corinthium sinum inve
Achaeorum, quae Patris erant, navi
Aetoliae vastabat. Adversus quos mil
quacunque se classis circumegerat p
fractus, brevioribus semitis occurreba
ad Ambraciam, pluribus locis quati
muros, aliquantum urbis nudaverant:
netrare in urbem poterant. Nam et
novus pro diruto murus obiiciebatur,
nis superstantes, instar munimenti
quum aperta vi parum procederet co
culum occultum, vineis ante contecto
stituit. Et aliquamdiu, *quum dies noc
essent, non solum sub terra fodientes*
etiam humum, *fefellere hostem.* C
terrae *eminens index* operis oppidan
que, ne iam, *subrutis* muris, facta in u
fossam *intra* murum e regione eius o
neis *contectum* erat, ducere institu
ad *tantam* altitudinem, quantae esse
cuniculi poterat, pervenerunt, silentio
locis aure admota, sonitum fodienti
Quem ubi acceperunt, aperiunt recta
viam. Nec fuit magni operis. Mon
inane, suspenso furculis ab hostibus m
runt. Ibi commissis operibus ...

rsus eos, qui in cuniculo erant, excogitata res est. olium a fundo pertusum, qua fistula modica inseri sset, et fistulam ferream operculumque dolii ferum, et ipsum pluribus locis perforatum, fecerunt. oc tenui pluma completum dolium ore in cuniculm verso posuerunt. Per operculi foramina praengae hastae, quas sarissas vocant, ad summovenos hostes eminebant. Scintillam levem ignis indim plumae, folle fabrili ad caput fistulae imposito, ando accenderunt. Inde non solum magna vis fumi, ed acrior etiam foedo quodam nidore ex adusta luma, quum totum cuniculum complesset, vix durae quisquam intus poterat.

VIII. Quum in hoc statu res ad Ambraciam esset, gati ab Aetolis Phaeneas et Damoteles, cum liberis andatis, decreto gentis, ad consulem venerunt. am praetor eorum, quum alia parte Ambraciam ppugnari cerneret, alia infestam oram navibus hoium esse, alia Amphilochos Dolopiamque a Maceonibus vastari, nec Aetolos simul ad tria diversa ella occursantes sufficere, convocato concilio, Aetos principes, quid agendum esset, consuluit. Omnium) sententiae decurrerunt, *ut pax, si posset, aequis; minus, tolerandis conditionibus peteretur. Antiochi ducia bellum susceptum. Antiocho terra marique perato, et prope extra orbem terrae ultra iuga auri exacto, quam spem esse sustinendi belli? Phaeas et Damoteles, quod e re Aetolorum, ut in tali ca-, fideque sua esse censerent, agerent. Quod enim bi consilium, aut cuius rei electionem a fortuna rectam?* Cum his mandatis legati missi orare consum, *ut parceret urbi, misereretur gentis quondam soae, nolle dicere iniuriis, miseriis certe coactae insaire. Non plus mali meritos* Aetolos Antiochi bello, *am boni ante, quum adversus* Philippum bellatum *fecisse. Nec tum large gratiam* relatam sibi, nec

nunc immodice poenam iniungi debere. Ad ea consul respondit: *Magis saepe, quam vere unquam, Aetolos pacem petere. Imitarentur Antiochum in petenda pace, quem in bellum traxissent. Non paucis urbibus eum, de quarum libertate certatum sit, sed omni Asia cis Taurum montem, opimo regno, excessisse. Aetolos, nisi inermes, de pace agentes non auditurum se. Arma illis prius equosque omnes tradendos esse, deinde mille talentum argenti populo Romano dandum: cuius summae dimidium praesens numeraretur, si pacem habere vellent. Ad ea adiecturum etiam in foedus esse, ut eosdem, quos populus Romanus, amicos atque hostes habeant.*

IX. Adversus quae legati, et quia gravia erant, et quia suorum animos indomitos ac mutabiles noverant, nullo reddito responso, domum regressi sunt, ut etiam atque etiam, quid agendum esset, re integra, praetorem et principes consulerent. Clamore et iurgio excepti, *quam diu rem traherent, qualemcunque pacem referre iussi?* quum redirent Ambraciam, Acarnanum insidiis prope viam positis, quibuscum bellum erat, circumventi, Thyrium custodiendi deducuntur. Haec mora iniecta est paci. Quum iam Atheniensium Rhodiorumque legati, qui ad deprecandum pro his venerant, apud consulem essent; Amynander quoque, Athamanum rex, fide accepta, venerat in castra Romana, magis pro Ambracia urbe, ubi maiorem partem temporis exsulaverat, quam pro Aetolis, sollicitus. Per hos certior factus consul de casu legatorum, adduci eos a Thyrio iussit. Quorum post adventum agi coeptum est de pace. Amynander, quod sui maxime operis erat, impigre agebat, ut Ambracienses compelleret ad deditionem. Id quum per colloquia principum, succedens murum, parum proficeret: postremo, consulis permissu ingressus urbem, partim consilio, partim precibus, evicit, ut p

rent se Romanis. Et Aetolos C. Valerius Laelius, qui cum ea gente primum amicitiam pepi-, consulis frater, matre genitus eadem, egregie it. Ambracienses, prius pacti, ut Aetolorum iares sine fraude emitterent, aperuerunt portas. Aetoli, *ut quingenta Euboica darent talenta; ibus ducenta praesentia, trecenta per annos sex mibus aequis: captivos perfugasque redderent mis: urbem ne quam formulae sui iuris facequae post id tempus, quo T. Quinctius traiecisset aeciam, aut vi capta ab Romanis esset, aut vote in amicitiam venisset: Cephallenia insula ut ius foederis esset.* Haec quanquam spe ipsorum anto leviora erant, petentibus Aetolis, ut ad lium referrent, permissum est. Parva disceptaurbibus tenuit. Quae quum sui iuris aliquando nt, avelli velut a corpore suo aegre patieban-Ad unum tamen omnes accipi pacem iusserunt. acienses coronam auream consuli centum et uaginta pondo dederunt: signa aenea marmo-.e et tabulae pictae, quibus ornatior Ambracia, egia ibi Pyrrhi fuerat, quam ceterae regionis irbes erant, sublata omnia avectaque. Nihil erea tactum violatumve.

. Profectus ab Ambracia consul in mediterranea iae, ad Argos Amphilochium (viginti duo millia nbracia abest) castra posuit. Eo tandem legati i, mirante consule, quod morarentur, venerunt. postquam approbasse pacem concilium Aetoloaccepit, iussis proficisci Romam ad senatum, issoque, ut et Rhodii, et Athenienses deprecairent, dato, qui simul cum iis proficisceretur, alerio fratre, ipse in Cephalleniam traiecit. occupatas aures animosque principum Romae ibus *Philippi* invenerunt; qui, per legatos, per , *Dolopas*, Amphilochosque, et Athamaniam

dicitur movisse: qui vulgata similitudi
quillo, quod ventis concitaretur, aequi
titudinem Aetolorum, usus, *quum in*
societatis mansissent, insita gentis
quiesse eos aiebat: *postquam flare ab*
Dicaearchus, ab Europa Menestas et D
pissent; tum illam tempestatem coortam
tiochum eos, sicuti in scopulum, intuliss

XI. Diu iactati Aetoli, tandem u
pacis convenirent, effecerunt. Fueru
Imperium maiestatemque populi Roma
rum conservato sine dolo malo. Ne qu
qui adversus socios amicosque eorum du
nes suos transire sinito; neve ulla ope i
eosdem habeto, quos populus Romanus, a
ferto, bellumque pariter gerito. Per
vos, captivosque reddito Romanis sociis
quam si qui capti, quum domos redissen
sunt; aut si qui eo tempore ex iis capti
hostes erant Romanis, quum intra prae

o si aurum dare mallent, darent, convenit; 'o argenteis decem aureus unus valeret. *Quae qui agri, qui homines Aetolorum iuris aliquan- runt, qui eorum T. Quinctio, Cn. Domitio con- , postve eos consules, aut armis subacti, aut vo- , in ditionem populi Romani venerunt, ne quem Aetoli recepisse velint. Oeniadae cum urbe ie Acarnanum sunto.* His legibus foedus ictum etolis est.

. Eadem non aestate solum, sed etiam iisdem diebus, quibus haec a M. Fulvio consule in a gesta sunt, consul alter Cn. Manlius in Gal- cia bellum gessit, quod nunc ordiri pergam. rimo Ephesum consul venit, acceptisque co- L. Scipione, et exercitu lustrato, concionem nilites habuit: qua, collaudata virtute eorum, um Antiocho uno proelio debellassent, adhor- eos ad novum cum Gallis suscipiendum bellum, auxiliis Antiochum iuvissent, et adeo indomita ent ingenia, ut nequicquam Antiochus emotus uga Tauri montis esset, nisi frangerentur opes 'um, de se quoque pauca, nec falsa, nec immo- diccit. Laeti milites cum frequenti assensu em audiverunt, partem virium Antiochi fuisse credentes; rege superato, nullum momentum s per se Gallorum copiis fore. Eumenem haud pore abesse (Romae tunc erat) credere consul, m locorum hominumque, et cuius interesset Gallorum opes. Attalum igitur fratrem eius it a Pergamo, hortatusque ad capessendum bellum, pollicentem suam suorumque operam n ad comparandum dimittit. Paucos post dies to ab Epheso consuli ad Magnesiam occurrit s cum mille peditibus, equitibus ducentis, ico *fratre* iusso cum ceteris copiis subsequi, *ndata iis* custodia Pergami, quos fratri re-

gnoque fidos credebat. Consul, collaudato iuve cum omnibus copiis ad Maeandrum progressus, c stra posuit, quia vado superari amnis non poterat, contrahendae naves erant ad exercitum traiicie dum. Transgressi Maeandrum ad Hieran Com pervenerunt.

XIII. Fanum ibi augustum Apollinis et oraculu sortes versibus haud inconditis dare vates dicunt Hinc alteris castris ad Harpasum flumen vent est: quo legati ab Alabandis venerunt, ut castell quod ab ipsis nuper descisset, aut auctoritate, armis, cogeret iura antiqua pati. Eodem et At naeus, Eumenis et Attali frater, cum Cretensi Le et Corrago Macedone venit. Mille pedites mixtar gentium et trecentos equites secum adduxeru Consul, tribuno militum misso cum modica ma castellum vi captum Alabandensibus reddit. I nihil via digressus, ad Antiochiam super Maeandr amnem posuit castra. Huius amnis fontes Cela oriuntur. Celaenae urbs caput quondam Phryg fuit. Migratum inde haud procul veteribus Ce nis, novaeque urbi Apameae nomen inditum ab A ma, sorore Seleuci regis. Et Marsyas amnis, h procul a Maeandri fontibus oriens, in Maeandr cadit: famaque ita tenet, Celaenis Marsyam c Apolline tibiarum cantu certasse. Maeander, ex a summa Celaenarum ortus, media urbe decurrens, Caras primum, deinde Ionas, in sinum maris edi qui inter Prienen et Miletum est. Ad Antiochiam castra consulis Seleucus, Antiochi filius, ex foed icto cum Scipione, ad frumentum exercitui dand venit. Parva disceptatio de Attali auxiliaribus c est; quod, Romano tantum militi, pactum An chum, ut daretur frumentum, Seleucus dicel Discussa ea quoque est constantia consulis, qui misso tribuno edixit, ne Romani milites acciper

um Attali auxilia accepissent. Inde ad Gor-
s, quod vocant, processum est. Ex eo loco
s tertiis castris perventum. In finibus Pisi-
posita est urbs, in ea parte, quae vergit ad
lium mare. Integris viribus regionis eius,
ad bellandum habebat viros. Tum quoque
in agmen Romanum eruptione facta, haud
primo impetu turbavere: deinde, ut apparuit,
ero se, nec virtute pares esse, in urbem com-
niam erroris petebant, dedere urbem parati.
et viginti talenta argenti, et decem millia
um tritici imperata. Ita in deditionem ac-

. Tertio inde die ad Chaum amnem perven-
de profecti Erizam urbem primo impetu ce-
Ad Thabusion castellum, imminens flumini
entum est; cui fecerat nomen Indus, ab ele-
deiectus. Haud procul a Cibyra aberant: nec
ulla a Moagete, tyranno civitatis eius, homi-
nnia infido atque importuno, veniebat. Ad
um eius animum C. Helvium, cum quattuor
s peditum et quingentis equitibus, consul prae-
Huic agmini, iam fines ingredienti, legati oc
nt, nuntiantes, paratum esse tyrannum impe-
ere. Orabant, ut pacatus fines iniret, cohi-
e a populatione agri militem: et coronam
quindecim talentum afferebant. Helvius, in-
a populatione agros servaturum pollicitus, ire
ulem legatos iussit. Quibus eadem referen-
onsul, *Neque Romani*, inquit, *bonae voluntatis*
ignum erga nos tyranni habemus: et ipsum ta-
inter omnes constat, ut de poena eius magis,
e amicitia, nobis cogitandum sit. Perturbati
e legati nihil aliud petere, quam ut coronam
et; veniendique ad eum potestatem tyranno,
am loquendi ac purgandi se, faceret. Permis-

su consulis postero die in castra tyran stitus comitatusque vix ad privati mo habitum: et oratio fuit summissa et i nuantis opes suas, urbiumque suae d tem querentis. Erant autem sub eo, ram, et Syleum, et Alimne quae appell ut se suosque spoliaret, quinque et vig confecturum, prope ut diffidens, pollic *vero,* inquit consul, *ferri iam ludificat est. Parum est, non erubuisse absent legatos frustrareris nos: praesens qu impudentia perstas. Quinque et vigi rannidem tuam exhaurirent? Quingen nisi triduo numeras, populationem in nem in urbe exspecta.* Hac denuntia tus, perstare tamen in pertinaci simula et paullatim illiberali adiectione, nu tionem, nunc precibus et simulatis lac tum talenta est perductus. Adiecta de dimnum frumenti. Haec omnia intra s

XV. A Cibyra per agros Sindens ductus, transgressusque Caularem a castra. Postero die est praeter Car agmen ductum. Ad Mandropolim ma progredientibus ad Lagon, proximan incolae fugerunt. Vacuum hominibu rerum omnium copia, oppidum diripu Lysis fluminis fontes, postero die amnem progressi. Termessenses eo densium arcem, urbe capta, oppugna quum alia spes auxilii nulla esset, leg lem, orantes opem, miserunt: *Cum c beris in arce inclusos se mortem in dies, fame patiendam, exspectare.* Volent *in* Pamphyliam devertendi oblata obsidione Isiondenses exemit. Ter

dit, quinquaginta talentis argenti acceptis: item Aspendiis ceterisque Pamphyliae populis. Ex Pamphylia rediens ad fluvium Taurum primo die, postero ad Xylinen, quam vocant, Comen posuit castra. Profectus inde continentibus itineribus ad Cormasa urbem pervenit. Darsa proxima urbs erat: eam, metu incolarum desertam, plenam omnium rerum copia invenit. Progredienti praeter paludes legati ab Lysinoe, dedentes civitatem, venerunt. Inde in agrum Sagalassenum, uberem fertilemque omni genere frugum, ventum est. Colunt Pisidae, longe optimi bello regionis eius. Quum ea res animos facit, tum agri fecunditas, et multitudo hominum, et situs inter paucas munitae urbis. Consul, quia nulla legatio ad finem praesto fuerat, praedatum in agros misit. Tum demum fracta pertinacia est, ut ferri agique res suas viderunt. Legatis missis, pacti quinquaginta talentis, et viginti millibus medimnum tritici, viginti hordei, pacem impetraverunt. Progressus inde ad Obrimae fontes, ad vicum, quem Acaridos Comen vocant, posuit castra. Eo Seleucus ab Apamea postero die venit. Aegros inde et inutilia impedimenta quum Apameam dimisisset, ducibus itinerum ab Seleuco acceptis, profectus eo die in Metropolitanum campum, postero die Dinias Phrygiae processit. Inde Synnada venit, metu omnibus circa oppidis desertis. Quorum iam praeda grave agmen trahens, vix quinque millium die toto itinere perfecto, ad Beudos, quod vetus appellant, pervenit. Ad Anabura inde, et altero die ad Alandri fontes, tertio ad Abbassum posuit castra. Ibi plures dies stativa habuit, quia perventum erat ad Tolistoboiorum fines.

XVI. Galli, magna hominum vis, seu inopia agri, seu praedae spe, nullam gentem, per quam ituri essent, *parem armis* rati, Brenno duce in Dardanos *pervenerunt. Ibi* seditio orta, et ad viginti millia ho

minum, cum Leonorio ac Lutario regulis, secessione facta a Brenno, in Thraciam iter averterunt. Ubi cum resistentibus pugnando, pacem petentibus stipendium imponendo, Byzantium quum pervenissent, aliquamdiu oram Propontidis vectigalem habendo, regionis eius urbes obtinuerunt. Cupido inde eos in Asiam transeundi, audientes ex propinquo, quanta ubertas terrae eius esset, cepit: et, Lysimachia fraude capta, Chersonesoque omni armis possessa, ad Hellespontum descenderunt. Ibi vero exiguo divisam freto cernentibus Asiam multo magis animi ad transeundum accensi; nuntiosque ad Antipatrum, praefectum eius orae, de transitu mittebant. Quae res quum lentius spe ipsorum traheretur, alia rursus nova inter regulos orta seditio est. Leonorius retro, unde venerat, cum maiore parte hominum repetit Byzantium: Lutarius Macedonibus, per speciem legationis ab Antipatro ad speculandum missis, duas tectas naves et tres lembos adimit. His, alios atque alios dies noctesque transvehendo, intra paucos dies omnes copias traiecit. Haud ita multo post Leonorius, adiuvante Nicomede Bithyniae rege, a Byzantio transmisit. Coeunt deinde in unum rursus Galli, et auxilia Nicomedi dant, adversus Ziboetam, partem tenentem Bithyniae, gerenti bellum. Atque eorum maxime opera devictus Ziboeta est, Bithyniaque omnis in ditionem Nicomedis concessit. Profecti ex Bithynia in Asiam processerunt. Non plus ex viginti millibus hominum, quam decem armata erant. Tamen tantum terroris omnibus, quae cis Taurum incolunt, gentibus iniecerunt, ut, quas adissent, quasque non adissent, pariter ultimae propinquis, imperio parerent. Postremo, quum tres essent gentes, *Tolistoboii*, Trocmi, Tectosagi, in tres partes, qua *cuique* populorum suorum vectigalis Asia esset, di*viserunt.* Trocmis Hellesponti ora data; Tolisto-

ıeolida atque Ioniam, Tectosagi mediterranea
sortiti sunt. Et stipendium tota cis Taurum
exigebant. Sedem autem ipsi sibi circa Halyn
n ceperunt: tantusque terror eorum nominis
multitudine etiam magna sobole aucta, ut Sy-
quoque ad postremum reges stipendium dare
abnuerent. Primus Asiam incolentium abnuit
us, pater regis Eumenis: audacique incepto,
er omnium opinionem, adfuit fortuna, et signis
tis superior fuit. Non tamen ita infregit animos
n, ut absisterent imperio. Eaedem opes usque
llum Antiochi cūm Romanis manserunt. Tum
ue, pulso Antiocho, magnam spem habuerunt,
procul mari incolerent, Romanum exercitum ad
n perventurum.

.VII. Cum hoc hoste, tam terribili omnibus re-
s eius, quia bellum gerendum erat, pro concione
es maxime in hunc modum allocutus est consul:
*ne praeterit, milites, omnium, quae Asiam co-
gentium Gallos fama belli praestare. Inter mi-
ıum genus hominum ferox natio, pervagata bello
orbem terrarum, sedem cepit. Procera corpora,
issae et rutilatae comae, vasta scuta, praelongi
i: ad hoc cantus ineuntium proelium, et ulula-
et tripudia, et quatientium scuta in patrium
dam modum horrendus armorum crepitus: omnia
dustria composita ad terrorem. Sed haec, quibus
ita atque insueta sunt, Graeci, et Phryges, et Ca-
imeant: Romanis, Gallici tumultus assuetis, etiam
tates notae sunt. Semel primo congressu ad Al-
eos olim fugerunt maiores nostri: ex eo tempore
lucentos iam annos pecorum in modum consterna-
caedunt fugantque; et plures prope de Gallis
nphi, quam de toto orbe terrarum, acti sunt. Iam
hoc cognitum est, si primum impetum, quem fer
ngenio et caeca ira effundunt, sustinueris, fluv*

sudore et lassitudine membra, labant arma: mollia corpora, molles, ubi ira consedit, animos sol, pulvis, sitis, ut ferrum non admoveas, prosternunt. Non legionibus legiones eorum solum experti sumus, sed vir unus cum viro congrediendo, T. Manlius, M. Valerius, quantum Gallicam rabiem vinceret Romana virtus, docuerunt. Iam M. Manlius unus agmine scandentes in Capitolium Gallos detrusit. Et illis maioribus nostris cum haud dubiis Gallis in terra sua genitis res erat. Hi iam degeneres sunt; mixti, et Gallograeci vere, quod appellantur: sicut in frugibus pecudibusque, non tantum semina ad servandam indolem valent, quantum terrae proprietas coelique, sub quo aluntur, mutat. Macedones, qui Alexandriam in Aegypto, qui Seleuciam ac Babyloniam, quique alias sparsas per orbem terrarum colonias habent, in Syros, Parthos, Aegyptios degenerarunt. Massilia, inter Gallos sita, traxit aliquantum ab accolis animorum. Tarentinis quid ex Spartana, dura illa et horrida, disciplina mansit? Generosius in sua quicquid sede gignitur; insitum alienae terrae, in id, quo alitur, natura vertente se, degenerat. Phrygas igitur Gallicis oneratos armis, sicut in acie Antiochi cecidistis, victos victores caedetis. Magis id vereor, ne parum inde gloriae, quam ne nimium belli sit. Attalus eos rex saepe fudit fugavitque. Nolite existimare, belluas tantum recens captas feritatem illam silvestrem primo servare, deinde, quum diu manibus humanis alantur, mitescere; in hominum feritate mulcenda non eandem naturam esse. Eosdemne hos creditis esse, qui patres eorum avique fuerunt? extorres inopia agrorum profecti domo per asperrimam Illyrici oram; Paeoniam inde et Thraciam, pugnando cum ferocissimis gentibus, emensi, has terras ceperunt. Duratos eos tot malis exasperatosque accepit terra, quae copia rerum omnium saginaret. Uberrimo agro, mitissimo coelo,

entibus accolarum ingeniis, omnis illa, cum qua rant, mansuefacta est feritas. Vobis, mehercule, tis viris, cavenda ac fugienda quam primum enitas est Asiae. Tantum hae peregrinae volupta- ad exstinguendum vigorem animorum possunt; um contagio disciplinae morisque accolarum va- Hoc tamen feliciter evenit, quod, sicut vim ad- us vos nequaquam, ita famam apud Graecos pa- illi antiquae obtinent, cum qua venerunt; belli- gloriam victores eandem inter socios habebitis, n si servantes antiquum specimen animorum Gal- icissetis.

XVIII. Concione dimissa, missisque ad Eposo- um legatis, qui unus ex regulis et in Eumenis citia manserat, et negaverat Antiocho adversus anos auxilia, castra movit. Primo die ad Alan- n flumen, postero ad vicum, quem vocant Tyscon, um. Eo legati Oroandensium quum venissent, citiam petentes, ducenta talenta iis sunt impera- precantibusque, ut domum renuntiarent, potestas a. Ducere inde exercitum consul ad Plitendum: de ad Alyattos castra posita. Eo missi ad Epo- atum redierunt, et legati reguli orantes, ne Te- agis bellum inferret: *ipsum in eam gentem itu- Eposognatum, persuasurumque, ut imperata fa- t.* Data venia regulo, duci inde exercitus per lon, quam vocant, terram coeptus. Ab re nomen et: non ligni modo quicquam, sed ne spinas qui- , aut ullum aliud alimentum fert ignis. Fimo ilo pro lignis utuntur. Ad Cuballum, Gallograe- castellum, castra habentibus Romanis apparuere magno tumultu hostium equites. Nec turbarunt um stationes Romanas, repente invecti; sed dam etiam occiderunt. Qui tumultus quum in a perlatus esset, effusus repente omnibus portis itus Romanus fudit fugavitque Gallos, et ab

quot fugientes occidit. Inde consul, ut qui hostes perventum cerneret, explorato deinde cura coacto agmine procedebat: et contin itineribus quum ad Sangarium flumen perve pontem, quia vado nusquam transitus erat, instituit. Sangarius, ex Adoreo monte per giam fluens, miscetur ad Bithyniam Tymbreti Inde maior iam geminatis aquis per Bithyni tur, et in Propontidem sese effundit; non tam magnitudine memorabilis, quam quod piscium lis ingentem vim praebet. Transgressis pon fecto flumen, praeter ripam euntibus Galli Magnae a Pessinunte occurrere cum insignib vaticinantes fanatico carmine, deam Romani belli et victoriam dare, imperiumque eius re Accipere se omen quum dixisset consul, ca ipso loco posuit. Postero die ad Gordium pe Id haud magnum quidem oppidum est, sed plus mediterraneum, celebre et frequens emporium maria pari ferme distantia intervallo habet, spontum, ad Sinopen, et alterius orae litora, lices maritimi colunt. Multarum magnar praeterea gentium fines contingit, quarum co cium in eum maxime locum mutui usus cont Id tum desertum fuga incolarum oppidum, re idem copia rerum omnium, invenerunt. Ibi habentibus legati ab Eposognato venerunt, n tes, *Profectum eum ad regulos Gallorum nihi impetrasse. Ex campestribus vicis agrisque fre demigrare, et cum coniugibus ac liberis, qua atque agere possint, prae se agentes porta Olympum montem petere, ut inde armis loco situ sese tueantur.*

XIX. Certiora postea Oroandensium lega lerunt: *Tolistoboiorum civitatem Olympum cepisse; diversos* Tectosagos alium montem

gaba dicatur, petisse. Trocmos, coniugibus ac liberis apud Tectosagos depositis, armatorum agmine Tolistoboiis statuisse auxilium ferre. Erant autem tunc trium populorum reguli Ortiagon, et Combolomarus, et Gaulotus. Iis haec maxime belli ratio sumendi fuerat, quod, quum montes editissimos eius regionis tenerent, convectis omnibus, quae ad usum quamvis longi temporis sufficerent, taedio se fatigaturos hostem censebant. *Nam neque ausuros per tam ardua atque iniqua loca subire eos: et, si conarentur, vel parva manu prohiberi ac deturbari posse: nec quietos, in radicibus gelidorum montium sedentes, frigus aut inopiam laturos.* Et quum ipsa altitudo locorum eos tutaretur, fossam quoque et alia munimenta verticibus iis, quos insederant, circumiecere. Minima apparatus missilium telorum cura fuit, quod saxa affatim praebituram asperitatem ipsam locorum credebant.

XX. Consul, quia non cominus pugnam, sed procul locis oppugnandis, futuram praeceperat animo, ingentem vim pilorum, velitarium hastarum, sagittarum, glandisque, et modicorum, qui funda mitti possent, lapidum paraverat: instructusque missilium apparatu ad Olympum montem ducit, et a quinque ferme millibus locat castra. Postero die cum quadringentis equitibus et Attalo progressum eum, ad naturam montis situmque Gallicorum castrorum visendum, equites hostium, duplex numerus, effusi e castris in fugam averterunt. Occisi quoque pauci fugientium, vulnerati plures. Tertio die cum omnibus ad loca exploranda profectus, quia nemo hostium extra munimenta processit, tuto circumvectus montem, animadvertit, meridiana regione terrenos et placide *acclivos* ad quendam finem colles esse, ad *septentrionem* arduas et rectas prope rupes; atqu[e] *omnibus ferme* aliis inviis, itinera tria esse: un[um]

medio monte, qua terrena erant: duo difficilia ab hiberno solis ortu, et ab aestivo occasu. Haec contemplatus, eo die sub ipsis radicibus posuit castra. Postero die, sacrificio facto, quum primis hostiis litasset, trifariam exercitum divisum ducere ad hostem pergit. Ipse cum maxima parte copiarum, qua aequissimum aditum praebebat mons, ascendit. L. Manlium fratrem ab hiberno ortu, quoad loca patiantur et tuto possit, subire iubet: si qua periculosa et praerupta occurrant, non pugnare cum iniquitate locorum, neque inexsuperabilibus vim afferre; sed obliquo monte ad se decliuare, et suo agmini coniungi. C. Helvium cum tertia parte circumire sensim per infima montis, deinde ab aestivo occasu erigere agmen. Et Attali auxilia trifariam aequo numero divisit: secum esse ipsum iuvenem iussit: equitatum cum elephantis in proxima tumulis planitie reliquit. Edictum praefectis, ut intenti, quid ubique geratur animadvertant; opemque ferre, quo postulent res properent.

XXI. Galli, ab duobus lateribus satis fidentes in via esse, ab ea parte, quae in meridiem vergeret, u armis clauderent viam, quattuor ferme millia armatorum ad tumulum, imminentem viae minus mille passuum a castris, occupandum mittunt; eo se rat velut castello iter impedituros. Quod ubi Romani viderunt, expediunt sese ad pugnam. Ante signa modico intervallo velites eunt, et ab Attalo Cretense sagittarii, et funditores, et Tralli, et Thraces: signa peditum, ut per arduum, leni gradu ducuntur, ita prae se habentium scuta, ut missilia tantum vitarent pede collato non viderentur pugnaturi. Missilibu ex intervallo loci proelium commissum est, primo par, Gallos loco adiuvante, Romanos varietate et copia telorum. Procedente certamine, nihil iam aequ erat. Scuta longa, ceterum ad amplitudinem cor

parum lata, et ea ipsa plana, male tegebant Gal- Nec iam tela alia habebant, praeter gladios: um, quum manum hostis non consereret, nulsus erat. Saxis, nec modicis, ut quae non praessent, sed quod cuique temere trepidanti ad mavēnisset, ut insueti, nec arte nec viribus adiues ictum, utebantur. Sagittis, glande, iaculis uti ab omni parte configebantur: nec, quid ageira et pavore occaecatis animis, cernebant: et t deprehensi genere pugnae, in quod minime sunt. Nam quemadmodum cominus, ubi in vipati et inferre vulnera licet, accendit ira animos m; ita, ubi ex occulto et procul levibus telis erantur, nec, quo ruant caeco impetu, habent, t ferae transfixae in suos temere incurrunt. Debat vulnera eorum, quod nudi pugnant, et sunt et candida corpora, ut quae nunquam, nisi in ıa, nudentur: ita et plus sanguinis e multa carne ebatur, et foediores patebant plagae, et candor orum magis sanguine atro maculabatur. Sed tam patentibus plagis moventur: interdum ina cute, ubi latior, quam altior, plaga est, etiam iosius se pugnare putant. Iidem, quum aculeus :tae aut glandis, abditae introrsus, tenui vulnere ıeciem urit, et scrutantes, qua evellant, telum sequitur; tum, in rabiem et pudorem tam parvae mentis pestis versi, prosternunt corpora humi, : passim procumberent. Alii, ruentes in hostem, que configebantur: et, quum cominus venerant, iis a velitibus trucidabantur. Hic miles tripem parmam habet, et in dextra hastas, quibus ıus utitur. Gladio Hispaniensi est cinctus: quod de collato pugnandum est, translatis in laevam is, stringit gladium. Pauci supererant iam Galn. *Qui, postquam ab levi armatura superatos lerunt, et instare legionum signa, effusa fuga*

castra repetunt, pavoris et tumultus iam plena: ut ubi feminae, puerique, et alia imbellis turba permixta esset. Romanos victores deserti fuga hostium acceperunt tumuli.

XXII. Sub idem tempus L. Manlius et C. Helvius, quum, quoad viam colles obliqui dederunt, escendissent, postquam ad invia ventum est, flexere iter in partem montis, quae una habebat iter; et sequi consulis agmen, modico uterque intervallo, velut ex composito, coeperunt: quod primo optimum factu fuisset, in id necessitate ipsa compulsi. Subsidia enim in talibus iniquitatibus locorum maximo saepe usui fuerunt: ut, primis forte deturbatis, secundi et tegant pulsos, et integri pugnam excipiant. Consul, postquam ad tumulos, ab levi armatura captos, prima signa legionum pervenerunt, respirare et conquiescere paullisper militem iubet; simul strata per tumulos corpora Gallorum ostentat: et, *quum levis armatura tale proelium ediderit, quid ab legionibus, quid ab iustis armis, quid ab animis fortissimorum militum exspectari? Castra illis capienda esse, in quae compulsus ab levi armatura hostis trepidet.* Praecedere tamen iubet levem armaturam: quae, quum staret agmen, colligendis per tumulos telis, ut missilia sufficerent, haud segne id ipsum tempus consumpserat. Iam castris appropinquabant: et Galli, ne parum se munimenta sua tegerent, armati pro vallo constiterant. Obruti deinde omni genere telorum, quum, quo plures ac densiores erant, eo minus vani quicquam intercideret teli, intra vallum momento temporis compelluntur, stationibus tantum firmis ad ipsos aditus portarum relictis. In multitudinem, compulsam in castra, vis ingens missilium telorum coniiciebatur: et, vulnerari multos, clamor, permixtus mulierum atque puerorum ploratibus, significabat. In eos, qui portas stationibus suis

serant, legionum antesignani pila coniecerunt. 'ero non vulnerabantur, sed, transverberatis scuplerique inter se conserti haerebant: nec diutius etum Romanorum sustinuerunt.

XXIII. Patentibus iam portis, priusquam irrumnt victores, fuga e castris Gallorum in omnes es facta est. Ruunt caeci per vias, per invia: a praecipitia saxa, nullae rupes obstant: nihil ter hostem metuunt. Itaque plerique praecipites vastam altitudinem prolapsi aut debilitati exanitur. Consul, castris captis, direptione praeda abstinet militem: sequi pro se quemque, et ine, et perculsis pavorem addere iubet. Supervet alterum cum L. Manlio agmen; nec eos castra are sinit. Protinus ad persequendos hostes mitet ipse paullo post, tradita captivorum custodia ınis militum, sequitur; debellatum ratus, si in pavore quam plurimi caesi forent, aut capti. esso consule, C. Helvius cum tertio agmine advenec continere suos a direptione castrorum va: praedaque eorum, iniquissima sorte, qui pugnae interfuerant, facta est. Equites diu, ignari et ıae et victoriae suorum, steterunt. Deinde et , quantum equis subire poterant, sparsos fuga .os circa radices montis consectati cecidere, aut re. Numerus interfectorum haud facile iniri poquia late per omnes anfractus montium fugaque aedes fuit: et magna pars rupibus inviis in prolae altitudinis convalles delapsa est; pars in silvepribusque occisa. Claudius, qui bis pugnatum lympo monte scribit, ad quadraginta millia hoım caesa, auctor est: Valerius Antias, qui magis odicus in numero augendo esse solet, non plus m millia. Numerus captivorum haud dubie miluadraginta explevit, quia omnis generis aetatis urbam secum traxerant, demigrantium mag

latores lignatoresque Romani in eam partem, i
colloquium futurum erat, ducti sunt; tutius id
rum tribunis ratis, quia consulis praesidium et i
pro statione habituri erant, hosti oppositum.
tamen alteram stationem propius castra sexcent
equitum posuerunt. Consul, affirmante Attalo,
turos reges, et transigi rem posse, profectus
stris, quum eodem, quo antea, praesidio eq
quinque millia fere processisset, nec multum a
stituto loco abesset, repente concitatis equis
impetu hostili videt Gallos venientes. Cons
agmen, et expedire tela animosque equitibus
primo constanter initium pugnae accepit, nec c
dein, quum praegravaret multitudo, cedere se
nihil confusis turmarum ordinibus, coepit: p
mo, quum iam plus in mora periculi, quam in o
bus conservandis praesidii esset, omnes passim
gam effusi sunt. Tum vero instare dissipatis
et caedere: magnaque pars oppressa foret, ni
pabulatorum, sexcenti equites, occurrissent. Ii
cul clamore pavido suorum exaudito, quum
equosque expedissent, integri profligatam pu
acceperunt. Itaque versa extemplo fortuna es
sus in victores a victis terror: et primo impet
Galli sunt, et ex agris concurrebant pabulator
undique obvius hostis Gallis erat: ut ne fuga
dem facilem aut tutam haberent, quia rece
equis Romani fessos sequebantur. Pauci erg
gerunt: captus est nemo: maior multo pars per
violati colloquii poenas morte luerunt. Roma
dentibus ira animis, postero die omnibus co
hostem perveniunt.

XXVI. Biduum natura montis per se ipsu
ploranda, ne quid ignoti esset, absumpsit c
Tertio die, quum auspicio operam dedisset,
immolasset, in quattuor partes divisas copias

ias ut medio monte duceret, duas ab lateribus ut lversus cornua Gallorum erigeret. Hostium quod boris erat, Tectosagi et Trocmi mediam tenebant iem, millia hominum quinquaginta: equitatum, ia equorum nullus inter inaequales rupes usus at, ad pedes deductum, decem millia hominum, ab extro locaverunt cornu. Ariarathis Cappadoces et orzi auxiliares in laevo quattuor ferme millium imerum explebant. Consul, sicut in Olympo monte, ima in acie locata levi armatura, telorum omnis neris ut aeque magna vis ad manum esset, curavit. bi appropinquarunt, omnia eadem utrimque, quae erant in priore proelio, erant praeter animos, et ctoribus ab re secunda auctos, et hostibus fractos: ia, etsi non ipsi victi erant, suae gentis hominum adem pro sua ducebant. Itaque a paribus initiis epta res eundem exitum habuit. Velut nubes leum telorum coniecta obruit aciem Gallorum: nec t procurrere quisquam ab ordinibus suis, ne nudant undique corpus ad ictus, audebant: et stantes, o densiores erant, hoc plura, velut destinatum petibus, vulnera accipiebant. Consul, iam per se batis si legionum signa ostendisset, versuros explo in fugam omnes ratus, receptis inter ordines tibus et alia turba auxiliorum, aciem promovit.

XXVII. Galli, et memoria Tolistoboiorum cladis iti, et inhaerentia corporibus gerentes tela, fese et stando et vulneribus, ne primum quidem imm et clamorem Romanorum tulerunt. Fuga ad a inclinavit; sed pauci intra munimenta sese ere: pars maior, dextra laevaque praelati, qua que impetus tulit, fugerunt. Victores, usque tra secuti, ceciderunt terga: deinde in castris tate praedae haeserunt, nec sequebatur quia-

In cornibus Galli diutius steterunt, quia se-
eos perventum est. Ceterum ne primum qui-

hostium castris mansit; ceteros in sua
reduxit. Postero die captivos praeda
suit: quae tanta fuit, quantam avidis
gens, quum cis montem Taurum omı
multos tenuisset annos, coacervare potı
dissipata passim fuga in unum locun
magna pars saucii aut inermes, nudat
bus, oratores de pace ad consulem m
Manlius Ephesum venire iussit. Ipse, (
dium auctumni erat) locis gelidis propi
montis excedere properans, victorem
hiberna maritimae orae reduxit.

XXVIII. Dum haec in Asia gerunt
provinciis tranquillae res fuerunt. Ce
T. Quinctius Flamininus et M. Claudi
senatum perlegerunt. Princeps in sena
ctus P. Scipio Africanus: quattuor s
sunt, nemo curuli usus honore. Et in e
sendo mitis admodum censura fuit. Sı
super Aequimaelium in Capitolio, et vi

lent? Metus ad omnes valuit, ne deditionem recusarent. Obsides inde imperatos pro viribus inopis populi, vicenos Nesiotae, Cranii, Palenses et Samaei dederunt. Insperata pax Cephalleniae affulserat; quum repente una civitas, incertum quam ob causam, Samaei desciverunt. Quia opportuno loco urbs posita esset, timuisse se aiebant, ne demigrare cogerentur ab Romanis. Ceterum ipsine sibi eum finxerint metum, et timore vano quietem exuerint, an iactata sermonibus res apud Romanos perlata ad eos sit, nihil comperti est: nisi quod, datis iam obsidibus, repente portas clauserunt; et ne suorum quidem precibus (miserat enim sub muros consul ad tentandam misericordiam parentum populariumque) desistere ab incepto voluerunt. Oppugnari deinde, postquam nihil pacati respondebatur, coepta urbs est. Apparatum omnem tormentorum machinarumque transvectum ab Ambraciae oppugnatione habebat: et opera, quae facienda erant, impigre milites perfecerunt. Duobus igitur locis admoti arietes quatiebant muros.

XXIX. Nec ab Samaeis quicquam, quo aut opera, aut hostis arceri posset, praetermissum est. Duabus tamen maxime resistebant rebus: una, interiorem semper iuxta validum pro diruto novum obstruentes murum; altera, eruptionibus subitis, nunc in opera hostium, nunc in stationes: et plerumque iis proeliis superiores erant. Una ad coercendos inventa haud magna memoratu res est. Centum funditores ab Aegio et Patris et Dymis acciti. A pueris ii, more quodam gentis, saxis globosis, quibus ferme arenae immixtis strata litora sunt, funda mare apertum incessentes, exercebantur. Itaque longius certiusque et validiore ictu, quam Baliaris funditor, eo telo usi sunt. Et est non simplicis habenae, ut Baliarica aliarumque gentium funda: sed triplex scutale, crebr

suturis duratum, ne fluxa habena volutetur i glans; sed, librata quum sederit, velut nervo excutiatur. Coronas modici circuli magno ex vallo loci assueti traiicere, non capita solum h vulnerabant, sed quem locum destinassent ori fundae Samaeos cohibuerunt, ne tam crebro tam audacter erumperent: adeo ut precaren muris Achaeos, ut parumper abscederent, et s Romanis stationibus pugnantes, quiete spec Quattuor menses obsidionem Same sustinuit. ex paucis quotidie aliqui eorum caderent, aut rarentur, et, qui superarent, fessi et corpor animis essent; Romani nocte per arcem, quai tidem vocant, (nam urbs, in mare devexa, i dentem vergit) muro superato, in forum perve Samaei, postquam captam urbis partem ab h senserunt, cum coniugibus ac liberis in maior fugerunt arcem. Inde postero die dediti, dire be, sub corona omnes venierunt.

XXX. Consul, compositis rebus Cephal praesidio Samae imposito, in Peloponnesum, i arcessentibus Aegiensibus maxime ac Lace niis, traiecit. Aegium, a principio Achaici c semper conventus gentis indicti sunt; seu di urbis id, seu loci opportunitati datum est. morem Philopoemen eo primum anno labefact natus, legem parabat ferre, ut in omnibus c bus, quae Achaici concilii essent, in vicem con agerentur. Et sub adventum consulis, damiu vitatium, qui summus est magistratus, Aegiu cantibus, Philopoemen (praetor tum erat) conventum edixit. Quo quum appareret omn conventuros, consul quoque, quanquam Aegi favebat causae, Argos venit: ubi quum disc fuisset, et rem inclinatam cerneret, incepto Lacedaemonii deinde eum in sua certamin

runt. Sollicitam eam civitatem exsules maxime habebant: quorum magna pars in maritimis Laconicae orae castellis, quae omnis adempta erat, habitabant. Id aegre patientes Lacedaemonii, ut aliqua liberum ad mare haberent aditum, si quando Romam aliove quo mitterent legatos, simulque ut emporium et receptaculum peregrinis mercibus ad necessarios usus esset, nocte adorti vicum maritimum, nomine Lan, improviso occupavere. Vicani, quique ibi exsules habitabant, primo inopinata re territi sunt: deinde, sub lucem congregati, levi certamine expulerunt Lacedaemonios. Terror tamen omnem maritimam oram pervasit: legatosque communiter, et castella omnia vicique, et exsules, quibus ibi domicilia erant, ad Achaeos miserunt.

XXXI. Philopoemen praetor, iam inde ab initio exsulum causae et amicus, et auctor semper Achaeis minuendi opes et auctoritatem Lacedaemoniorum, concilium querentibus dedit: decretumque, eo referente, factum est, *Quum in fidem Achaeorum tutelamque T. Quinctius et Romani Laconicae orae castella et vicos tradidissent, et, quum abstinere his ex foedere Lacedaemonii deberent, Las vicus oppugnatus esset, caedesque ibi facta; qui eius rei auctores affinesque essent, nisi dederentur Achaeis, violatum videri foedus.* Ad exposcendos eos legati extemplo Lacedaemonem missi sunt. Id imperium adeo superbum et indignum Lacedaemoniis visum est, ut, si antiqua civitatis fortuna esset, haud dubie arma extemplo capturi fuerint. Maxime autem consternavit eos metus, si semel primis imperiis obediendo iugum accepissent, ne, id quod iam diu moliretur, Philopoemen exsulibus Lacedaemonem traderet. Furentes *igitur ira, triginta* hominibus ex factione, cum qua *consiliorum* aliqua societas Philopoemeni atque ex*sulibus erat*, interfectis, decreverunt, renuntiand-

societatem Achaeis, legatosque extemplo Cephallo niam mittendos, qui consuli M. Fulvio, quique Ro manis Lacedaemonem dederent; orarentque eum, u veniret in Peloponnesum ad urbem Lacedaemonen in fidem ditionemque populi Romani accipiendam.

XXXII. Id ubi legati ad Achaeos retulerun omnium civitatium, quae eius concilii erant, consen su bellum Lacedaemoniis indictum est. Ne exten plo gereretur, hiems impediit. Incursionibus tame parvis, latrocinii magis quam belli modo, non terr tantum, sed etiam navibus a mari fines eorum vasta ti. Hic tumultus consulem in Peloponnesum ad duxit; iussuque eius Elin concilio indicto, Lacedae monii ad disceptandum acciti. Magna ibi non disc ptatio modo, sed etiam altercatio fuit. Cui consu quum alia, satis ambitiose partem utramque fove do, incerta respondisset, una denuntiatione, ut bel abstinerent, donec Romam legatos ad senatum m sissent, finem imposuit. Utrimque legatio miss Romam est. Exsules quoque Lacedaemonioru suam causam legationemque Achaeis iniunxerun Diophanes et Lycortas, Megalopolitani ambo, pri cipes legationis Achaeorum fuerunt: qui, dissident in republica, tum quoque minime inter se convenie tes orationes habuerunt. Diophanes senatui disc ptationem omnium rerum permittebat: eos optin controversias inter Achaeos ac Lacedaemonios fir turos esse. Lycortas ex praeceptis Philopoemen postulabat, ut Achaeis ex foedere ac legibus sui quae decressent, agere liceret: libertatemque si illibatam, cuius ipsi auctores essent, praestarer Magnae auctoritatis apud Romanos tum gens Achae rum erat: novari tamen nihil de Lacedaemoniis pl cebat. Ceterum responsum ita perplexum fuit, ut Achaei sibi de Lacedaemone permissum acciper et Lacedaemonii non omnia concessa iis interp

tur. Hac potestate immodice Achaei ac superbe sunt.

XXXIII. Philopoemeni continuatur magistratus; veris initio, exercitu indicto, castra in finibus :edaemoniorum posuit. Legatos deinde misit ad oscendos auctores defectionis, et civitatem in pa- futuram, si id fecissent, pollicens, et illos nihil in- ta causa passuros. Silentium prae metu cetero- a fuit. Quos nominatim depoposcerat, ipsi se ros professi sunt; fide accepta ab legatis, vim ab- uram, donec causam dixissent. Icrunt alii etiam .stres viri, et advocati privatis, et quia pertinere sam eorum ad rempublicam censebant. Nunquam is exsules Lacedaemoniorum Achaei secum ad- cerant in fines, quia nihil aeque alienaturum ani- s civitatis videbatur. Tunc exercitus totius prope esignani exsules erant. Ii venientibus Lacedae- niis ad portam castrorum agmine facto occurre- it; et primo lacessere iurgiis: deinde altercatione a, quum accenderentur irae, ferocissimi exsulum etum in Lacedaemonios fecerunt. Quum illi deos idem legatorum testarentur, et legati et praetor nmoveret turbas, et protegeret Lacedaemonios, culaque iam quosdam iniicientes arceret, cresce- : tumultu concitato turba. Et Achaei ad specta- um primo concurrebant: deinde vociferantibus sulibus, quae passi forent, et orantibus opem, affir- ntibusque simul, *Nunquam talem occasionem ha- uros, si eam praetermisissent: foedus, quod in Ca- olio, quod Olympiae, quod in arce Athenis sacratum sset, irritum per illos esse: priusquam alio de inte- foedere obligarentur, noxios puniendos esse;* ac- isa his vocibus multitudo ad vocem unius, qui, ut irent, inclamavit, saxa coniecit: atque ita septen- *im*, quibus vincula per tumultum iniecta eran' *rfecti sunt*: sexaginta tres postero die comp

ratum primum, ut muros diruerent: dei
externi auxiliares, qui mercede apud t
tassent, terra Laconica excederent: tı
servitia tyranni liberassent, (ea mag
erat) ante diem certam abirent; qui ib
eos prehendendi, vendendi, abducendi A
set. Lycurgi leges moresque abrogaren
assuescerent legibus institutisque: ita
poris fore, et de omnibus rebus facilius
Nihil obedientius fecerunt, quam ut
rent: nec aegrius passi sunt, quam ex
Decretum Tegeae in concilio commu
de restituendis iis factum est: et, m
externos auxiliares dimissos, et Laceda
ptos (ita enim vocabant, qui a tyrannis
urbe excessisse, in agros dilapsos; pri
teretur exercitus, ire praetorem cum
comprehendere id genus hominum, et
praedae placuit. Multi comprehensi ve
ticus ex ea pecunia Megalopoli permis

Fulvius, quia iam in exitu annus erat, comitiorum causa profectus Romam, creavit consules M. Valerium Mesallam et C. Livium Salinatorem, quum M. Aemilium Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem, deiecisset. Praetores inde creati Q. Marcius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Atinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidinus. Comitiis perfectis, consulem M. Fulvium in provinciam ad exercitum redire placuit; eique et collegae Cn. Manlio imperium in annum prorogatum est. Eo anno in aedem Herculis signum dei ipsius ex decemvirorum responso, et seiuges in Capitolio aurati a P. Cornelio positi. Consulem dedisse inscriptum est. Et duodecim clipea aurata ab aedilibus curulibus, P. Claudio Pulchro et Ser. Sulpicio Galba, sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt. Et aedilis plebis Q. Fulvius Flaccus duo signa aurata, uno reo damnato, (nam separatim accusaverant) posuit. Collega eius A. Caecilius neminem condemnavit. Ludi Romani ter, plebeii quinquies toti instaurati. M. Valerius Messalla inde et C. Livius Salinator consulatum Idibus Martiis quum inissent, de republica, deque provinciis et exercitibus senatum consuluerunt. De Aetolia et Asia nihil mutatum est. Consulibus, alteri Pisae cum Liguribus, alteri Gallia provincia decreta est. Comparare inter se, aut sortiri iussi, et novos exercitus, binas legiones, scribere, et ut sociis Latini nominis quina dena millia peditum imperarent, et mille et ducentos equites. Messallae Ligures, Salinatori obtigit Gallia. Praetores inde sortiti sunt. M. Claudio urbana, P. Claudio peregrina iurisdictio evenit. Q. Marcius Siciliam, C. Stertinius Sardiniam, L. Manlius Hispaniam citeriorem, C. Atinius ulteriorem est sortitus.

XXXVI. De exercitibus ita placuit: e Gallia legiones, quae sub C. Laelio fuerunt ad M. Tucc

propraetorem in Bruttios traduci: et, qui in
esset, dimitti exercitum: et classem, quae ib
Romam reducere M. Sempronium proprae
Hispaniis legiones singulae, quae tum in iis
ciis erant, decretae: et ut terna millia peditu
cenos equites ambo praetores in supplement
ciis imperarent, secumque transportarent.
quam in provincias novi magistratus profici
tur, supplicatio in triduum pro collegio dece
rum imperata fuit in omnibus compitis, quo
inter horam tertiam ferme et quartam tenebra
tae fuerant. Et novendiale sacrificium indict
quod in Aventino lapidibus pluisset. Campani
eos ex senatusconsulto, quod factum erat pri
no, censores Romae censeri coegissent, (nam
incertum fuerat, ubi censerentur) petierunt,
cives Romanas ducere uxores liceret; et, si qu
duxissent, ut habere eas, et ante eam diem n
iusti sibi liberi heredesque essent. Utraque
petrata. De Formianis Fundanisque municip
Arpinatibus C. Valerius Tappo tribunus pleb
mulgavit, uti iis suffragii latio (nam ante sine
gio habuerant civitatem) esset. Huic rogatio
tuor tribuni plebis, quia non ex auctoritate
ferretur, quum intercederent, edocti, popu
non senatus ius, suffragium, quibus velit, im
destiterunt incepto. Rogatio perlata est, ut
milia tribu Formiani et Fundani, in Corneli
nates ferrent. Atque in his tribubus tum prin
Valerio plebiscito censi sunt. M. Claudius Ma
censor, sorte superato T. Quinctio, lustrum co
Censa sunt civium capita ducenta quinquagin
millia trecenta decem et octo. Lustro perfect
sules in provincias profecti sunt.

XXXVII. Hieme ea, qua haec Romae ge
ad Cn. Manlium, consulem primum, deind

hibernantem in Asia, legationes undique ex
ɔus civitatibus gentibusque, quae cis Taurum
əm incolunt, conveniebant: et ut clarior nobi-
ıe victoria Romanis de rege Antiocho fuit, quam
ıllis; ita laetior sociis erat de Gallis, quam de
cho. Tolerabilior regia servitus fuerat, quam
s immanium barbarorum, incertusque in dies
r, quo velut tempestas eos populantes inferret.
e, ut quibus libertas, Antiocho pulso, pax, Gal-
mitis, data esset, nòn gratulatum modo vene-
sed coronas etiam aureas, pro suis quaeque fa-
:ibus, attulerant. Et ab Antiocho legati, et ab
Gallis, ut pacis leges dicerentur, et ab Ariara-
:ge Cappadocum venerunt, ad veniam petendam,
amque pecunia noxam, quod auxiliis Antio-
iuvisset. Huic sexcenta talenta argenti sunt
'ata. Gallis responsum, quum Eumenes rex
set, tum daturum iis leges. Civitatium legatio-
ım benignis responsis, laetiores etiam quam ve-
ıt, dimissae. Antiochi legati pecuniam in Pam-
am, frumentumque ex pacto cum L. Scipione
re iussi advehere; eo se cum exercitu ventu-
Principio deinde veris, lustrato exercitu, pro-
s, die octavo Apameam venit. Ibi triduum sta-
habitis, tertiis rursus ab Apamea castris in
hyliam, quo pecuniam frumentumque regios
:here iusserat, pervenit. Duo millia et quin-
talenta argenti accepta Apameam deportan-
frumentum exercitui dividitur. Inde ad Pergam
: quae una in iis locis regio tenebatur praesi-
ppropinquanti praefectus praesidii obvius fuit,
ta dierum tempus petens, ut regem Antiochum
be tradenda consuleret. Dato tempore, ad eam
praesidio decessum est. A Perga, L. Manlio
cum quattuor millibus militum Oroandа, ad
m pecuniae ex eo, quod pepigerant, exige

dum, misso, ipse, quia Eumenem regem et
legatos ab Roma Ephesum venisse audierat,
sequi Antiochi legatis, Apameam exercitum re

XXXVIII. Ibi ex decem legatorum sentent
dus in haec verba fere cum Antiocho consc
est: *Amicitia regi Antiocho cum populo Roma
legibus et conditionibus esto: Ne quem exercitu
cum populo Romano sociisve bellum gesturus er
per fines regni sui, eorumve, qui sub ditione eius
transire sinito: neu commeatu, neu qua alia op
io. Idem Romani sociique Antiocho, et iis, q
imperio eius erunt, praestent. Belli gerendi i
tiocho ne esto cum iis, qui insulas colunt, neve
ropam transeundi. Excedito urbibus, agris,
castellis cis Taurum montem usque ad Halyn a
et a valle Tauri usque ad iuga, qua in Lycaonia
git. Ne qua arma efferto ex iis oppidis, agris,
lisque, quibus excedat: si qua extulit, quae
oportebit, recte restituito. Ne militem, neu quem
ex regno Eumenis recipito. Si qui earum urbi
ves, quae regno abscedunt, cum rege Antiocho
que fines eius regni sunt, Apameam omnes ant
certam redeunto. Qui ex regno Antiochi apud Ro
sociosque sunt, iis ius abeundi manendique esto.
seu fugitivos, seu bello captos, seu qui liber capt
transfuga erit, reddito Romanis sociisque. Elep
tradito omnes, neque alios parato. Tradito et na
gas armamentaque earum: neve plures, quam
naves actuarias, quarum nulla plus quam trigi
mis agatur, habeto: neve monerem ex belli caus
ipse illaturus erit. Neve navigato citra Calyca
neve Sarpedonium, promontoria: extra quam,
navis pecuniam, stipendium, aut legatos, aut
portabit.* Milites mercede conducendi ex iis ge
quae sub ditione populi Romani sunt, Antioc
ius ne esto: ne voluntarios quidem recipien

sociorumve quae aedes aedificiaque intra fines *ntiochi sunt, quo iure ante bellum fuerunt, eo* *rum sociorumve sunto. Si quae pecuniae de-* *earum exactio esto. Si quid ablatum est, id* *endi, cognoscendi, repetendique ius item esto.* *urbes, quas tradi oportet, ii tenent, quibus An-* *dedit, et ex iis praesidia deducito; utique re-* *lantur, curato. Argenti probi duodecim millia* *talenta dato intra duodecim annos pensionibus* *(talentum ne minus pondo octoginta Romanis* *bus pendat) et tritici quingenta quadraginta* *nodium. Eumeni regi talenta trecenta quinqua-* *ntra quinquennium dato: et pro frumento, quod* *itione fiat, talenta centum viginti septem. Obsi-* *nanis viginti dato, et triennio mutato; ne mi-* *ctonum denum annorum, neu maiores quinum* *genum. Si qui sociorum populi Romani ultro* *inferent Antiocho, vim vi arcendi ius esto,* *quam urbem aut belli iure teneat, aut in ami-* *accipiat. Controversias inter se iure ac iudicio* *anto, aut, si utrisque placebit, bello.* De Han- Poeno, et Aetolo Thoante, et Mnasilocho ne, et Chalcidensibus Eubulida et Philone, is, in hoc quoque foedere ascriptum est: et uid postea addi, demi, mutarive placuisset, ut o foedere fieret.

XIX. Consul iuravit in hoc foedus. Ab rege igerent iusiurandum, profecti Q. Minucius us et L. Manlius, qui tum forte ab Oroandis Et Q. Fabio Labeoni, qui classi praeerat, t, ut Patara extemplo proficisceretur; quaeque es regiae essent, concideret cremaretque. Pro- ab Epheso, quinquaginta tectas naves aut con- ut incendit. Telmissum eadem expeditione, *subito* adventu classis oppidanis, recepit. Ex *rotinus,* iussis ab Epheso sequi, qui ibi relict

multis inter novas res turbatis, cognovit.
thes rex, parte dimidia pecuniae imperat
nis beneficio, cui desponderat per eos die
missa, in amicitiam est acceptus. Civita
cognitis causis, decem legati aliam aliaru
conditionem. Quae stipendiariae regi An
rant, et cum populo Romano senserant,
tatem dederunt: quae partium Antiochi f
stipendiariae Attali regis, eas omnes vect
re Eumeni iusserunt. Nominatim prae
phoniis, qui in Notio habitant, et Cymaei
senis immunitatem concesserunt. Clazom
immunitatem, et Drymussam insulam
runt: et Milesiis, quem sacrum appellant
stituerunt: et Iliensibus Rhoeteum et Ge
diderunt, non tam ob recentia ulla merit
ginum memoria. Eadem et Dardanum
causa fuit. Chios quoque, et Smyrnae
thraeos, pro singulari fide, quam eo bell
runt, et agro donarunt, et in omni praeci
habuerunt. Phocaeensibus et ager, quem

ım, et Milyada, et Lydiam, et nominatim urbes
s, atque Ephesum, et Telmissum. De Pam-
, disceptatum inter Eumenem et Antiochi lega-
um esset, quia pars eius citra, pars ultra Tau-
st; integra res ad senatum reiicitur.
. His foederibus decretisque datis, Manlius,
ecem legatis omnique exercitu ad Hellespon-
rofectus, evocatis eo regulis Gallorum, leges,
pacem cum Eumene servarent, dixit; denun-
ue, ut morem vagandi cum armis finirent,
ımque suorum terminis se continerent. Con-
deinde ex omni ora navibus, et Eumenis etiam
per Athenaeum fratrem regis ab Elaea addu-
opias omnes in Europam traiecit. Inde, per
onesum modicis itineribus grave praeda omnis
s agmen trahens, Lysimachiae stativa habuit;
am maxime recentibus et integris iumentis
iam, per quam iter vulgo horrebant, ingredere-
uo profectus est ab Lysimachia die, ad amnem,
a quem vocant, inde postero die Cypsela per-
A Cypselis via decem millium fere silvestris,
ta, confragosa excipiebat. Propter cuius diffi-
em itineris in duas partes divisus exercitus: et
edere una iussa, altera magno intervallo cogere
, media impedimenta interposuit: plaustra
ecunia publica erant, pretiosaque alia praeda.
, quum per saltum iret, Thracum decem haud
us millia ex quattuor populis, Astii, et Caeni,
duateni, et Coreli, ad ipsas angustias viam cir-
derunt. Opinio erat, non sine Philippi regis
lonum fraude id factum: eum scisse, non alia,
per Thraciam, redituros Romanos, et quantam
iam secum portarent. In primo agmine impe-
erat, sollicitus propter iniquitatem locorum.
es nihil se moverunt, donec armati transirent.
am primos superasse angustias viderunt, po

stremos nondum appropinquantes, impedim
sarcinas invadunt: caesisque custodibus, par
quae in plaustris erant, diripere, partim sub o
iumenta abstrahere. Unde postquam clamor p
ad eos, qui, iam ingressi saltum, sequebantur,
etiam ad primum agmen est perlatus, utrin
medium concurritur, et inordinatum simul pl
locis proelium conseritur. Thracas praeda i
peditos oneribus, et plerosque, ut ad rapiend
nus vacuas haberent, inermes, ad caedem p
Romanos iniquitas locorum, barbaris per cal
tos occursantibus, et latentibus interdum pe
valles, prodebat. Ipsa etiam onera plaustra
fors tulit, his aut illis incommode obiecta, pu
bus impedimento sunt: alibi praedo, alibi p
vindex cadit. Prout locus iniquus aequusve
illis, prout animus pugnantium est, prout nu
(alii enim pluribus, quam ipsi erant, alii pauci
occurrerant) varia pugnae fortuna est. Multi
que cadunt. Iam nox appetebat, quum proeli
dunt Thraces, non fuga vulnerum aut mort
quia satis praedae habebant.

XLI. Romanorum primum agmen extra
circa templum Bendidium castra loco aperto
pars altera ad custodiam impedimentorum m
saltu, duplici circumdata vallo, mansit. Poste
prius explorato saltu, quam moverent, primis
iungunt. In eo proelio, quum et impedimer
pars et calonum, et milites aliquot, quum passi
prope saltu pugnaretur, cecidissent, plurim
Minucii Thermi morte damni est acceptum, fo
strenui viri. Eo die ad Hebrum flumen perv
est. Inde Aeniorum fines praeter Apollinis,
thium quem vocant incolae, templum superant
angustiae circa Tempyra excipiunt, (hoc loco
est) nec minus confragosae, quam priores:

nihil silvestre circa est, ne latebras quidem ad insidiandum praebent. Huc ad eandem spem praedae Thrausi (gens et ipsa Thracum) convenere: sed, quia nudae valles, procul ut conspicerentur angustias obsidentes, efficiebant, minus terroris tumultusque fuit apud Romanos: quippe etsi iniquo loco, proelio tamen iusto, acie aperta, collatis signis dimicandum erat. Conferti subeuntes cum clamore, impetu facto, primum expulere loco hostes; deinde avertere. Fuga inde caedesque, suis ipsos impedientibus angustiis, fieri coepta est. Romani victores ad vicum Maronitarum (Saren appellant) posuerunt castra. Postero die patenti itinere Priaticus campus eos excepit; triduumque ibi, frumentum accipientes, manserunt, partim ex agris Maronitarum, conferentibus ipsis, partim ex navibus suis, quae cum omnis generis commeatu sequebantur. Ab stativis diei via Apolloniam fuit. Hinc per Abderitarum agrum Neapolim perventum est. Hoc omne per Graecorum colonias pacatum iter fuit. Reliquum inde per medios Thracas, dies noctesque, etsi non infestum, suspectum tamen, donec in Macedoniam pervenerunt. Mitiores Thracas idem exercitus, quum a Scipione eadem via duceretur, habuerat, nullam ob aliam causam, quam quod praedae minus, quod peteretur, fuerat. Quanquam tum quoque Claudius auctor est, ad quindecim millia Thracum, praecedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numidae occurrisse: quadringentos equites fuisse Numidas, paucos elephantos. Mutinis filium per medios hostes cum centum quinquaginta delectis equitibus perrupisse: eundem mox, quum iam Mutines, in medio elephantis collocatis, in cornua equitibus dispositis, manum cum hoste conseruisset, terrorem ab tergo praebuisse: atque inde turbatos equestri velut procella hostes ad peditum agmen non accessisse. Cn. Manlius per Macedoniam in Thess

probabilis morae causa esset, quod s
comitia venisset. Comitia consulibu
runt ante diem duodecimum Kalendas
ti M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius
praetores facti Ap. Claudius Pulcher,
Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terent
Q. Fulvius Flaccus, M. Furius Crassi
perfectis, quas provincias praetoribu
retulit ad senatum consul. Decreveru
iuris dicundi causa; duas extra Italia
Sardiniam; duas in Italia, Tarentum
extemplo, priusquam inirent magist
iussi. Ser. Sulpicius urbanam, Q. T
grinam est sortitus: L. Terentius Sic
vius Sardiniam, Ap. Claudius Tarent
Galliam. Eo anno L. Minucius Myrt
lius, quod legatos Carthaginienses pu
tur, iussu M. Claudii praetoris urbis p
diti sunt legatis, et Carthaginem ave
bus magni belli, et gliscentis in die

tere. Vagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictum non sit, pacem pretio venditantes. Si eas provincias exercitibus obtinere opus esset; sicut M'. Acilio L. Scipio consul, L. Scipioni M. Fulvius et Cn. Manlius successissent consules; ita Fulvio Manlioque C. Livium et M. Valerium consules debuisse succedere. Nunc certe, perfecto Aetolico bello, recepta ab Antiocho Asia, devictis Gallis, aut consules ad exercitus consulares mitti, aut reportari legiones inde, reddique tandem reipublicae debere. Senatus, his auditis, in sententia perseveravit, ut consulibus ambobus Ligures provincia esset: Manlium Fulviumque decedere de provinciis, et exercitus inde deducere, ac redire Romam, placuit.

XLIII. Inimicitiae inter M. Fulvium et M. Aemilium consulem erant: et super cetera Aemilius, serius biennio se consulem factum M. Fulvii opera, ducebat. Itaque ad invidiam ei faciendam legatos Ambracienses in senatum, subornatos criminibus, introduxit. Qui *sibi, quum in pace essent, imperataque a prioribus consulibus fecissent, et eadem praestare obedienter M. Fulvio parati essent, bellum illatum* questi, *agros primum depopulatos, terrorem direptionis et caedis urbi iniectum, ut eo metu claudere cogerentur portas. Obsessos inde et oppugnatos se, et omnia exempla belli edita in se, caedibus, incendiis, ruinis, direptione urbis: coniuges, liberos in servitium abstractos: bona adempta, et, quod se ante omnia moveat, templa tota urbe spoliata ornamentis: simulacra deum, deos imo ipsos, convulsos ex sedibus suis, ablatos esse; parietes postesque nudatos, quos adorent, ad quos precentur et supplicent, Ambraciensibus superesse.* Haec querentes, interrogando criminose ex composito, consul ad plura, velut non sua sponte *dicenda,* eliciebat. Motis Patribus, alter consul C. *Flaminius* M. Fulvii causam excepit: qui, veterem

obsoletam viam ingressos Ambracienses, dixit. *Sic M. Marcellum a Syracusanis, sic Q. Fulvium a Campanis accusatos: quin eadem opera T. Quinctium a Philippo rege, M'. Acilium et L. Scipionem ab Antiocho, Cn. Manlium a Gallis, ipsum M. Fulvium ab Aetolis et Cephalleniae populis accusari paterentur. Ambraciam oppugnatam et captam, et signa inde ornamentaque ablata, et cetera facta, quae captis urbibus soleant, negaturum aut me pro M. Fulvio, aut ipsum M. Fulvium censetis, Patres conscripti? qui ob has res gestas triumphum a vobis postulaturus sit; Ambraciam captam, signaque, quae ablata criminantur, et cetera spolia eius urbis ante currum laturus, et fixurus in postibus suis. Nihil est, quod se ab Aetolis separent: eadem Ambraciensium et Aetolorum causa est. Itaque collega meus vel in alia causa inimicitias exerceat, vel, si in hac utique mavult, retineat Ambracienses suos in adventum M. Fulvii. Ego nec de Ambraciensibus, nec de Aetolis decerni quicquam, absente M. Fulvio, patiar.*

XLIV. Quum Aemilius callidam malitiam inimici, velut omnibus notam, insimularet, et tempus eum morando extracturum diceret, ne consule inimico Romam veniret; certamine consulum biduum absumptum est. Nec praesente Flaminio decerni quicquam videbatur posse. Captata occasio est, quum aeger forte Flaminius abesset; et, referente Aemilio, senatusconsultum factum est, *Ut Ambraciensibus omnes suae res redderentur: in libertate essent, ac legibus suis uterentur: portoria, quae vellent, terra marique caperent, dum eorum immunes Romani ac socii Latini nominis essent. Signa aliaque ornamenta, quae quererentur ex aedibus sacris sublata esse, de iis, quum M. Fulvius Romam revertisset, placere ad collegium pontificum referri, et, quod ii censuissent, fieri.* Neque his contentus consul fuit, sed postea per infre

quentiam adiecit senatusconsultum, *Ambraciam non videri vi captam esse.* Supplicatio inde, ex decemvirorum decreto, pro valetudine populi fuit per triduum, quia gravis pestilentia urbem atque agros vastabat. Latinae inde fuerunt. Quibus religionibus liberati consules, et delectu perfecto, (novis enim uterque maluit uti militibus) in provinciam profecti sunt: veteresque omnes dimiserunt. Post consulum profectionem Cn. Manlius proconsul Romam venit. Cui quum ab Ser. Sulpicio praetore senatus ad aedem Bellonae datus esset, et ipse, commemoratis rebus ab se gestis, postulasset, ut ob eas diis immortalibus honos haberetur, sibique triumphanti urbem invehi liceret; contradixerunt pars maior decem legatorum, qui cum eo fuerant, et ante alios L. Furius Purpureo, et L. Aemilius Paullus.

XLV. *Legatos sese Cn. Manlio datos pacis cum Antiocho faciendae causa, foederisque et legum, quae cum L. Scipione inchoatae fuissent, perficiendarum. Cn. Manlium summa ope tetendisse, ut eam pacem turbaret, et Antiochum, si sui potestatem fecisset, insidiis exciperet: sed illum, cognita fraude consulis, quum saepe colloquiis petitis captatus esset, non congressum modo, sed conspectum etiam eius vitasse. Cupientem transire Taurum aegre omnium legatorum precibus, ne carminibus Sibyllae praedictam superantibus terminos fatales cladem experiri vellet, retentum: admovisse tamen exercitum, et prope ipsis iugis ad divortia aquarum castra posuisse. Quum nullam ibi causam belli inveniret, quiescentibus regiis, circumegisse exercitum ad Gallograecos: cui nationi non ex senatus auctoritate, non populi iussu, bellum illatum. Quod quem unquam de sua sententia facere ausum? Antiochi, Philippi,* Hannibalis et Poenorum *recentissima bella esse: de omnibus his consultum senatum, populum iussisse: saepe legatos ante miss*

res repetitas: postremo, qui bellum indicerent, missos. Quid eorum, Cn. Manli, factum est, ut istud publicum populi Romani bellum, et non tuum privatum latrocinium ducamus? At eo ipso contentus fuisti; recto itinere duxisti exercitum ad eos, quos tibi hostes desumpseras: an et per omnes anfractus viarum, quum ad bivia consisteres, ut, quo flexisset agmen Attalus Eumenis frater, eo consul mercenarius cum exercitu Romano sequereris, Pisidiae, Lycaoniaeque, et Phrygiae recessus omnes atque angulos peragrasti, stipem a tyrannis castellanisque deviis colligens? Quid enim tibi cum Oroandis? quid cum aliis aeque innoxiis populis? Bellum autem ipsum, cuius nomine triumphum petis, quo modo gessisti? Loco aequo, tempore tuo pugnasti? Tu vero recte, ut diis immortalibus honos habeatur, postulas: primum, quod pro temeritate imperatoris, nullo iure gentium bellum inferentis, poenas luere exercitum noluerunt: deinde, quod belluas, non hostes, nobis obiecerunt.

XLVI. *Nolite nomen tantum existimare mixtum esse Gallograecorum: multo ante et corpora et animi mixti ac vitiati sunt. An, si illi Galli essent, cum quibus millies vario eventu in Italia pugnatum est, quantum in imperatore nostro fuit, nuntius illinc redisset? Bis cum iis pugnatum est, bis loco iniquo subiit, in valle inferiore pedibus paene hostium aciem subiecit: ut non tela ex superiore loco mitterent, sed corpora sua nuda iniicerent, obruere nos potuerunt. Quid igitur incidit? Magna fortuna populi Romani est, magnum et terribile nomen. Recenti ruina Hannibalis, Philippi, Antiochi, prope attoniti erant. Tantae corporum moles fundis sagittisque in fugam consternati sunt: gladius in acie cruentatus non est Gallico bello: velut avium examina, ad crepitum primum missilium avolavere. At, hercule, nos iidem, (admonente fortuna, quid, si hostem habuissemus, casurum*

:) quum redeuntes in latrunculos Thracas inci-
ıus, caesi, fugati, exuti impedimentis sumus.
ıucius Thermus, in quo haud paullo plus damni
ı est, quam si Cn. Manlius, cuius temeritate ea
inciderat, perisset, cum multis viris fortibus ce-
exercitus, spolia regis Antiochi referens, tri-
ı dissipatus, alibi primum, alibi postremum
, alibi impedimenta, inter vepres in latebris fe-
noctem unam delituit. Pro his triumphus pe-
Si nihil in Thracia cladis ignominiaeque foret
um, de quibus hostibus triumphum peteres? de
opinor, quos tibi hostes senatus aut populus Ro-
dedisset. Sic huic L. Scipioni, sic illi M'. Aci-
rege Antiocho, sic paullo ante T. Quinctio de
'hilippo, sic P. Africano de Hannibale, et Poe-
t Syphace, triumphus datus. Et minima illa,
iam senatus censuisset bellum, quaesita tamen
quibus nuntiandum esset: ipsis utique regibus
:retur; an satis esset, ad praesidium aliquod
:ri? Vultis ergo haec omnia pollui et confundi?
'etialia iura? nullos esse fetiales? fiat (pace
lixerim) iactura religionis: oblivio deorum ca-
'ectora vestra. Num senatum quoque de bello
i non placet? non ad populum ferri, velint, iu-
ıe cum Gallis bellum geri? Modo certe consules
iam atque Asiam volebant: tamen perseveran-
'obis, Ligures provinciam decernere, dicto au-
s fuerunt. Merito ergo a vobis, prospere bello
triumphum petent, quibus auctoribus gesserunt.
ᴊVII. Talis oratio Furii et Aemilii fuit. Man-
n hunc maxime modum respondisse accepimus.
ni plebis antea solebant triumphum postulanti-
'versari, Patres conscripti. Quibus ego gratiam
quod seu mihi, seu magnitudini rerum gesta-
hoc dederunt, ut non solum silentio comproba
vorem meum, sed referre etiam, si opus ess

siderentur parati esse. Ex decem legatis, si diis placet, quod consilium dispensandae cohonestandaeque victoriae imperatoribus maiores dederunt nostri, adversarios habeo. L. Furius et L. Aemilius currum triumphalem me conscendere prohibent, coronam insignem capiti detrahunt; quos ego, si tribuni me triumphare prohiberent, testes citaturus fui rerum a me gestarum. Nullius equidem invideo honori, Patres conscripti. Vos tribunos plebei nuper, viros fortes ac strenuos, impedientes Q. Fabii Labeonis triumphum, auctoritate vestra deterruistis. Triumphavit, quem non bellum iniustum gessisse, sed hostem omnino non vidisse, inimici iactabant. Ego, qui cum centum millibus ferocissimorum hostium signis collatis toties pugnavi, qui plus quadraginta millia hominum cepi aut occidi, qui bina castra eorum expugnavi, qui citra iuga Tauri omnia pacatiora, quam terra Italia est, reliqui, non triumpho modo fraudor; sed causam apud vos, Patres conscripti, accusantibus meis ipse legatis, dico. Duplex eorum, ut animadvertistis, Patres conscripti, accusatio fuit. Nam, nec gerendum mihi fuisse bellum cum Gallis, et gestum temere atque imprudenter, dixerunt: non erant Galli hostes, sed tu eos pacatos imperata facientes violasti. Non sum postulaturus a vobis, Patres conscripti, ut, quae communiter de immanitate gentis Gallorum, de infestissimo odio in nomen Romanum scitis, ea de illis quoqu qui Asiam incolunt, existimetis Gallis. Remota universae gentis infamia atque invidia, per se ipsos aes mate. Utinam rex Eumenes, utinam Asiae civita omnes adessent, et illos potius querentes, quam me cusantem, audiretis! Mittite, agedum, legatos ci omnes Asiae urbes, et quaerite, utra graviori serv te, Antiocho ultra Tauri iuga emoto, an Gallis actis, liberati sint? quoties agri eorum vastat quoties praedae abactae, referant: quum vi

ıdi captivos copia esset, et mactatas humanas ho- ıs immolatosque liberos suos audirent. Stipen- m, scitote, pependisse socios vestros Gallis: et ıc, liberatos per vos regio imperio, fuisse pensuros, me foret cessatum.

XLVIII. *Quo longius Antiochus emotus esset, hoc ıotentius in Asia Galli dominarentur: et, quicquid terrarum citra Tauri iuga, Gallorum imperio, vestro, adiecissetis. At enim sunt haec ita: verum ım Delphos quondam, commune humani generis culum, umbilicum orbis terrarum, Galli spoliave- ıt; nec ideo populus Romanus his bellum indixit, intulit. Equidem aliquid interesse rebar inter id ıpus, quo nondum in iure ac ditione vestra Graecia ue Asia erat, ad curandum animadvertendumque, d in his terris fieret; et hoc, quo finem imperii Ro- ni Taurum montem statuistis, quo libertatem im- nitatemve civitatibus datis, quo aliis fines adiicitis, ıs agro multatis, aliis vectigal imponitis: regna etis, minuitis, donatis, adimitis: curae vestrae setis esse, ut pacem terra marique habeant. An, i praesidia deduxisset Antiochus, quae quieta in s arcibus erant, non putaretis liberatam Asiam? si llorum exercitus effusi vagarentur, rata dona ve- a, quae dedistis, regi Eumeni, rata libertas civita- ıs esset? Sed quid ego haec ita argumentor, tan- ım non acceperim, sed fecerim hostes Gallos? Te, Scipio, appello, cuius ego mihi, succedens in vicem ıerii tui, virtutem felicitatemque pariter non fru- a ab diis immortalibus precatus sum; te, P. Sci- , qui legati ius, collegae maiestatem, et apud fra- m consulem, et apud exercitum habuisti; sciatis- in exercitu Antiochi Gallorum legiones fuisse? vi- itis in acie eos, in cornu utroque (id enim roboris videbatur) locatos? pugnaveritis, ut cum host iustis? cecideritis? spolia eorum retuleritis?*

qui cum Antiocho, non cum Gallis, bellum et senatu decreverat, et populus iusserat. Sed simul, ut opinor cum his decreverant iusserantque, qui intra eius praesidia fuissent: ex quibus, praeter Antiochum, cum quo pacem pepigerat Scipio, et cum quo nominatim foedus ut fieret, mandaveratis, omnes hostes erant, qui pro Antiocho arma adversus nos tulerunt. In qua causa quum Galli ante omnes fuissent, et reguli quidam, et tyranni; ego tamen et cum aliis, pro dignitate imperii vestri coactis luere peccata sua, pacem pepigi: et Gallorum animos, si possent mitigari a feritate insita, tentavi: et, postquam indomitos atque implacabiles cernebam, tum demum vi atque armis coercendos ratus sum. Nunc, quoniam suscepti belli purgatum est crimen, gesti reddenda est ratio. In quo confiderem equidem causae meae, etiamsi non apud Romanum, sed apud Carthaginiensem senatum agerem; ubi in crucem tolli imperatores dicuntur, si prospero eventu, pravo consilio rem gesserunt. Sed ego in ea civitate, quae ideo omnibus rebus incipiendis gerendisque deos adhibet, quia nullius calumniae subiicit ea, quae dii comprobaverunt, et in sollennibus verbis habet, quum supplicationem aut triumphum decernit: Quod bene ac feliciter rempublicam administrarit; *si nollem, si grave ac superbum existimarem virtute gloriari; pro felicitate mea exercitusque mei, quod tantam nationem sine ulla militum iactura devicimus, postularem, ut diis immortalibus honos haberetur, et ipse triumphans in Capitolium ascenderem, unde, votis rite nuncupatis, profectus sum; negaretis hoc mihi cum diis immortalibus?*

XLIX. *Iniquo enim loco dimicavi. Dic igitur, quo aequiore potuerim dimicare? Quum montem hostes cepissent, loco munito se tenerent, nempe eundum ad hostes erat, si vincere vellem? Quid? si urbem eo loco haberent, et* moenibus se tenerent? *nempe oppugnandi*

it. Quid? ad Thermopylas aequone loco M'. Aci- cum rege Antiocho pugnavit? Quid? Philippum eodem modo super Aoum amnem iuga tenentem tium T. Quinctius deiecit? Equidem adhuc, qua- aut sibi fingant, aut vobis videri velint hostem se, non invenio. Si degenerem et emollitum amoe- te Asiae, quid periculi vel iniquo loco subeuntibus ? si timendum et feritate animorum, et robore orum, huiccine tantae victoriae triumphum nega- Caeca invidia est, Patres conscripti, nec quic- m aliud scit, quam detrectare virtutes, corrum- : honores ac praemia earum. Mihi, quaeso, ita scatis, Patres conscripti, si longiorem orationem cupiditas gloriandi de me, sed necessaria crimi- defensio fecit. An etiam per Thraciam saltus ntes, qui angusti erant, et plana ex arduis, et cul- x silvestribus facere potui, et praestare, necubi s sibi latebris delitescerent latrones Thraces, ne l sarcinarum raperetur, ne quod iumentum ex o agmine abstraheretur, ne quis vulneraretur, ex vulnere vir fortis ac strenuus Q. Minucius eretur? In hoc casu, quo infeliciter incidit, ut m civem amitteremus, haerent. Quod saltu iniquo, alieno, quum adortus hostis nos esset, duae simul s primi et novissimi agminis haerentem ad impe- enta nostra exercitum barbarorum circumvene- t; quod multa millia ipso die, plura multo post paucos ceciderunt et ceperunt; hoc, si ipsi tacue- , vos scituros, quum testis orationis meae totus citus sit, non credunt? Si gladium in Asia non xissem, si hostem non vidissem; tamen proconsul mphum in Thracia duobus proeliis merueram. Sed dictum satis est. Quin pro eo, quod pluribus ver- os, quam volui, fatigavi, veniam a vobis petitam tratamque velim, Patres conscripti.

Plus crimina eo die, quam defensio, valuis-

sent, ni altercationem in serum perduxissent. Dimittitur senatus in ea opinione, ut negaturus triumphum fuisse videretur. Postero die et cognati amicique Cn. Manlii summis opibus annisi sunt, et auctoritas seniorum valuit, negantium, exemplum proditum memoriae esse, ut imperator, qui, perduellibus devictis, confecta provincia, exercitum reportasset, sine curru et laurea, privatus inhonoratusque, urbem iniret. Hic pudor malignitatem vicit, triumphumque frequentes decreverunt. Oppressit deinde mentionem memoriamque omnem contentionis huius maius et cum maiore et clariore viro certamen ortum. P. Scipioni Africano, ut Valerius Antias auctor est, duo Q. Petillii diem dixerunt. Id, prout cuiusque ingenium erat, interpretabantur. Alii non tribunos plebis, sed universam civitatem, quae id pati posset, incusabant. *Duas maximas orbis terrarum urbes ingratas uno prope tempore in principes inventas: Romam ingratiorem; si quidem victa Carthago victum Hannibalem in exsilium expulisset; Roma victrix victorem Africanum expellat.* Alii, *Neminem unum civem tantum eminere debere, ut legibus interrogari non possit: nihil tam aequandae libertatis esse, quam potentissimum quemque posse dicere causam. Quid autem tuto cuiquam, nedum summam rempublicam, permitti, si ratio non sit reddenda? qui ius aequum pati non possit, in eum vim haud iniustam esse.* Haec agitata sermonibus, donec dies dicendae causae venit: nec alius antea quisquam, nec ille ipse Scipio consul censorve maiore omnis generis hominum frequentia, quam reus illo die, in forum est deductus. Iussus dicere causam, sine ulla criminum mentione orationem adeo magnificam de rebus ab se gestis est exorsus, ut satis constaret, neminem unquam neque melius, neque verius laudatum esse. Dicebantur enim ab eodem animo ingenioque, a quo gesta erant: et

fastidium aberat, quia pro periculo, non in
, referebantur.

Tribuni plebis vetera luxuriae crimina Syra-
um hibernorum, et Locris Pleminianum tu-
, quum ad fidem praesentium criminum retu-
suspicionibus magis, quam argumentis, pe-
captae reum accusarunt. *Filium captum sine
redditum, omnibusque aliis rebus Scipionem,
n in eius unius manu pax Romana bellumque
b Antiocho cultum. Dictatorem eum consuli,
tum, in provincia fuisse; nec ad aliam rem eo
um, quam ut id, quod Hispaniae, Galliae, Sici-
fricae iam pridem persuasum esset, hoc Grae-
iaeque et omnibus ad orientem versis regibus
sque appareret; unum hominem caput colu-
imperii Romani esse: sub umbra Scipionis ci-
dominam orbis terrarum latere, nutum eius
retis Patrum, pro populi iussis esse.* Infamia
m invidia, qua possunt, urgent. Orationibus
em perductis, prodicta dies est. Ubi ea venit,
in Rostris prima luce consederunt. Citatus
agno agmine amicorum clientiumque per me-
oncionem ad Rostra subiit: silentioque facto,
quit, *die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum
ale et Carthaginiensibus signis collatis in Afri-
ac feliciter pugnavi. Itaque, quum hodie li-
iurgiis supersederi aequum sit, ego hinc ex-
in Capitolium ad Iovem Optimum Maximum
mque et Minervam ceterosque deos, qui Capi-
que arci praesident, salutandos ibo: hisque
agam, quod mihi et hoc ipso die, et saepe alias,
reipublicae gerendae mentem facultatemque
nt. Vestrum quoque quibus commodum est, ite
, Quirites, et orate deos, ut mei similes princi-
eatis. Ita, si ab annis septendecim ad senectu-
per vos aetatem meam honoribus vestris an*

urbem omnia templa deum cum populo
cumiit. Celebratior is prope dies favo
et aestimatione verae magnitudinis eius
quo triumphans de Syphace rege et Ca
bus urbem est invectus.

LII. Hic speciosus ultimus dies P. S
xit. Post quem quum invidiam et certam
bunis prospiceret, die longiore prodicta
num concessit; certo consilio, ne ad ca
dam adesset. Maior animus et natura
iori fortunae assuetus, quam ut reus es
summittere se in humilitatem causam di
dies venit, citarique absens est coeptu
morbum causae esse, cur abesset, excus
excusationem quum tribuni, qui diem di
acciperent, et ab eadem superbia non v
sam dicendam arguerent, qua iudicium
plebis et concionem reliquisset; et, qui
dicendae sententiae et libertatem ademi
mitatus, velut captos trahens, triumphu
Romano egisset, secessionemque eo d
lium a tribunis plebis fecisset: *Habetis*

ere non audeamus: tribuni plebis, appellati ab
cipione, ita decreverunt, *Si morbi causa excusare-
sibi placere, accipi eam causam, diemque a colle-
rodici.* Tribunus plebis eo tempore Ti. Sempro-
Gracchus erat, cui inimicitiae cum P. Scipione
cedebant. Is, quum vetuisset nomen suum de-
collegarum ascribi, tristioremque omnes sen-
iam exspectarent, ita decrevit: *Quum L. Scipio
set morbum esse causae fratri, satis id sibi videri.
P. Scipionem, priusquam Romam redisset, accu-
non passurum: tum quoque, si se appellet, auxi-
i futurum, ne causam dicat. Ad id fastigium re-
gestis, honoribus populi Romani, P. Scipionem
um hominumque consensu pervenisse, ut sub Ro-
reum stare, et praebere aures adolescentium con-
s, populo Romano magis deforme, quam ipsi, sit.*
LIII. Adiecit decreto indignationem: *Sub pedi-
estris stabit, tribuni, domitor ille Africae, Sci-
Ideo quattuor nobilissimos duces Poenorum in
iania, quattuor exercitus fudit fugavitque: ideo
hacem cepit, Hannibalem devicit, Carthaginem
igalem nobis fecit, Antiochum (recepit enim fra-
i consortem huius gloriae L. Scipio) ultra Tauri
emovit, ut duobus Petilliis succumberet, vos de
Africano palmam peteretis? Nullisne meritis suis,
is vestris honoribus unquam in arcem tutam et
t sanctam clari viri pervenient: ubi, si non vene-
lis, inviolata saltem senectus eorum considat?*
it et decretum, et adiecta oratio non ceteros mo-
sed ipsos etiam accusatores: et, deliberaturos se,
sui iuris et officii esset, dixerunt. Senatus dein-
concilio plebis dimisso, haberi est coeptus. Ibi
iae ingentes ab universo ordine, praecipue a con-
ribus senioribusque, Ti. Graccho actae sunt,
l rempublicam privatis simultatibus potiorem
isset: et Petillii vexati sunt probris, quod splen-

quam pacis, artibus memorabilior pr
quam postrema, fuit: quia in iuvent
gesta; cum senecta res quoque deflo
bita est materia ingenio. Quid ad p
tum secundus, etiamsi censuram adii
tica legatio, et valetudine adversa i
casu deformata, et post reditum nece
eundi iudicii, aut simul cum patria
nici tamen belli perpetrati, quo null
neque periculosius Romani gessere, u
gloriam tulit.

LIV. Morte Africani crevere ini
quorum princeps fuit M. Porcius Cat
que eo allatrare eius magnitudinem s
auctore existimantur Petillii et, viv
ingressi, et, mortuo, rogationem pro
autem rogatio talis: *Velitis, iubeatis,*
pecunia capta, ablata, coacta ab re
quique sub eius imperio fuerunt; qu
cum relatum non est, uti de ea re Ser.
tor urbanus ad senatum referat? que
senatus quaerere de iis, qui praetores n
rogationi primo Q. et L. Mummii int

Manlium inimicum incessens. Et L. Scipio, quem magis pro se, quam adversus legem, dicturum apparebat, dissuasor processit. Is post mortem P. Africani fratris, viri omnium fortissimi clarissimique, eam exortam rogationem est conquestus. *Parum enim fuisse, non laudari pro Rostris P. Africanum post mortem, nisi etiam accusaretur. Et Carthagienses exsilio Hannibalis contentos esse: populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exsatiari, nisi et ipsius fama sepulti laceretur, et frater insuper, accessio invidiae, mactetur.* M. Cato suasit rogationem, (exstat oratio eius de pecunia regis Antiochi) et Mummios tribunos auctoritate deterruit, ne adversarentur rogationi. Remittentibus ergo his intercessionem, omnes tribus, uti rogassent, iusserunt.

LV. Ser. Sulpicio deinde referente, quem rogatione Petillia quaerere vellent, Q. Terentium Culleonem Patres iusserunt. Ad hunc praetorem, adeo amicum Corneliae familiae, ut, qui Romae mortuum elatumque P. Scipionem (est enim ea quoque fama) tradunt, pileatum, sicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum isse, memoriae prodiderint, et ad portam Capenam mulsum prosecutis funus dedisse, quod ab eo inter alios captivos in Africa ex hostibus receptus esset: aut adeo inimicum eundem, ut propter insignem simultatem ab ea factione, quae adversa Scipionibus erat, delectus sit potissimum ad quaestionem exercendam; ceterum ad hunc nimis aequum aut iniquum praetorem reus extemplo factus L. Scipio; simul et delata et recepta nomina legatorum eius, A. et L. Hostiliorum, Catonum, et C. Furii Aculeonis quaestoris: et, ut omnia contacta societate peculatus viderentur, scribae quoque duo et accensus. L. Hostilius, et scribae, et accensus, priusquam de Scipione iudicium fieret, absoluti sunt: Scipio, et A. Hostilius legatus, et C. Furius damna-

Quo commodior pax Antiocho daretur, Scipionem sex millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quam in aerarium retulerit: A. Hostilium octoginta pondo auri, argenti quadringenta tria: Furium quaestorem auri pondo centum triginta, argenti ducenta. Has ego summas auri et argenti relatas apud Antiatem inveni. In L. Scipione malim equidem librarii mendum, quam mendacium scriptoris, esse in summa auri atque argenti. Similius enim veri est, argenti, quam auri, maius pondus fuisse; et potius quadragies, quam ducenties quadragies litem aestimatam: eo magis, quod, tantae summae rationem etiam ab ipso P. Scipione requisitam esse in senatu, tradunt: librumque rationis eius, quum Lucium fratrem afferre iussisset, inspectante senatu suis ipsum manibus concerpsisse: indignantem, quod, quum bis millies in aerarium intulisset, quadragies ratio ab se posceretur. Ab eadem fiducia animi, quum quaestores pecuniam ex aerario contra legem promere non auderent, poposcisse claves, et se aperturum aerarium dixisse, qui, ut clauderetur, effecisset.

LVI. Multa alia, in Scipionis exitu maxime vitae, dieque dicta, morte, funere, sepulcro, in diversum trahunt: ut, cui famae, quibus scriptis assentiar, non habeam. Non de accusatore convenit: alii M. Naevium, alii Petillios diem dixisse scribunt: non de tempore, quo dicta dies sit: non de anno, quo mortuus sit: non ubi mortuus, aut elatus sit. Alii Romae, alii Literni et mortuum, et sepultum: utrobique monumenta ostenduntur et statuae. Nam et Literni monumentum monumentoque statua superimposita fuit, quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi. Et Romae extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuae sunt: quarum duae P. et L. Scipionum dicuntur esse, tertia poetae Q. Ennii. Nec

inter scriptores rerum discrepat solum, sed orationes quoque, si modo ipsorum sunt, quae feruntur, P. Scipionis et Ti. Gracchi, abhorrent inter se. Index orationis P. Scipionis nomen M. Naevii tribuni plebis habet: ipsa oratio sine nomine est accusatoris. Nebulonem modo, modo nugatorem appellat. Ne Gracchi quidem oratio aut Petilliorum, accusatorum Africani, aut diei dictae Africano ullam mentionem habet. Alia tota serenda fabula est Gracchi orationi conveniens: et illi auctores sequendi sunt, qui, quum L. Scipio et accusatus, et damnatus sit pecuniae captae ab rege, legatum in Etruria fuisse Africanum tradunt: quo post famam de fratris casu allatam, relicta legatione, cucurrisse eum Romam; et, quum a porta recta ad forum se contulisset, quod in vincula duci fratrem dictum erat, repulisse a corpore eius viatorem: et tribunis retinentibus, magis pie, quam civiliter, vim fecisse. Hinc enim ipse Gracchus queritur, dissolutam esse a privato tribuniciam potestatem: et ad postremum, quum auxilium L. Scipioni pollicetur, adiicit, tolerabilioris exempli esse, a tribuno plebis potius, quam a privato, victam videri et tribuniciam potestatem, et rempublicam esse. Sed ita hanc unam impotentem eius iniuriam invidia onerat, ut, increpando quod degenerarit tantum a se ipse, cumulatas ei veteres laudes moderationis et temperantiae pro reprehensione praesenti reddat. Castigatum enim quondam ab eo populum, ait, quod eum perpetuum consulem et dictatorem vellet facere: prohibuisse statuas sibi in comitio, in Rostris, in curia, in Capitolio, in cella Iovis poni: prohibuisse, ne decerneretur, ut imago sua triumphali ornatu e templo Iovis Optimi Maximi exiret.

LVII. Haec, vel in laudatione posita, ingentem *magnitudinem* animi moderandis ad civilem habitum *honoribus significarent*, quae exprobrando inimico

quum L. Scipio in vincula duceretur,
collegarum auxilio esset, iurasse, *Sibi in*
Scipionibus, quae fuissent, manere;
quaerendae causa quicquam facere: sed
cerem reges et imperatores hostium duc
P. Africanum, in eum se fratrem eius
surum: senatum, eo die forte coenant
lio, consurrexisse, et petisse, ut inter ep
filiam Africanus desponderet: quibus it
cum sollenne sponsalibus rite factis, qu
recepisset, Scipionem Aemiliae uxori d
se minorem despondisse: quum illa, m
dignabunda, nihil de communi filia sec
tum, adiecisset, non, si Ti. Graccho dar
consilii debuisse matrem esse; laetu
tam concordi iudicio, ei ipsi desponsam
Haec de tanto viro, quanquam et opi
monumentis literarum variarent, propon

LVIII. Iudiciis a Q. Terentio praet
Hostilius et Furius damnati, praedes eod
storibus urbanis dederunt. Scipio

famam auxissent, non bello solum, sed quod Romanae temperantiae fideique specimen illis gentibus dedissent, ad extremum ambo pro republica morte occubuisse. Quum illorum tueri gloriam posteris satis esset, P. Africanum tantum paternas superavisse laudes, ut fidem fecerit, non sanguine humano, sed stirpe divina satum se esse. L. Scipionem, de quo agatur, (ut, quae in Hispania, quae in Africa, quum legatus fratris esset, gessisset, praetereantur) consulem et ab senatu dignum visum, cui extra sortem Asia provincia et bellum cum Antiocho rege decerneretur; et a fratre, cui post duos consulatus censuramque et triumphum legatus in Asiam iret. Ibi, ne magnitudo et splendor legati laudibus consulis officeret, forte ita incidisse, ut, quo die ad Magnesiam signis collatis L. Scipio Antiochum devicisset, aeger P. Scipio Elaeae dierum aliquot via abesset. Non fuisse minorem eum exercitum, quam Hannibalis, cum quo in Africa esset pugnatum. Hannibalem eundem fuisse inter multos alios regios duces, qui imperator Punici belli fuerit. Et bellum quidem ita gestum esse, ut ne fortunam quidem quisquam criminari possit. In pace crimen quaeri: eam dici venisse. Hic decem legatos simul argui, quorum ex consilio data pax esset. Quin exstitisse ex decem legatis, qui Cn. Manlium accusarent: tamen non modo ad criminis fidem, sed ne ad moram quidem triumphi eam accusationem valuisse.

LIX. *At, hercule, in Scipione ipsas leges pacis, ut nimium accommodatas Antiocho, suspectas esse. Integrum enim ei regnum relictum: omnia possidere eum victum, quae ante bellum eius fuerint: auri et argenti quum vim magnam habuisset, nihil in publicum relatum, omne in privatum versum. An non praeter omnium oculos tantum auri argentique in triumpho L. Scipionis, quantum non decem aliis triumphis, omne in unum conferatur, sit latum? Nam quid*

finibus regni dicam? Asiam omnem et proxima Europae tenuisse Antiochum? Ea quanta regio orbis terrarum sit, a Tauro monte in Aegaeum usque prominens mare, quot non urbes modo, sed gentes amplectatur, omnes scire. Hanc regionem, dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem, usque ad Tauri montis iuga Antiocho ademptam, expulso in ultimum angulum orbis terrarum. Quid, si gratuita pax esset, plus adimi ei potuisse? Philippo victo Macedoniam, Nabidi Lacedaemonem relictam: nec Quinctio crimen quaesitum: non enim habuisse eum Africanum fratrem; cuius quum gloria prodesse L. Scipioni debuisset, invidiam nocuisse. Tantum auri argentique iudicatum esse in domum L. Scipionis illatum, quantum, venditis omnibus bonis, redigi non posset. Id ubi ergo esse regium aurum? ubi tot hereditates acceptas? In domo, quam sumptus non exhauserint, exstare debuisse novae fortunae cumulum. At enim, quŏd ex bonis redigi non possit, ex corpore et tergo per vexationem et contumelias L. Scipionis petituros inimicos: ut in carcerem inter fures nocturnos et latrones vir clarissimus includatur, et in robore et tenebris exspiret: deinde nudus ante carcerem proiiciatur. Non id Corneliae magis familiae, quam urbi Romanae, fore erubescendum.

LX. Adversus ea Terentius praetor rogationem Petilliam, et senatusconsultum, et iudicium de L. Scipione factum recitavit: se, ni referatur pecunia in publicum, quae iudicata sit, nihil habere, quod faciat, nisi ut prehendi damnatum, et in vincula duci iubeat. Tribuni quum in consilium secessissent, paullo post C. Fannius ex sua collegarumque aliorum, praeter Gracchum, sententia pronuntiavit, *praetori non intercedere tribunos, quo minus sua potestate utatur.* Ti. Gracchus ita decrevit: *Quo minus ex bonis L. Scipionis, quod iudicatum sit, redigatur, se*

ercedere praetori. L. Scipionem, qui regem issimum orbis terrarum devicerit, imperium Romani propagaverit in ultimos terrarum fi- gem Eumenem, Rhodios, alias tot urbes Asiae rit populi Romani beneficiis, plurimos duces in triumpho ductos carcere incluserit, non m inter hostes populi Romani in carcere et in esse, mittique eum se iubere. Tanto assensu 1 est decretum, adeo dimissum L. Scipionem mines viderunt, ut vix in eadem civitate vi- factum iudicium. In bona deinde L. Scipio- essum publice quaestores praetor misit: ne- is non modo vestigium ullum comparuit pe- egiae, sed nequaquam tantum redactum est, summae damnatus fuerat. Collata pecunia tis amicisque et clientibus est L. Scipioni; cciperet eam, locupletior aliquanto esset, nte calamitatem fuerat. Nihil accepit: quae ria ad cultum erant, redempta ei a proximis s sunt. Verteratque Scipionum invidia in em, et consilium eius, et accusatores.

VARIETAS LECTIONUM

EDITIONIS DRAKENBORCHIANAE

LIB. XXXI. Cap. 2. *qui tunc in provinciis erant*] *qui tunc in proelio cum Boiis erant.* — Ibid. *tribum Sapinium*] *tribum Sappiniam.* — Cap. 4. *T. Quinctius Flamininus*] *Q. Flaminius.* — Cap. 5. *quinquagesimo secundo*] *quinquagesimo.* — Ibid *renuntiassent*] *pronunciassent.* — Ibid. *responderi placere*] *respondere placere.* — Cap. 6. *Alteri consulum*] *alteri consuli.* — Ibid. *edoceret*] *doceret.* — Cap. 7. *comitiis*] *comitiis habitis.* — Ibid. *si nunquam ante alias*] *si umquam ante alias.* — Ibid. *aequabitis. Aequabitis, dico*] *aequabitis: dico.* — Ibid. *urbem Romanam*] *urbem Romam.* — Cap. 8. *consules darent*] *consul daret.* — Ibid. *is quoque*] *atque.* — Ibid. *haberent*] *haberet.* — Cap. 9. *voveri debere*] *vovere debere.* — Ibid. *seponique statim deberet*] *reponique statim debere.* — Ibid. *quod si factum esset*] *quod nisi factum esset.* — Cap. 11. *peterentque*] *petere.* — Ibid. *indicasset*] *iudicasset.* — Ibid. *liberum eius arbitrium populo Romano permittenti*] *liberum eis arbitrium populo Romano permittente.* — Cap. 13. *aeri alieno*] *aere alieno.* — Cap. 14. *et mille militum copiis*] *et militum copiis.* — Ibid. *irritatio quidem*] *irritatio.* — Cap. 15. *quum, si institissent*] *si institissent.* — Ibid. *Thraciae*] *Graeciae.* — Cap. 17. *et, id se facinus*] *et, se facinus.* — Cap. 18. *lacessieritis*] *lacesseritis.* — Ibid. *alius alii*] *aliis alii.* — Cap. 19. *ad regem*] *ad reges.* — Cap. 21. *C. Laetorium*] *Cn. Laetorium.* — Ibid. *diductis*] *deductis.* — Cap. 24. *mille ferme passus longus*] *mille ferme passus.* — Ibid. *Sed et Cynosarges*] *sed Cynosarges.* — Cap. 25. *Cycliadam*] *Cycliadem.* — Cap. 27. *Cnidus*] *Ilium.* — Cap. 29. *stata die*] *statuta die.* — Ibid. *transcenderunt*] conscenderunt. — Ibid. *eidem*] *eiusdem.* — Cap. 31. quis id durius] quis durius. — Cap. 34. *brachiis cum humero abscisis*] brachiis abscisis. — Ibid. mille *passus*] *ducentos passus.* — Cap. 36. Ubi latentem intra vallum *hostem vidit, in tumulos* quoque ac sub ipsum vallum expro

brans metum successit] *Ubi latentem intra vallum sensit, exprobrans metum successit.* — Ibid. *Ortholophum*] *Octolophum.* — Cap. 37. *intemperantius secuti*] *intemperantius insecuti.* — Cap. 38. *facilius erat*] *facilius.* — Cap. 39. *propere permuniit*] *permuniit.* — Ibid. *rhomphaeae*] *romphaeae.* — Cap. 40. *Ortholophum*] *Octolophum.* — Cap. 41. *quingentos passus*] *quingentorum passuum.* — Cap. 43. *et quingentos equites*] *et equites.* — Ibid. *gesta*] *gesta erant.* — Cap. 44. *virile ac muliebre secus*] *virilis ac muliebris sexus.* — Cap. 45. *transveheretur, urbem arcemque tradiderunt*] *transveherentur.* — Ibid. *ad Canastraeum*] *Canastraeum.* — Cap. 46. *agitari*] *consultari.* — Ibid. *et pondere ingenti saxa. Faciebant et cuniculos*] *et pondere ingenti saxa iaciebant, et cuniculos.* — Ibid. *Itaque quum praeter spem tempus ibi traheretur, plusque in obsidione et in operibus, quam in oppugnatione celeri spei esset*] *ita ut parum in expugnatione celeri spei esset.* — Ibid. *in arcem, quae super portum est, perruperunt*] *quodque super portum est, in arcem perruperunt.* — Cap. 47. *statum*] *spatium.* — Cap. 49. *veritatem*] *veritas.* — Ibid. *populus Romanus videret*] *publice videretur.*

Lib. XXXII. Cap. 2. *expleverunt*] *suppleverunt.* — Ibid. *augeretur*] *cogeretur.* — Cap. 4. *quas Coela vocant Thessaliae: quae transeunti*] *quas Coela vocant: Thessaliaeque transeunti.* — Cap. 5. *quanticunque*] *quantacumque.* — Ibid. *Quum Heraclidem amicum*] *cum Heraclide. nam quum eum.* — Cap. 6. *transvectus*] *traiectus.* — Cap. 9. *porcum cum humano capite*] *porcum humano capite.* — Ibid. *expediebant*] *expediebat.* — Cap. 10. *aptum tegendis corporibus*] *aptum urgendis regiis.* — Cap. 11. *qui regiis tunc teneretur castris*] *qui regiis tunc oneratus castris erat.* — Ibid. *pascere solitum*] *pascere.* — Ibid. *aliquos consul*] *aliquos.* — Ibid. *super caput*] *supra caput.* — Ibid. *Haec ubi consul audivit, percunctatum ad Charopum mittit, satisne credendum super tanta re agresti censeret? Charopus renuntiari iubet*] *Haec, Charopus renunciari iubet.* — Cap. 13. *Palaepharsalus*] *Palaepharus.* — Ibid. *ad Thaumacum*] *Athamanum.* — Cap. 14. *quum iam scalas*] *quum scalas.* — Ibid. *eo demum*] *eodem.* — Cap. 16. *posuit castra*] *castra posuit.* — Ibid. *maturare sequi*] *maturate, sequi.* — Cap. 17. *ad loci angustias*] *ad loca angusta.* — Cap. 19. *Nabis*] *eos.* — Cap. 20. *aut in illam*] *aut illam.* — Cap. 21. *Romanorum, Achaei. Fortuna et dat fiduciam postulantibus, et demit*] *Romanorum. Achaei portus et dant fiduciam postulantibus, et demunt.* — Ibid. *tum urbes*] *urbes.* — Ibid. *compulsi et deprensi*] *compulsi.* — Cap. 23. *imperio in se uti patiebantur*] *imperio iusto patiebantur.* — Ibid. *secuta*] *secuti.* — Cap. 24. *quum, quam-*

Ad hos orator] Adhortator. — Ibid. ea aestate ab Roma-
] ab Romanis ea aestate. — Cap. 28. ex senatusconsulto] ei.
Ibid. quadringeni] quadringenti. — Cap. 29. Aesulae] A-
ulo. — Cap. 30. fides data] data fides. — Ibid. Oppida Gal-
rum, quae Insubrium defectionem secuta erant] Oppida,
uae defectionem secuta erant. — Cap. 31. Insubres victos]
victos Insubres. — Ibid. sua quisque ut defenderent] sua ut
quisque defenderent. — Ibid. Literae consulum amborum de
rebus in Gallia prospere gestis] Literae consulum in Gallia
de gestis prospere. — Cap. 32. erat, et quum] erat. Quum —
Ibid. ex propinquo] et ex propinquo. — Ibid. si nulla fides sit]
ut nulla fides sit. — Cap. 33. Perinthum] Panopolim. — Cap.
34. atque iis adiecit recens decretum] atque ad ea adiecit re-
cens de exercitu. — Cap. 35. Philippus nullus usquam] Philip-
pi nullus usquam. — Ibid. Atque] At. — Ibid. defore] depone-
re. — Cap. 36. adiiceret, et Q. Fabium] adiiceret; Q. Fabium. —
Cap. 38. occupat omnia superiora loca] occupat superiora
omnia loca. — Ibid. inter primum tumultum] tumultum inter
primum. — Ibid. rogationes] rogationem. — Cap. 40. mota] nata.
Lib. XXXIII. Cap. 1. legionariis] legionis. — Ibid. licto-
res] lictorem. — Ibid. relictum esse] relictum. — Cap. 2. se-
nior] segnior. — Cap. 3. sexdecim] sedecim. — Ibid. praegres-
sus] progressus. — Ibid. sexcenti pedites] duo millia peditum.
— Cap. 4. ter a Macedonum phalange] territa Macedonum
phalange. — Ibid. Trallis est nomen genti] Trallis nomen est
genti. — Ibid. mille ferme et quingenti] mille ferme. — Cap. 5.
vel trium] et trium. — Cap. 6. certior iam factus] qui certior
iam factus. — Ibid. quando] quum. — Cap. 8. obsistentes in
Eordaeae aditu] obsidentes Eordaeae aditum. — Cap. 10. paul-
lisper per novitatem rei] paullisper novitate rei. — Ibid. in
eos est factus] in eosdem factus. — Ibid. novem] unum. —
Cap. 11. etiam] et. — Ibid. Donis regis] Donis regiis. — Cap
12. memorem] memores. — Ibid. in proelio] proelio. — Ibi
rex] pax. — Cap. 13. quam altercando] quam ut altercando. -
Ibid. sed mox etiam belli causae] sed mox belli etiam causs
— Ibid. a senatu] ab senatu. — Cap. 14. ex quibus * armatu
levis] ex quibus armaturae levis. — Ibid. dimissis] dimissi
Ibid. opperiebatur] opperiebantur. — Cap. 15. fecerant] f
runt. — Ibid. instituit] instruit. — Ibid. utrobique] ubiqu
Ibid. sparserunt] sparserant. — Cap. 16. initium ibi quod
motus fecit] initium quoddam ibi motus fecit. — Ibid. ne
nec ipsis. — Cap. 17. profectus Leucadem] profectus, L
de. — Ibid. vadoso freto] et vadoso freto. — Ibid. hac f
fauces. — Ibid. Diem ac noctem] die ac nocte. — Ibid
pars] pars. — Cap. 18. continentis regionem] continen
gionem. — Ibid. ad Alabanda] Alabanda. — Ibid. Ital

Ptolemaei ditione] *Ptolemaei*. — Ibid. *nihilo quietiora ea ipsis aestivis habuit*] *nihilo; quietiores postea res habuit*. — Ibid. *Ciliciae, Lyciaeque et Cariae*] *Ciliciaeque et Cariae*. — Cap. 20. *ne Chelidonias*] *Nephelida*. — Ibid. *Atheniensium cum regibus Persarum*] *Atheniensium*. — Ibid. *superaret. Si eo fine non contineret classem copiasque suas*] *si eo non contineret copias suas*. — Ibid. *pertimescere adventum regis*] *adventum pertimescere regis*. — Ibid. *nihil aut iis aut sociis*] *nihil his aut sociis*. — Ibid. *Rhodii*] *Rhodiis*. — Ibid. *omiserunt consilium*] *omni, erat consilium*. — Cap. 21. *ab Thebis*] *Thebis*. — Ibid. *comis uxori ac liberis, quos superstites habuit*] *uxorem ac liberos quatuor superstites habuit*. — Ibid. *hic status*] *is status*. — Ibid. *Colcham*] *Colcam*. — Ibid. *Colcha*] *Colca*. — Ibid. *Carmonem*] *Cardonem*. — Ibid. *in maritima ora Malacinos, Sexetanosque, Baeturiam omnem, et quae nondum animos nudaverint*] *et maritimam oram omnem, quae nondum animos nudaverat*. — Ibid. *consurrectura*] *consurrecturam*. — Cap. 22. *C. Afranius*] *C. Ursanius*. — Ibid. *Quum Q. Minucius*] *Quumque Minucius*. — Ibid. *et C. Cornelius*] *Cornelius*. — Ibid. *C. Cornelium*] *Cornelium*. — Ibid. *sibi meritum triumphum*] *sibimet triumphum*. — Ibid. *honorem immeritum*] *honorem*. — Ibid. *et Cn. Ligurium legionis quartae*] *et C. Labeonem eius fratrem*. — Cap. 23. *exemptos*] *exceptos* — Ibid. *et quingentos*] *quingentos*. — Ibid. *duplex equiti centurionique*] *duplex equiti, triplex centurioni*. — Ibid. *idem*] *item*. — Cap. 24. *ab rege Philippo*] *ab rege*. — Ibid. *datus*] *habitus*. — Ibid. *Ibi haud multa*] *Haud multa*. — Ibid. *quodcunque*] *quaecunque*. — Cap. 25. *M'. Acilius*] *Acilius*. — Ibid. *et C. Laelius*] *C. Laelius*. — Ibid. *et de argento*] *Ex argento*. — Ibid. *tendebant*] *petebant*. — Ibid. *multos illustres*] *inlustres* — Ibid. *relatum*] *latum*. — Ibid. *duas urbanas, duas, quae*] *duas, quae*. — Cap. 26. *et socium*] *socium*. — Ibid. *iique*] *hique*. — Ibid. *sine ullo*] *nullo*. — Ibid. *P. Villius eques Romanus*] *L. Iulius Sequestris*. — Ibid. *decucurrisset*] *decurrisset*. — Ibid. *inde Germalo*] *Intemelio*. — Cap. 27. *denarium*] *denarios*. — Ibid. *et quingentos*] *et quingentos quinquaginta*. — Ibid. intulit] *tulit*. — Ibid. *Elatiae T. Quinctius*] *Athenis Quinctius*. — Ibid. *legatos gratias agentes ei*] *gratias agentes*. — Ibid. per-

inde atque ab ipso iis et non a Quinctio et Romanis esset] *perinde atque ipsi id a Quinctio et Romanis* ... *set*. — Cap. 28. *in propinquo*] *propinqua*. — Ibid. *ve te indicto, aut voce praeconis*] *velut exstante indici cem praeconis*. — Ibid. *et constanti animo*] *consimi* — Ibid. *argumentatur*] *argumentatus*. — Ibid. *si sib esset*] *si conscius esset*. — Ibid. *mentionemve eius ca tionemve caedis*. — Ibid. *impudenter obviam eund suspicionem averti*] *obviam eundo inpudenter crimi cionem averti*. — Ibid. *quum scirent ipsi nihil, omnium pro indicio usi*] *quum scirent ipsi opinionem ea pro indicio usi*. — Ibid. *iussus*] *iussit*. — Ibid. *s bi*. — Ibid. *tradit: et adiicit*] *tradidit: et adiecit*. — *lectisque*] *Perlectis*. — Ibid. *refugit, et ad magistratu defert*] *refugit*. — Ibid. *Anthedonem*] *Athenas*. — I *que*] *aliquae*. — Cap. 29. *Romanorum; credentes, no silio imperatoris Romani*] *Romanorum*. — Ibid. *alio tiis*] *alios hospites*. — Ibid. *ab insidiantibus*] *insidi* Ibid. *deducti*] *devecti deductique*. — Ibid. *ab odio*] *od facinora fiebant*] *ea facinora faciebant*. — Ibid. *caedes circa Copaidem paludem inventae*] *Plurin circa Copaidem paludem inventi*. — Ibid. *socios*] *soci Ap. Claudio*] *P. Claudio*. — Ibid. *ipse cum parte*] *c* — Ibid. *circumsidit*] *circumsedit*. — Ibid. *qua*] *quar completa essent*] *complessent*. — Ibid. *quia*] *ac*. — I *verant*] *decreverunt* — Cap. 30. *est: ut omnes*] *est*. Ibid. *deduceret, vacuasque traderet Romanis ante Is tempus. Deduceret et ex his*] *deduceret: his*. — Ibid. *Q Quinctius*. — Ibid. *scribere*] *scriberet*. — Ibid. *trade quinque*] *tradere, quin*. — Ibid. *quinque millia*] *quir* Ibid. *in decem annos impositum regi tradit*: *Claud nos triginta*] *in decem annos, triginta*. — Ibid. *Cari riae atque*- — Ibid. *Parum*] *Paron*. — Cap. 31. *decret cretum*. — Ibid. *nisi quod*] *nisi ut*. — Ibid. *ne nomi dem*] *ne nominatae*. — Ibid. *et Chalcide*] *et de Chalci Asiae urbes*] *Asiae*. — Ibid. *facere ac statuere*] *facer* — Ibid. *vires*] *res*. Ibid. *satis placuissent*] *placuisse Ab Elatia profectus Quinctius*] *Ab Elatia*. — Ibid. *I de libertate Graeciae dies prope totos in concilio dec rum tractabantur*] *ibi consilia decem legatorum tra* — Ibid. *sese*] *se*. — Cap. 32. *et pernicitatis*] *ac perni* Ibid *per duo diversa maria omnium rerum usus m humano generi concilium, Asiae Graeciaeque is m Tum vero non ad solitos modo usus undique con exspectatione erecti*] *per duo diversa maria om*

rum undique conventus erat. Sed exspectatione erecti. — Ibid. *alii alia*] *alii.* — Ibid. *Romanos victores vix cuiquam persuadebatur Graecia omni cessuros. Ad spectaculum consederant*] *Romani ad spectaculum consederunt.* — Ibid. *acciperent*] *caperent.* — Ibid. *et alii*] *alii.* — Ibid. *ad somnii vanam speciem*] *somnii vanam speciem.* — Ibid. *non audire modo*] *non audire.* — Ibid. *pronunciavit*] *pronunciaret.* — Cap. 33. *suppeditabat*] *subpeditabant.* — Ibid. *et virtutis*] *virtutis.* — Cap. 34. *Isthmia*] *ista iam.* — Ibid. *eadem fere, quae*] *eadem, quae fere.* — Ibid. *egerant*] *erant.* — Ibid. *iactantibus, nihil*] *iactata. Nihil.* — Ibid. *denuntiatum*] *pronunciatum.* — Ibid. *abstineret liberis civitatibus, nec unquam lacesseret armis; et in pace et in libertate esse debere omnes ubique Graecas urbes*] *abstineret liberas, omnesque Graecas.* — Ibid. *decreto*] *decreta.* — Ibid. *pronuntiabantur*] *pronunciabant.* — Ibid. *et Dolopes quoque liberi pronuntiati*] *et Dolopes, liberi quoque pronunciati.* — Ibid. *excepta*] *excepto.* — Ibid. *Phocenses Locrensesque, sicut ante fuerant, adiecta decreti auctoritate, his contribuerunt*] *Phocenses, Locrenses, et quae sicut ante fuerant adiecta, decreti auctoritate his contribuerunt.* — Ibid. *ea una res*] *venit res.* — Ibid. *senatus reiecta est*] *senatus.* — Ibid. *adiecta*] *adiecto.* — Ibid. *Lychnidus*] *Lycus.* — Cap. 35. *rebellandum*] *bellandum.* — Ibid. *alii leniter questi sunt*] *alii interquesti sunt.* — Cap. 36. *est missus. Alios*] *missus, alios.* — Ibid. *Corolamus quidam*] *Corolamus.* — Ibid. *et M. Iunius Silanus*] *M. Iunius Silanus.* — Ibid. *M. Ogulnius*] *A. Ogulnius.* — Ibid. *prospera pugna elati*] *a prospera pugna.* -- Ibid. *ex tanto terrore*] *a tanto terrore.* — Ibid. *ad morae taedium ferendum*] *ad morae taedium.* — Ibid. *passim dilapsi sunt*] *dilapsi sunt.* — Ibid. *legiones ducit. Galli feroces Boiorum ante dies paucos pugna in ipso itinere proelium committunt*] *ducit legiones. in ipso itinere proelium committunt.* — Ibid. *Quod ubi Marcellus animadvertit*] *Quod ubi animadvertit.* — Ibid. *cohortem Marsorum quum opposuisset, equitum*] *cohortem Marsorum obposuit: et equitum.* — Cap 37. *tribum Sapiniam*] *tribum Sappiniam.* — Ibid. *exercitum eadem via*] *eadem via.* — Ibid. *eoque*] *eaque.* — Ibid. *ceteraque circa castella*] *ceteraque castella.* — Ibid. *per Ligurum extremos fines*] *Ligurum extremo fine.* — Ibid. *destinato*] *destinatis.* — Ibid. *Ob has res gestas*] *Ob eas res gestas.* — Ibid. *cum collega*] *collegae.* — Ibid. *transvecta*] *traducta.* — Ibid. *octogeni*] *octingenti.* — Cap. 38. *Et ceteras quidem*] *reliquas quidem.* — Ibid. *haud difficulter videbat*] *haud difficulter.* — Ibid. *quod intenderent*] *quos in Theba.* — Ibid. *quod peterent*] *quae peterent.* — Ibid. *terrestres copias traiici ab Abydo Chersonesum iussit. Quum ad Madytum, Chersonesi urbem, terrestri navalem exercitum iun-*

xisset] *terrestres copias Madytum traiicit, Chersonesi urbem: terrestri navalem exercitum iunxit,et.*—Ibid. *Idem metus Sestum incolentes aliasque*] *idem metus tum incolentes alias.*—Ibid. *prope omnem*] *prope.* — Ibid. *conquirere et contrahere*] *conquirere contrahereque.* — Ibid. *ab Syria classem solvisset*] *e Syria classe solvisset.* — Ibid. *et Ptolemaeo*] *Ptolemaeo.* — Ibid. *quid, quod*] *quod.* — Ibid. *a bello aperte Romanis indicto abesse*] *a bello aperto Romanis abesse.* — Ibid. *negaturum. Romanos autem non exspectaturos, ut id posset facere*] *negaturum.* — Cap. 40. *Adversus ea Antiochus, Mirari se, dixit, Romanos tam diligenter inquirere*] *Ad ea rex, Satis iam ante videre se, Romanos inquirere.* — Ibid. *traiecisse; sed qua Lysimachi quondam regnum fuerit*] *traiecisse* ***** *fuerit.* — Ibid. *rerum aliarum cura*] *rerum aliarum alia cura.* — Ibid. *deinde et Philippum usurpandae alienae possessionis causa tenuisse. Chersonesus quidem et proxima Thraciae, quae circa Lysimachiam sint, quem dubitare, quin Lysimachi fuerint? Ad ea recipienda in antiquum ius venisse*] *deinde et Philippum, usurpando aliena possedisse: sicut quaedam ex proxima Thracia, quae indubitate Lysimachi fuerint. Ad ea facienda in antiquum venisse.* — Cap. 41. *sermonibus, effecit*] *sermonibus.* — Ibid. *Nam et dissimulabat*] *nam dissimulabat.* — Ibid. *si tum occupasset*] *si tum occasio esset.* — Ibid. *navigat*] *navigans.* — Ibid. *qui ad fidem faciendam, nihil novaturum regem, de societate agerent*] *qui ad fidem de societate agerent.* — Ibid. *Chelidoniarum*] *Chelidonium.* — Ibid. *Multae fractae, multae eiectae naves*] *multae naves eiectae.* — Ibid. *enarit*] *enaverit.* — Ibid. *non remigum modo militumque ignotae turbae, sed etiam insignium regis amicorum*] *non remigum tantum militumque ignotorum, sed etiam insignium amicorum.* — Ibid. *concessit*] *processit.* — Cap. 42. *tribunus plebis*] *tribunus.* — Ibid. *et P. Manlius*] *P. Manlius.* — Ibid. *datum est*] *datum.* — Ibid. *persolvi*] *persolvere.* — Ibid. *tribuni plebis*] *tribuni.* — Ibid. *L. Valerius Flaccus*] *L. Valerius.* — Ibid. *Eo anno aediles curules*] *Aediles curules.* — Ibid. *descripserunt*] *diviserunt.* — Cap. 43. *M. Porcius Cato consules Idibus Martiis*] *M. Porcius.* — Ibid. *quindecim millia*] *quinque millia.* — Ibid. *octingentos*] *quingentos.* — Ibid. *datus*] *datur.* — Ibid. *sed iam etiam*] *sed etiam.* — Ibid. *scriberet*] *conscribere.* — Ibid. *Q. Minucio*] *Minucio.* — Cap. 44. *ex decreto pontificum iussi fecere*] *ex pontificum iussu fecere.* — Ibid. *quod, quum Hispania movisset, bellum neglegerent*] *quod Hispania movisset, bellum neglegi.* — Ibid. *utique post adventum*] post adventum utique. — Cap. 45. *ab tam*] *iam ab.* — Ibid. *audirentur, maior res*] *audirent maiores.* — Ibid. *maturanda magis, quando*] *maturanda his, quum.* — Ibid. ev

bellum] *cur decerneretur.* — Ibid. *quod*] *quae.* —
mam rempublicam] *ad summam rem.* — Ibid. *ho-*
icis.— Ibid. *nulla mitescere arte*] *numquam mite-*
. *et implacabilem*] *inplacabilem.*—Ibid. *Marcesce-*
te, queri, civitatem, et inertia sopiri] *marcescere*
civitatem, queri eum, et inertia operis. — Cap. 46.
us ordinis offendisset] *qui unum eius ordinis.*—
ad se quaestorem iussit. Quaestor id pro nihilo ha-
ad se quaestorem. Idem pro nihilo habuit. —
rat] *obfendebat.* — Ibid. *Adiecit et aliud*] *Adiecit*
p. 47. *Ita*] *Itaque.* — Ibid. *P. Scipione Africano*]
ricano. — Ibid. *qui parum ex dignitate populi*
ducebat] *quia parum ex populi Romani dignita*
at. — Ibid. *accusatorum*] *accusationibusque.* —
tum] *apud senatum.* — Ibid. *Cn. Servilius*] *C.*
- Ibid. *quum Carthaginem venissent*] *quum ve-*
bid. *venisse se*] *venisse.* — Ibid. *Unum Hanni-*
nibalem unum. — Ibid. *ante omnibus*] *omnibus*
. 48. *nocte Byzacium (ita regionem quandam Afri*
sgressus] *nocte via cita regionem quamdam agri*
sgressus. — Ibid. *ad mare*] *mane.* — Ibid. *turrem*]
bid. *suum eventum*] *suorum eventus.* — Ibid. *Eo-*
die. — Ibid. *naves aliquot Phoenicum onerarias*]
t onerarias. — Ibid. *percunctantibus*] *percontan-*
d. *legatum se Tyrum missum*] *legatum se Tyrum.*
umetum] *Achollam.* — Ibid. *patiebatur*] *patieban-*
quum primum] *quam primum.* — Ibid. *referendis*]
.d. *collocandisque*] *conlocandis.* — Ibid. *Ut non*]
- Ibid. *vulgo fremebant*] *ferebant.* —Ibid. *factio-*
di] *factionibus.* — Cap. 49. *Et Romani*] *Romani.*
tiosque ab eo ad Antiochum et Aetolos missos, con-
ta impellendae ad defectionem Carthaginis, nec a-
m ad Antiochum regem profectum; haud quietu-
te] *nunciosque ab eo ad Antiochum regem profe-*
quieturum ante. — Ibid. *concisset*] *conscisset.* —
on debere impune esse] *Ne his debere impune esse.*
ltera patria] *ut alia patria.* — Ibid. *filiumque*]
bid. *T. Quinctium*] *Quinctium.*
XXIV. Epit. *M. Porcius Cato*] *Porcius Cato.* —
inet] *pertineret.* —Ibid. *rogationem*] *rogationes.*—
era. — Cap. 3. *procucurrerint*] *procurrerunt.* —
cant] *abstinent.* — Cap. 4 *sicut ferae bestiae*] *sicut*
— Cap. 5. *seditionem*] *seditiones.* — Cap. 7. *excel-*
rnatum] *excellentiores ornatus.* — Cap. 8. *Viginti*

etiam etiam falso perlatum est] *et ad decius* [illegible]
ceterum etiam falso perlatum est. — Cap. 1[illegible] *Qua*[illegible]
tum an pax cum Celtiberis essent] *Quum incer*[illegible]
pax cum Celtiberis esset. — Cap. 22. *conter*[illegible]
Ibid. *edicit. Ad quam ubi*] *edicto, ubi.* — Cap. [illegible]
soliti sunt. — Cap. 24 *a vobis*] *a nobis.* — Ibid. [illegible]
manes belluae] *inmanes belluae* — Cap. 26. [illegible]
mille quingenti. — Ibid. *convenerunt*] *con*[illegible]
iubet] *iussit.* — Cap. 25. *portam*] *porta.* — Cap. [illegible]
sermone] *pro patrio sermone brevitatis.* — Cap.
nihil sit. — Ibid. *tamen cum cetera liberavimus* [illegible]
tandem] *tamen quum ceteram liberaverimus Gr*[illegible]
tandem. — Ibid. *Utrumque a te factum est*] *Ut*[illegible]
factum est. — Cap. 34. *faceret*] *facere.* — Cap. 3[illegible]
Cap. 39. *inserendum*] *inferendum.* — Cap. 41.
haerens tyrannus, non sincerum gaudium prae[illegible]
adhaerens tyranni, non sincerum gaudium prae[illegible]
fuerit] *fuerat.* — Cap. 44. *P. Sulpicius*] *Ser. Sul*[illegible]
46. *Romam comitiorum causa redisse*] *comitioru*[illegible]
diisse Romam. — Ibid. *deprimerent*] *deprimeret*
traducentis] *traducentes.* — Cap. 52. *Secuti cu*[illegible]
milites secuti currum. — Cap. 53. *P. Sempronius*
sul] *P. Sempronius Sophus.* — Cap. 55. *Corneli*[illegible]
nucio Ligures evenerunt. Sortiti praetores, [illegible]
Cornelius Galliam, Minucius Ligures sortiti su[illegible]

elatus] *elatus re.* — Ibid. *hosti*] *hostium.* — Cap. 29.
tentaturus. — Cap. 34. *moturi*] *moti.* — Cap. 36.
'*ucatus.* — Cap. 40. *deverteram*] *diverteram.* — Ibid
itibus. — Cap. 41. *et in cella Jovis, supra fasti-*
ulae, duodecim clipea inaurata] *in cella Jovis su-*
'*um aediculae, et duodecim clipea inaurata.* — Cap.
ı] *a tergo.* — Ibid. *quemquam*] *quempiam.* — Cap.
t] *adscendit.* — Cap. 44. *principibusque aliis*] *prin-*
. — Ibid. *facto silentio*] *inde facto silentio.* — Cap.
] *abscissa.* — Cap. 47. *uxorem Apamam*] *uxorem*
— Ibid. *filiae Apamam*] *filiae Apamiam.* — Cap.
ıs] *Caddusios.* — Ibid. *unius civitatis*] *civitatis.* —
:*dusios*] *Caddusios.* — Ibid. *toties*] *potius.* — Cap.
ıgra] *a Tanagra.*
XXXVI. Cap. 1. *atque feliciter*] *ac feliciter.* —
ectam] *sectam eius.* — Cap. 2. *quod cum rege Antio-*
'*um Antiocho rege.* — Cap. 4. *Aegypti rege*] *Aegy-*
.. *sese*] *se.* — Cap. 7. *noxiae*] *noxae.* — Ibid. *Bulli-*
inum. — Cap. 11. *Mnasilochus*] *Mnesilochus.* —
illeniam] *Cephaleniam.* — Cap. 12. *accepta*] *acce-*
Ibid. *Mnasilochus*] *Mnesilochus.* — Ibid. *Mnasilo-*
locho. — Ibid. *Cephalleniae*] *Cephaleniae.* — Cap.
nt] *moneret.* — Cap. 14. *viginti*] *decem.* — Ibid.
] *Sperchium.* — Cap. 15. *Antiochus, iam tum cer-*
ochus, qui, iam tum cernens. — Ibid. *petisse. Tunc*
] *petisse, Aetolorum.* — Ibid. *convenirent Lamiam;*
ıvenirent. Iam et ipse. — Cap. 18. *educit*] *eduxit.*
Scarpheam] *Scarphiam.* — Ibid. *consecuti*] *perse-*
p. 20. *vexatione*] *violatione.* — Ibid. *novissimi agmi-*
imae agminis. — Cap. 22. *M.' Acilius*] *Acilius.* —
m] *arcem.* — Cap. 23. *ut solent*] *ut solet.* — Cap. 25.
ıem maxime Oetae spectat, oppido quam breve in-
videtur] *tum regionem ea maxime despectat oppi-*
'*reve intervallum videtur.* — Cap. 29. *Duodecimo is*
decimo die. — Cap. 31. *munera*] *munia.* — Cap. 35.
ınti temporis] *inducias tantum temporis.* — Ibid.
is] *legatis.* — Cap. 36. *praetor*] *praepraetor.* — Cap.
caesa. — Ibid. *magnam tamen victoriam*] *magnam*
— Cap. 40. *centenos*] *trecenos.* — Cap. 42. *constra-*
is. — Cap. 43. *ceciderunt*] *cecidere.* — Ibid. *quin-*
uaginta. — Cap. 44. *omnes omnibus.* — Ibid. *fecis-*
set. —
XXXVII. Cap. 2. *sortiti sunt*] *sortiti.* — Ibid. *de-*
deductae. — Cap. 3. *escenditur*] *adscenditur.* —

Cap. 13. *Rhodii*] *Rhodiorum.* — Cap. 14. *traiecit Chium*] *traiecit.* — Ibid. *accepta ab Livio classe*] *accepta a Livio classe.* — Cap. 16. *Cous, Cnidus*] *Cnidus, Cous.* — Ibid. *ostium portus*] *hostium portus.* — Ibid. *sed altae insuper imminebunt rupes*] *sed altae rupes insuper imminebant.* — Ibid. *omisso conatu Patara amplius tentandi*] *omissa Patara amplius tentandi spe.* — Cap. 19. *nobilitatae*] *nobilitatum.* — Cap. 20. *sexcentos*] *trecentos.* — Cap. 21. *Bacchium*] *Bachium.* — Cap. 22. *Cnidia*] *Gnidia.* — Ibid. *ab Samo*] *a Samo.* — Ibid. *ab Rhodo*] *a Rhodo.* — Ibid. *Peraeue*] *parva.* — Cap. 23. *ad Sidam hostes esse*] *ad Sidam iam hostes esse.* — Ibid. *est*] *esset.* — Cap. 25. *primum*] *primo.* — Cap. 27. *e portu*] *a portu.* Cap. 28. *Eo forte die*] *Eo forte.* — Cap. 32. *et in his tamen imperatoris, non militum, arbitrium esse*] *et in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum.* — Cap. 34. *in eo tumultu delapsum ex equo*] *in eo delapsum tumultu ex equo.* — Cap. 36. *nec habebo*] *nec habeo.* — Cap. 37. *quam in castra*] *quam ut in castra.* — Ibid. *et transgressus*] *transgressus.* — Ibid. *circa*] *circaque.* — Cap. 40. *sexdecim*] *sedecim.* — Ibid. *sagittarii his*] *sagittariis.* — Cap. 45. *Mnasilochum*] *Mnasimachum.* — Cap. 46. *Bastetanis*] *Vastetanis.* — Cap. 47. *adversa omnium fama*] *adversa fama hominum.* — Cap. 51. *quam a vetere fama*] *quam averterunt famam.* — Cap. 53. *a quoquam aequo animo*] *aequo animo.* — Ibid. *relictis rebus meis*] *relictis rebus.* — Cap. 54. *aderat*] *aderant.* — Cap. 56. *trans Maeandrum*] *ad Maeandrum.* — Cap. 57. *Tappo*] *Tappus.* — Ibid. *intestabili*] *inaestimabili.* — Cap. 58] *triginta duo*] *triginta unum.* — Ibid. *ab ultimis Orientis partibus*] *ab ultimi Orientis partibus.*

LIB. XXXVIII. Cap. 2. *Postea*] *postero die.* — Cap. 3. *Arachthum*] *Arethontem.* — Cap. 4. *Arachthus*] *Aretho.* — Cap. 7. *sub terra*] *sub terram.* — Cap. 13. *Apama*] *Apamea.* — Cap. 14. *perstas*] *persistis.* — Cap. 15. *ad Lysis fluminis fontes*] *ab Lysis fluminis fonte.* — Ibid. *devertendi*] *divertendi.* — Ibid. *Acaridos Comen*] *Aporidos Comen.* Cap. 16. *Ziboetam*] *Zyboetam.* — Ibid. *Ziboeta*] *Zyboeta.* — Cap. 17. *ad Alliam eos olim fugerunt maiores nostri*] *ad Alliam olim fuderunt maiores nostros.* — Cap. 18. *et legati reguli orantes*] *et legati cum illis reguli orantes.* — Cap. 20. *effusi e castris*] *effusi castris.* — Cap. 21. *ab duobus lateribus*] *duobus lateribus.* — Ibid. *qua evellant*] *quae vellant.* — Ibid. *sicut*] *sic ut.* — Cap. 23. *per omnes anfractus*] *inter omnes amfractus.* — Cap. 36. *Tappo*] *Tappus.* — Cap. 37. *Duo millia*] *mille.* — Cap. 38. *Halyn*] *Tanaim.* — Ibid. *redeunto*] *redeant.* — Ibid. *quarum nulla*] *nulla quarum.* — Ibid. *Sarpedonium*] *Sarpedonem.* — Ibid. *Mnasilocho*] *Mnasimacho.* — Cap. 39. *Drymussam*] *Drymusam.* —

Cap. 47. *et L. Aemilius*] *L. Aemilius*. — Cap. 48. *At enim sunt haec ita: verum*] *At enim sunt quidem ista vera*. — Cap. 49. *huiccine*] *huicne*. — Cap. 57. *ei ipsi desponsam*] *ipsi desponsam*. — Cap. 60. *inter hostes populi Romani*] *inter hostes populi Romani L. Scipionem*.

